

**LOZAN ANTLAŞMASI SONUCU 1923-1930 TARİHLERİ
ARASINDA SİNOP İLİNE GELEN MÜBADELE GÖÇMENLERİ**

FATİH ÇAKMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANA BİLİM DALI

Prof.Dr.Süleyman BÜYÜKKARCI

2019

HER HAKKI SAKLIDIR

T.C.

SİNOP ÜNİVERSİTESİ

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

TARİH ANABİLİM DALI

**LOZAN ANTLAŞMASI SONUCU 1923-1930 TARİHLERİ ARASINDA SİNOP
İLİNE GELEN MÜBADELE GÖÇMENLERİ**

FATİH ÇAKMAK

YÜKSEK LİSANS TEZİ

TARİH ANA BİLİM DALI

DANIŞMAN

Prof.Dr. Süleyman BÜYÜKKARCI

SİNOP-2019

SOSYAL BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Sinop Üniversitesi Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğine göre hazırlamış olduğum **“Lozan Antlaşması Sonucu 1923-1930 Yılları Arasında Sinop İline Gelen Mübadele Göçmenleri ”** adlı tezin tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin kâğıt ve elektronik kopyalarının Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Arşivlerinde aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Lisansüstü Eğitim-Öğretim yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca gereğinin yapılmasını arz ederim.

- Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.
- Tezim/Raporum sadece Sinop Üniversitesi yerleşkelerinden erişime açılabilir.
- Tezimin/Raporumun .. yıl süreyle erişime açılmasını istemiyorum. Bu sürenin sonunda uzatma için başvuruda bulunmadığım takdirde, tezimin/raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

25/06/2019

Fatih ÇAKMAK

TEZ KABUL VE ONAY SAYFASI

Fatih ÇAKMAK tarafından hazırlanan “Lozan Antlaşması Sonucu 1923-1930 Yılları Arasında Sinop İline Gelen Mübadele Göçmenleri” başlıklı bu çalışma, 25.06.2019 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak, jürimiz tarafından **YÜKSEK LİSANS tezi** olarak kabul edilmiştir.

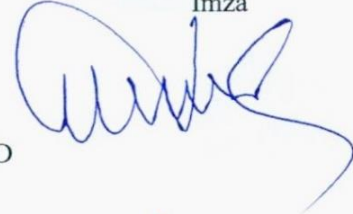
Başkan Prof. Dr. Ekrem MEMİŞ

Sinop Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi/Tarih A.B.D

İmza

Üye Prof. Dr. Süleyman BÜYÜKKARCI

Sinop Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi/Tarih A.B.D

İmza

Üye Prof. Dr. Mehmet Yavuz ERLER

Samsun 19 Mayıs Üniversitesi / Fen Edebiyat Fakültesi/Tarih A.B.D

İmza

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylıyorum.

25... / 06 / 2019

Doç. Dr. Gülçin DİLEK

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	III
ABSTRACT.....	IV
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ	V
TABLolar DİZİNİ.....	VI
ÖNSÖZ.....	VII
GİRİŞ.....	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	11
SİNOP'LA İLGİLİ GENEL BİLGİLER.....	11
1.1 Sinop İlinin Coğrafi Durumu	11
1.2 İdari Yapısı.....	12
1.3 Nüfus Yapısı.....	12
1.4 İlkçağ Döneminde Sinop	15
1.4.1 Roma ve Bizans Dönemi	17
1.4.2 Sinop'un Türk Hakimiyetine Geçişi.....	18
1.4.3 Beylikler Dönemi.....	19
1.4.4 Osmanlı Dönemi.....	20
1.4.5 Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet Döneminde Sinop	21
İKİNCİ BÖLÜM.....	24
MÜBADELE GÖRÜŞMELERİ	24
2.1 Lozan Barış Konferansı Taraflar Arası Mübadele Sorunu Görüşmeleri	24
2.1.1 Nansen Raporu ve Rapor Üzerine Sorunlarının Görüşülmesi	28
2.2. Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Antlaşması	35
2.3. Mübadele Öncesi Genel Durum	38
2.4 Mübadele İmar ve İskan Vekaletinin Kuruluşu ve Mübadele İmar ve İskan Kanununun Kabul Edilmesi	38
2.5 Mübadillerin Türkiye'de Yerleşmesi için İskan Bölgelerinin Tespit Edilmesi ve Hazırlıklar	41

2.5.1 Mübadillerin Selanikten Anadolu'ya Geliş Süreci	45
2.6 Mübadillerin Yaşamış Olduğu Genel Sorunlar	50
2.7 Etabli ve Patrik Arapoğlu Sorunu ve Çözümü	53
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	56
MÜBADELE DÖNEMİNDE SİNOP	56
3.1 Mübadillerin Sinop'a İskanından Önce Yapılan Hazırlıklar	56
3.2 MÜBADİLLERİN SİNOP'A GELİŞİ VE İSKAN EDİLİŞLERİ	63
3.3 Rumların Karadeniz ve Sinop'ta Faaliyetleri, Sinop'tan Ayrılışları	68
3.4 Sinop'a Gelen Mübadiller İçin Yapılan İaşe Yardımı ve Çeşitli Yardımlar	73
3.5 Sinop Mübadillerin İskan Sürecinde İaşe-Mesken Sorunu ve Plansız Yerleşim Yanlışlıkları	77
3.6 Mübadillerin Yerli Halkla Olan İlişkileri ve Üzüntüleri	90
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	94
SİNOP MÜBADİLLERİYLE SÖYLEŞİLER	94
4.1 Mübadil Köyleri Olan Karacaköy ve Hacılar Köyü 2.Kuşak Mübadillerle Yapılan Söyleşiler	94
SONUÇ	124
KAYNAKÇA	127
EKLER	127
ÖZGEÇMİŞ	193

ÖZET

Bu tezde 1923-1930 yılları arasında Sinop iline mübadele ile gelen Selanik göçmenleri üzerinde çalışılmıştır. Çalışma dört bölümden oluşmaktadır. Giriş kısmında Lozan Antlaşması'nı gerektiren sebeplerin tarihsel süreci, birinci bölümde konunun geçtiği yer olan Sinop'un, tarihi süreci ve coğrafi özellikleri üzerinde kısaca durulmuştur. İkinci bölümde Lozan'da mübadeleyle ilgili görüşmeler, mübadele kararını alınmasıyla Yunanistan'dan Türkiye'ye gelecek olan mübadillerin ülkeye geliş süreçleri ile Türkiye'de iskân edilme sürecinde yaşadıkları sıkıntılar anlatılmıştır. Üçüncü bölüm Sinop'a gelen mübadillerin Selanik'ten geliş süreçleri, iskâdurumları, yapılan işe yardımları ve iskân sürecinde yaşanan olumsuzluklar ile mübadillerin halkla olan ilişkileri anlatılmıştır. Dördüncü bölümde ise Sinop'ta ve Sinop köylerinde yaşayan ikinci kuşak mübadiller ile yapılan söyleşiler yer almaktadır. Bu söyleşilerle mübadele süreci zengin kılınarak kayıt altına alınmak istenmiştir.

Bu araştırmada, söylenenleri kanıtlamak, konuyu sağlam temellere oturtmak için öncelikle Ankara Başbakanlık Cumhuriyet Arşiv Belgeleri, Türk Kızılay Arşiv Belgeleri ve 12 Haziran 1922 tarihinde yayın hayatına başlayan Sinop Gazetesi, ilin tek gazetesi kullanılmıştır. Bu belgeler günümüz Türkçesine uyarlanarak konunun daha iyi anlaşılması amaçlanmıştır. Aynı zamanda mübadele konusuyla ilgili Türkiye'de değerli eserleri bulunan Prof.Dr.Kemal ARI, Prof.Dr.Onur YILDIRIM, Prof.Dr.Nedim İPEK, Prof.Dr. Önder DUMAN'ın yayınlarından faydalanılmıştır. Bunun yanında her yıl uluslararası düzeyde saygın akademisyenlerin katılımıyla gerçekleşen ve Prof.Dr.Mehmet Yavuz ERLER'in editörlüğünü yaptığı "Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Kongre Bildirileri" adı altında yayınlanan kitaplarda konumuzla ilgili yer alan bildirilerle konu desteklenmiştir. Ayrıca konuyla ilgili yayınlanan kitaplar, hakemli dergilerde yer alan makaleler, yayınlanmamış yüksek lisans ve doktora tezleri, internet erişimi, ansiklopedik bilgiler kullanılarak konu çeşitli kaynaklara dayandırılıp zenginleştirilmeye çalışılmıştır. Mübadillerle yapılan söyleşilerle konunun anlaşılması ve kafalardaki soru işaretlerinin giderilmesi amaçlanmıştır.

Anahtar Sözcükler: Türk, Yunan, Mübadil, Mübadele, İskân, Sinop Mübadele

ABSTRACT

It was studied about Salonica refugees who came from Greece to Sinope between 1923 and 1938 years because of cartel, in this searching.

This thesis study has four part. In the introduction is including processing history of Treaty Of Lausanne's reasons, at the first part that is explained shortly feature of geographical and an history of Sinope where lived narrative. Also at the second section that is interested in meeting about excambium also after then process of their coming and this refugees who will come to Turkey from Greece and problem of the their residence process is pointed. As for that in the third chapter, exchanged's come process from Salonica to Sinope and their residence problems, helping of subsidise and also problems of residence process as well as refegees' relationships are explained.

At the fourth section there are interviews with second generation refugees who are living in Sinope and its villages. The aimed undering the record of process of refugee and in the resourcing-rich by these are.

The republic archive documents of Prime Ministry, Archive Documents of Turkish Red Crescent and Sinop Newspaper, first paper in this city, which is started publishing in 12 July 1922 are used for show the evindence of all explaining in this researching. Those are documents are translated and updated daily Turkish language so that be accessible text. At the same time, gotten help from Prof. Dr. Kemal Arı, Prof. Dr. Onur Yıldırım, Prof. Dr. Nedim İpek, Prof. Dr. Önder Duman who had to many achievement about subject of excambium in Turkey. On the other hand, this searching is proved with a congress that Prof. Dr. Mehmet Yavuz Erler is editor of books are published, it is called "International Excambium and Balkan Turkish Culture Congress Proceedings" that is organizing, at an international level with including prestigious academicians, every year. Also, books that are published according to subject of refugees, article is published at peer-reviewed journal, international published article, postgraduate thesis's, phd dissertations, on internet searching, knowledges of encyclopedia while are using aimed at in the resourcing - rich, this is. It be wanted understanding clearly and eliminated confusing questions to by interviews with refugees.

Key Words: Turkey Greece, Exchange, Populetion Exchange, Settlement, Sinop Populetion Exchange

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

AÜ: Atatürk Üniversitesi

AİİTE: Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Enstitüsü

AKDITYK: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu

AKDITYKTTKY: Atatürk Kültür Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları

BCA: Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi.

MÖ: Milattan Önce

YLT: Yüksek Lisans Tezi

DT: Doktora Tezi

SBE: Sosyal Bilimler Enstitüsü

TTK: Türk Tarih Kurumu

TKA: Türk Kızılay Arşivi

TÜİK: Türkiye İstatistik Kurumu

TSA: Türkiye Sosyal Araştırma Dergisi

S.: Sayı

C. : Cilt

Çev: Çeviren

age.: Adı geçen eser

agm.: Adı geçen makale

agt.: Adı geçen tez

s.: Sayfa

ss.: Sayfa sayısı.

Ed.: Editör

Bk.: Bakınız

TABLolar DİZİNİ**Birinci Bölümün Tabloları**

Tablo 1.1. XIX.Yüzyıl Sinop Şehri Toplam Nüfus ve Yüzdeleri(%).....	13
Tablo 1.2. 1896 Kastamonu Vilayet Salnamesinde Sinop Sancağının Kadın-Erkek Nüfusunun Kazalara Göre Dağılımı.....	13
Tablo 1.3. Sinop'un1927-2000 Yıllarında Yapılan Nüfus İstatistikleri.....	14
Tablo 1.4. TÜİK Verilerine Göre Sinop İli 200-2017 Yılları Arası Nüfus İstatistiği...15	

İkinci Bölümün Tabloları

Tablo 2.1 Mübadele Başlamadan Önce Düşünülen İlk İskan Planı.....	42
Tablo 2.2. Son Şekli Verilen İskan Planı.....	43
Tablo 2.3. Mübadeleleri Taşıyacak Vapurların İsim Listesi.....	46
Tablo 2.4. 1921-1929 Seneler Arasında Türkiye'ye Gelen Muhacirler Miktarı.....	49

Üçüncü Bölümün Tabloları

Tablo 3.1. Sinop İline Yerleştirilmesi Planlanan Mübadil Sayıları.....	58
Tablo 3.2. Sinop İline Gelen Mübadillerin İskan Edildiği Yerler ve Mübadil Sayıları...67	

ÖNSÖZ

Bu çalışmamın hazırlanmasında, benden yardımlarını esirgemeyen ve çalışmama büyük katkılarda bulunan danışmanım Sayın Prof. Dr. Süleyman BÜYÜKKARCI'ya, sözlü tarih araştırmamda soruların hazırlanmasında büyük desteğini gördüğüm Prof.Dr. Fahri SAKAL'a, benimle birlikte araştırma heyecanı duyan hiçbir zaman desteğini esirgemeyen, kaynak bulmamda ve araştırmamda köy köy, kapı kapı birlikte dolaştığımız Sinop Mübadele ve Balkan Halkları Kültür Araştırmaları Dayanışma Dernek Başkanı Sayın Kenan ARAL'a, tez konumun belirlenmesinden başlayıp, son aşamasına kadar benden yardımını hiçbir zaman esirgemeyen dostum Kerem ÖZTÜRK ve değerli eşi Dr. Öğr. Üyesi Zeynep ÖZTÜRK'e, her türlü konuda yardım ve desteklerini aldığım, fikir alışverişinde bulunduğum Sinop Üniversitesi araştırma görevlileri Emrah MARAL, Ömer Ferit İMLAK'a, bana her zaman destek olan Emre ÖZCAN'a, kardeşim Pınar ÇAKMAK'a, Sinop Gazetesi çözümlerinde ve yayınlamış olduğu eseriyle büyük yardımı dokunan Arkeolog Ercan KANBUR'a, Belge ve kaynak araştırmamda yardımlarını esirgemeyen Sinop Tarih ve Kültür Araştırma Derneği Başkanı Hasan ONUR'a, fotoğraf arşivlerini kullandığım değerli hocamız Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU'na, belge araştırmamda fikir ve istişare ettiğim emekli Müze Müdürü Arkeolog Fuat DERELİ 'ye, arşiv belgeleri çözümünde titizlikle çalışan değerli arkadaşlarım Hatice ÖZKAN, Songül YİĞİT, Nurgül HOLAT ve Fuat TURPÇU'ya, kaynak araştırmamda ve kütüphane çalışmamda yardım ve güler yüzlülüklerini eksiltmeyen Sinop Dr. Rıza Nur Kütüphanesi İdari kadrosu ile kütüphane çalışanlarına, yardım ve ilgilerini eksik etmeyen Sinop Üniversitesi Merkez Kütüphane çalışanlarına ve Arkeoloji Müze Müdürlüğü çalışanlarına, imla kuralı ve dilbilgisi yönünden yardımını esirgemeyen ve her koşulda destekçim olan kıymetli eşim Fatma BULUT ÇAKMAK'a, ayrıca zamanlarından çalmış olduğumbiricik oğlum ve kızıma sonsuz teşekkürlerimi ve saygılarımı sunarım.

GİRİŞ

Genel anlamda bakıldığında doğdukları yerden başka yerlere geçici veya sürekli yer değiştirmeye göç denir. Göç; politika, ekonomi, kültür, kimlik vs. kapsamlı beşeri alanlarla bağlantılı bir sosyal olgu olarak geniş anlam içerir¹.Tarih boyunca ve günümüzde de sürekli göç hadisesi devam etmektedir. Bu göçlere savaş, açlık, salgın hastalık, ekonomik nedenler, terör gibi birçok faktör etki etmektedir.

Geçmişten günümüze kadar Türkler milat öncesinden başlayarak sürekli göç etmek zorunda kalmış ve XX. yüzyıla kadar sürekli göç hadisesi ile içli-dışlı olmuşlardır. Başka bir deyişle, göç meselesi Türklerin peşini bırakmayan ve sürekli uğraşmak zorunda oldukları bir olgudur. Asya bozkırlarından kalkıp değişik kıtalara kadar yayılan büyük göç olayları içinde yer almış Türk boyları, geçtikleri coğrafyanın pek çok anısını da tarihsel zenginliklerine katarak başka coğrafyaya aktarmışlardır².

Sürekli göç olgusu içinde yaşayan Anadolu toprakları farklı kültürleri, Irkları bünyesinde barındırmıştır. Bu coğrafya üzerinde kurulan büyüüp yeşeren ve bir İmparatorluk halini alan Osmanlı Devleti de muazzam bir hoşgörü ve anlayışla çok uluslu devleti ayakta tutmuştur. Balkanlarda kendi dindaş ve ırkdaşlarını da iskân etmekten kaçınmamıştır. Bu politika ile Anadolu'ya olduğu kadar Rumeli'ye de göçü teşvik ederek fethedilen toprakların güvenlik ve iktisadî gelişmesini sağlamayı hedeflemiştir.

Osmanlı Devleti idaresinde tarihsel süreç içerisinde de birçok göç olayı meydana gelirken bunlara da etken1877–1878 Osmanlı Rus savaşı, Birinci Dünya Savaşı ve 1912 yılında meydana gelen Balkan Savaşlarıdır. Bahsi geçen savaşlar ile birlikte Anadolu ve Balkanlar yönüne kitlesel göç hareketleri gerçekleşmiştir.

Osmanlı Devleti zayıflayıp güç kaybettiği dönemde artan Milliyetçilik akımıyla birlikte ilk isyan Sırplar tarafından çıkarılmış, Yunanistan, 24 Nisan 1830'da Osmanlı Devleti'nden koparak, bağımsız bir devlet haline gelmiş olmasına karşın; Batı Anadolu ve Doğu Karadeniz Bölgelerine yönelik arzu ve isteklerinden vazgeçmemişlerdir.

¹David Bartram/Marista V.Poros,Pierre Monforteı),*Göç Meselesinde Temel Kavramlar*,(Çev.;İtir Ağabeyoğlu Tuncay) , Birinci Baskı, Hece Yayınları, Ankara,,Ocak 2017,s.14

² Kemal ARI, “ XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Uzanan Süreçte Balkanlardan Türkiye'ye Yönelik Göçlerin Nitelik ve Boyutlarını Belirleyen Temel Etkenler”, XIV. Askeri Tarih Kongresi Bildirileri I, Genel Kurmay Basımevi, Ankara 2014, s. 285.

Rumlar, bu isteklerini özellikle Osmanlı Devleti'nin buhranlı zamanlarında gündeme getirmiş ve Osmanlı Devleti aleyhine ilerlemeyi kendine ulusal bir görev saymıştı³.

19.yüzyılda, Osmanlı Devleti'nin azınlık unsurları arasında başlayan ve emperyalist güçlerin kendi çıkarları doğrultusunda giderek yayılan milliyetçilik fikirleri desteklenmekteydi. Birinci Dünya Savaşı ve Kurtuluş Savaşı sırasında işgal devletlerinden aldıkları yardımlar, emperyalist devletlerle yaptıkları işbirliği, azınlıkların devlete karşı kullanılmaları, Türk halkınınuzun süren savaşlardan yorgun düşmesi ile azınlıklar problem halini almıştır. Azınlıkların özgürlük talebi iç karışıklıklara neden olmakta bu da güçsüz olan devleti çıkmaza sokmaktaydı. Bu güç kaybından kurtulmak, karışıklıkları engellemek için Milli Mücadele Dönemi bitişinde her iki ülke Türk topraklarında yerleşmiş Rum Ortodoks dininden Türk uyruklarıyla; Yunan topraklarında yerleşmiş Müslüman dininden Yunan uyruklarının, 1 Mayıs 1923 tarihinden başlayarak, zorunlu mübadelesine karar verilmiştir.

Konunun anlaşması açısından; birçoğumuzun günlük ve sosyal yaşamında duyduğu, kimimizin bilmediği belki hiç duymadığı bir kavramdır mübadele. Aslında içinde bir tarihi barındıran, ağızdan bir kere de çıkan ama içinde birçok olguyu, hikâyeyi, acıları barındıran bir kelimedir, zaman zaman günlük hayatta da duyduğumuz bu kavramın kökenine baktığımızda:

Mübadele: Arapça dil kökünden gelen yazılı örneği bulunmayan *mübadil “مبادل” mübadele eden" sözcüğünden alıntıdır. Arapça sözcük Arapça mubādatat “مبادلة” eşdeğeri ile değiştirme, takas etme" sözcüğünün mufa'alat vezni (III) failidir. Anlamışdeğeri ile değiştirme, takas etme, değişim, değişme, tokuş anlamındadır⁴.

Mübadele iki kişi arasında bir şeyin diğer bir şey ile değiştirilmesi değiş-tokuş- ve trampa anlamlarına gelmektedir. Mübadil ise, mübadele olunmuş demektir. Göç Terminolojisi açısından mübadele, genellikle iki devlet arasında sözleşmelere bağlı olarak yapılan göçlere denir⁵.

Mübadele teriminden Balkan Savaşları sonrasındaki diplomatik alanlarda söz edilmeye başlandı. Nüfus mübadelesi ile ilgili antlaşma yalnızca I. Dünya Savaşı sonrası gelişen bir durum değildir. Balkan Savaşları sırasında 29 Eylül 1913'te Bulgarlarla imzalanan İstanbul Antlaşması ve 14 Kasım 1913'te Yunanlılarla imzalanan

³Salim GÖKÇEN, “Dogmatik Yunan Paranoyası”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.31 Erzurum 2006, s.85.

⁴<http://www.etimolojiturkce.com> (erişim tarihi:10.02.2018)

⁵ Nedim İPEK, *Mübadele ve Samsun*, XVI.Dizi-S.85,T.T.K Basımevi, Ankara, 2000,s.4

Atina Antlaşması ile Rumlar, mübadeleye tabi tutulmuştur⁶. Yapılan bu antlaşmalarla, Balkan Savaşları sonunda komşu devletler olan Bulgaristan ve Yunanistan arasındaki problemlere bir dönem çözüm bulmuştu. Lakin I. Dünya savaşının çıkmasıyla birlikte bu antlaşmalar uygulanamamıştır.

Nüfus değişimi Türkçede mübadele olarak adlandırılmıştır. Mübadele iki ülke tarafından kabul edilen karşılıklı göçü ifade eder. Türkiye ve Yunanistan'da doğup büyümüş yüzbinlerce insan 1923 nüfus mübadelesi ile hükümetler arası antlaşma gereğince ana yurtlarına veda etmişlerdir⁷.

Karşımıza sıkça çıkacak olan bu kavramı tanımladıktan sonra Türkiye ve Yunanistan arasında yapılan mübadele antlaşmasına geçmeden önce Türkiye'yi mübadele sürecine götüren o günkü tarihi olaylara ve mevcut duruma kısaca göz atmakta yarar vardır. Türkiye Cumhuriyeti Devletinin kuruluş tapusu olan Lozan Barış Antlaşması'na gelinen sürece kısaca değinilince Osmanlı Devleti'nin parlak dönemleri bitmiş ve eski gücünden eser kalmamıştı. Osmanlı Devleti artık hasta adam gözüyle bakılan bir devlet haline gelmiş, dağılma sürecine doğru hızla ilerlemekteydi. Durdurulamayan toprak kayıpları içinde bulunan devlet art arda Trablusgarp Savaşı, Balkan Harbi ve Dünya Savaşı'ndan yenik çıktığı için ayakta durmakta zorlanan devlet, savaşın bıkkınlığı ve hayli zayıflayan ekonomisi ile kendi içinde hızla dağılmaya başlamıştı. Bu dağılma sürecinin birçok yönü vardır elbet: bilime ayak uyduramama, gelişimi takip edememe, gerekli ekonomik gelişmelere uzak kalma, ordunun bozulması, dirayetli padişahların başa geçmemesi, saray entrikaları Böylece Osmanlı Devleti güçsüz kalmış ve yıkılma süreci hızlanmıştır.

Yoksulluk ve toprak kaybıyla uğraşan Osmanlı Devleti Dünya Savaşı'ndan da yenik çıkarak Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmış ve toprakları düşman işgaline açık hale gelmişti. Bu güç durumdan çıkmanın tek yolunu tam bağımsızlık olarak belirleyen, bir milletin kaderini değiştiren ve ordularına inanan Mustafa Kemal ATATÜRK ve silah arkadaşları 19 Mayıs 1919'da Samsun'a ayak basmış, halkı örgütleyip İstanbul Hükümeti'nin teslimiyetçiliğine karşı çıkarak kongreler dönemini gerçekleştirmiştir. Milletiyle Millî Mücadele Dönemi'nde büyük

⁶Pınar BULUT, "1923-1933 Yılları Arasında Türk İtalyan İlişkileri", (Yayımlanmamış Y.L.T), İstanbul Üniversitesi S.B.E İstanbul-2007, s.4.

⁷ Tuncay Ercan SEPETÇİOĞLU, "Nüfus Mübadelesinin Türkiye'de Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yansımaları", Hamdi KURUBAŞ(Haz), Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları 2007,(ss.141-142), Erol Ofset, Samsun, 2008

zaferler kazanarak yurdun birçok yerini işgal eden emperyalist güçler ülkemizden kapı dışarı edilmiştir. Böylece, İtilaf Devletleri İngiltere, Fransa, İtalya yenik düşmüştü⁸.

Savaş dönemi sona erdiğinde İtilaf Devletleri TBMM hükümetine mütareke çağrısında bulunmuştu. Ateşkes ilan etmek için Mudanya'da 3 Ekim 1922'de konferans düzenlendi. Konferansa Türkiye Devletini temsilen, Batı Cephesi Komutanı İsmet Paşa, İtilaf Devletleri'nin yüksek komiserleri İngiliz Generali Harrington, Fransız Generali Charpy, İtalyan Generali Monbelli ve Yunanistan temsilcisi olarak da General Mazaraki katıldı⁹.

Konferansın ilk toplantısı 3 Ekim 1922 Salı günü saat 15.00'teyapıldı. Konferansın başlamasından sonra devam eden görüşmelerde Türkiye Doğu Trakya'nın Edirne ve Meriç'i içine alacak şekilde Türkiye'ye bırakılmasını istemekteydi. İstanbul ve Boğazlarındurumu ise barış antlaşması imzalanana kadar, statüsü ile ilgili hükümlerin belirlenmesinde tartışmalar çıkmış, tartışmalar sonucunda konferansın 5 Ekim'de yapılmasına ara verilmiştir¹⁰.

Yunanistan 9 Ekim günü bir bildirim yayınlarak Meriç'in sağ kıyısındaki istihkâmlarla Karaağaç'ın barış antlaşması yapıncaya kadar boşaltacaklarını bildirdiler. Böylelikle konferans 9 Ekim günü yeniden başladı¹¹.Taraflar arasında uzun ve çetin görüşmeler kimi zaman ülkeleri savaş geriliminin içine soksa da mütareke görüşmeleritamamlanmış Mudanya Mütarekesi 11 Ekim 1922'de imzalanmış ve üç gün sonra 14 Ekim 1922'de yürürlüğe girmiştir.

Mudanya Mütarekesi'yle askeri safha bitmiş birçok konu ileriki bir tarihte görüşülmek üzere bırakılmıştı. Mustafa Kemal Atatürk ve büyük Türk milletinin askerialanda elde ettiği bu başarının ardından mevcut yeni durumu ele almak üzerebir heyet oluşturulup Lozan Konferans görüşmelerine başlanılacaktı.

TBMM ileri tarihte yapılacak barış konferansı için gerekli çalışmalara başladı. Bu hazırlıkların yapıldığı esnada üç önemli konu vardır: Birincisi konferansın nerde

⁸ Hasan DİNÇER, “ TBMM Açılması ve Yeni Türk Devletinin Kuruluşu”, (Ed.Temuçin Faik ERTAN), Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (s.115),İkinci Bsm, Siyasal Kitabevi,Ankara 2012.

⁹ İsmail EYYÜPOĞLU, “Mudanya Mütarekesi (Yapılan Teklifler, Görüşmeler Alınan Kararlar)”, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. , AİİTE, Erzurum, 1998. s.145

¹⁰ Orhan HÜLAGU, “İstiklal Harbini Mudanya Mütarekesine Götüren Olayla”r, T.C Atatürk Kültür,Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı, <http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-39/mudanya-mutarekesi-3-11-ekim-1922> (erişim tarihi:12.02.2018)

¹¹ Mustafa ONAR, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, C.II, Ankara 1995,s.380.

olacağı, ikincisi Türkiye’yi konferansta kimin temsil edeceğime son olarak da konferansta görüşülecek konuların neler olacağıydı.

TBMM hükümeti Mudanya Mütarekesi görüşmelerini sürdürmekteyken İtilaf Devletleri’ne bir nota vererek Lozan Barış Konferansı’nın 20 Ekim 1922’de İzmir’de toplanması ile ilgili teklif sunmuştur. Ancak müttefikler konferans görüşmelerinin İzmir’de olmasına soğuk bakarak kendi aralarında yapmış olduğu görüşmelere önem vermişlerdir¹².

Kendi aralarında yapmış olduğu değerlendirmelerden sonra İtilaf Devletlerikonferansın yapılacağı yeri İsviçre’nin Lozan şehri olarak belirleyip 27 Ekim 1922’de TBMM’yi, barış konferansına çağırmışlardır¹³.İtilaf Devletlerimde TBMM Hükümeti dışında bir diğer hükümet olan İstanbul Hükümeti’ni de konferansa çağırmışlardır. Böylelikle iki taraf da çağırılarak iki başlı bir yapı ortaya çıkmıştır. Böylelikle saltanat meselesi gündeme getirilmiştir¹⁴.

Mevcut iki hükümetin oluşturduğu sıkıntılı durum Lozan Konferansı öncesi meclistegündeme getirildi. İngilizler her iki merkezden de temsilci davet etmişti. Fakat ülkenin bu çift başlı idare şeklinden kurtulması gerektiğini düşünen meclis 1 Kasım 1922’de saltanatı hilafetten ayırarak saltanata son verdi¹⁵.

Görüldüğü üzere İtilaf Devletleri Osmanlı ve Ankara Hükümetini Lozan’a davet ederek bu ikili yapıdan fayda sağlamayı planlamış, Osmanlı Hükümeti zafere ortak olma arzusu içerisine girmiştir. Atatürk bu ikiliğe son vermesiyle ilgili Nutukta şöyle bahseder: *“İtilaf devletleri tarafından 28 Ekim 1922’de Lozan’da toplanacak olan Barış Konferansı’na davet edildik.İtilaf Devletleri Hala İstanbul’da bir hükümet tanımak istiyor ve onu da bizimle birlikte konferansa davet ediyordu. Bu birlikte davet edilme durumu şahsi saltanatın kaldırılması işini kesin olarak sonuçlandırdı gerçekten de 1 Kasım 1922 tarihli kanun gereğince Hilafet ve Saltanat birbirinden ayrıldı iki buçuk yılı aşan bir zamandan beri fiilen hükmünü yürüten milli saltanatın varlığı kabul edildi. Siyaset açıklık kazanmış bir hakka sahip olmaksızın bir süre daha bırakıldı.”*¹⁶.

¹² Faik ERTAN,*Mudanya Mütarekesinden Lozan Barış Antlaşmasına*, (Ed.Temuçin Faik ERTAN), Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, (s.147),Siyasal Kitabevi,Ankara 2012.

¹³Hüner TUNCER, *Atatürkçü Dış Politika*, Birinci Baskı,,Kaynak Yayınları, İstanbul 2008, s.67.

¹⁴Şevket Süreyya AYDEMİR, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922–1938*,Birinci Baskı, Remzi Kitabevi İstanbul 1976, s. 201.

¹⁵<http://www.islamansiklopedisi.info/dia/pdf/c17/c170254.pdf.s.549> (erişim tarihi:14.02.2018)

¹⁶ Kemal ATATÜRK, *NUTUK (1919-1927)*, (Hazırlayan: Zeynep KORKMAZ), Otuzuncu Baskı, Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,Ankara, 2011,s.463

Saltanatın kaldırılması ile çift başlı görüntü sona ermiş İtilaf devletlerinin bu yapıdan faydalanmasına izin verilmemiş, umduğunu bulamamıştı.

Türkiye Cumhuriyeti'ni konferansta temsil edecek heyetin seçilmesi konusunda görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Mustafa Kemal Osmanlı Devleti döneminde tavizci politika izleyen bürokratları istemiyordu. Bu yüzden Türkiye'yi temsil edecek heyeti ve başkanı kendi seçmek istiyordu. Mustafa Kemal, Mudanya Ateşkes Anlaşması'ndaki tecrübesi ve başarılı çalışmasından ötürü Lozan Barış Konferansı'nda Türkiye'nin İsmet Paşa tarafından temsil edilmesini istiyordu¹⁷. Lozan'a gidecek heyetin belirlenme sürecinde farklı isimlerde ortaya konulmuştu. Mustafa Kemal Paşa, Ali Fuat Köprülü paşalarla Yusuf Kemal Bey ve Rauf Bey'inde fikirlerini aldıktan sonra İsmet Paşa'nın heyet başkanı olarak gitmesi kararı duyurmuştur¹⁸.

TBMM 2 Kasım'da Lozan Konferansı'na gönderilecek heyetioyladı. Oylama sonucunda Dışişleri Bakanlığına getirilen İsmet Paşa oy birliği ile başdelege olarak görevlendirilirken, Trabzon *Milletvekili Hasan Bey 152*, Sinop *Milletvekili Rıza Nur Bey de 122* oyladelege olarak görevlendirildiler¹⁹. Haricen uzman tercüman ve sekreterlik gibi birliklerle kalabalık bir heyet oluşturuldu.

Heyetin belirlenmesiyle birlikte Ankara hükümeti askeri zaferini ülke içinde milletin güvenini kazanmak uluslararası kamuoyunda da haklılığını kabul ettirmek zorundaydı²⁰.

Lozan görüşmelerinde belirlenen heyetin seçiminde İsmet Paşanın ön planda olduğu görülmektedir. Bunun en önemli nedeni İsmet Paşanın Mudanya Mütarekesi'nde göstermiş olduğu başarılı müzakere süreci ve burada edinmiş olduğu tecrübe olarak görünmektedir.

Kurtuluş zaferinden sonra hızla olaylar gelişirken, Lozan heyeti İsmet Paşa başkanlığında Gazi Mustafa Kemal tarafından istasyondan uğurlanarak özel trenle Ankara'dan hareket etti. İstanbul'dan kalkan bir tren Bilecik'te kendisini bekleyecek, Türkiyebaş delegesini alıp İstanbul'a getirecekti²¹.

¹⁷ Durmuş YALÇIN (ve diğerleri), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*, AKDITYK, Atatürk Araştırma Merkezi Yayını, Ankara, 2004, s. 371.

¹⁸ERTAN, a.g.e , s.149

¹⁹Çağrı ERHAN, "Lozan'ın Genel Çerçevesi", 80.yılında 2003 Penceresinden Lozan Sempozyum Bildirileri:6 Ekim 2003, (s.12),AKDITYKTTK Yayınları XVI Dizi-Sayı 100,Ankara,2005

²⁰Onur YILDIRIM, *Türk Yunan Mübadelesi'nin Öteki Yüzü Diplomasi ve Göç*, Birinci Basım,Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2006, s.61.

²¹Ali Naci KARACAN, *Lozan*,(Ed:Emre YALÇIN), (Hazırlayan: Hulusi TURGUT),Beşinci Basım,Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları,İstanbul ,2017,s.43

İsmet Paşa konferansa giderken ilk demecini yolda vermiş, gazetecilerin konferansta konuşulacak hususlarla ilgili sorusuna kendisine verilen 14 maddelik şartnamedeki ilkeleri yansıtan ve Misak-ı Millîyi vurgulayan konuşmasında şunları söylemiştir: *“Bizim sulh şartlarımız dünyaca malûmdur. Bu şartları müteaddit defalar, müteaddit vesilelerle ilân etmekten geri kalmadığımız için onları herkes bilir. Bizim uğrunda senelerden beri her türlü fedakârlığa katlandığımız gayelerimiz çok mütevazı ve çok haklıdır. Bu gayeler iki kelime içindir: “Misak-ı Milli” Boğazlarhakiki ve samimî surette serbest olursa ortada hiçbir tehlike kalmaz. Bizim istediğimiz serbestlik samimîdir. Yalnız ve Marmara ve İstanbulun emniyeti hususunda bize teminat verilmelidir. Yunanlıların yaptıkları tahribat çok büyüktür. Memleketin Yunan istilâsına uğrayan her yeri harabeden başka bir şey değildir. Bunlar Yunanlılara tamir ettirilecektir. Ekalliyetlerin mübadelesi esas itibariyle en muvafık bir tedbirdir. Ben her halde konferansın vereceği neticelerden umumi surette ümitli olarak gidiyorum”²².*

Lozan öncesi mecliste yapılan görüşmeler sonucunda heyet yola çıkarken hükümetten 14 maddelik bir talimat almışlardır. Buna göre;

1-Ermeni Yurdu söz konusu olamaz, olursa görüşmeler kesilir.

2-Süleymaniye Kerkük ve Musul istenecek, başka bir durum olursa Hükümetten talimat alınacak.

3-Suriye sınırı düzeltilmeye çalışılacak,

4-Kıyılarımıza yakın olan adalar ülkemize katılacak, olmazsa Ankara'dan sorulacak.

5- Trakya' da 1914' teki sınırın elde edilmesine çalışılacak.

6-Boğazlarda yabancı bir askeri kuvvet kabul edilemez. Görüşmelerin kesilmesi gerekirse önceden Ankara' ya bilgi verilecek.

7-Kapitülasyonlar kabul edilemez. Gerekirse görüşmeler kesilir.

8-Azınlıklarda esas mübadeledir.

9-Osmanlı borçları ayrılan ülkeler arasında paylaşılacak.

10-Ordu ve donanmaya sınırlama konması söz konusu olamaz.

11-Yabancı kuruluşlar Türk yasalarına uyacaktır.

12-Osmanlı'dan ayrılan ülkeler için Misak-ı Milli geçerlidir.

²².Hakan UZUN, *“Türk Heyetin Lozan'a Gidişi ve Lozan Konferansı'nı Öncesinde Avrupadaki Faaliyetleri (5 KASIM 1922–20 KASIM 1922)”*, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, S53(Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s. 332-333, (erişim tarihi:15.02.2018) https://acikders.ankara.edu.tr/pluginfile.php/35976/mod_resource/content/0/Uzun_H._Turk_Heyeti_nin_LozanaGidisi_v.pdf

13-İslam cemaat ve vakıflarının hakları eski anlaşmalar göre sağlanacaktır.

Talimatnameye bakıldığında azınlıkların durumu ile ilgili husus mübadele esas olarak belirtilmiştir²³.

İsmet Paşa Lozan görüşmelerine TBMM tarafından verilen kısa bir talimatname ile gitmiştir. Bir bakanlar kurulu toplantısında acele ile kaleme alınan talimatname, Misakı Milli'nin biraz genişletilmiş şekliydi. Konferansta sorunlar konuşulup derinleştikçe bu talimatname yetersiz kaldığı görülecektir.

İsmet Paşa'yla 8 Kasım'da görüşen İstanbul'daki İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horece Rumbold, konferansın gecikme nedenlerini İsmet Paşa'ya anlatmakta ve çeşitli güçlükleri kendisine aktarmaktadır.²⁴Burada dikkati çeken İsmet Paşa'nın kendisine Lozan Konferansı'nın erteleneceğini İngiliz Yüksek Komiseri Sir Horece Rumbold söylemesine rağmen Lozan'a gitmek istemesinin nedeni İsmet Paşa'nın Lozan'a gitme isteği ve bu yönde hamle yapmasıdır. Rumbold'a göre de paşanın Lozan'a ulaşınca Müttefiklerin sözünü tutmayıp belirtilen tarihte Lozan'a gelmeyip güç durumda bırakılmaktaydı²⁵.

İsmet Paşa ve heyet bu koşullarda Lozan Konferansı için yola çıkarak 11 Kasım akşamı Lozan'a vardı. İsmet Paşanın İlk hareketi müttefik devletlere nota vermek, ikincisi ise Lozan'a gelen gazetecileri çağırıp durumu açıklamak olmuştur. Bunun nedeni artık Türkiye'nin eski Osmanlı İmparatorluğu olmadığını, karşılarında Osmanlı sadrazamı değil, zafer kazanmış bir milletin Türk generali olduğunu hatırlattı²⁶. İsmet İnönü başkanlığındaki Türk heyeti Lozan Konferansı'nda diğer devletlerle eşit şartta bulunduğunu ifade etmiş ve saygı duyulmasını beklemiştir. Genel manada Lozan Konferansı öncesinde devletlerin milli bağımsızlığını savaş meydanlarında kazanmış Türk heyetine tavrı, mesafeli ve sağır bir şekilde durmaktı. Büyük sorunların çözüme kavuşacağı bu konferansta Türk delegesinin talepleri merakla beklenirken, konferansa katılan devletler savaş meydanlarında zafer kazanılmasına rağmen bunu göz ardı edip kendi istek ve çıkarlarına göre bir antlaşma zemini hazırlamaktı.

20 Kasım 1922'de İsviçre'nin Lozan kentinde başlayan barış görüşmelerine katılan Türkiye diplomatik bir zaferle askeri zaferi tamamlamak istiyordu. Konferansa

²³Levent ÜNER, *Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları*, Birinci Baskı, Derin Yayınları, İstanbul 2003,s.219

²⁴Salahi R.SONYEL,*Gizli Belgelerle Lozan Konferansının Perde Arkası*,İkinci Baskı, AKDYYKTTK Yayınları XVI Dizi-Sayı 103,Ankara,2014,s.28

²⁵SONYEL, age.,s.29

²⁶KARACAN,age,s.54

katılan diğer devletler şunlardır: İngiltere, Fransa, İtalya, Japonya, Yunanistan, Romanya ve Yugoslavya. ABD ise, konferansa gözlemci olarak çağrılmıştı²⁷.

Konferans Lozan'da 20 Kasım 1922 tarihinde Mont Benon Gazinosu'nda İsviçre Konfederasyonu başkanı M.Haab'ın bir konuşması ile açılmış ve onu sırasıyla müttefikler adına İngiliz Dışişleri Bakanı Curzo'nun ve arkasından İsmet Paşa'nın konuşmaları izlemiştir²⁸. İsmet Paşa açılış konuşmalarının bitiminde nezaket ve temenni nutuklarına müteakip söz istedi. Karşı taraf konuşunca kendisinin de bir söz hakkı olması düşüncesine sahipti²⁹.

İsmet Paşa konferansta üçüncü konuşmacı olarak söz aldı ve konuşması müttefikler tarafından sert ve taraflı bulundu. Konuşmasında halkına Türk bağımsızlık savaşının temel hatlarını anlattı³⁰.

Lozan konferansının konuşma esasları önceden belirlenmiştir. Fakat İsmet Paşa söz alma isteğini belirtmiş ve hatıralarında bu konudan şöyle bahsetmiştir:

“Konferans Açılması hazırlıklarını müttefikler namına Fransızlar idare ediyor ve teması onları kuruyorlardı. İsviçre Reisi Cumhurundan başka birisi konuşursa, benimde konuşacağımı söylememden biraz sonra, Fransızlar tekrar temas ettiler ve konferansı İsviçre Reisicumhuru açacak başka hiç kimse konuşmayacak. Peki, hiç kimse konuşmayacaksa, benimde söyleyecek sözüm yok, bende konuşmam dedim. En son konuşma meselesi böyle kararlaştırılmıştı. Zannediyorum o gece veya ertesi gün tekrar kulağımıza bir söz geldi: İngiliz Hariciye nazırı konferans namına reiscumhura teşekkür ederek bir açılış nutku söyleyecek. Onun üzerine bende reisi cumhura teşekkür ederim ve noktai nazarımızı kısaca söylemek isterim, dedim.

Konferansın başlayacağı gün, konferansa gideceğimiz bir iki saat evvel Mösyö Poincare ile bir salonda ayakta görüştük. Ne yapacaksın diye sordu. Bende konuşacağım diye söyledim. Niçin ne lüzumu var, dedi. Ben ısrar ettim. Böyle şey olmaz, bir taraf konuşacak biz konuşmayacağız, buna razı değilim, biz burada eşitlik üzerinde duruyoruz. Behemehâl konuşacağım diye direndim. Mösyö Poincare yazdıklarını görmek istedi. Hah hay deyip cebimden çıkarıp verdim. Baştan aşağıya

²⁷Sina AKŞİN, “Siyasal Tarih”, (Yayın Yönetmeni:Sina AKŞİN), Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980, Yedinci Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul 2002, s.110

²⁸Ramazan TOSUN, *Türk-Yunan İlişkileri ve Türk-Rum Nüfus Mübadelesi*, Üçüncü Baskı, Palet Yayınları, Konya 2014, s.83.

²⁹Serap SEZER, *Lozan ve Mübadele*, Birinci Baskı, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2012, s.5

³⁰YILDIRIM, age, s.62

dikkatlice okudu. İtiraz etmeye başladı. Nana İşte daha başlamadan şikâyet ediyorsunuz. Bunlar arkada kaldı şimdi iyi bir hava ile girelim bundan vazgeç.”

Aramızda bir hayli münakaşa oldu. Sonra benim nutkum da cümle cümle satır satır fikir beyan etmeye başladı. Bu serttir bu ileridir bu lüzumsuzdur tarzında söyledi. Ben hiçbirinden vazgeçemedim. Nihayet bir kelime yerine başka kelime kullanmaya razı oldum. Mutabık kaldık. Nutuk cebimde hazır, birisi konuşursa bende konuşacağım. Bunları söyledim ve ayrıldık³¹

Bu konuşma şunu gösteriyor ki; diğer devletler İsmet İnönü’yü ve Türk heyetini konuşturmak istemeyerek eşit bir şekilde temsil hakkını ellerinden almak istiyordu. İsmet Paşa ise bu duruma direnerek vereceği mücadeleyi baştan göstermiştir. Konferans da genel hava müttefiklerin geçmiş toplantıların ruh halini yansıtacak şekilde mağlup olarak görülmekte bu düşünce aynen devam etmekteydi önemli konular olan sınırlar, boğazlar, azınlıklar, kapitülasyonlar ve tazminat konularında İtilaf Devletleri fırsatçılık yapıyordu³².

³¹Sebahattin SELEK, *İsmet İnönü Hatıralar*, Birinci Baskı, Bilgi Yayınları, Ankara, 2009, s. 329-330

³²Reşat Sagay, *XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler*, Birinci Baskı, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul, 1972, s. 223

BİRİNCİ BÖLÜM

SİNOP'LA İLGİLİ GENEL BİLGİLER

1.1 Sinop İlinin Coğrafi Durumu

Batı Karadeniz Bölgesinde yer alan ve Karadeniz sahilinde müstesna güzellik ve zenginliğe sahip olan bu bölge geçmiş tarihi ve birçok tarih eseriyle zengin bir şehir görüntüsündedir. Sinop tabiat güzellikleri, denizi, yeşil ormanlık alanları, iki taraftan denizle çevrili, kara ve denizin içi içe bulunduğu bir liman şehridir³³.

Sinop ili Karadeniz sahilinde batı ve doğu Karadeniz ortasında bulunmakla beraber, Türkiye'nin kuzeydeki en uç noktasıdır. Şehir, Boztepe Burnu ve yarımadası üzerine kurulu olup, 41° 12 – 42° 06 kuzey enlemleriyle, 34° 14 – 35° 29 doğu boylamları arasında uzanmaktadır. Batısında Kastamonu, güneyinde Çorum, güneydoğusunda Samsun illeri bulunur, diğer kısımları denizle çevrilidir. Hudutlarının uzunluğu ortalama 475 km. olup bunun 300 km. si kara, 175 km. si denizle çevrilmiştir. Sinop, 5295 km² yüzölçümüne sahiptir. Arazinin bir kısmı Kargı ilçesine dâhil olunca yüzölçümünün 5755 km den 5295 km ye düşmüştür. Doğudan batıya mesafesi 106 km, kuzeyden güneye ise 102 km'dir. Arazi biçimi dağlıktır, ovalar ve yaylalar çok azdır³⁴.

Batı Karadeniz bölümünün en doğu kesiminde yer alan ilin toprakları orta yükseklikteki dağlık alanlardan oluşur. Bu kısımda üç sıra şeklinde olan dağlar ilk iki kısmı doğu kesiminde yer almaktadır. Toprakların bir bölümü plato görünümünü taşımaktadır. Bitki örtüsü açısından zengin bir tabiata sahip olan ilde Karadeniz'e bakan alçak kesimde gürgen, meşe, kayın, yüksek kesimde kızılçam, köknar, karaçam ve sarıçam ormanlarıdır³⁵.

Ovalar daha çok düzlük şeklindedir. En önemlileri Sinop ve Boyabat düzlükleridir. Gölleri ise Sinop yarımadasında bulunan Sülük Gölü, Sarıkum Gölü ve Karagöldür. İklimi ise nemli bölge olduğundan yaz ve kış mevsimleri arasında büyük sıcaklık farkı yoktur. Sürekli her mevsim esen rüzgârı vardır³⁶.

³³Talat SÜMER, *Atom Sinop, Sakarya, Kocaeli, Edirne, Tekirdağ, Üçüncü Bölge Nüshası*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul, 1958, S.65-66. (Eser 12 yurdu bölgeye ayrılmış iller hakkında bilgi vermektedir..Sinop ile ilgili bilgiler Üçüncü nüsha kısmında verilmiştir.)

³⁴Hasan TARKAN, *Sinop Coğrafyası* Halkevi Neşriyatından III.Kitap, Maarifet Matbaası, İzmir 1941, s.6

³⁵Celal ER-.Serkan URANBEY, *Sinop İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri Sinopun Tarımsal Yapısı ve Geliştirmek İçin Önlemler*, Sinop, 1997. s.84

³⁶*Sinop 1973 İl Yıllığı*, Önder Matbaa, Ankara, s.14

Şehrin güneyi ile kuzeybatısında iki doğal Liman vardır. Güneydeki Limana büyük Liman (iç liman),Kuzey batısındaki Limana ise Akliman (Dışliman) denilmektedir. Kızılıрмаğın bir kolu olan Gök Irmak Boyabat ilçesini ikiye bölerek Durağan ilçesinin yakınlarında Kızılıрмаğa karışır. Sinop'ta Karasu çayı, Kırkgeçitçayı, Gerze ilçesinde Sarmusak, Karlı ve Gamlı Dere çayı ile Ayancık'ta İnاتlı, Gürsöku çayları önemli akarsularıdır³⁷.

1.2 İdari Yapısı

Osmanlı İmparatorluğu zamanında Sinop, merkezi Samsun olan Eyalet içerisinde yer almaktaydı.1846-1847 yıllarında Sinop Kastamonu'ya bağlandı. Bu dönemde Kastamonu eyaleti 5 sancaktan oluşmaktaydı.1867 Vilayet Nizamnamesin 'de Sinop SancağınınKastamonu'ya bağlı olduğu görülmektedir. SinopSancağı 'da Merkez Kaza, Boyabat ve Ayancık olmak üzere üç kazadan oluşmaktaydı³⁸.

Cumhuriyet döneminde İl olan Sinop'ta yıllar içerisinde idari anlamda değişiklikler meydana gelmiş; Boyabat'a bağlı Durağan Bucağı 1954 yılında, Ayancık'a bağlı Türkeli Bucağı 1957 yılında, Merkez ilçeye bağlı Erfelek Bucağı 1960 yılında, Gerze ilçesine bağlı Dikmen Bucağı 1990 yılında, Sinop'un küçük ilçesi olan Saraydüzü'nde 1990 yılında Boyabat'tan ayrılarak ilçeyedönüştürülmüştür³⁹.

1.3 Nüfus Yapısı

Şehrin nüfusu ve fizikî yapısıyla ilgili en erken tarihli kayıtlar 892 (1487) yılına kadar indiğı görülmektedir. Buna göre şehirde 783 kayıtlı erkek nüfus vardı ve bunun 604'ü (492 hane, altmış bekâr, elli iki muaf) Müslüman, 179'u (159 hane, yirmi bekâr) Hristiyan'dı. Ayrıca 117 kişi "cemaat-i nöbetçiyân" olarak kalede görev yapmaktaydı. Kayıtlı nüfus on üç Müslüman ve altı Hristiyan mahallesinde oturuyordu. Bu ilk bilgiler şehrin 2500'ü aşan bir nüfusa sahip olduğunu gösterir Sinop'ta 378 Müslüman, 233 Hristiyanhanesi olmak üzere toplam 611 hane vardı. Bunun dışında kayıtlı 327 bekâr erkek nüfusun 236'sı Müslüman, doksan biri Hristiyan'dı. Tahminî nüfus bir önceki tarihe göre artarak 3000-3500 dolayına ulaşmıştı⁴⁰.

³⁷ Fehmi VURAL, *Sinop Cumhuriyetin 15. Yılında*, Marifet Basımevi, İzmir 1938, s.42,45

³⁸ Yılmaz YAVUZ, *Sinopeli-Sinope-Sinop*, Birinci Baskı, Akis Kitap, İstanbul 2017, s.89-90

³⁹ Kerem ÖZTÜRK, *1932-1990 Yılları Arasında Sinop'ta Meydana Gelen Suç Olayları ve Diğer Önemli Olaylar*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Sinop Üniversitesi S.B.E., Sinop 2016, s.14

⁴⁰ <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinop>. Sinop başlığı altında yer alan bilgiler.(erişim tarihi:15.06.2018)

Tanzimat döneminde ise kaynakların incelenmesi temettüdefterlerine de bakıldığında şehrin nüfusu aşağıdaki tabloda özet halinde verilmiştir.

Tablo.1.1XIX.Yüzyıl Sinop Şehri Toplam Nüfus ve Yüzdeleri(%)⁴¹

Yıllar	Müslüman Nüfus		Gayri Müslim Nüfus		Toplam
	Nüfus	Oran %	Nüfus	Oran %	
1830	2939	64	1670	36	4609
1844-1845	3025	62	1835	38	4860

1869 Kastamonu Vilayet Salnamesinde Sinop Sancağının toplam 50.445 erkek nüfusunun,47.590'ının Müslüman olduğu, en kalabalık yerin ise15.153 nüfus ile Boyabat kazası olduğu idi. Rum nüfus 2.006 kişi ile Sinop merkez kazasında idi.1881/1882-1893 Osmanlı nüfus sayımında Sinop sancağı toplam nüfus 120.000 yaklaştığı ve 1892 Kastamonu Vilayet Salnamesinde Sinop sancağının nüfusu anlaşılır olması açısından aşağıya tablo halinde sunulmuştur.

Tablo.1.2 1896 Kastamonu Vilayet Salnamesinde Sinop Sancağının Kadın-Erkek Nüfusunun Kazalara Göre Dağılımı⁴².

İLÇE	Müslüman		İslam Olmayan		Toplam
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın	
Sinop	20.735	19.519	2.336	2.201	44.791
Boyabat	20.885	21.918	1.196	1.012	45.011
İstefan (Ayancık)	16.570	16.509	632	594	34.305
Toplam	58.190	57.946	4.164	3.807	124.107

Cumhuriyet döneminde ilk nüfus sayımı 1927 yılında yapılmıştır. Cumhuriyet'in ilânıyla birlikte yaşanan önemli olaylardan biri de nüfus mübadelesinin yapılmasıdır. Cumhuriyet öncesinde Karadeniz kesiminin tamamında olduğu gibi Sinop ilinde de Türk ve azınlık nüfus birlikte yaşamıştır. Fakat Lozan Antlaşması ile yapılan mübadelede ilde yaşayan

⁴¹ Selim ÖZCAN,*Tanzimat Döneminde Sinop Şehri*, Birinci Baskı,Sinop Belediye Yayınları,Sinop 2015,s.71

⁴² Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, C.IX, İstanbul-1982, s.6767

Rumlarla, Balkanlarda yaşayan Türkler karşılıklı yer değiştirmeleri nüfusun bileşimini büyük oranda değişikliğe uğratmıştır⁴³.

Tablo 1.3. Sinop'un 1927-2000 Yıllarında Yapılan Nüfus İstatistikleri⁴⁴.

YIL	NÜFUS	YIL	NÜFUS
1927	170.624	1965	266.069
1935	192.303	1970	265.655
1940	190.844	1975	267.605
1945	205.276	1980	276.242
1950	225.621	1985	280.140
1955	239.027	1990	265.153
1960	249.730	2000	225.574

Türkiye’de ilk modern nüfus sayımının yapıldığı 1927 yılından günümüze Sinop ilinin nüfus artış hızında artma ve azalmalar görülmektedir. Nüfus artışının en fazla olduğu dönem % 18,9 ile 1945-1950 yıllarını içine alan dönemdir. Bu dönemde II. Dünya Savaşı sonrasında insanların huzur ortamı bulması büyük rol oynamıştır. En düşük nüfus artış hızı ise % -16,6 ile 1990-2000 dönemindedir. Bu dönem Türkiye’nin genelinde olduğu gibi Sinop’ta da göçün en yoğun yaşandığı yıllardır. Amerikan Radar Üssü, Ayancık Kereste Fabrikası ve Şişecam gibi sanayi tesislerinin de kapanması bu döneme isabet ettiği için önemli oranda Sinop ilinden göç verilmiş bu da ilin nüfusunu azaltmıştır⁴⁵.

Aşağıdaki tabloda Sinop ilinin 2005 yılından itibaren beş yıllık nüfus bilgisi ve son sayım ile verilmiş 2017 yılına ait TÜİK verilerini gösterilmiştir.

⁴³ Hürü SAĞLAM TEKİR, “1927-1928 Devlet Salnamesinde Sinop Vilayeti”, Haz: Alpay TIRIL, Evrim SÖNMEZ, Süleyman ÖZDE, Sinop İli Değerleri Sempozyum Bildiriler Kitabı, Ankara-2015, s.150

⁴⁴ 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Enstitüsü Matbaası, Ankara, Nisan 2002, s. 43- 44

⁴⁵ Mutlu KAYA-Cevdet YILMAZ, (Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl) Sinop’un Nüfus Özellikleri, Doğu Coğrafya Dergisi, C.22, S: 38, Temmuz-2017, s.142, erişim tarihi: 16.06.2018, <http://www.dergipark.gov.tr>.

Tablo1.4 TUİK Verilerine Göre Sinop İli 200-2017 Yılları Arası Nüfus İstatistiği⁴⁶.

YIL	NÜFUS
2005	197.319
2010	202.740
2015	204.133
2017	207.427

1.4 İlkçağ Döneminde Sinop

Sinop Anadolu'nun en eski yerleşim yerlerinden biridir. Sinop adı eski tarihlerde Sinova olarak geçmektedir. Bazı kaynaklarda ve ilim adamları Sinop'a Sin der. Sinavur veya Sinip diyenlerde vardır. Kimi tarihçiler Sinop adının Sen-Ha-Pi sözlerinden çıktığını ileri sürmektedir.(Asur Tanrılarına Ay tanrısı Sin denirdi)⁴⁷.

Sinop şehrinin eski tarihte kuruluşuyla ilgili birçok iddia vardır. Sinop'un Akaların Miken Medeniyetini kurmadan önce Sinop'u kurduğu, Akaların Samsun ve Sinop'u işgal ettiği burada medeniyet kurduğu söylentisine en büyük desteğin ise bu döneme ait çanak çömleklerin Samsun ve Sinop'ta da aynı olduğudur. Tahmini tarih M.Ö 3000-M.Ö 2400 tür.Bir diğer bilgi ise İskitlerden olan Amazonların M.Ö1200 yılında Sinop sahiline yerleşerek şehri kurduğu. M.Ö 1226 yılında Palaj (Palazzi) Yunan şehri kurucusu tarafından kurulduğu, Asurilerin Sinop'un doğal limanını kullanmak için bu şehri kurduğu rivayet edinilmektedir.⁴⁸Görüldüğü gibi şehrin kuruluşu ile ilgili birçok rivayet yer almaktadır. Belirtilen bu iddialarda şehrin kuruculuğu çok eski bir tarihe dayandığını bize göstermektedir.

Sinop ve çevresini içine alan coğrafi bölgenin bilinen en eski adı “ *Kaşka Ülkesi*”dir. Tarih öncesi bu dönemde bölge Kaşkaların iradesi altındadır. Demirci Köy Höyüğü ve yakınlarındaki Kocagöz Höyüğünde yapılan kazılar sonucunda tunç dönemine ait araç ve gereçler çıkmıştır. Çıkan bu araç ve gereçler Sinop'un yazılı tarih öncesi döneminin M.Ö. 3000-2000 tarihleri içine alan ilk tunç dönemine kadar gittiğini

⁴⁶ Ayrıntılı bilgi için bkz:

TUİK Verilerinde Sinop İli Nüfus İstatistiği (erişim tarihi:20.06.2018)
<http://www.tuik.gov.tr/UstMenu.do?metod=temelist>

⁴⁷ Osman YALÇIN, *Sinop*, Birinci Baskı, Özyürek Yayınları, İstanbul, 1968, s.3

⁴⁸ Orhan GÖRGÜN, *Okuduklarım, Gördüklerim ve Duyduklarım İLE SİNOP*, Birinci Baskı, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları-4, Şimal Ajans Matbacılık Hizmetleri, Sinop 2010, s.26

göstermektedir. Bu nedenle de Sinop'un tarihini Gaşkalar'la başlatmak doğru olacaktır⁴⁹.

M.Ö 632 de Ege Bölgesi halklarından Eski Yunani Elenlerden İyoni, Dorilerin bazı kavimlerinden önceki çağlarda Sinop bölgesine göç ettiği tarihi kaynaklardan anlaşılmaktadır.⁵⁰ Sinop'un Miletlerden gelen kolonistlerce M.Ö.8 ve 7. Yüzyılda sonlarında kolonize edildiği telaffuz edilmektedir.1951-1953 yılında şehir merkezinde yapılan kazılar 2.kolonize hareketin M.Ö 610-600 yıllarında gerçekleştiği teyit edilmiştir. Bu bilgiler ışığında Sinop M.Ö VII. yüzyılın sonunda Milet'ten gelen göçmenler tarafından kurulmuştur⁵¹.Miletli tacirler Sinop'a gelerek buraya yerleşmiş ve Sinop'u bir üst olarak kullanmışlardır. Miletler, Sinop ormanlarından temin ettikleri kerestelerle donanmalarını yenileyip güçlendirerek Karadeniz'in diğer bölgelerinde Trabzon, Giresun ve Ordu'da şehirler kurmuşlardır. Bu şehirler Sinop'un kolonisi olmuştur⁵².

Karadeniz kıyılarında Sinop haricinde doğal liman bulunmadığından gemicilerin dikkatini bu bölgeye çekmiştir. Deniz ticaretinde ileri seviyede olan Fenikeliler Sinop kıyılarında ticari faaliyetlerde bulunmuşlardır. M.Ö VIII. Yy da Anadolu'da en parlak dönemini geçiren Frigler Sinop'ta keramik eserler bırakmıştır⁵³. M.Ö. 676 yılında Frigler'le Kimmerler arasında yapılan savaş Frigler'in kaybederek tarih sahnesinden silinmesiyle birlikte Sinop ve çevresine Kimmerler hâkim olmuştur.⁵⁴Kimmerlerin yayılma alanı Anadolu oldu ve kıyıları ve ticaret merkezi çok etkilenmedi. Kısmen çeşitli zamanlarda Sinop bölgesini etkisine alan Frigleri yok eden Kimmerler ve İskitlerin akınlarına dur diyen Lidya kralı Alytees sınırlarını Sinop ilinin sınırları aştı⁵⁵.

Sinop'taki Kimmerler'in egemenliği Lidyalıların M.Ö. 585 tarihinde sınırlarının Kızılırmak'a kadar gelmesiyle son bulmuştur. M.Ö. 546 yılında İran'dan gelen Perslerin, Anadolu'daki Lidya egemenliğine son vermeleriyle, Sinop Perslerin

⁴⁹ÖZCAN,age,s.17

⁵⁰ Ferid DİKMEN,SinopTarihine Ait Derleme Bilgiler,Birinci Baskı,İstanbul 1958,s.6

⁵¹ Fuat DERELİ, *Sinop Kuzeyin Hırçın Güzeli Sinope*, , Şimal Ajans –Matbaacılık, Sinop basım yılı yok, s.21

⁵² Mehmet Ali ÜNAL, “*Osmanlı Devrinde Sinop*”, Birinci Baskı,Fakülte Kitabevi, Isparta 2008, s.25

⁵³Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU,*Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi*,Sinop Belediyesi Kültür Yayınları,Ankara 2015,.s.11.

⁵⁴ İsmail EFE, *Milli Mücadele Yıllarında Sinop*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Kırıkkale Üniversitesi S.B.E. , Kırıkkale,2004, s.5.

⁵⁵*Sinop ili Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim*, Sinop Valiliği Yayınları,Sinop 1938,s.29

hâkimiyeti altında Pers'lere vergi veren serbest bir şehir haline gelmiştir⁵⁶.Persler Paflegonyayı himayeleri altına almışlardır.Sinop'u ele geçiren Dametes namına para kestirmiştir. Dametesin ölmesi ve İskenderin İranlıları yenmesi üzerine Paflegonyayı tamamen idare altına almıştır⁵⁷.

Anadolu'ya giren ve M.Ö 333 yılında burada Pers idaresine son veren Büyük İskender'i Ankara civarında Sinop'tan bir heyet karşılayarak bağlılıklarını bildirmiştir. Büyük İskender idareyi Frikya Satrapı Kalkasa bıraktı. M.Ö III. yy da bağımsızlığını ilan eden Paflogonyalılar M.Ö 332 tarihinde İskender'in Doğu Anadolu'ya gidişinde fırsat bilen Ariarathes Trabzon'dan Sinop'a krallık kurdu. Bu krallık on sene kadar yaşadı ve Sinop civarı tekrar Makedonyalıların eline geçti⁵⁸.

M.Ö 302 yılında Pers prensliklerini dağınık halden toplayarak devlet kuran I.Mitrad Ktistesten sonra yerine geçen II. Mitridat ve oğlu Farnak Sinop'u alarak Pont devleti kurarak Sinop'u başkent yaptı.Sinop en parlak dönemi Midridat Flapaton devrinde yaşadı. Daha sonra başkent Bergama'ya taşındı.Roma baskısı altında bulunan Sinop Mitritadı yenerek şehri yakıp yıkarak ele geçirdi⁵⁹.

1.4.1 Roma ve Bizans Dönemi

Sinop M.Ö. 70 yılında Romalı komutanlardan Lucullus tarafından Roma yönetimine katılır. Roma bu topraklara düzenleme getirerek Pontus Krallığını Kızılırmak'tan ikiye böler ve doğu tarafı yerli sülale, batı tarafı devlete bağlı eyalet haline getirilmiştir⁶⁰.

Sinop'un Roma hâkimiyetinde olduğu dönem önemli bir dönüm noktasıdır. Lucullus portreli paralarla Roma dönemi başlamaktadır. En fazla ilerleme dönemi Cesar dönemidir.Cesar maddi yardımlarından hariç İznikten bazı Romalı kolonistleri göndermiş ve şehrin paraları üzerinde Coloni İvlia Felix Sinope görülmeye başlamıştır.⁶¹

M.Ö 110 yılında Pelin adında vali tayin edilmiş Sinop şehrinde su yollara bakarak 16 mil mesafeden su getirmiştir. Dini ve felsefi konularda da halkı

⁵⁶ÖZCAN,agt,s.3

⁵⁷ Hüseyin CÖMERT,*Doyduğum Değil Doğduğum Şehir Boyabat Dünden Günümüze*,Birinci Baskı,Şimal Ajans –Matbaacılık,Sinop2016,s,56

⁵⁸ Sinop1973 İl Yıllığı, Önder Matbaa, Ankara s.14

⁵⁹ Rasim Yaşar TARAKCI,*Sinop Deniz Savaşı Senin İçin Öldüler Avrupa*,Sinop Belediyesi Kültür Yayınları-9,Sinop 2014, s.7

⁶⁰*Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri*,Sinop İl Özel İdaresi Yayınları, 2013,s.11

⁶¹ Sinop İli Turizm Envanteri,Sinop İl Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır.Baskı Namık Karamuk Ofset Tesisleri,İstanbul 1992,s.14

aydınlatmıştır. Bizans dönemine dair bilgiler bir hayli azdır Roma ikiye ayrılınca Sinop Doğu Roma yönetiminde kalmıştır. Bizans döneminde şehir epeyce küçülmüştür. Doğu uluslarının saldırısına maruz kalan şehir Selçuklulara uzanan süreçte direnmiştir.1071 Malazgirt zaferiyle iyice gücünü kaybeden Bizans iç çekişmelerle güçsüzleşir ve 1204 de Sinop'ta Trabzon Rum Devleti kurulur. Sinop bu devletin önemli bir ticaret merkezidir⁶².

1.4.2 Sinop'un Türk Hâkimiyetine Geçişi

Türklerin Anadolu'ya girdikten sonra Sinop ve civarıyla ilgilenmiş 1085 yılında Süleyman Şah'ın komutanı Karatekin Sinop'u Bizanslılardan almıştır.Sinop'un Bizans yönetiminde bulunduğu sıralarda Kırım bölgesine gitmek isteyen ticaretle uğraşanlar devletler Sinop gibi ticari önemi büyük limanı elde etmek istemişlerdir⁶³.

Kommenos hanedanından Aleksios ve David Komnenos kardeşler, Trabzon'u ele geçirdikten sonra (1204) kıyı şeridi boyunca ilerleyerek Sinop ve Ereğli'yi ele geçirdiler. Komnenoslar, İznik devleti ile çatışmaya girdi. Bu durumda Selçuklu Sultanı I. Gıyaseddin Keyhüsrev ile anlaşan Lascarisler, David Komnenos'u geri çekilmeye zorladılar. Fakat kendi güvenliklerini düşünen Selçuklular, Karadeniz'de üçüncü bir güç olarak ortaya çıkmak isteyince gözlerini ilk olarak Sinop'a diktiler. Ayrıca;Selçuklular için Kırım'a ulaşmanın en kısa yolu Sinop'a hâkim olmaktan geçiyordu⁶⁴.

Anadolu Selçuk Devleti ortamdan yararlanarak Gıyasettin Keyhüsrev önderliğinde Sinop'u almak isteyen Pontus Kralı Aleksiosla karşılaştı ve Aleksiosu tutsak ettiler.Sinop uzun bir kuşatmadan sonra teslim alındı. I.Gıyaseddin Keyhüsrev şehrin imarıyla uğraştı⁶⁵.

Şehir tekrar düzenlendi, kiliseler camiye çevrildi, kale tamir edildi ve tapu defterleri düzenlendi. Şehre Çepni oymaklarından boylar yerleştirildi.Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykavus Sinop'u Türkleştirmek için Türk tüccar ve mal mülk sahiplerini Sinop'a yerleştirmiştir⁶⁶.

Celaleddin Harzemşah'ın Doğu Anadolu'da hâkim olmasıyla Pontus-Anadolu Selçuklu arasında bağlantı kopmuş, fırtına nedeniyle Sinop'a sığınan Trabzon Rum

⁶² Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri, Sinop İl Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır,Sinop 2013,s.12

⁶³Sinop 93,Valilik Yayınları,Ankara.s.35

⁶⁴Muhammet BERBEROĞLU, *Beylikler Döneminde Sinop*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Fırat Üniversitesi . S.B.E.,Elazığ-2010, s.13

⁶⁵YAVUZ,age,s.79

⁶⁶Sinop1973 İl Yıllığı, Önder Matbaa, Ankara, s.97.

Devletine ait gemiler donanma komutanı Haytonun el koymas1 ile Trabzon Rum Devleti Sinop'a saldırmış I.Alaaddin Keykubat ordusuyla Sinop ve Samsun'u işgalden kurtarmıřtır⁶⁷.

1.4.3 Beylikler D6nemi

Sinop'un Trabzon Rum Devletinden alınmasından sonra Sinop'un ikinci kez fethi i7in Sel7uklu veziri M6in6ddin S6leyman Pervane g6revlendirilmiş ve 1261 de tekrar Şehir tekrardan geri alınmıřtır⁶⁸.

Fethin karşılığında Muineddin Pervane Sinop'u kendisine verilmesini istedi. Sultan IV. Kılı7arslan, Pervanenin devlet i7indeki g67cl6 durumu karşısında Şehri ona vermiştir.Bu d6nemin en 6nemi gelişmelerinden birisi Sinop'ta, B6y6k Cami, Cam-i Kebir ve Ulu Cami olarak bilinen ve Sel7uklu Sultanı I. Alaaddin Keykubat d6neminde inşaatına başlanılan Alaaddin Cami, Muineddin Pervane d6neminde (1267) tamamlanmıştır. Pervane, devletin merkezinde bulunmak ve devamlı devlet işleriyle meşgul olmak zorunda olduğu i7in Sinop'a yerleşmedi. Yerine oğlu Muineddin Mehmed'i g6nderdi⁶⁹. Sinop S6leyman Pervane ve onun devamında gelen idareciler sayesinde b6y6yerek gelişmiştir. Bu d6nemde ticarete b6y6k gelime g6sterilmiş merkez olarak Sinop'u kullanan Pervaneoğulları Gazi 7elebinin Karadeniz ticaret yollarının g6venliğini sağlaması etkili olmuřtur⁷⁰.

Gazi 7elebinin vefatından sonra kızı bir s6re iktidarda kalmıştır.Daha sonra zayıflayan beyliği Candaroğulları'ndan S6leyman Paşa zapt etmiştir.Candaroğulları h6kimiyetine giren Sinop'a Celalettin Beyazıt d6nemimde vek6let verildi⁷¹.

Celalettin Beyazıt'ın oğlu S6leyman Paşa İskenderin veliaht yapılmasına isyan ederek Osmanlı H6k6mdarı Murat I sığınarak yardım istedi. Onun desteğiyle Kastamonu'yu zapt etti ve babasını Sinop'a 7ekilmeye mecbur kıldı.S6leyman Paşa Osmanlılarla iyi ge7inemeyip esir d6řt6 ve hapisten ka7arak bir m6ddet sonra tekrar Kastamonu'ya h6k6mdar oldu.Tekrar Murat I. desteğiyle Kastamonu'yah6kim oldu.Candaroğulları devletini ikiye ayırdı⁷².

⁶⁷*Sinop ili Cumhuriyet 6ncesi ve Sonrası Eğitim*, Sinop Milli Eğitim M6d6rl6ę6 Yayımı 1938,s.33

⁶⁸DERELİ,age, s.23

⁶⁹ 6ZT6RK, agt, s.11

⁷⁰Cevdet YAKUPOğLU, "*Sinop Zaviyeleri(XIII-XV.Y6zyılları)*",Sinop İli Değerlendirme Sempozyumu, Sinop 6niversitesi Yayınları,Ankara 2015,s102

⁷¹*Cumhuriyetin 50.Yılında Sinop*,1973 İl Yıllığı,s.7

⁷²TARKAN,age,s.44

Beyazid Bey'in vefatından sonra ise oğlu İsfendiyar Bey beyliğin başına geçmiştir. İsfendiyar Bey'in hükümdarlığı yarım asırdan fazla sürdüğünden Candar ailesi Osmanlı tarih kaynaklarına İsfendiyaroğulları olarak geçmiştir.1392'de Candaroğlu İsfendiyar Bey, Kastamonu'nun Yıldırım Beyazid tarafından alınmasından sonra Sinop'u tehdit eden Osmanlı kuvvetleri karşısında Osmanlı Devleti ile Candaroğulları Beyliğinin Sinop kolu arasında ilişkiler düzelmiş ve Candaroğulları Beyliği Sinop kolu halinde devam etmiştir⁷³.

1.4.4 Osmanlı Dönemi

Fatih Sultan Mehmet Trabzon Rum İmparatorluğunu kaldırmak ve beylikleri ülkesine katmak istiyordu.Bu sebeple Ankara civarında Candaroğlu İsmail Beyin oğlu Hasan Beyi yakalatarak. *“Git babana söyle Sinop şehrini şiddetle arzu ediyorum.Buna karşılık kendisine Filibeyi vereceğim.Razı olduğu takdirde yakında orda buluşacağız dedi.”*⁷⁴. Ayrıca Osmanlı Devletine tabi olmak üzere elli bin duka vergi şartıyla Kızıl Ahmed Bey'i Kastamonu beyliğine tayin edip Mahmut Paşa ile birlikte gönderdi.İsmail Bey Sinop' ta beklemeye koyuldu.Fatih Sultan Mehmed Kastamonu'ya geldi.Sinop 'a hareket etmeden önce Mahmud Paşa'yı gönderdi. Mahmud Paşa mektup yazarak kansız sulh içinde şehri istedi.İsmail Bey kaleden çıkarak Mahmud Paşa ve sonra senesinde Fatih Sultan Mehmed'le görüştü.Böylelikle sulhla Sinop Osmanlı idaresine geçmiştir⁷⁵.

Anadolu eyaletinde Kastamonu sancağına bağlı olan Sinop Osmanlı idaresinde donanma için kışlak görevini görmüştür. Sinop XVI. yy da Celali ve Suhte ayaklanmalarında sıkıntılar çekmiş.Bu dönemde kazakların saldırısına uğrayan şehir yakılmış ve IV.Murat zamanında kazak saldırıları durdurulabilmiştir⁷⁶.

Sinop Osmanlılar döneminde önemli bir liman ve aynı zamanda Tersane olarak kullanılmıştır. İnebahtı savaşı ve Kıbrıs seferindeki gemiler bu tersanelerde yapılmıştır⁷⁷.

Memlekette bulunan tersanelerin hepsi Tersane-i Amire'ye bağlı olup, kapasiteleri nispetinde Donanma-yı Hümayun'a gemi inşa etmekle görevliyidiler. Bu tersanelerden

⁷³<http://www.sinopkulturturizm.gov.tr,TR-107043/tarihce.html>. (Erişim Tarihi:25.07.2018)

⁷⁴Sinop İli 1967 Yıllığı, İl Basımevi,s.97

⁷⁵ İsmail Hakkı UZUNÇARŞILI, *İstanbulun Fethinden Kanuni Sultan Süleymanın Ölümüne Kadar Osmanlı Tarihi* II.Cilt,T.T.K Yayınları, Ankara 2011,s.50

⁷⁶ Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, C.IX, İstanbul-1982, s.6765

⁷⁷ Sinop İli 1967 Yıllığı,s.97-98

biri olan Sinop, 80-84 toplu, 63-66 zira boyunda kalyon yapmakla yükümlü bulunuyordu⁷⁸.

Sinop tersanesi, eşsiz limanı ve ticaretiyle gelişirken saldırılarında odağı haline gelecekti. Tarih boyu bilindiği üzere Rusların Akdeniz'e inme planları vardı.Tabi bu dönemde Osmanlı devleti gerileme dönemine girince Sinop'ta haliyle gerileme dönemini yaşamaya başlamıştı.Artan Rus baskısı iyice hissedilir olmuştu. Sinop'ta bulunan Osman Paşa ve Riyale Hüseyin Paşa komutasındaki donanma sancak gemileri merkezde dört gemi sağda dört gemi solda olacak şekilde Sinop limanının doğal yapısı gereğinde hilal şeklini almıştı. Patrona Osman Paşa gemileri açıkta tutarak donanma ve askerine güveniyordu⁷⁹.

30 Kasım 1853'te Rus Karadeniz donanması başkomutanı Amiral Nahimov Sinop limanında yatmakta olan 12 parça Türk filosu ablukaya alınarak batırıldı.200 den fazla denizci şehit düşerken 3 Türk subayı ve 125 er esir düşmüştür. Ayrıca limanda bulunan 6 ticaret gemisi 2500 ev bombardımanda zarar görmüştür⁸⁰.

Sinop'ta donanmaya yapılan bu baskın sonrasında Kırım Savaşının başlangıcına neden olup Kafkaslardan savaş sonu birçok Müslüman Sinop'a gelmiştir. Sinop Baskınından sonra şehir ticari önemini yitirmeye başlayarak baskının olumsuz etkisini ilerleyen yıllarda fazlasıyla hissetmiştir.

1.4.5 Milli Mücadele Dönemi ve Cumhuriyet Döneminde Sinop

Mondros Mütarekesi imzalandıktan sonra Sinop'ta asayiş bozulmuş çetelerin sayısı git gide artmıştır. Bu çetelerden Sinop'a en çok zarar veren Şuayp ve çetesi olmuştur. Bu dönemde kaçak tütün faaliyetleri de bulunmaktaydı. Bafra üzerinden Gerze ve Sinop sahiline getirilen tütün iç bölgelere götürülüyordu. Ankara bu karışıklıklar için Erzurum Mebusu Zihni Beyi görevlendirmişti⁸¹.

Sinop'ta bu karışıklıklar devam ederken, Birinci dünya savaşı sonunda imzalanan 1918 Mondros Mütarekesiyle yurdumuzu parçalamak isteyen emperyalist devletler harekete geçmiştir. Karadeniz'de meydana gelen olayları Türklere mal etmek isteyerek Mondros Mütarekesinin 6.Maddesini uygulamak istemişlerdir. Bunun üzerine 9.Ordu Müfettişi olarak olarak atanan Mustafa Kemal Paşa Bandırma Vapuruyla teftiş

⁷⁸ Ali İhsan, GENCER, “Bahriye’de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezaretinin Kuruluşu” (17891867), Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul 1985, s.100.

⁷⁹TARAKCI,age, s.54

⁸⁰ Bekir BAŞOĞLU,*Sinop İli Tarihi*,Ayyıldız Matbaası,Ankara 1978,s.127

⁸¹ Hür KALYONCU,*Antik Carusa Şirin Gerze*,Karabük 2008,s.32

için Karadeniz'e hareket etmiştir. Burada dikkat çeken bir unsur 18 Mayıs 1919 da Mustafa Kemal Paşa Bandırma Vapuru ile Sinop'a uğramasıdır. Gemide bulunan ve Sinop Mutasarrıflığına tayin edilmiş olan Mazhar Tevfik Paşayı Sinop halkı ve heyet adına davet etmiş. Mustafa Kemal Paşa nazik bir cevapla rahatsızlığını belirterek halka selam ve sevgilerini bildirmiştir⁸².

Mustafa Kemal Paşa halkı aydınlatıp Kuvayi Milliye ruhu ile çalışmalarına devam ederken Karadeniz sahillerinde ise Rumlar silahlı çeteler çıkarıyor.İngiliz gemileri doğal liman olması nedeniyle hava şartları kötü olunca Sinop'a uğrayarak içte bulunan Rumlara yardım bahanesiyle silah vererek Sinop'ta Pontus teşkilatını hazırlıyordu.1919 Mayısında Sinop'ta Ermenileri teftişe gelen Dacat Efendi adında papaz Müslüman olan ermeni kadınların çarşaflarını yırtıyordu.Bunlara karşılık Kastamonu'ya bağlı olan Sinop'ta Müdafai Hukuk Cemiyeti kurulmuştur⁸³.

Sinop Milli Cemiyetlerin örgüt başı Mazhar Tevfik Bey Eylül 1919'da şehirdeki küçük İngiliz Birliği tarafından tutuklamak ve Hükümet Konağına bayrak asmakistemişe de halkın direnişiyle bu emele ulaşamamış bu tepki halkın direniş gücünü arttırmıştır.⁸⁴ Sinop'ta ilk Kuvva-i Milliye örgütlenmesi, Ali Fuat Paşa tarafından Sinop Askerlik şubesi reisliğine gönderilen Kastamonulu Binbaşı Şevket Bey tarafından başlatıldı. 1919 yılının Temmuz ayının son günlerinde Sinop'a gelen Şevket Bey, kısa zamanda civarda Müdafaa-i Hukuk Cemiyetlerini kurmaya ve örgütlemeye başladı. Sinop Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin önderliğini Rasim Şükrü Bey yaptı. Mahmut Bey zamanında cemiyet yeniden teşkilatlandı ve yönetimi değişti. Böylelikle Sinop ilinde Milli Mücadele döneminde Cemiyetlerle işgalci güçlere karşı mücadele edilmiştir⁸⁵.

İdari olarak daha sonraki yıllarda Sinop önce Samsun daha sonrada Kastamonu'ya bağlanmıştır. Kurtuluş savaşında da bağımsız olmuştur⁸⁶. Cumhuriyetin ilanından sonra 1924 yılında il olmuştur. Cumhuriyet'in başlattığı dönüşümler ildekolaylıkla benimsenmiştir⁸⁷.

⁸² DİKMEN,age,s.6

⁸³ GÖRGÜN,age,s.75

⁸⁴ Sinop 93,Valilik Yayınları,Ankara.s.45

⁸⁵ Alpay TIRIL, *Cumhuriyet Döneminde Sinop (1923-1950)*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E. ,İzmir-2010, s.38

⁸⁶ Sinan CENBELOĞLU-Mehmet CENBELOĞLU, *İlimiz Bölgemiz Sinop İli Yakın Çevre İncelemeleri*, İl Yayınları Kardeş Matbaası,Ankara1972,s.18

⁸⁷Tarihte Sinop'tan Yetişenler, Sinop Valiliği Yayınları Kültür Müdürlüğü, Ankara 1991,s.5

Sinop için Cumhuriyet dönemi içerisinde en büyük olay ise Gazi Mustafa Kemal Atatürk'ün 1928 yılında devrimlerinden Harf Devrimi ve uygulamasını Sinop ilinde yapmış olmasıdır. 15 Eylül 1928 yılında İzmir Vapuruyla Sinop İskelesinden şehre çıkan Gazi Mustafa Kemal'i Sinop Valisi ve beraberindeki heyetle, birçok vatandaş coşkuyla karşılamıştır. Halkın arasına karışarak Vali Konağına kadar geldi. Bir müddet sonra herkesi Yatı Mektebine çağırdı orda halka 3,5 saat yeni harfleri anlattı. Yoğun sevgi gösterisi altında kasabadaki gezisini tamamlayarak vapuruna binerek Sinop'tan ayrılmıştır⁸⁸.

⁸⁸ Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU, *Atatürk ve Harf Devrimi 15 Eylül 1928-SİNOP*, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları, Sinop 2015, s.11

İKİNCİ BÖLÜM

MÜBADELE GÖRÜŞMELERİ

2.1 Lozan Barış Konferansı Taraflar Arası Mübadele Sorunu Görüşmeleri

Osmanlı İmparatorluğu döneminde devletin hoşgörü siyasetiyle birlikte Osmanlı tebaası olarak huzur içinde yaşayan azınlıklar Milliyetçilik akımının etkisi ve Batılı devletlerin de kışkırtmalarıyla isyanlar çıkararak bağımsızlığını ilan etmeye başlamıştır. Ülkemizde yer alan azınlıklar Kurtuluş Savaşı yıllarında da düşman unsurlar yanında tavır alarak adeta problem olmaya devam etmiştir. Artık azınlıklardan çok çeken ülkemiz özellikle Batılı devletlerin kışkırtmasına müsait bu toplumlar ile ilgili kesin çözüm aramaktadırlar. Bu yüzden homojen bir toplum yaratma fikri ile birlikte Rumların mübadele edilmesine etken durumlardan biri de Milli Mücadele Dönemi'nde Türkiye'deki Rum azınlığın tavrıdır. Bu durum, 1925 yılında, Blanchard tarafından şöyle özetlenmiştir: *“Türk göçmenler açısından bakıldığında, bu durum birkaç yüz bin barışçıl Türk'ü ilgilendirmektedir. Türkiye'deki tüm azınlıklar açısından bakıldığında ise yaklaşık 3.000.000 kişi göçlerden etkilenmiştir. Bu azınlıklar her geçen gün Avrupa'daki kardeşlerine yönelmişler ve [Türkiye] devletinin düşmanlarına sempati beslemişlerdir. Ermeniler 1915 Rus işgaline ön ayak olmuşlar, Rum'lar da, 1920 yılında Venizelos'un askerlerine sempati göstermekten kaçınmamışlardır. Dolayısıyla, Türklerin 1908'den sonra Osmanlı'nın tüm tebaasının sadakatini sağlama politikası da başarısız olmuştur (Blanchard, 1925, s. 450)”⁸⁹.*

Yunan Ordusu 15 Mayıs 1919'da İzmir'e çıkmasıyla yaşanan olaylardan sonra, Türk ordusunun İzmir'e ilerleyişi ile Yunan ordusunun Türklere yaptıkları kötü muameleyi kendilerine mal etmekten korkan Rumlar; Yunan ordusu ile birlikte Ağustos 1922'den itibaren İzmir, Mudanya ve Gemlik limanlarını kullanarak, diğer taraftan Doğu Trakya'daki Rumlar da bu kaçışa dâhil olacak, ekonomisi kötü olan Yunanistan'a ve adalara 800-900 bin Rum sığınacaktır.⁹⁰

⁸⁹ Yücel BOZDAĞLIOĞLU, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları “TSA / YIL: 18 Özel . Sayı,S3,Ocak/January/2014,s13,(erişimtarihi:05.03.2018)

<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi/article/view/5000146782/5000133945>

⁹⁰Elçin MACAR, “ 1923 Tarihli Nüfus Mübadelesi Protokolü'nün Uygulanma Süreci ve Karma . Komisyon'un Çalışmaları”,(Ed:Mehmet Yavuz ERLER), 9.Uluslar Arası Mübadele ve Balkan . Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü . Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, s.317,Samsun 2016

Uzun yıllar Osmanlı Devleti bünyesinde yaşayan azınlıklar, Türkleri ülkelerinden gönderip, mallarına konup, ülke halkını tek halktan oluşturmak için yapmış oldukları baskı ve mezalimler idi⁹¹.Rumların ülkeden göç edişinin yanı sıra Yunanistan'da yaşayan Türk-Müslüman unsurlara baskılarını arttırmış, Yunanistan'da Rum nüfus artarken; Yunanistan'da yaşayan Türk-Müslümanlar da, Türkiye'ye gelmeye başlamışlardır. Bu göç hareketleri, hem göçmenlere hem de her iki devlete büyük sorunlar oluşturmuştur. Sorunların çözüm yerini Lozan Konferansı olarak belirlemişlerdir⁹².Nüfus değişimini gerektiren diğer bir faktör de Türkiye'nin nüfus oranının düşük olması ve nüfusa ihtiyaç duyulmasıdır. Devlet art arda gelen savaşlar nedeniyle önemli ölçüde nüfus kaybetmiştir ve Anadolu nüfusu 17,5 milyondan 12 milyona kadar düşmüştür⁹³.

Türk heyetinin mübadele fikrinden yana olduğunu ve baştan beri Türkiye savaş sonu homojen yapıya uygun ulusal devlet olma açısından mübadele yanlısı tavır içindeydi.

Bu görüşte olunduğunu dönemin Türk Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Tengirşek 4 Nisan 1922 günü TBMM gizli oturumunda milletvekillerine şöyle anlatır:

“Avrupa’da bizim aleyhimize düşmanların kullanabileceği en büyük silah ekalliyetler silahıdır.Binanaleyh Ben ikinci gün kendisine yani Lord Cruz ona gittim ve ilk evvel kendisine ekalliyetlerden bahsettiğim ve bunu ikiye ayırdık Rum ekalliyetleri için mübadele esasını teklif ettim ve dedim ki biz devamlı bir sulh istiyoruz ve bunun için bu suretle bizi onlardan onları bizden emin kılmaktır. Bundan sonra bizde kalacak Rumlarda harici bir fikir vardır. Bir gün Türkiye’yi parçalayacağız buraya oraya (Yunanistan’a) rapt edeceğiz buraların Türkiye’de kaldığı sabit olmalıdır ki birbirimizin elini tutalım. Birbirimizle iyi geçinelim. Bundan iyisi ise onları rahat yaşayabilecekleri yerlere göndermek ve Müslümanları da rahat yaşayabilecekleri bir yere celb etmek lazımdır”⁹⁴.

Lozan’a gitmeden önce görüldüğü gibi Milli Mücadele döneminde yer alan devlet kadrosunun genel manada mübadele fikrine hâkim olduğu görülmektedir.

⁹¹Yusuf Hikmet BAYUR, *Türk İnkılâp Tarihi*, C. II, Kısım II, TTK Yayınları, Ankara 1991, s. 251

⁹² Ömer BUDAK, “Mübadele Meselesi ve Lozanda Çözümü”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S.26,Yıl 2010 ,s 135 (erişim tarihi:10.03.2018) <http://dergipark.gov.tr/karadearas/issue/10070/124163>

⁹³ İlhan TEKELİ “ Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskan Sorunu” Toplum ve Bilim Dergisi,S:50,1990,s.59

⁹⁴SEZER,age,s19-20

İsmet Paşa'nın 20 Kasım günü konferansın açılış toplantısından hemen önce kendisiyle görüşmek isteyen Fransa Başbakanı Poincareye yönelttiği bir sorusuna Paşanın; “*Ekalliyetlerin (azınlıkların) mübadelesi fikri tarafımızdan neşr ve telkin edilmektedir*” verdiği cevaptan Türk Devleti tarafından aldığı talimatı açığa vurmaktan kaçınmadığı anlaşılmaktadır⁹⁵.

Yunanistan Devleti açısından mübadele konusu ile ilgili bakış açısına ve genel meyline baktığımızda Türkiye'den gelen Rum azınlıklara yer açmak ve sosyal ekonomik hayata adapte olmalarını sağlamaktı. Aynı zamanda hedef İstanbul'u terk etmemek değil ve tokuşu sınırlı tutmaktı⁹⁶.

Konferansın nasıl bir düzende işleyeceği ve konuların nasıl bölüneceği belirlenerek görüşmelerin nasıl olacağına dair ana esaslar belirlendi. Konferansta ilk başta üç esas komisyon kuruldu. Lüzum görülürse bunların sayıları artacak veya alt komisyonlar seçilecekti. Birinci komisyon, ülke (sınırlar, azınlıklar, boğazlar rejimi vb.) ve askerlikle ilgili olan işleri görüşecek. İkinci komisyon, Türkiye'de yabancılara uygulanacak rejim (yargı yetkisi, ayrıcalıklar vb.) konularını, Üçüncü Komisyon ise, mali işler (Osmanlı Devleti Borçlarını bölüşülmesi) konularını görüşmekle görevli bulunmaktaydı⁹⁷.

Lozan'da görüşülen problemleri konuların çoğu Yunan Devleti'yleydi. Bu yüzden sık sık Venizelosla karşı karşıya gelinmekteydi. Azınlıklar Meselesi de bunlardan bir tanesiydi. Türk ve Yunan Bölgelerinde kalan azınlıkların durumu ile sivil ve askeri rehinelere durumu başlı başına esas teşkil etmekteydi.

22 Kasım da yapılan oturumda İsmet Paşa'nın önerisi ile 29 Nisan 1913 tarihli imzalanan İstanbul Antlaşması'nın 7.Maddesine göre Karadeniz'den Meriç nehri sınırına kadar olan bölge Trakya sınırı olması gerektiği idi. İsmet Paşa Batı Trakya'da Türk nüfusun fazla olduğunu savunarak bu bölge için plebisite (halkoylaması) talep etti⁹⁸. Türk heyetinin halk oylamasını isterken elbet dayandığı bazı unsurlar vardı: Batı Trakya Osmanlı İmparatorluğu döneminden beri Türkleştirme politikasıyla Türklerin yoğun olduğu bir coğrafya halindeydi. Bu oylamanın kabulü demek orda bulunan

⁹⁵ Engin BERBER, “Mübadeleye Bugünden Bakmak” 80.yılında 2003 Penceresinden Lozan Sempozyum Bildirileri:6 Ekim 2003, (s.146),AKDITYKTTK Yayınları XVI Dizi-Sayı 100,Ankara,2005

⁹⁶ Baskın ORAN, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*,Yirminci Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul 2015,s.221

⁹⁷ İsmail SOYSAL, *Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları (1920–1945)* ,Cilt. I, Birinci Baskı, TTK Yayınları, XVI. Dizi —S. 38, Ankara 1983, s. 1

⁹⁸Sevtap DEMİRCİ, *Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele-1922-1923*,(çeviren:Mehmet MORALI),Birinci Baskı,Alfa Yayınları,İstanbul 2011,s.86

Türklerin fazlalığı ile bu bölgenin Türklerin hakkı olduğu anlamına gelmekteydi. Fakat İsmet Paşa'nın halkoylaması önerisini reddeden Lord Curzon' Kararağaç gayrimüslimlerinin çoğunluğu oluşturduğu söyleminde bulundu⁹⁹. Lord Curzon İsmet Paşa'nın sunuşunu derhal bölerek iddiaların destekleyecek sayısal kartlar ve coğrafi konularda açıklamalar istedi¹⁰⁰. Lord Curzon'un açıklama isteğine karşılık İsmet Paşa: 1923 yılında Batı Trakya'nın nüfusu 191.699 olup, bunun 129.120'si Türk, 33.910' u Yunanlı 26.266'sı Bulgar, 1.480 Yahudi ve 923 Ermeni idi. Yine 1923 yılında Batı Trakya topraklarının % 80'ine Türkler sahip bulunuyordu. Toprağın % 10'u Bulgar'a ve % 5'uğraşan da esas itibariyle ticaretle uğraşan Yunanlılara aitti¹⁰¹ açıklamasındabulundu. Bu rakamların bilincinde olan Lord Curzon ve batılı heyetler bu öneriye pek de yakın olmadıklarını görüşme süreçlerinde göstermişlerdir.

Lord Curzon'un Amerikan kaynaklarından verdiği istatistiksel verilere göre 1914 yılında Anadolu'da 1.600.000 Rum vardı. 1922 tarihinde Türkiye'de 500.000 Rum kalmıştı bu Rumların300.000 İstanbul'daydı ve göçlerden sonra bu sayı 400.000 çıkacaktı. Böylelikle Türkiye'de mübadele kapsamında Rum nüfus 150-200bin arasındaydı buna karşılık Yunanistan'dan gelecek olan mübadillerin sayısı 400.000 civarındaydı¹⁰². Bakıldığında sayılar arasında ki dengesizlik ilk başta göze çarpmaktadır. Yunanistan'dan gelecek mübadillerin sayısı daha fazladır. Bu sayısal veriler tam manada gerçek bir sayıyı yansıtmamaktadır. Bunu değişik kaynaklardaki farklı sayısal verilerden anlamaktayız. Hükümetin vermiş olduğu talimatlarda Trakya sınırı için sert bir yaklaşım yoktu. Trakya konusundaki taleplerden geri adım atılabilirdi fakat Ermeni yurdu isteği olursa kesinlikle reddedilecek ve İsmet Paşa hükümete sormadan konferansı terk edebilecekti. Türk hükümeti Ermeni yurdu konusunda oldukça katı bir tutum izlemekteydi.

Batılı devletler Türkleri yalnız bırakma stratejisi uygulayarak Ermeni sorununu gündeme taşımakta ve Ermeni azınlıklara hak ve ayrı yurt talep ederek sorunu karmaşık hale getirmektedir. Ermenilere devlet ve yurt sevdasını gütmeye devam eden batılılar azınlıkları kullanıp karışıklıklardan yararlanarak kendi istediklerini onaylatmaya çalışmaktadır. Haklı olarak Türk Devleti'nin de homojen bir toplum yapısını

⁹⁹ Fatih TUĞLUOĞLU, Ali "Naci Karacan'ın Gözüyle Lozan Konferansı ve İsmet Paşa", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 53, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, s.285-328 ,erişim tarihi:12.03.2018,http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1909/20044.pdf

¹⁰⁰YILDIRIM, age,s.63-64.

¹⁰¹TOSUN,age,s.92

¹⁰²İPEK,age, s.28.

benimsemesini sağlamış ve ulus devlet inşası üzerine politika güdülmesine sebep olmuştur.

Lozan'a katılan devletlerin Türkiye'ye bakışı galip bir devlet bakışı değil de yenik bir devlet bakışı şeklindeydi. Bu nedenle mübadele ve gerekse azınlık sorunu olsun Lozan'a katılan devletler bize karşı üstünlük mücadelesi içindeydiler. Bizim ise amacımız eşit ve adil şekilde tam bağımsızlığımıza gölge düşürecek unsurları ortadan kaldırıp, mutabakat sağlanamayan konuları ise müzakere ile çözmeye çalışmaktı. Müzakereye katılan devletlerin bakışını Türk heyetinden Dr. Rıza Nur hatıralarında şöyle ifade etmiştir: “ *Frenkler bize ekalliyetler diye üç nevi biliyorlar. Irkça, dince,dilde ekalliyet Bubizim için gayet vahim bir şey,büyük bir tehlike Yani bizi hallaç pamuğu gibi atacaklar.Bu taksimi işitince tüylerim ürperdi.Kıllarım sanki birer kazık oldu.Bilekleri sıvadım. Bütün bu tabirleri kaldırmaya karar verdim*”¹⁰³.

Devletlerin Türkiye'ye bakış açısında hal böyleyken Lozan'da görüşmeler belirsizlik içerisinde devam ediyordu.

2.1.1 Nansen Raporu ve Rapor Üzerine Sorunlarının Görüşülmesi

Türkiye ye karşı olumsuz tutumunu devam ettiren batılı devletler Lozan'da azınlıklar sorunu konuşulurken çözüm odaklı herhangi bir ilerleme sağlanamadığından İngiliz temsilcisi Lord Curzon, Milletler Cemiyeti'nin 1919 senesinde Uluslararası Muhaceret Komisyonunu'nda başkanlık görevi yapmış Norveçli Dr.Fridjt Nansen azınlıklar konusunun görüşüldüğü oturuma davet etmiş konu ile ilgili görüşlerinin dinlenilmesini istemiştir¹⁰⁴. Azınlıklarla ilgili sorunun çözümü geciktikçe Yunanistan'a yığılan Rum göçmenler büyük sorun teşkil etmeye başlamış, Yunanistan'daki göçmen sayısını gittikçe artırmıştı.Cemiyet, Norveçli Doktor Fridtjof Nansen'i Türk-Yunan göçmenleri meselesini çözümlmek işlevi ile görevlendirdi¹⁰⁵.

Dr. Nansen, 27 Eylül 1922'de Mustafa Kemal Paşa'ya telgraf çekerek önce Ankara hükümeti ile daha sonra da Yunan hükümeti ile iletişim kurmaya başlar. Temaslar neticesinde her iki tarafın da mübadeleye sıcak baktığını belirler, Dr. Nansen,

¹⁰³Rıza NUR,*Lozan Hatıraları*,Beşinci Baskı,Boğaziçi Yayınları,İstanbul 2008,s.103

¹⁰⁴ Hür KALYONCU-Ünsal TUNÇÖZGÜR, *Mübadele ve Safranbolu*,Birinci Baskı,Karabük Valiliği Yayınları, Ankara 2012,s.2

¹⁰⁵ Yunus Emre TEKİNSOY, *Türk Rum Nüfus Mübadelesi ve Konya*,(Yayımlanmamış Y.L.T), Selçuk Üniversitesi SBE,Konya 2007, s.27

görüşmeler sonucu İstanbul'da basın toplantısı düzenler ve Türk ve Yunan hükümetlerine nüfus mübadelesi önereceğini bildirir¹⁰⁶.

Dr. Nansen'in İstanbul ziyareti basının da gündeminde yer almıştır. Dönemin gazeteleri, Dr. Nansen'in, Türk ve Rumların mübadelesi hakkında incelemelerde bulunduğu ve hükümet ile temas ve görüşmelerde bulunmak üzere İstanbul'dan Anadolu'ya geçeceği, mübadele için gerekli raporlar hazırladığı, mübadelenin olması yönünde kanaati bulunduğu, Türk hükümetinin de mübadeleye taraftar olduğunu duyurmaktaydı¹⁰⁷.

Her iki hükümet tarafından teminat alan Dr.Nansen, bu konuda; zor koşullarla karşılaşılacağı biliyordu. Çünkü sayıları bir milyondan fazla olan göçmen varlığında yaşanabilecek tüm sorunların içinden çıkılamayacakmış gibi düşünülmesinin normal olduğu biliyor fakat bir an önce ekonomik seviyeyi yükseltmek adına hem Türkiye hem de Yunanistan, bir sonraki yazın tarım ürünlerini üretme konusunda endişe duyuyorlardı¹⁰⁸.

Nansenin ilk önerisi mübadele olacak her iki taraf Yunanistan'daki Müslümanlarla Anadoludaki Rum Ortodoks tebasının isteğe bağlı değişmesi ve İstanbul'daki Rumların değişime tabi tutulmamasıydı¹⁰⁹.Türkiye İstanbul'un değil Batı Trakya'nın değişim dışı tutulmasını istiyordu. Çünkü bu bakış açısına göre Müslümanlar Batı Trakya'da azınlık değil çoğunlukta idi¹¹⁰.Yunanistan ise görüşmelerde mübadelenin gönüllük esasına göre olması isteği idi. Çünkü Yunanistan'a gelen Rum nüfus Yunanistan'ı baskılamakta ve zorunlu göç ile gelecek yeni bir göç dalgasını ülkenin kaldıramayacağı endişesi içindeydi. Bu nedenle İstanbul'daki Rumların mübadele dışı tutulmasını istemekteydi¹¹¹.Türk heyetinin nüfusun yoğun olduğu Batı Trakya bölgesini değişim dışı tutma isteği haklı bir talepti. İsmet İnönü'nün Batı Trakya'da bir halk oylaması istemesinin sebebi de buydu. Bu bölgenin yoğun olarak Müslüman nüfusu

¹⁰⁶ Halil ÖZCAN, “Arnavutluk’un Atina Büyükelçiliği Raporları Temelinde Türk-Yunan Mübadelesinde Müslüman Arnavutların Durumu” Duygu TÜRKER-Murat SAYGIN,Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları –Cilt I 90. Yılında Lozan ve Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu:13-15 Kasım 2013-Ankara Bildiriler,(ss 153), AKDTYKTTK Yayınları,Ankara 2013

¹⁰⁷ Cahide Zengin AĞBATAY, *Mübadelenin Mazlum Misafirleri (Mübadele ve Kamuoyu 1923-1930)*, Birinci Baskı, Bengi Yayınları, İstanbul, 2007, s. 49.

¹⁰⁸ Aslı CİHANGİROĞLU, *Atatürk Dönemi İskan Çalışmaları (1923-1938)*, (Yayımlanmamış D.T), Elazığ, Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ,2010 s.36

¹⁰⁹Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler,(1923),(Çev.S.L.Meray),Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Takım.1,C.1,Kitap 2, Ankara 1969,s.116

¹¹⁰ Kemal ARI,*Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923-1925)*,Altıncı Basım,Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2014, s.16.

¹¹¹ Elçin NACAR, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Patrikhanesi*, Birinci Baskı,İletişim Yayınları,İstanbul 2003,s.97-98

barındırması Türk heyetinin isteğini makul hale getiriyordu. Bilindiği üzere Milli Mücadele'nin kazanılmasından sonra Rumlar Türk yurdunu terk etmeye başlamıştır. Böylelikle Yunanistan devleti üzerinde Rumlar baskı oluşturmaya başlamış Yunanistan'da çözüm için bir an evvel Müslüman'ları yurttan çıkarmanın yolunu aramaya başlamıştı. Kendince Yunanistan gelenleri gideceklerin yerlerine yerleştirmek istiyordu. Bu nedenle Milletler Cemiyeti adına 2 aydan beri Yakındoğu da göçmenlerin durumunu incelemekte olan Dr.Nansen siyasi ve ekonomik gerekçelerle taraflara azınlıkların çabuk ve etkili olarak mübadele edilmesini önermişti¹¹².

Her iki ülkenin menfaatine uygun olarak toprağın işlenmesi açısından mübadelenin Şubat ayına kadar gerçekleştirilmesinin gerekliliğini belirtmişti ancak mübadelenin tarım mevsimine kadar gerçekleşmesi çok zordu¹¹³. Mübadele uygulamasının bir an önce gerçekleştirilmesinin göçmenler için çok iyi bir çözüm olacağı belirtmiş ve göç meselesinin çözüme kavuşturulmaması halinde harp sonrası ortaya çıkan ekonomik sıkıntıların daha artacağı vurgulamıştır¹¹⁴.

Lozan Konferansı'nda 1 Aralık 1922 tarihli oturumda mübadele konusu gündeme gelmiş, Lord Curzon'un çağrısı üzerine gelen Nansen'in nihai önerisi okunmuştu. Raporda mübadele iki devlet için en iyi çözüm olarak belirtilmişti¹¹⁵. 1 Aralık 1922 oturumunda Nansenin raporunun okunmasından sonra Ahali Mübadelesine ilişkin görüşmelerle ilgili alt komisyonun kurulması kararlaştırıldı¹¹⁶. Nansen'in önerisi Türk heyetini şaşırtmıştır. Bu önerinin Türk Delegasyonunda yarattığı şaşkınlık ve memnuniyeti Rıza Nur şu cümlelerle anlatmaktadır: *“Teklif olunca gökten inmiş kudret helvası gibi kabul etmeliydik Bunun bizim teklif etmemiz lazım iken Nansen'in teklif etmesi tuhaftı”*¹¹⁷.

Dr.Nansenin konuşmasında: *“dört büyük devletlerin İstanbul'daki temsilcilerinden azınlıkları mübadelesini sağlamak üzere bir anlaşma yapılması gerçekleştirme amacıyla, Türk ve Yunan hükümeti arasında bir görüşme kapısı açmaya çalışmak isteyen bir çağrı aldığını ve böyle bir mübadeleyi dört büyük devletin istenir*

¹¹² BERBER, age, s.146

¹¹³ H.Yıldırım AĞANOĞLU, *Balkanların Makus Talihî Göçü*, İz Yayınları, Birinci Baskı, İstanbul 2003, s.283

¹¹⁴ BUDAK, age, s.129

¹¹⁵ SEPETÇİOĞLU, age, s.142

¹¹⁶ N.Yücel MUTLU, *Lozan'da Mübadele veya Memleketin Türk Nüfusunun Artması*, Ankara 2005, s.132

¹¹⁷ NUR, age, s.1041

bir şey saydıklarını” söylemesi, görüldüğü gibi diğer devletlerinde mübadeleye yaklaşımlarını da ortaya koymuştu¹¹⁸.

Nansen raporunun temelini baktığımız zaman mübadelenin zorunluluğundan ve ekonomik olarak da devletlere daha fazla yük binmeden tarım arazilerinin işletilmesini belirtmiştir. Mübadelenin biran evvel olmasından yanaydı. Mevsimsel olarak gelecek bahar ve yaz mevsimlerinde toprağın boş kalması üretimin olmaması devletleri ekonomik olarak çökerteceği endişesini taşımaktaydı. Peki, bu istekler nasıl gerçekleşecekti. Ülkeler ne kadar mübadelenin ekonomik olarak getireceği yükün maddi zorluğunu karşılayacaktı. Justin Mc Carthy eserinde bu durumu şöyle yorumlamıştır: Sığınmalarla ilgili olarak, asıl sorulacak soru, hangi ülkenin nüfusu daha çoktu ya da hangi ülkeye daha çok sığınmacı gitti sorusu değildir; o ülke gelen muhacirlerin derdine ekonomik olarak derman sağlanabilir miydi sorusudur¹¹⁹.

İsmet Paşa'nın Nansen'in okumuş olduğu mübadele raporuna itiraz ederek daha çok kendi fikir ve düşüncesi olarak gördüğü yönündeki eleştirisi Curzo'nun İsmet Paşa'ya tepkisine neden olmuştur. Aynı zamanda Curzo'nun İsmet Paşa'ya adeta meydan okuması oturumların gergin geçeceğinin göstergesi olmuştur¹²⁰.

Mübadele görüşmeleri giderek tartışmaların artacağı bir döneme doğru gitmekteydi. Karşılıklı atışmalarla geçen mübadele görüşmeleri belli bir çerçevede içinde mübadelenin nasıl olacağı ve mübadeleye nerelerin dâhil olacağı daha net ifadeler söylenmeye başlanmıştı. Böylelikle mübadele ile ilgili devletlerin düşünceleri yavaş yavaş ortaya çıkmaya başlıyordu.

Türk tarafı adına katılan İsmet İnönü mübadele konusunun ilerde daha verimli bir şekilde görüşülebileceğini belirterek öncelikle savaş tutsakları sorununu çözmek istemektedir¹²¹. Ayrıca Doğu Trakya'nın 30 Kasım'da teslim edilmesinden dolayı boşaltılmış köylerde kaç kişi barındırılabilceğini tespit etmenin hemen olamayacağını belirtmiştir. Anadolu'da binlerce evsiz barksız Türk vardır. En azından şimdilik Yunanistan'daki Müslümanlar evlerinde oturmaktadırlar Bu nedenle bir mübadele yapılacaksa bu İzmir ve İstanbul'da içine almak koşuluyla bütün Rumi nüfusunu

¹¹⁸ BERBER, age, s.147

¹¹⁹ Mc Carthy, Justin, *Ölüm ve Sürgün* .(1995), (Çev:Bilge UMAR), İnkılap Yayınları, İstanbul 1998, s.360

¹²⁰ Resul YAVUZ, “Lozan Barış Antlaşmasına Giden Süreçte Mübadele ilgili İngilterenin Görüş ve Tezleri”, Kemal ARI (Ed), Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadelenin 94.Yılı Anma Etkinlikleri, :30 Ocak-01 Şubat 2017, (s.37) Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Yayınları, Tekirdağ 2017

¹²¹ CİHANGİROĞLU, agt, s.36

kapsamalıdır¹²². İsmet Paşa İstanbul Rumlarının durumu hakkında görüşü ve mübadelenin acele bir şekilde yapılmasının gerekliliği üzerine hükümetten 2 Aralık 1922 tarihli No:68 sayılı telgrafla bilgi vermiş ve görüş talep etmiştir: *‘Mübadele-i ahali hususunda yazdığım telgraflara cevap beklerim. Biz gerek Trakya’ya ve gerek bu mevsimde ve derhal ahali taleb ve kabul ediyor muyuz? Onlar İstanbul’un mübadelesini düşünmüyorlar. Bizde kat’iyyen mevzu-i bahs ediyoruz. Şurasını arz edeyim ki mübadele münhasıran Rumlar için mevzu-i bahsdir’*¹²³.

Bu telgrafta İsmet Paşa’nın Nanse’nin raporunda belirttiği mübadele sürecinin şubat ayı öncesi bir an evvel başlama talebi üzerine yapılacak mübadelenin mevsimsel olarak uygunluğu ve İstanbul Rumlarının durumunu ne olacağıyla ilgili görüş talep etmektedir. O zamanın şartlarını düşünürsek mübadele fikri ortaya atılmış ama burada nerelerin mübadeleye tabi tutulacağı, mübadelenin aceleyle yapılması isteğinin ne kadar sağlıklı olacağı, hangi bölgelerin mübadeleye tabi olacağı ve Türkiye’nin mübadeleye hazır olup olmadığı konularının hepsi muammaydı. Kimler hangi koşullarda mübadeleye tabi tutulacakları ile ilgili bir takım görüş ayrılıkları vardı. Bu durum içerisinde görüşmeler devam etmekte ve İsmet Paşa sık sık telgrafla Türk hükümetinden bilgi almak suretiyle mübadele görüşmelerine sağlıklı biçimde devam etmekteydi.

Hüseyin Rauf Bey İsmet Paşanın Göndermiş olduğu ve bilgi istediği telgrafa karşılık 4 Kanuni-i Evvel 38(4 Aralık 1923) tarih ve No:74 sayılı telgrafta İsmet Paşa Hazretlerine : *“Garbi Anadolu’ya ahalimiz yerleştikten sonra daha altmış bin hane iskân olunabilir Anadolu’nun aksam-ı sairesine de Gayri Müslimlere ait Haneler hesap edilmek suretiyle 200.000 nüfus muhacir kabul olunabilir Bunlardan başka yeniden hane tesis suretiyle memleketimiz pek çok muhacir iskânına elverişlidir. Ancak muhacirlerin uzun fasıllarla gelmesi lazımdır’*¹²⁴.

Burada anlıyoruz ki Türkiye’nin ne kadar mübadil kabul edebileceği ülkenin o anki fiziki ve ekonomik şartlarına bağlıdır.Şu an durumun belli bir sayıya kadar uygun olduğunu ancak mübadelenin belirli aralıklarla yapılması halinde koşulların tam

¹²²H.Cevahir KAYAM, “Lozan Barış Andlaşmasına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun T.B.M.M de Görüşülmesi,” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi,C.IX,1993,s587-588, erişim tarihi:10.04.2018, [http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Cevahir-KAYAM-Lozan Barış Antlaşmasına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun TBMM de Görüşülmesi](http://www.atam.gov.tr/wp-content/uploads/Cevahir-KAYAM-Lozan-Barış-Antlaşmasına-Göre-Türk-Yunan-Nüfus-Mübadelesi-ve-Konunun-TBMM-de-Görüşülmesi).

¹²³ Bilal N.ŞİMŞİR, *Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı (Kasım,1922-Şubat1923)*,TTK Yayınları, Ankara 1990, s.159

¹²⁴ ŞİMŞİR, age, s.163

anlamıyla uygun olacağını dile getirmektedir. Yani mübadelenin süre olarak uzamasının ülkenin kendi şartlarını hazırlaması yönünde avantajlı olacağını belirtmektedir.

Görüşmelerde en çok konuşulan ve tartışılan sorun ise İstanbul'daki Rumlar ve Batı Trakya Müslümanların durumu idi. Türk Heyeti değişimden Batı Trakya Müslümanlarının ayrı tutulmasını, İstanbul'daki Rumlara değişimin uygulanmasını ve İstanbul'daki Rum Patrikhanesinin de kaldırılmasını istedi¹²⁵.

14 Aralık 1922 tarihli oturumda Venizelos durumu mübadeleden herkesin kendibölgesinde kalmasını ve topraklarını bırakanların geriye dönmesi konusunda vazgeçirmeye hazır olduğunu, zorunlu mübadeleyi Nansen'in teklif ettiğini söyledi. İngiliz delege Rumbold ise, zorunlu olması teklifinin İstanbul'da Nansen ile görüşmüş olan Hamid Bey tarafından dile getirildiğini hatırlattı¹²⁶. Görüldüğü üzere burada zorunlu mübadele fikrinin sorumlusunun Türkler olduğu iddia edilerek, Yunanistan tarafından asılsız bir şekilde suçlanmıştır. Konunun farklı boyutlara gitmesinde nedenlerden biri de bu görüşmeler esnasında zaten yerlerini terk eden birçok Rum nüfusun Yunanistan'a yaptığı baskılardır.

Hâlbuki İsmet paşa önerinin ilk defa Yunan hükümetinden geldiğini söylüyordu ki Bu doğrudur. Mübadelenin koşulları henüz İsmet Paşa konuşma fırsatı bile bulmadan Lord Curzon ve Venizelos tarafından Aralık toplantısında kabul edilmişti¹²⁷. Yunan heyeti mübadelenin zorunlu yapılmasını Türk heyeti konuşma fırsatı bulmadan zaten kabul etmişti. Rum baskısıyla karşılaşınca suçu Türk hükümetine atarak sorumluluktan kaçmak istemiştir. Bunun sonucunda Venizelos göçün zorunlu olmasına karşı çıkarak, isteğe bağlı olmasında ısrarcı olmuştur. Lord Curzon ise, gönüllü göç olursa işlemin çok uzayacağını iddia ederek zorunlu göçü savunmuş, ekonomik olarak Türkiye'ye zararı olacağı iddiasıyla da İstanbul Rumlarının mübadele dışı tutulmasını savunmuştur¹²⁸.

Değişimin mecburiliği teklif eden Türkler olmamış, Sir Horece Rumbold'un ifadesiyle Nansen teklif etmiş, ondan sonra ifade edense Venizelos ve Lord Curzon'dur¹²⁹.

¹²⁵ Zekai GÜNER, *Lozanda Türk-Yunan Nüfus Mübadele Siyaseti (1923-1930)*, Birinci Baskı, Siyasal Kitabevi Ankara, Temmuz 2017, s.26

¹²⁶ MACAR, age, s. 319

¹²⁷ Safiye Bilge TEMEL, *Türk Yunan Nüfus Mübadelesi Mübadeleye Yol Açan İhtilafların Analizi*, (1949), (Çev. Müfide PEKİN), Birinci Baskı, Lozan Mübadele Vakfı Yayınları, İstanbul 2014, s.74.

¹²⁸ İbrahim ERDAL, *Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi (1923-1930)*, (Yayımlanmamış DT), SBE, Ankara Üniversitesi, Ankara 2006, s.40

¹²⁹ M. Cemil BİLSEL, *Lozan I. Cilt*, Birinci Basım, İstanbul 1933, s.294

Lord Curzon çözümün bir zorunlu mübadele olduğunu hayli esef ettiğini, mübadeleden dolayı bütün dünyanın bu cezayı ödeyeceğini söyledi. Daha sonra mübadele fikrinin propagandasını Türkiye'ye atarak suçladı. Fakat Türk delegasyonu ilk toplantıda mübadelenin Lord Curzon kendi önerisi olduğunu hatırlatması üzerine daha fazla konuşmadı¹³⁰.

Aslında işin özü Yunanistan'ın ne Yunancayı konuşan ne de Yunan milliyetçiliği paylaşan Türkiye'den gelecek hiçbir Rum 'u ülkesinde istememesiydi. Ne var ki Türklerde azınlıkların her dönemde yapmış olduğu devleti yıkıcı faaliyetlerinden dolayı azınlıkları istemiyorlardı.

1930'ların başında Balkanlardaki nüfus mübadeleleri ile ilgili en kapsamlı çalışmaya imza atan Stephen Ladas ise kabahatin Mübadele Komisyonu'ndaki Türk ve Yunan temsilcilerde olduğunu yazmaktadır¹³¹.

Türkiye'nin ahali değişimi istemesinin sebebi Batı Anadolu ve Trakya'daki birçok Rum azınlığın Milli Mücadele Dönemi'nde devlete karşı Yunan ordusunun yanında yer almasıydı. Hatta Karadeniz Rumlarının da 1920 ve 1923 yıllarına kadar isyan halinde bulunuşu ve ilerde de isyan etme düşüncesinde olabileceği öngörüsüyle hareket edildiğinden Karadeniz Rumlarının da mübadeleye dâhil edilmesini istemekteydi¹³².

Genel olarak bakıldığında Osmanlı Devletinde de yer alan azınlıklar, Osmanlı'nın hoşgörü anlayışının avantajından yararlanıp emperyalist devletlerin kışkırtmasıyla bağımsız bir devlet olma yolunda isyan çıkartmaları, çeşitli oyunlar içinde yer almalarından dolayı karışıklıkların ortaya çıkmasına sebep olmuşlardır. Bu da iç karışıklıkları engellemek adına azınlıkların mübadele edilme fikrini zorunlu hale getirmişti.

Lozan Konferansı'nın toplanacağı kesinleşince Ermeniler de bir heyetle konferansa katılmak için harekete geçmişlerdir. Ermeniler, Lozan'a Aleksandr Hadisyan, Ahoranyan, Noradunkyan ve Leon Paşalyan'dan meydana gelen bir heyet göndermişlerdir¹³³. Lozan Konferansı'nda Lord Curzon azınlıklarla ilgili bu konuyu

¹³⁰TEMEL,age, s.75.

¹³¹ Bestami S. BİLGİÇ, "Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri 1923-1938", Atatürk Araştırma Dergisi,C.XXXI, S.91, Bahar 2015, Ankara, s.21.

¹³²AKŞİN,age,s.135

¹³³Mehmet BİCİK, "Lozan Konferansı'nda Ermeni Meselesi," Yeni Türkiye Dergisi,C.2,S.2,2014, s.4,erişim tarihi:12.04.3018,http://haypedia.com/makale/Osmanl%C4%B1%20Tarihi/9821bcf7-4d7e-4223-b486-8bd41854a36e.pdf

Türklere boyun eğdirmek, gerekirse konferansı kesintiye uğratma gerekçesi sayarak, Ermeni sorununu tehdit unsuru olarak kullanmak istemiş ve Ermenilere yurt isteğinde bulunmuştur. Bunun sebebi de Ermenistan'a savaş dönemindeki verilmiş sözlerdir¹³⁴.

Lord Curzon 12 Aralıkta komisyonda yaptığı konuşmada azınlıklara var olma hakkı tanınmasını Cemiyeti Akvam nezaretinde genel af ilan edilmesini istiyordu. İsmet Paşanın hazırlıksız bulunduğu bu toplantıda gerekli hazırlıklarını yapıp 13 Aralıkta komisyon toplantısında yaptığı konuşmada Ermeni yurdunu asla kabul etmeyeceğini, Türkiye'de bir örgüt kurulmasını reddedip, genel af görüşülebileceğini ve barış imzalanırsa Türkiye Cemiyet-i Akvama girmeye hazır olduğunu beyan ediyordu¹³⁵.

9 Ocak günü Montagna başkanlığında komisyon yeniden toplandı ve tekrar Ermenilere yurt isteğine değinildi. İsmet Paşa bunu sert bir dille reddederek Türkiye'yi bölmeye niyetlenen bu uygulamayı kabulünün mümkün olmadığını belirtip, konuyu kapatarak Ankara hükümetine durumu bildirmiştir. Türkiye azınlıkların savaşta ve barışta her zaman toprak talep edebileceklerini ve dış kuvvetlerin her türlü maşası olabildiğini gördüğü için Türk heyeti azınlıklar konusunda asla taviz vermemiştir. Türk heyetinin bu tutumundan rahatsız olan Lord Curzo'nun Türklere ve heyete bakış açısını eşine göndermiş olduğu özel mektupta görmekteyiz. Eşine hitaben yazmış olduğu mektupta: *"Türkler dayanılmaz bir duruma geliyorlar. Dün İsmet azınlıklar sonunda Müttefikler adına yapmış olduğum ciddi önerilere sözde yanıt oluşturan ve konuyla hiç ilgisi olmayan küstahça bir konuşma yaptı. Kendisine benim ve meslektaşlarımın bu biçimde davranışa tabi tutulmaması tahammül gösteremeyeceğimizi bu sürerse Lozan'dan ayrılacağımızı ve Türkiye'nin dünya karşısından sorumlu olacağını söyledim. Tahmin edilebilecek her özveride bulunduk; ama Türk'ler, sanki dünyanın fatihleriymiş gibi her noktaya karşı çıkıyorlar"*¹³⁶. Kaleme aldığı sözlerle savaşın tek galibi olan Türkiye'ye karşı mağlup bakış açısını görmekteyiz.

2.2.Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Antlaşması

Uzun uğraşlar ve görüşmeler neticesinde taraflar mübadelenin zorunlu olması konusunda anlaştılar. Batı Trakya Müslümanları ile İstanbul Rumlarının istisna

¹³⁴ Erol KÜRKÇÜOĞLU, *Kurtuluşunun 100.Yılında Erzurum ve Ermeniler,Erzurum*,Birinci Basım,T.C Erzurum Valiliği Yayınları,Erzurum 2018,s.328-329

¹³⁵ Salahi R.SONYEL , *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*, Birinci Basım,TTK Yayınları, Ankara 2003,s.316-317

¹³⁶SONYEL, *Gizli Belgelerle Lozan Konferansının Perde Arkası*,age,s.57

tutulmasına karar verildi. Böylece Lozan Konferansı'nda 30 Ocak 1923'te Yunan ve Türk halklarının mübadelesine ilişkin sözleşme ve protokol imzalandı¹³⁷.

Antlaşmanın maddeleri özetle:

1. Zorunlu mübadele 1 Mayıs 1923 günü başlayacak ve mübadele edilen Müslüman Yunan vatandaşları Türkiye'nin izni olmadan Anadolu'ya geri dönemeyeceklerdir. Türkiye'nin Ortodoks vatandaşları da Yunanistan'ın izni olmadan Yunanistan'a gidemeyecek ve yerleşemeyeceklerdir.

2. 1912 kanununda belirtilen İstanbul Belediyesi sınırları içerisinde 30 Ekim 1918 tarihinden önce yerleşmiş olan tüm Rumlar (İstanbul Rumları) ile 1913 Bükreş Antlaşmasıyla çizilen sınırın doğusunda kalan Müslümanlar (Batı Trakya Müslümanları) mübadele kapsamında olmayacaklardır.

3. 18 Ekim 1912 tarihinden sonra topraklarını terk ederek giden ya da gitmesi gereken tüm Türk ve Rum gerçek ya da tüzel kişiler mübadele kapsamında kabul edilecektir.

4. Aileleri daha önce Türkiye'yi terk etmiş olmasına rağmen çeşitli sebeplerden Türkiye'de kalan Rumlardan sağlık durumları iyi olanlar mübadelenin başlamasıyla Yunanistan'a gönderilecek ilk katile ile birlikte mübadele edilecektir.

5. Her iki ülke de bulunan mübadeleye tabi bulunan kişilerin mülkiyet hakları ve alacakları güvence altına alınacaktır.

6. Mübadele kapsamında olanlara hiçbir şekilde engel olunmayacak, ancak haklarında kesinleşmiş ceza yâda mahkemeleri süren kişiler yargılanmak ya da cezasını tamamlamaları için ilgili devlete teslim edilecektir.

7. Mübadiller karşı ülkenin sınırlarına girdikleri an o ülkenin vatandaşı kabul edileceklerdir. Mübadeleden önce göç edenlerde anlaşmanın imza tarihinden itibaren buldukları ülkenin vatandaşı sayılacaklardır.

8. Mübadillerin yanlarına aldıkları mallardan hiçbir şekilde gümrük vergisi alınmayacaktır. Cami, kilise, okul, hastane gibi tüzel kişilerde yanlarında istedikleri eşyayı serbestçe götürme hakkına sahiptir. Mübadilin yanında götüremediği mal ve mülkleri yerel makamlar devreye girerek mübadilin gözleri önünde değer tespitini yaparak dört nüshalık tutanak hazırlayacaktır. Bu tutanağın bir nüshası mübadile, bir

¹³⁷ MACAR, age, s.320.

tanesi Karma Komisyona, bir tanesi mübadilin gittiği ülkeye gönderilerek bir tanesi de yerel makamlarca saklanacaktır.

9. Taşınmaz malların tasfiyesi işiyle Karma Komisyon ilgilenecektir.

10. Karma Komisyon daha önce yapılmış olan mübadele anlaşmalarını dikkate alarak tasfiye işlerini yapacaktır. Mübadillerin malları üzerinde bulunan her türlü ipotek yok sayılarak değer tespiti yapılacaktır.

11. Mübadelenin sağlıklı yürütülebilmesi için bir ay içerisinde dört Türk, dört Yunan ve üç tanede Birinci Dünya Savaşına katılmamış devletlerden Milletler Cemiyeti tarafından seçilecek tarafsız üyeden oluşan Türkiye’de ya da Yunanistan’da toplanarak bir Muhtelit (Karma) Mübadele Komisyonu oluşturulacaktır. Bu komisyon gerekli gördüğü zaman tarafsız üyelerden bir tanesinin başkanlığında birer Türk ve Yunan delegenin katılımıyla alt komisyonlar kurabilecektir.

12. Muhtelit Mübadele Komisyonun görevi tasfiye edilecek mallara, haklara ve çıkarlara ilişkin yapılacak tüm itirazları kesin olarak çözüme kavuşturmaktır. Komisyon kararlarını oy çokluğu ile alabilecektir.

13. Tasfiye edilecek taşınmaz mallara değer biçme de Karma Komisyon tam yetkili olacaktır.

14. Bu amaçla komisyon mübadillerin mallarına değer biçerek, kendilerine mal değerlerini açıklayıcı bir belge verecektir. Eğer mübadil devlete karşı borçlu ise ve geride bıraktığı malları bu borcu karşılamıyorsa mübadilin gittiği ülke diğer ülkeye mübadilin kalan borcunu ödeyecektir. Bu amaçla iki devlet birbirlerine altı ayda bir bu belgelerle ödeme yapacaktır. Her iki devlette borçlarını 3 taksitte ödeyebilecektir.

15. Karma Komisyona ilgili devletler tarafından Karma Komisyonun isteği doğrusunda bir miktar avans verilecektir.

16. Mübadillerin nakilleri sırasında çıkacak her türlü sorunun çözüm mercisi Karma Komisyon olacaktır. Mübadele dışında kalanlara her iki devlet tarafından da baskı uygulanmayacaktır.

17. Karma Komisyonun tüm giderleri ilgili devletlerce karşılanacaktır.

18. Her iki ülke kendi yasalarında mübadelenin yapılabilmesi için ilgili değişiklikleri yapacaklardır.

19. Mübadele Antlaşması her iki ülkenin parlamentolarında onaylandığı tarihten itibaren yürürlüğe girecektir¹³⁸.

Yukarıdaki maddeleri bulunan belge 30 Ocak 1923'te üç nüsha halinde düzenlenmiştir. Türkiye ve Yunanistan'a verilmiştir. Her iki devletçe onaylanan bir nüshası da Lozan Antlaşmasını imzalayan devletlere verilmek üzere Fransa hükümetine gönderilmiştir. Antlaşma 25 Ağustos 1923 tarihinde yürürlüğe girmiştir¹³⁹.

2.3. Mübadele Öncesi Genel Durum

Dönemin kaynaklarından da yola çıkıldığında ülkeye göç edenler arasında Türk Yunan savaşlarında zarar gören felaketzedeler, yangından zarar gören harikzedeler ve Türk ocağına sığınan mülteci grubu vardı. Yaklaşık olarak 300.000 bin civarında olan bu guruplar Rumların boşalttığı yerlere gelerek Rum mallarına otorite ve idari yapının eksikliğini fırsat bilerek konmuştur¹⁴⁰.

Mübadele antlaşmasının yapılmasının ardından ülkeler için zorlu bir süreç başlarken en büyük sıkıntıları Yunanistan'daki Müslümanlar çekmiştir. Yunanistan Devleti bu dönemde Türklere yoğun bir baskı politikası izlemiş ve yıldırılarak yerlerinden bir an önce gitmelerini sağlamaya çalışmışlardır. Amaçları Türkiye'den gelecek olan Rum Ortodokslara yer açabilmektir. Yer açmak amaçlı Yunanlıların yaptığı eziyeti Türk hükümeti Rumlara yapmamıştır. Bu da Yunanlıların Türklere bakış açısını başka bir yönden ortaya koymaktadır.

Rum göçmenlerin Yunanistan'a gelmesiyle birlikte Yunan hükümeti Türklere uyguladığı sert politikasını arttırmış ve Rumları Türk köylerine göndererek Türklere aynı evde birlikte yaşamaya mecbur bırakmıştır¹⁴¹. Bunu yaparak Türk halkını yıldırıp biran önce göç etmeye zorlamıştır.

2.4 Mübadele İmar ve İskân Vekâletinin Kuruluşu ve Mübadele İmar ve İskân Kanununun Kabul Edilmesi

30 Ocak 1923'te Türkiye ile Yunanistan arasında imzalanan Nüfus Mübadelesi Antlaşması, hem Türkiye hem de Yunanistan için zorunlu mübadeleyi gerçekleştirecek

¹³⁸ Deniz BOZKURT, *Karşılaştırmalı Lozan ve Sevr Barış Antlaşmaları*, Birinci Baskı, Umay Kültür Sanat Merkezi Bilim Kültür ve Sanat Yayınları Serisi, İstanbul 1998, s.47-53

¹³⁹ MUTLU, age, s.168,

¹⁴⁰ AĞANOĞLU, age, s.281

¹⁴¹ Salih ÖZKAN "Mübadele Öncesinde Yunanistan'da Türklere Yapılan Baskılar ve Türkiye'de Yankıları," s.2373 erişim tarihi: 13.09.2018, <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01>,

ve uzun yıllar sürecek göç olayının resmi bir adımıdır. Tabî ki bu göç hareketinin gerçekleştirilmesi gerçekte, bu dönem için bakıldığında o zamanın teknolojisiyle, zor olacaktı. İnsanların taşınması ve yerleştirilmesi iyi bir plan dâhilinde olmalıydı ve bu planlama için de bir teşkilatlanma yapılması gerekliydi.

30 Ocak 1923 tarihli anlaşmaya göre; yürürlüğe giren bu antlaşmayla birinci olarak idari işlerin tanzimi ve mübadeleyi çözüme kavuşturacak Muhtelit Komisyon oluşturuldu. Komisyonda I. Dünya Savaşı'na katılmamış devletler tebasından seçilecek üç üyeden birinin başkanlığında olmak üzere dört Türk üye bulunacaktı. Bu üyelerin biri Sıhhiye ve Muavenet-i İctimaiye, ikincisi Dâhiliye, üçüncüsü Evkaf, dördüncüsü Maliye Vekâletlerince seçilerek ve yanlarında Adliye ve İktisad Vekâletlerinden birer müsteşar tayin olunacaktır¹⁴².

Komisyon başkanlığı, tarafsız üyelerden her birince dönüşümlü olarak idare edilecek ve komisyon gerekli gördüğü durumlarda tâli komisyonlar kurmaya da yetkili olacaktı. Komisyonun ayrıca, göçü denetlemek, mübadillerin menkul ve gayr-i menkul mallarının tasfiyesini yapmak, taşınır mallara değer biçmek, bulunduğu ülkenin hükümetine bıraktığı mallara karşılık, borç tutarını gösteren bir belgeyi mübadile vermek gibi görevleri bulunacaktı. Komisyonun çalışma merkezi Atina olarak kararlaştırılmıştır¹⁴³.

Türk hükümeti geçmiş tecrübelerden faydalanarak mübadeleyi “İmar ve Mübadele-i Ahaliye Müdüriyeti” kurarak zorunlu göçü gerçekleştirmek istiyordu. TBMM’de yapılan görüşmelerde bazı milletvekilleri mübadelenin müdürlükle değil Avrupa ülkelerinde ki gibi vekâletle gerçekleştirilebileceği görüşündeydiler. Bu yönde TBMM’de sunulan ilk kanun teklifi Zonguldak Mebusu Tunalı Hilmi Bey tarafından hazırlandı¹⁴⁴.

Hazırlanan bu teklif kabul görmüş ve Mübadele İmar ve İskân Vekâleti kurularak 165 milletvekilinin 158 tanesinin oyunu alarak Mustafa Necati Bey ilk Mübadele İmar ve İskân Vekili seçilmiştir¹⁴⁵. Bir yıl kadar "Mübadele, İmar ve İskân Vekilliği"

¹⁴²GÜNER, age, s.43

¹⁴³ Muhittin ELİAÇIK, “Lozan Mübadelesinde Muhacirlerin Mallarının Tasfiyesi Üzerine Bir İnceleme”, Duygu TÜRKER - Murat SAYGIN (Hazırlayanlar), Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları – I 90. Yılında Lozan Ve Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu: 13-15 November, (s.571), 2013, Ankara 2013,

¹⁴⁴ Ayhan ATEŞ *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonucu Kocaeli'ne İskan Edilen Göçmenler (1923-1930)*, (Yayımlanmamış YLT) SBE, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Bolu, 2008. s.19

¹⁴⁵ Fuat ÖZER, “Mustafa Necati BEY (1894-1 Ocak 1929)”, Sosyal Bilimler Dergisi, C.8.S.13, 2005, s.176, erişim tarihi: 12.03.2018 <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13m8.pdf>

(Bakanlığı) yapan Mustafa Necati Bey (1923) son derece önem kazanan göç ve yerleşme sorunlarını çözmeye büyük gayret göstermiştir¹⁴⁶. Peki, bu İmar ve İskân Vekâletinin bu süreçte faaliyetleri neler olacaktı, Mübadele İmar ve İskân Vekâlet'ine ne gibi görevler yüklenmekteydi?

Vekâletin görevi ülkemize gelen mübadil, gayri mübadil, muhacir, mülteci ve harikzedeleri her tarafı harap olan memleketin imarını da yaparak yerleştirmektir. Ülkenin durumu gibi Vekâletin de maddi yönden sıkıntıları mevcuttu. Bilhassa gayrimenkul emvali metruke, evler harpte meskenleri yanan, küllî zarara uğrayan felâketzedelerle, birçok yeri işgal olmuş evlere büyük kitleler halinde gelen mübadillerin iskânı büyük sorun teşkil etmişti. Metruk arazisi çok olan yerlerin müsakkafatı tahribe uğramış, mevcut olan binalar Balkan muhacirleri, harikzedeler, memurin ve zabıta tarafından işgal olunmuştu¹⁴⁷.

Görüldüğü gibi ülkenin vaziyetinin son hali bu şekildi. Mübadele Vekâletinin kuruluşu ve başına geçecek kişiyi belirlerken birçok vekil başkanlığa uzak durmuş ve çekimser kalmıştı. Çünkü o dönem şartlarına bakılacak olursa Vekâletin işi zor olacaktı. Hem maddi olarak hem de kitlesel göçün büyüklüğü ülke içerisinde karmaşaya sebep olacaktı.

Mustafa Necati O dönemde görevleri hakkında bilgi verirken şunları belirtmiştir: *“Vekâletin oturacak sandalyesi bile yoktu. Kanunumuzu biz ihzar ettik. Otuz talimatnameyi bir haftada hazırladık. Her biriniz gelir şaşardınız.140.000 muhaciri kendi vapurlarımızda getirdik. Kendi vapurlarımızda batıracaksanız diye muhalefet ettiler. Heraybaşında rapor neşrettik. On beş günde bir Meclis-i Ali'ye geldik”¹⁴⁸.*

Mustafa Necati vermiş olduğu beyanda zorluklarını dile getirirken o dönem içerisinde mübadele sürecinde Vekâleti muhalif gurupların eleştirdiğini dile getirirken, aynı zamanda yapılan faaliyetler hakkında meclisi sık sık bilgilendirdiğini de görmekteyiz.

Bunun yanında Mübadele İmar ve İskân Vekâleti, bu kanunla 1912 yılından bu yana iskân edilmemiş muhacir ve mülteci aşiretlerin iskânı da dâhil olmak üzere

¹⁴⁶ Ferhan OĞUZKAN, “Mustafa Necatinin Yaşamı ve Hizmetleri”, Türk Eğitim Derneği II.Anma Toplantısı,Türk Eğitim Derneği Eğitimcilerimizi Anma ve Tanıtma Dizisi-2, Türk Eğitim Derneği Yayınları, ,Ankara 1995, s.10

¹⁴⁷İskan Tarihçesi,Hamit Matbaası,İstanbul 1932,s.15, erişim tarihi:15.04.2018,www.tbmm.gov.tr

¹⁴⁸AĞANOĞLU,age, ,s.285. Ayrıntılı bilgi için bkz(Mesut ÇAPA “ Cumhuriyetin İlk Mübadele,İmar ve İskan Vekili Mustafa Necati Bey “ Mustafa Necati Sempozyumu,9-11 Mayıs),1991 Kastamonu, Ankara 1991,s.63)

mübadillerin nakil ve iskânları, sınırlı sürede beslenmeleri, terk edilmiş mahallerdeki ahalinin zararlarının karşılanması gibi konularda gerekli önlemleri almak ve bu sorunların çözülmesi sorumluluğunu almıştır¹⁴⁹.

Mübadele teşkilatlanması iki genel müdürlükten oluştu: “*Mübadele ve İskân Müdüriyet-i Umumiyesi*” ile “*İmar Müdüriyet-i Umumiyesi*”. Mübadele İmar ve İskân Vekâleti bünyesinde 7 şube bulunmaktaydı. Teşkilat şemasına göre ülke iskân bölgelerine ayırıp mıntikalardan sorumlu müdür görevlendirilmekteydi. Sorumlu müdürlerin görevi, mıntikalarında göçmenlerle ilgili her türlü soruna çare olma; iskân bölgelerine yerleşenleri üretime katmaktı¹⁵⁰.

2.5 Mübadillerin Türkiye’de Yerleşmesi için İskân Bölgelerinin Tespit Edilmesi ve Hazırlıklar

Selanik’ten gelecek olan mübadillerin yerleşmesi için ülkede çeşitli bölgeler belirlenmesine karar verilerek Türkiye’den ayrılan Rum mübadillerin yerlerine gelecek olan Türkler için iskân bölgeleri oluşturuldu.

Mübadele iskân bölgelerinin tespiti için çok fazla zaman yoktu. Türkler, Rumların terk ettiği bölgelere yerleştirilecekti. Amaç gelen mübadilleri bir an önce üretici duruma getirip devlet ekonomisine katkı sağlamaktı. Mübadelenin kış mevsiminde gerçekleşmesi iskânın ivedilikle yapılmasını zaruri kıldı. Ancak yerleşim bölgelerinin mevcut durumları belirlenmediği için ileride mübadillerin yerleştirilmesinde çeşitli zorluklarla karşılaşılmasına neden olacaktır. Ana ilke gelenlerin kabiliyetlerine göre elverişli yerlere sevk edilmesiydi.

17 Temmuz 1923 tarihli İcra Vekilleri Heyeti Kararnamesine göre iskân mıntıkları oluşturuldu. Oluşturulan iskân mıntıkası aşağıda tabloda ayrıntılı olarak verilmiştir.

¹⁴⁹ERDAL,agt, s.74-75.

¹⁵⁰Önder DUMAN, *Rumeliden Samsuna Göç (1923-1970)*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-11, Birinci Baskı, Samsun 2010, s.17

Tablo 2.1 Mübadele Başlamadan Önce Düşünülen İlk İskân Planı¹⁵¹

No	Yerleşim Alanı	Mübadilin Geldiği Yer	Nüfus	Meslek
1	Samsun	Drama-Kavala	30.000	Tütüncü
2	Adana	Serez	20.000-15.000-5.000	Tütüncü-Çiftçi Zeytinci-Bağcı
3	Malatya	Kozana-Grebene-Naslic-Kesriye	2500-15.000-5000	Tütüncü-Çiftçi Zeytinci-Bağcı
4	Amasya Tokat Sivas	Kayalar-Karaferye-Vodine-Katrin-Alasonya-Langaza-Demirhisar-Yenice-Vardar-Karacaabad, Gevgilinin Yunanistan'da kalan köyleri	3.000-25.000-15.000	Tütüncü-Çiftçi- Bağcı-Zeytinci
5	Manisa İzmir Menteşe Denizli	Drama-Kavala-Selanik	4.000-20.000-40.000	Tütüncü-Çiftçi- Bağcı-Zeytinci
6	Çatalca Tekirdağ Karaman Niğde	Kesendire-Poliroz-Avrethisarı-Nevrekop-Srışaban	20.000-55.000-15.000	Tütüncü-Çiftçi- Bağcı-Zeytinci
7	Antalya Silifke	Preveze-Yanya	15.000-40.000	Çiftçi, Bağcı- Zeytinci
8	Ayvalık Edremit Mersin	Midilli, Girit ve Diğer Adalar	30.000-20.00	Çiftçi, Bağcı- Zeytinci
TOPLAM			394.500	

İhtiyaca göre bu iskân mntıklararı sekizden ona çıkarılmıştır. Sinop ili de bu alanlardan birinci alana dâhil olmuştur.

¹⁵¹ Nedim İPEK, *Selanikten Samsuna Mübadiller*, İkinci Baskı, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-12, Samsun 2012, s.61

Tablo 2.2.Son Şekli Verilen İskân Planı¹⁵²

Birinci Alan	Sinop,Samsun,Ordu ve havalisi
İkinci Alan	Adana ve havalisi
Üçüncü Alan	Malatya ve havalisi
Dördüncü Alan	Amasya,Tokat,Sivas ve havalisi
Beşinci Alan	İzmir,Manisa,Menteşe ve Denizli havalisi
Altıncı Alan	Çatalca,Tekfurdağı,Niğde ve Karaman havalisi
Yedinci Alan	Antalya,Silifke ve havalisi
Sekizinci Alan	Ayvalık,Edremit,Mersin ve havalisi
Dokuzuncu Alan	Konya,Niğde,Kayseri,Aksaray,Kırşehir,
Onuncu Alan	Adana,Mersin,Silifke,Kozan,Ayıntab,Maraş

Teşkilatlanma yapısıyla ilgili kurulan İmar ve İskânvekâletinin yanı sıra 29 Kasım 1923 tarihli hususi kanun gereği Mübadele İmar ve İskânVekâletinin talimatlarını yerine getirmek üzere İskân ve İmar Komisyonu oluşturuldu. Vali ve kaymakam başkanlığında resmi kurum amirlerinden beş kişi olacaktı. Komisyonlar İmar ve İskânVekâletine bağlı olacaktı¹⁵³.

Çeşitli teşkilatlanma yapılarıyla Türkiye'ye gelecek olan mübadillerin sağlıklı bir şekilde nakil ve yerleştirmelerinin gerçekleşmesi için yoğun çaba sarf etmekteydi. Fakat süreç başladığında birçok sıkıntılı durum tezahür etmiştir.

Bu hazırlanan iskân mıntıkası Rumlardan kalan mallara göre düzenlenmiştir. Fakat planlanan boyuta uymamasındaki en önemli neden bu bölgelerde fuzuli işgallerin olmasıdır. Mübadele Vekili Mustafa Necati Bey, mübadele başlamadan önce iskân bölgelerinden sürekli olarak yazılarla kaç hanenin müsait olduğu, fuzuli işgallerin durumunun ne olduğu hakkında bilgi almaktaydı¹⁵⁴. Durum bu vaziyette iken birçok eksiklik vardı. Bu konuda Kızılay'ın eksiklikleri gidermede büyük katkısı olmuştur. Kızılay bilindiği üzere sadece ülkemizde değil ülke dışında da faaliyet gösteren büyük bir yardım kuruluşudur. Savaştan yeni çıkmış bir neslin ve ülkenin yaralarını sarma konusunda büyük tecrübesi ve hizmetlerinin olduğu bilinmektedir.

¹⁵² İhsan TEVFİK, *İnsan Ve Mekan Yüzyüyle Mübadele 1923'ten Bugüne Zorunlu Göçler*, Birinci Basım,İnkılap Yayınevi, İstanbul, 2014, s.54.

¹⁵³ Abdurrahman ÇALIŞKAN, *Lozan Antlaşmasına Göre Nüfus Mübadelesi ve Sonrası*,(Yayımlanmamış DT) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE, Çanakkale, 1997, s.49

¹⁵⁴ AĞANOĞLU,age,s.289

Yapılan göçmen iskânı ile ilgili 5 Eylül 1923 tarihinde İmar ve İskân Vekâleti ile Kızılay anlaştı. 5 Eylül 1923'te Kızılay ile varılan antlaşma gereği kurulacak bindirme iskelelerinde sağlık heyeti bulunacak, yolculukta göçmenlerin tedavi ve iaşesi gemilerde verilecek, indirme iskelelerinde 10 ar yataklı dispanserler kurulacak, yardıma muhtaçlara çamaşır yardımı yapılacak, halk Kızılay'a ait kamyonlarla iskân mıntıklarına taşınacaktı. Kızılay hemen Yunanistan'ın çeşitli bölgelerine İmdad-ı Sıhhiye Heyetleri gönderildi¹⁵⁵.

Mübadiller iskân yerlerine gönderilmeden önce, iniş iskelelerinde Kızılay ve bakanlığın açtığı misafirhanelerde barındırılıyorlardı. Tahaffuzname denilen yerlerde de temizlikleri yapılıyordu. Muhtelif iskelelerde ilk aylarda açılan misafirhanelerin toplam yatak kapasitesi 10850 idi. *İstanbul'da Ahırkapı'da 2000, İplikhane'de 1000 yataklı iki misafirhane kuruldu. Bunun dışında Kalikratya, Gelibolu, Gllk İskelesinde, Marmaris'te, Fethiye'de, Çanakkale'de, Erdek İskelesi'nde ve Samsun'da toplam 6500 kişilik misafirhaneler açıldı.* Haricen de Mersin ilinde bir fabrika misafirhane haline getirilmiştir¹⁵⁶.

Mübadiller için misafirhane talimatnamesi yayınlanmıştır¹⁵⁷. (bkz. Ek.1)

- 1-Muhacirler için ihraç iskelelerinde, konak yerlerinde ve iskân mıntıklarında muhacirlerin miktarına göre geçici ve daimi misafirhaneler yapılmıştır.
- 2-Misafirhanelerin yapılmasında boş bulunan askeri kışla resmi ve hayır kuruluşlarından faydalanılmış, terk edilmiş yerler hemen uygun hale getirilmiş, kiralama usulüyle ihtiyaç karşılanmıştır.
- 3-Terk edilmiş yerlerden ve askerden yatak, yorgan, battaniye, çarşaf gibi eşyalar karşılanarak, her odaya yatak konulmuştur.
- 4-Her odaya yetecek kadar soba ve mangal verilmiş, bunların yakacakları da temin edilmiştir.
- 5-Koşu ve odalara yeterli miktarda lamba verilmiştir.
- 6-Misafirhane hava koşullarından etkilenmemesi sağlanılmıştır.
- 7-Misafirhane genel sağlık kurallarına uygun olması sağlanılmıştır.
- 8-Misafirhanelerde su tesisatının olmasına ve odalarda musluk fiçilerinin uygun kaplar bulundurulmuştur.

¹⁵⁵ Murat ULUĞTEKİN-M.Gül ULUĞTEKİN, , "Osmanlıdan Cumhuriyete Hilal-i Ahmer İcraat Raporları" (1914-1928), Ceren AYGÜL(ed)Türk Kızılay Derneği Yayınları,Ankara,2013,s.358

¹⁵⁶Mesut ÇAPA, "Mübadelede Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyetinin Rolü" Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 10, 2001, s.49

¹⁵⁷B.C.A, 272.12./40.42.3

9-Misafirhanelerde bir memur, bir kâtip ve hesap memuru,bir ambarmemuru, üç veya beş hademe ile Hilal-i Ahmerden bir tabip,yemek memuru, sıhhiye memuru bulundurulmuştur.

10-İskeledeki Hilal-i Ahmer'in onar yataklı birer reviri ve tıbbi ilaç malzemesi sağlanmıştır.

11-Misafirhane memurları, misafirhanenin temizliğinden demirbaş kayıtlarından sorumludur.

12- Misafirhaneye gelen muhacir mıntika müdürüne bağlı memurun nezaretinde veya komisyon belgesiyle kabul edilmiştir. Geliş tarihi, memleketi, aile reisi nasıl çıktıkları, nereye gidecekleri doğum ve ölümleri kaydedilmiştir.

13-Hademeler her zaman temizliğe dikkat etmişlerdir.

14-Misafirhaneler de yeteri kadar polis ve jandarma bulundurmuştur.

15-Muhacirler Misafirhanede kalacağı azami süre 3 gündür. Yemek ve çay ihtiyaçlarını Hilal-ı Ahmer Cemiyeti karşılayacaktır. Yoksa hükümet karşılamıştır.

2.5.1 Mübadillerin Selanik'ten Anadolu'ya Geliş Süreci

Lozan müzakereleri esnasında imza edilen sözleşme hükümlerinden sonra Yunanistan'da bulunan Türkler limanlara gitmek için birden akın ettiler. Mübadillerin başlıca gemilere binme noktaları; Selanik ve Kavala Limanları, Giritte ise Hanya ve Kandiye Limanlarıydı¹⁵⁸. Selanik Kavala Limanları Türk göçmenlerle doldu. Özellikle Selanik te 40-50 bin kişi toplanmıştı. Bu göçmenleri birden sevk etmek zordu ve bu kadar insanın barınma sorunu had safhada idi. Açlık sefalet yanında bulaşıcı hastalık baş göstermiş, günde 20-25 kişi ölmekteydi¹⁵⁹. Bir yandan bir an evvel mübadelenin gerçekleşmesi için hızlı hareket edilmesi istenilirken Yunanistan'ının Türklere yaptığı baskılar artmaktaydı. Rumlar bir an evvel Yunanistan'a yerleştirilmek istenmekteydi.

Muhtelit Komisyonun Mübadele İmar ve İskân Vekâletine yazdığı yazıda Muhtelit Mübadele Komisyonu Yunan Heyeti Reisinin Atina'dan aldığı bir telgraf nameye hitafen Gümüşhane ve çevresinde üç tane Rum'un hemen sevkinin hükümetçe sağlanması istendiğini Tali Komisyon Reisinden bunun talep edildiğinin bildirildiğini; adı geçen şahıslarla ilgili naklinin henüz karar görülmediğinden bu kararın alınmasının

¹⁵⁸ Bruce CLARK, *İki Kere Yabancı Kitlese İnsan İhracı Modern Türkiye ve Yunanistan'ı Nasıl Biçimlendirdi*, (çev.Müfide PEKİN),Birinci Baskı,İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları,İstanbul 2008,s.193,

¹⁵⁹ İPEK, age, s.61

Muhtelit Komisyona ait olduğundan nakillerinin olumsuz olduğu bildirilmiştir¹⁶⁰. (bkz. Ek.2)

Mübadeleye öncelikle liman şehirlerine yığılan perişan halde bekleyen mübadillerden başlanılacaktı. Taşıma şeklinin ne şekilde olacağı veya bu kadar göçmenin nâkilinin neyle gerçekleşeceği bilinmemektedir. En başta bu işi gerçekleştirilecek ve yarıda bırakmayacak bir ulaşım şekli lazımdı. Taşıma işini deniz yolu marifetiyle uygulamak her yönden avantajlı görünüyordu. Çünkü halkın çoğu liman kentlerine yığılmıştı. Göçmenler vapurla taşınmaya karar verildi. Uluslararası bir ihale açıldı. İhaleyi İtalyan Kumpanyası olan Lloyd Tristino Acentesi kazandı. Vapurcular birliği zaten kısıtlı bir bütçeyle mübadelenin yapıldığını ulusal sermayenin dışarıya gitmemesini istedi. Bundan dolayı bu birliğin en önemli üyesi olan devlete ait Seyri Sefain adlı bir gemi işletmesiyle anlaşıldı¹⁶¹.

Sözleşme hükümlerine göre göçmenler 100 kg eşyalarının üstünde eşyaları için ücret 600 kuruş, koyun başına 150 kuruş ve her büyükbaş için de 500 kuruş verecekti. Sekiz yaşından küçükler ise ücretsiz taşınacaktı. İhtiyaç sahiplerinin parası hükümet tarafından ödenecekti.

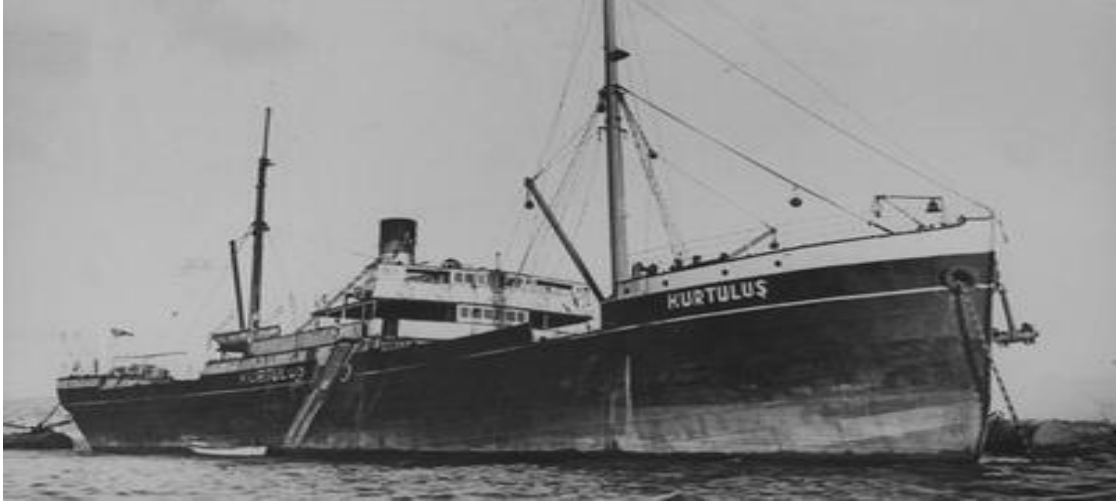
Tablo 2.3.Mübadeleleri Taşıyacak Vapurların İsim Listesi¹⁶²

KUMpanyA	VAPUR İSMİ
Seyr-i Sefain İdaresi	Akdeniz, Giresun, Ümit Bahr-ı Cedid, Akyıldız,Rize,Ankara,Nilüfer,
Sadıkzade Biraderler	Sakarya, İnönü,Aslan
Yelkenlizade ve Mahmudu	Trabzon
Kırzade ve Kalkavanzade	Mustafa Cemal
Yeni Vapur	Türkiye
Hacı Paşalar	Hacı Paşa
Hasan Mahdumları	İstiklal
Hasan Mustafa Bey	Timsah,Kartal

¹⁶⁰ B.C.A.272-0-0-1117 - 74 - 2

¹⁶¹ Kemal ARI, “Bir Göç Öyküsü Mübadele”,Başkent Üniversitesi Kültür Yayını Bütün Dünya Dergisi, S.10, 2016,s.78

¹⁶²DUMAN,age,s20-21

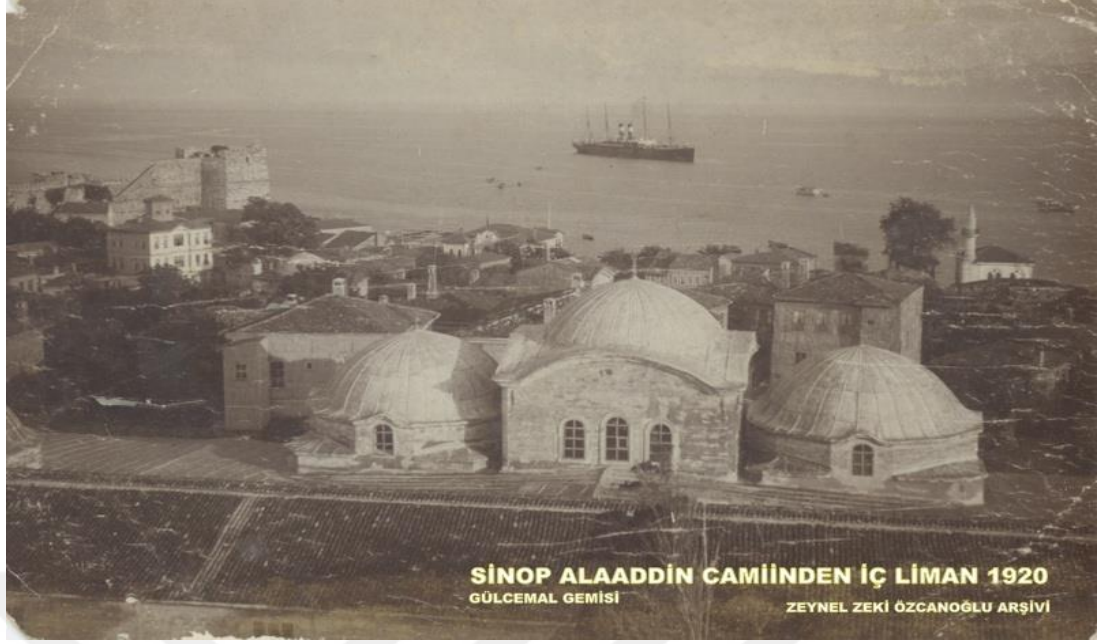
Fotoğraf:1 <http://www.pikovamubadilleri.com> sitesi mübadil gemileri foto galeri kısmından alınmıştır.(internet erişim tarihi:14.02.2019)

Kurtuluş Vapurı: Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk nakliye gemilerinden biri olarak "Teşvikiye" ve "Bülent" isimleri ile Türk karasularında hizmet verdi. Lozan mübadillerinin anayurda taşınmasında görev aldı.

Yunanistan'da yapılan Muhtelit Mübadele Komisyonu toplantısında Türkiye heyeti başkanı Tevfik Rüştü Aras'ın talep etmesiyle 10 Kasım 1923 tarihinde mübadele sevkine başlamasına karar verildi.

Fotoğraf 2. www.mubadelefotoagraflari.org.tr adresinden alınmıştır.Aslı Samsun İli Alaçam Mübadele Müzesinde sergi halindedir.(internet erişim tarihi:14.02.2019)

Fotoğraf 3.Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivinden Mübadele öncesi 1920 yılında Sinop açıklarındaki görüntüsü

Her gemide Hilal-i Ahmer Cemiyetinden doktor heyetide bulunmakta ve geminin durumuyla ilgili rapor düzenlenmekteydi.²⁷İmdat-i Sıhhiye Heyetinin Tali Mübadele Komisyonuna hitaben 5 Kanun-i Evvel 1523 tarihli raporunda Arslan Vapuru Selanik'ten almış olduğu 1417 muhacirin ile Tuzla ve Tekfur Dağı'na yönelerek hareket ettiği, yapılan muayene ve sıhhi neticede bulaşıcı bir hastalığa rastlanılmadığını bildirilmekteydi¹⁶³. (bkz. Ek.3)

Gemi yolculukları esnasında gemilerin kalabalık oluşu üst üste insanların bir güvertede seyahat edişi birçok olumsuz durumu da beraberinde getirmekteydi. Selanik Limanı'ndan 3222 muhacir ve 12 yetim çocukla ayrılan Sakarya Vapuru tahminen 30 Teşrin Sani tarihinde hareket etmiş. Tuzla ve Tekfur Dağı'na yönelerek normal seyrinde devam eden yolculukta istenmeyen olaylar cereyan etmiş, bir kadın denize düşmüş suni teneffüs ile kurtarılmış, gemide hastalanan bir kişi yolda vefat etmiş çeşitli ölümler vuku bulmuştur¹⁶⁴. (bkz. Ek.4)

¹⁶³ T.K.A,1296/242 No ve T.K.A 242.1.Arslan Vapuru ile ilgili 27.İmdatı Sıhhiye Heyeti Raporu. (Ek-3)

¹⁶⁴T .K.A,1296/241 No Sakarya vapuru ile ilgili Heyeti Reise takdim edilen rapor.(Ek-4)

Fotoğraf4.www.mubadelefotoğrafları.org.trsitesinden alınmıştır.Resimdegörüldüğü gibi mübadiller gemilere üst üste istiflenerek götürülmüştür.(internet erişim tarihi:14.02.2019)

Belgelerden edinilen bilgilere göre: Kadını, genci, çocuğu, hamilesi aynı gemide yaklaşık 15-20 günlük süren bu yolculuk serüveninde birçok hadiseler ve ölümler meydana gelmiştir. Tüm olumsuzluklara rağmen vapurlar hızlı bir şekilde mübadilleri zor kış şartları altında nakletmekteydi.5 Kanun-i Sani 924 tarihli raporda 3 Kanun-i Sani 924 tarihine kadar Mübadele Muhtelit Komisyonu marifetiyle Türkiye'ye nakledilen Selanik limanından 20318, Kandiye'den 3777, Hanya'dan 3270, Kavala'dan 3110 toplam 30475 mübadil sevk olunmuştur ¹⁶⁵. (bkz. Ek.5)

Tablo 2.4 1921-1929 Seneler Arasında Türkiye'ye Gelen Muhacirler Miktarı¹⁶⁶

SENE	ERKEK	KADIN	TOPLAM
1921	5.488	5.591	11.079
1922	5189	4.904	10.093
1923	25.553	25.136	50.689
1924	120.322	115.092	235.414
1925	28.353	28.170	56.523
1926	18.481	16.570	35.051
1927	15.557	16.658	32.213
1928	15.573	16.869	32.442
1929	7.485	6.989	14.454
Toplam	242.001	235.957	577.958

¹⁶⁵ T.K.A,1296/83 No ve T.K.A 1296/83.4 Türkiyeye limanlardan gelen mübadil sayısını gösterir rapor (Ek-5)

¹⁶⁶ İstatistik Yıllığı,III,Ankara,1950,s.99

Verilen rakamlar kaynaklarda değişiklik göstermektedir. Tahmini olarak yarım milyon civarında mübadil Türkiye'ye nakil olmuştur. Ekim 1924 tarihine kadar mübadillerin birçoğunun gelişi tamamlanmıştır. Resmi istatistik verilerine göre 1923-1924 döneminde 384.000 kişi taşınmış, diğer serbest gelenlerde dâhil edilirse 391.753 göçmen Anadolu topraklarına gelmiştir. Muhtelit Mübadele Komisyonu rakamlarına göre 456.720 mübadil Türkiye'ye gelmiştir¹⁶⁷.

2.6 Mübadillerin Yaşamış Olduğu Genel Sorunlar

Mübadele uygulamasında birçok sorunla karşı karşıya kalınmıştır. Bunlardan en önemlisi mübadillerin geride bıraktıkları malların durumunun ne olacağıydı. Mübadele sözleşme hükümlerine göre mübadiller yanlarında, götürebilecekleri her şeyi alabileceklerdi. Yanlarında götüremeyecekleri eşyalara ise gümrük vergisi ödemeyecekti¹⁶⁸. Fakat emval-i menkûlelerinin tamamını veya bir kısmını beraberinde götüremeyecek olanlar bunları mahallerinde bırakabilecek, bırakılan bu malların kayıt altına alınıp envanteri çıkarılarak değeri, mal sahibi mübadilinde şahit olacağı bir “zabıt varakası” düzenlenecekti. Bu belge dört nüsha olarak düzenlenecekti. Bir tanesi “memurin-i mahalliye nezdinde” kalacak, biri tasfiye işlerini yürütecek olan “Muhtelit Komisyon'a”, diğeri mübadilin “hicret ettiği memleketin hükümetine”, ve sonuncusu da “muhacire” verilecekti. Bu belge, mübadiller açısından son derece önemli bir belgeydi¹⁶⁹.

Yalnız Mübadele yoluyla gelen göçmenler Yunanlıların tutumu ve tavrından dolayı alel acele Türkiye'ye gelmek zorunda kalmışlardı. Bu tip aileler herhangi bir komisyona başvurmamıştı ve bu yüzden malının değeri tespit edilememişti.

Yunanistan'da bırakılan mallara eşdeğerde mağduriyetleri giderecek mal verilmesi de imkânsız görünüyordu. Üstelik pek çok göçmen, komisyonların buldukları alanlara gelemeyen baskılar nedeniyle Yunanistan'dan ayrılmak zorunda kalmışlar, ellerinde Türk hükümetinden mal-mülk isteyecek bir resmi kayıt

¹⁶⁷ Hasan AKAR, “Mübadele ve Niksar”, Mehmet Yavuz ERLER (Ed) 9.Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, s.44, Samsun 2016 2016,

¹⁶⁸ BİLGİÇ, agm, s.24

¹⁶⁹ Ercan ÇELEBİ, “Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri” ,Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi, C.5, S.12, (2006/Bahar), s.s. 36, erişim tarihi: 15.03.2019, <http://dSPACE.deu.edu.tr/xmlui/handle/12345/48747>

bulunmuyordu. Türk Hükümeti de, bu durumda dikkatli davranmaktaydı. Bekleyerek, mal dağıtımını geciktirerek gerçekleştiriyordu¹⁷⁰.

Tabi birçok mübadilin beyana dayalı başvuruları sonucu, kimi fertler abartılı beyanlarda da bulunmuş ve abartılı beyanlar komisyonu yanıltmıştır. Sebahattin Ali bu durumu “ *Rumeli’de koca çiftlik bırakanlara, 100 zeytin ağacı düşmezken, köyünde bir baskısı olan, üç fabrikaya sahip olmuştur.*” diyerek konuyu özetlemiştir¹⁷¹.

Başta planlanan mübadillerin geldiği yerde mübadiller neyle meşgulse Türkiye’de ona uygun sahalara yerleştirmeyi ancak bu noktada da bir takım sıkıntıların meydana geldiği görülmektedir. Örneğin Samsun iline gelen mübadil Zehra Kosova’nın, “Sürecin iki ila altı gün arasında değiştiğini, geldikleri yerde ailesinin tütüncülük yaptığını, babasına verilen iki tarla ve bağı ekip biçemediğini çünkü verilen arazide kara ve kırmızı üzüm yetiştirildiğini” ifade etmiştir¹⁷².

Sorunlar göçmenler gelmeye başlayınca iyice kendini göstermeye başlamıştır. Gelen göçmenlerin giden Rum göçmenlerin buldukları ev, bağ, bahçe gibi yerlere yerleştirilmeyi ön gören bir değişim mübadelede söz konusuydu. Fakat özellikle savaştan çıkan ülkenin her yerinin harap olması, Rumlardan kalan yerlerin diğer felaketzede ve harikzadelerin yerleşmesi, usulsüz işgaller gelen göçmenlerin sıkıntı çekmesine neden olmaktadır. Mübadele İmar ve İskân Vekilliğine getirilen Mahmut Celal (Bayar) Bey’in “ *Adaya koyamayız, yanık yere koyamayız, Baştan aşağı memleket yanık ve haraptır. Nereye koyacağız*” sözleri memleketin durumunu özetler niteliktedir¹⁷³.

Göçmenleri taşırken de göçmenlere iskân edinirken de çeşitli sıkıntılar baş göstermiştir. Türkiye Hilal-i Ahmer Cemiyeti müfettişlerinden Dr. Haydar Bey’in genel merkeze hitaben gönderdiği 1 Mayıs 1924 tarihli rapor tüm sorunları adeta özetler gibiydi.

Çeşitli nedenlerden dolayı taşımalarda, gecikme ve ertelemeler olmuştu. Bu da kentlerde göçmen yığılmalarına sebep olmuştu ve gecikmelerden dolayı da Türkler için ayrılan evlere fuzuli işgaller gerçekleşmişti. Evlerin boşaltılmasını bekleyen göçmenler

¹⁷⁰Kemal ARI, “*Büyük Mübadele*”, Lozan Mübadilleri Vakfı, erişim tarihi:10.04.2018 www.lozanmübadilleri.org.tr

¹⁷¹ Arif TORUN, “*Mübadillerin Sorunları*”, Mehmet Yavuz ERLER (Ed) 9. Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, s.154, Samsun 2016

¹⁷² YILDIRIM, age, s.243

¹⁷³ Kemal ARI, *Suyun İki Yanı “Mübadele (Yazılar)”*, Birinci Basım, İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul 2015, s.69

soğuk kış şartlarında camilerde, okullarda, meydanlardabekletilmiş, bazen de başka yörelere sevk edilmişlerdi. Bu sevk esnasında eşyaları kaybolmuş, gittikleri yerde kırık dökük okullarda istif edilircesine doldurulup bekletilmişlerdi¹⁷⁴. Toplu halde bulunan göçmenler sağlıksız koşullar altında kaldıklarından birçok bulaşıcı hastalık baş göstermeye başlamıştır. Gemilerde Hilal-i Ahmer Cemiyeti' ne ait doktorlar bulunmakta ve bu tip bulaşıcı hastalıklara karşı önlem almaya çalışmışlardır.

Göçmenlerde en fazla görülen bulaşıcı hastalıklar çiçek ve kızamıktı. Selanik ve Kavala'dan gelen beş bin civarı göçmende kızamık ayrıca çiçek hastalığına rastlanılmıştı.1924 yılı Şubat ayı içinde Selanik ve Kavala'da gemi bekleyen 180 kişinin ölüm haberi geldiği ve ölümlerin birçoğunun bulaşıcı hastalıkla ilişkili olduğu bilinmekteydi¹⁷⁵.

Kızılay, limanlarda kalanlara çadır kurarak odun ve kömür temin etmiş,hastalıklar içinde aşılama yapmış fakat 1924 veba salgınına engel olamamıştır.1923-1924 yılında geçen sert kış şartları mübadilleri epey zorlamış aynı zamanda yanına para hayvan almak isteyen Türklere yapılan baskı neticesinde yerlerinden çıkmaları sağlanmış ve üretime bir an önce geçme arzusu nakli bahar ayına ertelemeyi zorlaştırmıştır.Parası olmayanlardan para talebi de insanları zor durumda bırakmıştır ¹⁷⁶.

Bu aksaklıklar meclis konuşmalarına da yansımıştır. Konuyla ilgili birçok eleştiri Vekâlete yöneltilmiştir. Menteşe Mebusu Esat Efendi konuşmasında “ *Mübadiller perişandır. Menteşe'ye Fethiye'ye Kaya Nahiyesine gönderilenlerin durumu fecidir. Dağlı ovaya. Ova dağlıya, balıkçı tarlaya yerleştirilmiştir. Selefce Köyüne Dikiliye, Bayındıra gönderilenler zeytinlikte kan ağlıyorlar. Hayvanları başka yerde kendileri başka yere gönderiliyor. Balıkesir'e gidecek muhacir yanlışlıkla Akçaabat'aortanŞirvan'a değişik yerlere gönderiliyor aralarında hamile kadınlar ordan oraya sürükleniyor. Pek çok zahiyat vardır.*” dile getirmiştir.

Mebus Feridun Fikri (Düşünsel) konuşmasında: “*Vekâletin durumu fecidir. Vekâlet memurları bu işi başaramamıştır. Birçok gayrimenkul işgal edenin elinde kalmış. Yangın zedelerle ilgilenilememiş, mübadiller üretken hale gelememiş pek çok*

¹⁷⁴ Güngör MAZLUM, “*Mübadele Göçmenler*”, Lozan Mübadilleri Vakfı, erişim tarihi:10.04.2018, www.lozanmübadilleri.org.tr.

¹⁷⁵ARI, *Suyun İki Yanı “Mübadele(Yazılar)*,s.193

¹⁷⁶CLARK,age,s.192-193

*ölüm olmuştur. Mübadiller her tarafta aç ve üretimden uzaktır*¹⁷⁷ diye ifade ederek mübadele dönemindeki zorluklara ışık tutmuştur.

Göçmenlerin nakilleri sırasında ülkede ciddi anlamda sorunlar yaşanmış Türkiye'ye gelişlerinden, misafirhanelerde yaşadıklarından, iskân alanlarına geçişlerine kadar geçen sürede çok perişanlıklar çektikleri anlaşılmaktadır. İskândaki gecikmeler iâşe sorunu da ortaya çıkarmış, zaten kısıtlı sayılan bütçeye gün geçtikçe daha çok yük binmeye başlamıştır. İlk başta bu göçler kolay gibi görünse de zorluklarıyla Vekâleti bir hayli müşkül bırakmıştır.

2.7 Etabli ve Patrik Arapoğlu Sorunu ve Çözümü

Türkler ve Yunanlıları sıkça karşı karşıya getiren bir diğer konu ise etabli meselesidir. 30 Ocak 1923'te imzalanan Mübadele Antlaşması'na göre İstanbul'a 30 Ekim 1918'den önce yerleşmiş olan Rumların etabli (yerli) olarak mübadelenin dışında tutulmasına karar verilmişti. Fakat İstanbul'da fazla sayıda Rum'u bırakmak isteyen Yunanistan ile homojen bir ulus yaratmak isteyen Türkiye arasında "etabli" yi tanımlamada görüş ayrılıkları yaşandı¹⁷⁸. Bu görüş ayrılıklarının en önemli nedeni mübadele edilecek kişilerin sayısının ülkeler arasında farklı görünmesi ve farklı bilgiler verilmesindedir. Türkler etabliyi dar manada tutup birçok Rum'u İstanbul'dan göndermek isterken, Yunanistan ise 1918 yılından önce doğum yerlerine ve İstanbul'a yerleştiği tarih bakılmaksızın İstanbul'a gelen Rumların kalmasından yanaydı¹⁷⁹.

İki ülke arasında uzun süren tartışmalar olmuş hatta ilişkiler kopma noktasına gelmiştir. Taraflar daha sonra anlaşarak 10 Haziran 1930 tarihinde yapılan Ankara Antlaşması ile sorun çözüme kavuşmuştur. Geldikleri tarih ve doğdukları yer ne olursa olsun İstanbul'daki Rumlar ile Batı Trakya'daki Türkler "etablis" kapsamına alınarak mübadele dışı tutulmuşlardır¹⁸⁰.

Lozan görüşmelerinde iki tarafı da karşı karşıya getirecek bir diğer sorunda Patrikhanenin İstanbul dışına çıkarılmasıdır.

¹⁷⁷ Kazım ÖZTÜRK, *Türk Parlemanto Tarihi (Türk Parlemanto Tarihi Araştırma Grubu)TBMM-II.Dönem 1923-1927*,II.Cilt,TBMM Vakfı Yayınları,s,376-377

¹⁷⁸ Nuray Firindioğlu YILMAZ, "1923 Nüfus Mübadelesine Mizah Penceresinden Bakmak: Zümürüdüanka",VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 2, Sayı/No.2,Güz/Fall 2017, ISSN: 2149-9535 , s.7, erişim tarihi:11.06.2018,http.dergipark.gov.tr

¹⁷⁹KAYAM,agm,s.602

¹⁸⁰ Hikmet ÖKSÜZ, Yunanistan'daki "Türkiye Karşısı Basın-Yayın Faaliyetleri ve Türk Hükümeti'nin Aldığı tedbirler(1923-1938)",Atatürk Dergisi, C.III.S.2 (Temmuz,2002),s.103

Bu konuyla ilgili olarak Lozan Konferansı Birinci Komisyon toplantısında 10 Ocak 1923 tarihinde Nüfus Mübadelesi alt komisyonuna sunulmuş. Türk heyeti Patrikliğin dini amacından çok siyasal bir kışkırtma merkezi olduğunu belirtmiştir¹⁸¹.

Lord Curzon'a göre konuşmasında Patrikhane asırlardan beri İstanbul'da olduğunu Fatih'in ilk imtiyazı verdiğini, sonra gelen padişahlar bunu devam ettirdiğini söylemiş ve bütün heyetler namına patrikhanenin, siyasal ve idari olmadan sadece dini müessese şeklinde kalmasını teklif etti¹⁸².

Yunan heyeti patrikhanenin İstanbul'da kalması gerekliliğine vurgu yaparak, İstanbul dışına çıkarılması patriğin İstanbul Patriği ve Başpiskopusu ünvanının devam edeceğini, patriğin yetkilerinin Türk hükümetinin verdiği beraatlarla Rum ulusunun lideri olduğu patriğin Türk uyruğu olması gerektiğini belirtmiştir. İsmet paşa konuşanları senet sayarak sadece din işleriyle meşgul olmak kaydıyla Patriğin İstanbul'da kalmasını onaylamıştır¹⁸³.

Bu madde günümüzde halen çok tartışılmaktadır. Ekümeniklik iddiası içerisinde zaman zaman bu patrikhane tartışma konusu olmuştur. Kimi zaman da halifenin Osmanlı dışına çıkarılıp patriğin İstanbul da kalması tartışma konusu olmuştur.

Lozan'da alınan kararlardan sonra Türkiye Cumhuriyeti patrik seçimlerinde bazı yeni düzenlemelere gitmiştir. Bu değişikliklere göre, patriğin Türk tâbiyetine sahip ve Türk vatandaşı olması, ruhanî çevresinin Türkiye'de olması gerekmektedir.

Lozan'dan sonra ise, 1924 yılında yapılan patrikli seçimin de Fener Ortodoks Patrikliği'ne Araboğlu Konstantin seçilmiştir ancak Türkiye bu seçime itiraz etmiş, seçilen patriğin etabli olmadığını ileri sürerek patriğin sınır dışı edileceğini bildirmiştir¹⁸⁴.

Türkiye'nin Araboğlun'u mübadele edeceği bildirmesi üzerine, Yunanistan konuyu Lahey Adalet Divanına havale etmiştir. Türkiye de konuyu Muhtelit Mübadele Komisyonuna bildirmiş alınan kararla Konstantin Araboğlu'nun İstanbul'a 1918'den sonra gelmesi itibariyle mübadil olduğu belirtilmiş. Konstantin patriklikten çekilmiş,

¹⁸¹ Bilal N.ŞİMŞİR, *Lozan Günlüğü*, Üçüncü Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara,2014.s.338

¹⁸² M.CEMİL, *Lozan*, Birinci Cilt, İstanbul,1933,s.296

¹⁸³ Kemal ÇİFTÇİ, *Tarih,Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası*,Birinci Basım,Siyasal Kitabevi,Ankara 2010,s.161

¹⁸⁴ Hakan UZUN, "1919-1950 Yılları Arasında Türkiye – Yunanistan İlişkileri", Gazi üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5,, Sayı 2, 2004, s.43

yerine İstanbul Rumlarından Vasil Georgiades seçilmiştir.Daha sonra konu iki ülke arasında yapılan Ankara Antlaşması'yla çözülmüştür¹⁸⁵.

Mübadele Meselesison şekli için iki ülke temsilcileri 1930 yılında Ankara'da bir kez daha bir araya geldi. Konu Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ile ilgili her türlü antlaşma metninin sonuca ulaştırılması, yeni bir antlaşmanın maddelerinin belirlenmesiydi. 10 Haziran 1930 tarihinde Ankara Antlaşması iki ülke tarafından imzalandı.9 Aralık 1933'de imzalanan antlaşma ile Karma Mübadele Komisyonu davet edilmiştir¹⁸⁶.

¹⁸⁵ TOSUN, age, s.132

¹⁸⁶ATEŞ,agt,s.43-44

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

MÜBADELE DÖNEMİNDE SİNOP

3.1 Mübadillerin Sinop'a İskânından Önce Yapılan Hazırlıklar

Mübadele başlamadan önce ülkenin iskân haritaları çıkarılıp gelecek kişileri Ruumlardan kalan yerlere yerleştirmek amacıyla iskân alanları oluşturdu. Ülkede 10 iskân alanı oluşturuldu. Sinop'un da aralarında bulunduğu I. Alan illeri: Samsun, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Amasya, Tokat, Çorum'du. İskân alanlarına gelecek olan bu büyük göç hareketlerinde sorun yaşamamak adına İmar ve İskân Vekâleti kuruldu. Vekâleti temsilen illerde iskân müdürlükler oluşturularak ülkeye gelen mübadillerin her türlü sorunlarıyla ilgilenilmeye çalışılmıştır.

Gelecek mübadillerin sorunlarını aza indirmek için genelgeyle limanlara indirme iskeleleri kuruldu ve iki tür misafirhane açıldı. Bu misafirhanelerden ilki limanlara ulaşan mübadillerin temizlik amacıyla götürüldükleri 'Tahaffuzhane' lerd. Burada göçmenlerin temizlikleri yapılır, bütün eşyaları ve kimlik bilgileri kontrol edildikten sonra kendilerine bilgi verilirdi. Bu işlemlerden sonra misafirhanelere geçilirdi. Karadeniz'e gelen göçmenler için Sinop'ta da büyük bir Tahaffuzhane hazırlanmıştır¹⁸⁷.

Türkiye Büyük Millet Meclisi İcra Vekilleri Reisi Sıhhiye Vekâletine yazmış olduğu yazıda mübadele esnasında memlekete bulaşıcı hastalıkların girmemesi için Kavak, Sinop ve Yumurtalık'taki istasyonlarda mübadiller kabul edilerek gerekli sağlık tedbirleri için çalışılması istenilmiştir¹⁸⁸. (bkz.Ek.6) Bakıldığında birçok eksikliğin bulunduğu görülmektedir. Tahaffuzhanedeki eksikliklerin tamamlanması için, Reisicumhur Gazi Mustafa KEMAL ve diğer vekilliklerin imzasının bulunduğu 2816 sayılı kararname yayınlanmıştır.

Kararnamede köhne halde bulunan ve yeterince yararlanılamayan biri 5 diğeri 15 eski temizlik kazanlarının değişmesi gerektiğinden Paris'teki Kray Müessesinden pazarlık suretiyle alınmasını Sıhhiye ve Muavenet-i teklifiyle onaylanmış ve kabul edilmiştir¹⁸⁹. (bkz.Ek.7) Çeşitli eksikliklerin giderilmesine yönelik hazırlıklar devam ederken Mübadele İmar ve İskân Vekâleti tarafından İstanbul İskân ve İmar Mintika Müdürlüğüne çekilen telgrafta: Sinop Tahaffuzhanesine bağlanması istenilen telefonun

¹⁸⁷ ÇALIŞKAN, agt, s.62-63

¹⁸⁸ B.C.A. 030.10.1777-293

¹⁸⁹ B.C.A. 30-18-1-1 / 16 - 74 - 11

lüzumlu olduğu ve bunla ilgili neler yapıldığını, Samsun İskân ve İmar Mıntıkası Müdüriyetine çekilen telgrafta telefon makinesinin lüzumlu olduğunun Mıntıka Müdüriyetine yazıldığını ve teminin sağlanması istenildiği ve Sinop vilayetine hitabende tahaffuzhanenin merkeze telefon bağlanmasında bir an önce binlerce muhacirin için hayat ve sıhhatleri noktasında lazım olunması sebebiyle temin edilmesi istenilmiştir¹⁹⁰. (bkz.Ek.8)

Sinop ilinde Tahaffuzhane binası Hüseyin Hilmi'nin Sinop kitabeleri adlı eserinde yer vermiş olduğu bilgilerde, Tahaffuzhane (karantina binası) adıyla anılarak Hicri 1308 Miladi 1890/91 yılında günümüzde Karakum mevki olarak bilinen yerde Nisi Köyünün istimlakı ile tesis edilmiştir. Şu an sadece deniz kısmına bakan güney duvarı kısmında kalıntıları kalmıştır¹⁹¹. (bkz Ek.9)

Fotoğraf 5.Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivinden Gelen Göçmenlerin Sinop İlinde temizlikten geçtiği tahaffuzhane, Mübadillerin de kontrolden geçtiği yer.

8 Ekim 1923 tarihli ve mübadillerin iskânına müsait olan mahalleri gösterir cetveldен anlaşıldığına göre Sinop'ta yerleştirilmesi düşünülen göçmen sayısı toplamda 4.350 kişidir. İskân edilmesi düşünülen yerler aşağıda tablo halinde gösterilmiştir.

¹⁹⁰ B.C.A 272-0-0-11 / 16 - 70 - 2

¹⁹¹ Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri, Sinop İl Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır, Sinop 2013, s.72

Tablo.3.1.Sinop İline Yerleştirilmesi Planlanan Mübadil Sayıları¹⁹²

<i>Sinop İline Yerleştirilmesi Planlanan Mübadil Sayıları</i>	
<i>Yerleşim Yeri</i>	<i>Yerleşecek Nüfus Sayısı</i>
<i>Merkez</i>	<i>600</i>
<i>Ayancık</i>	<i>2.000</i>
<i>Gerze</i>	<i>1.500</i>
<i>Boyabat</i>	<i>250</i>
<i>Toplam</i>	<i>4.350</i>

Fotoğraf 6.Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivinden Mübadele Dönemi Sinop'un Genel Görünümü

İmar ve İskân Müdürlüğü Sinop iline yerleştirilmesi düşünülen mübadillerin geldiklerinde her türlü ihtiyaçlarından sorumlu olmak adına kurulmuştur. Sinop ilinde kurulan bu İskânMüdürlüğünde görev alan kişilerle ilgili bilgileri Başbakanlık Arşivi ve ilin tek gazetesi olan Sinop gazetesinden öğrenmekteyiz. O dönemde Sinop İmar ve İskân Müdürlüğüne yapılan atama ve görev bırakmalar haberleri “Tayin” başlığı altında şöyle yansımıştır:

¹⁹² Mutlu KAYA, Cevdet YILMAZ, “Sinop'ta Mübadele ve Bir Mübadil Köyü: Karacaköy”, Marmara Coğrafya Dergisi,Sayı: 33,Ocak - 2016, s.279 erişim tarihi(11.06.2018) (<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/286992>)

“*Vilayet Mübadele, İmar ve İskân Kitabeti 'ne tayin edilen Tevfik Bey'in vukuu istifasına mebni yerine mülga muavenet içtimaiye kâtibi Kemal Bey tayin edilmiştir*”¹⁹³.

(bkz.Ek.10)

“*Şimdiye kadar vazifesi başına gelmeyen Sinop Muhacirin İaşe Memuru müsta'fi addedilerek yerine Boyabat Malmüdürrü esbakı Ferit Efendi tayin edilmiştir*”¹⁹⁴.

“*Vilayet İskân Müdürü Zeki Bey istifa eylemiş ve Kastamonu'ya hareket etmiştir*”¹⁹⁵. (bkz. Ek.11)

“*Vilayet İmar ve İskân Müdüriyeti 'ne mebusu sabık Rıza Namık Bey tayin olunmuştur*”¹⁹⁶.(bkz. Ek.12)

İmar ve İskânMüdürlüğü görevini yürütmekteyken Vilayet tarafından görevine son verilen Namık Bey Sinop İl Vilayetine yazılan 340 ve 870/4142 numaralı yazıda Vilayeti bu uygulamanın yanlışlığından ötürü uyarıp Rıza Namık Bey vazifesine tekrar devam ettirilmiştir¹⁹⁷. (bkz. Ek.13)Bu durum gazetelere şöyle yansımıştır: “*Sinop İmar ve İskân Teşkilatı'nın bir vece sabık Samsun mıntikasına raptedildiği İmar ve İskânVekâlet'inden bildirilmiştir*”¹⁹⁸. (bkz. Ek.14)

“*İmar ve İskân Vekâlet'inin 10 Teşrinisani 1340 tarihli tahriratı mucibince Sinop İskân Müdüriyeti ilga edilmiş ve Müdür Rıza Namık Bey'in vazifesine nihayet verilmiştir*”¹⁹⁹. (bkz. Ek. 15)Böylelikle İmar ve İskânVekâletinin yazısıyla Sinop İskân Müdüriyeti lağv edilerek Samsun mıntikasına dahil olmuştur.

İskân edilecek mübadillerin iaşesiyle ilgili hazırlıklar başlamış İmar ve İskân Komisyonun Sinop Vilayetine gelecek muhacirler için verilecek ekmeğin münakasa (eksiltme) şartları maddelendirilmiştir:

1-Muhacirlere verilecek ekmeğin Boyabat 2.unundan olacaktır.

2-Bir kıyye (1282 gr.) ekmeğin tam bir okka (kıyye) olarak pişirilecektir.

3-Müteahhit lazım olacak ekmeğin miktarının ne kadar olduğundan 24 saat evvel haberdar edilecektir.

¹⁹³Sinop Gazetesi, 28 Nisan 1924, S. 138

¹⁹⁴ Sinop Gazetesi, 12 Mayıs 1924, S.141

¹⁹⁵ Sinop Gazetesi, 30 Haziran 1924, S. 155, ön sayfa

¹⁹⁶Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S 165, 2.sayfa

¹⁹⁷ B.C.A 272.11.20.98.1

¹⁹⁸ Sinop Gazetesi, 23 Ekim 1924, S. 187,ön sayfa

¹⁹⁹Sinop Gazetesi, 24 Kasım 1924, S. 197,ön sayfa

4-Verilecek ekmek 1.maddede belirtilen undan pişirilecek. Başka bir unla karıştırıldığı anlaşıldığı takdirde Belediyece eksiltme bedeline göre fiyat takdir ettirerek farkı müteahhitten alınacaktır.

5-3 defa karışık undan ekmek verildiği takdirde münakasa (eksiltme) feshedilerek tekrar münakasaya (eksiltmeye) konulmasıyla arasında oluşacak fark önceki müteahhitten alınacaktır.

6-Verilecek ekmek pişkin olmalı ve karışık bulunmamalı ve Sağlık heyetine muayene ettirilerek temiz bulunmalıdır.Şayet ekmeğin karışık olduğu sağlıksız olduğu tespit edilirse;dışarıdan alınacak ekmeğin bedeli müteahhit tarafından karşılanacaktır.

7-Münakasanın (eksiltmenin) ihalesi sonunda pişirilecek ekmek örneği komisyona verilecektir.

8-Alınacak ekmek, komisyonda bulunan ekmek örneği ile belirlenecektir.

9-Ekmek bedeli har hafta nakit olarak verilecektir.

10-Ekmek;Sinop Kasabası içerisinde misafirhane sayılan yerde müteahhit tarafından sevk olarak teslim edilecektir.

11-Talip olanların; Ticaret Odasına kayıtlı güvenilir bir kefil göstermesi veyahut teminat parası vermesi şarttır.

12-Mukavele, duyuru vs. pul masrafı talibine aittir²⁰⁰.

Yukarıda verilen bilgiler bakıldığında mübadiller için yapılan her şeyde oldukça hassas davranıldığı anlaşılmaktadır Mübadillerin işesiyle ilgili bir ekmeğin bile nasıl ve ne yönde hazırlanacağı, ne şekilde dağıtılacağı en ince ayrıntısına kadar düşünülmüştür.

Bilindiği üzere mübadele sürecinde İmar ve İskân Vekâletini en çok uğraştıran konuların başında da Rumların giderken bırakmış oldukları emvali metruke yani terk edilmiş binalar başkalarına tahsis edilmiş ya da farklı kişilerce işgal edilmiş olması gelmektedir. Bu da mübadillerin yerleştirilmesinde konut sıkıntılarının oluşmasına sebep olmuştur. Bu sorunu çözmek için yeni binalar inşa edilmesini zorunlu hale getirmiştir. Samsun İmar ve İskân Müdürlüğünü bu evlerin nasıl, ne şekilde ve şartlarda yapılacağını ilana çıkarmış olduğu duyuruda belirlenmiş ve şartlar aşağıya maddelendirilmiştir:

Samsun İmar ve İskân Mıntıka Müdüriyetinden

²⁰⁰Ercan KANBUR, *Sinop'tan Haberler 1922-1923-1924 Yılları*, Birinci Baskı, Şimal Ajans Yayınevi, Sinop 2012, s.82

1- Evler 2 oda, bacayla 1 matbah (mutfak), 1 helâ yahut 3 oda, bacayla 1 matbah (mutfak), 1 helâ, 1 gusûlhane (banyo), 1 depo, yük dolabı ve bir miktar da sofadan ibaret olmak üzere 2 numune üzerine inşa edilecektir.

2- Her iki numunenin beden duvarlarının temelleri 50,60 maktadır (eninde)çamur harçlı, adi taştan ve dolma duvarlarının temelleri lüzumu kadar 70,70 ayak yapılmak suretiyle inşa edilecektir.

3- İkinci maddede tarif olunan duvarlar üzerine köşe ve esas (ana) direkleri olarak konulacaklar 12,10 ve aralara konulacaklar 10,8; kuşaklar vesaireler için konulacaklar da 10,5; tabanlar ile başlıklar 10,6 cm. maktan (eninden)az olmayacaktır ve bütün aksam (kısımlar) çivi ile sağlam bir şekilde raptedilecektir. Bu suretle teşkil edilecek iskeletin araları kerpiçle doldurulacak ve bu hususta çamur harç kullanılacaktır.

4- Binanın içi ve dışı; samanlı çamurla sıvanacaktır ve bunun üzerine halis (katıksız) harçla ve katıklı sıva ile kutrunda ve şâkülünde (düzgün) ve bilhassa köşeler düzgün ve muntazam olacak surette tatbik edilecektir.

5- Mihverden mihvere 40 cm. arayla 12,5 ile 25,5 cm. maktadır(eninde) kirişler üzerine gayet imtizaçlı (uyumlu) ve bir tarafı rendeli ve 2 cm. sahnında (kalınlığında) tahtalar koyulmak ve 10 cm. umkunda (derinliğinde), süpürge telli olmak üzere döşemeler inşa edilecektir. Kirişlerin araları çelikli olacaktır.

6- Bunun gibi, 50 cm. fazlayı geçmemek üzere; 12,4'ten aşağı olmayacak tavan kirişleri üzerine 12 mm'den az olmayacak sahnında (kalınlıkta), bir tarafı rendeli baskılı, ufki (yüzeysi) ve şâkülü 10 cm. eninde pervazlı olarak tavanlar imal edilecektir.

7- Çatı; beşikörtüsü tarzında, makassız olarak teşkil edilecektir. Mahyası 16,8'den; terlikler 19,3 cm.de maktan (eninden) az olmayacaktır. Kiremit altı tahtası 1 cm. sahnında (kalınlıkta) olacaktır. Kiremidi yerli kiremit olacak ve mahya kiremidi çamurlu harçla bastırılacaktır. Saçaklar yelkovanlı olacaktır yahut m².si 6 kilodan aşağı olmamak üzere galvanizli dalgalı saçlarla örtülecektir.

8- Matbah (mutfak), helâ, gusûlhane (banyo) zeminlerine beton konulacak ve bunun üzerine çimentolu harçla 2 cm. sahnında (kalınlığında) sıva tatbik edilecektir.

9- Döşeme ile tavan arasında iç içe 3 m. yükseklik olmak suretiyle evler 1 katlı olacaktır.

10- 1. numuneye göre: 1,20 x 2,50 ebadında bir adet sokak kapısı, 1 x 2,20 ebadında 3 oda kapısı ile 1 helâ kapısı; 1,80 x 90 ebadında 6 sürmeli çerçeve (pencere), 1,80 x 60 ebadında bir helâ çerçevesi (pencere) yapılacaktır. Gerek kapılar ve gerek çerçeveler (pencereler) doğramacı işi olacak ve bir de helânın zar bölmesi ve kapısı yapılacaktır. **2. numuneye göre:** 1,20 x 2,50 ebadında bir sokak kapısı 2,30 x 1 ebadında 6 oda, depo, helâ kapıları; 2,30 x 80 ebadında gusûlhane (banyo) kapısı; 1,50 x 50 ebadında yük kapısı; 1,80 x 90 ebadında 9 çerçeve (pencere); 1,80 x 60 ebadında bir helâ çerçevesi (penceresi) yapılacaktır.

11- Lağımlar da dâhil olduğu halde her iki numuneye bakarak binanın her bir metrekaresine fiyat verilmek suretiyle münakasaya (eksiltme ihalesi) iştirak edilecektir.

12- Müteahhit, kendisi mühendis ve mimar olmadığı takdirde, ehliyet ve kabiliyeti (yeterlilik-diploma) fenni heyetçe onaylı olan bir mühendis ve mimar istihdamına mecburdur.

13- İmar ve İskân Vekâleti (Bakanlığı); müteahhide, yapılacak köy mevkiini mahallen izah edecek ve köy projesini tevdi edecektir. Sokakları ve ev yerleri Vekâlet (Bakanlık) Fenni memurlarının nezaretinde (gözetiminde) olarak müteahhidin mühendisi tarafından zemin üzerine tatbik edilecektir.

14- Müteahhit ihale tarihinden itibaren 10 gün içerisinde ameliyata (işlere) başlamaya ve 50 evden ibaret olan bir köyü 4 ay zarfında teslim mecburdur. Aksi takdirde köy başına -her bir köy için- 50 lira tazminat verecektir. Kabul müddeti de 4 aydır.

15- Müteahhit köylerin hepsine veya birkaçına birden fiyat verebilecektir. Her bir köy için depozito olarak 1500 lira nakden verecek veyahut hükümetçe muteber bir bankanın 1500 liralık bir teminat mektubunu tevdi edecektir.

İstihkak (hakkediş) raporları 15 günde bir düzenlenecek ve % 10'u depozito olarak alıkonacak; müteahhidin mütebaki (geri kalan) istihkakı 1 hafta içerisinde Mıntıka Müdüriyeti Muhasip Mesullüğü veznesinden ödenecektir. Şartname ve

mukavelenamenin ana hatları yukarıda yazılmış olduğundan; projeyi görmek ve daha fazla tafsilat almak üzere Samsun Mıntıka Müdüriyeti Mühendisliği'ne müracaat edilmesi gerektiği ilan olunur²⁰¹.

3.2 Mübadillerin Sinop'a Gelişi Ve İskân Edilişleri

Mübadillerin 1924 yılı bahar ayında taşınması düşünülürken Yunan baskı ve zulümleri neticesinde mübadillerin taşınma işlemi kış ayına çekilmiştir. Henüz gemilerle taşıma işlemi başlamadan emlak ve araziler Yunanlılar tarafından alınmıştır²⁰². Müslüman halka gösterilen şiddet aşırı derecede artmakta, silah arama bahanesiyle köyler, evler basılmakta, halkı bahanelerle tutuklamaktaydılar. Ülkelerinden Müslüman izlerini silmek için Müslümanların hak iddia etmemesi için okullar Rum okullarına, camiler de kiliselere dönüştürülüyordu. Kadınlara tecavüz edilmekteydi buna örnek Kara Hüseyin'in kerimesi Saniye Hanım'ın Yunan zabıtalrı tarafından üç gece alıkonulup bırakılmasıdır²⁰³. Bu şartlar altında Yunanistan da durulamayacağını gören mübadiller akın akın limanlara koşup Türkiye'ye yola çıkmak için büyük kalabalıklar oluşturularak Selanik, Yanya, Kavala Liman'larına gelmişlerdir. Limanlarda bekleyiş sürelerinin ardından mübadiller gemiyle taşınmaya başlanmıştır. Hem limanda bekleme sürecinde hem de gemi yolculuğunda birçok sıkıntı çeken mübadiller yorucu ve meşakkatli bir yolculuk yapmıştır.

Bu zorlu süreci mübadeleyi yaşayan 1912 doğumlu Hüseyin GÜRAY şöyle ifade etmiştir.” *Mübadele yolculuğu için önce köylerin Selanik'e gitme tarihleri belirlendi. Eşyalarımızı hayvanlarımızı alarak Naslıçe geçtik.4-5 saat sürdü yolculuk. Sonra Kozani, ardından Karaferyeye (Veria) ulaştık. Oradan trenle Selanik'e gittik.Selanik te bir hafta bekledik ve Limana binlerce beyaz çadır kurulmuştu.Bizde çadırlarda kaldık.Bizi götürecek gemi ambarına kadar insan doluydu.Çanakkale' ye geçtik sonra İstanbul'a doğru yola çıktık.1924 Mayıs ayında geldik.Zor geçen yolculuk sonrası Tuzlada karantinadan geçtik.Tuzladan Mimar Sinan'da Rumların yoğurthane*

²⁰¹ Sinop Gazetesi, 17 Nisan 1924,S.135,Ön sayfa

²⁰² Özlem YILDIZ, “Mübadeleyle Gelen Göçmenler ve Alınan Sağlık Hizmetleri”, Kemal ARI (Ed), Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadelenin 94.Yılı Anma Etkinlikleri, 30 Ocak-01 Şubat 2017, Tekirdağ 2017,s.250

²⁰³Yasemin CÖMERT, “Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Müslüman Kıyımı”, Mehmet Yavuz ERLER (Ed) 9.Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri,Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi,s.181-182,Samsun 2016

binasına konakladık.Sonra bütün mübadiller çevreye dağıldı.Bizi Silivri'ye götürdüler Orda 70-80 dönüm arazi bıraktık burada bize devlet 50 dönüm arazi ve ev verdi”²⁰⁴.

Mübadele İmar ve İskân Vekâlet'ine ikinci vekil olarak atanan Refet Bey'in yapmış olduğu açıklamalara göre, bindirme-yükleme iskeleleri ile indirme-boşaltma iskeleleri arasında, yolda ölenlerin toplam sayısı 269'dur. Ayrıca 9 kişi vapurdan indirilip misafirhaneye götürülüşü sırasında, 870 kişi de misafirhanede ölmüştür. İskân edilişlerinden sonra yaşamını yitirenlerle birlikte ölenlerin toplam sayısı 3.819'dur. Geriye kalan mübadillerin büyük bir çoğunluğu koridorlarda, güvertelerde ve yığınlar arasında seyahat etmek zorunda kalmıştır²⁰⁵.

Yukarıda verilen bilgiler bize bu göçün çok çetin şartlarda ve imkânsızlıklarla yapıldığını anlamaktadır.

Bir yandan Türkiye genelinde iskân hazırlıkları sürerken mübadillerin yerleşeceği alanlar belli olmuştu. Karadeniz bölgesinde büyük ölçüde göç almıştır. Tahminen 30.000 kişinin yerleştirilmesi planlanan Birinci İmar ve İskân mntikasına Drama, Kavala, Selanik, Kayalar ve köylerinden gelen 58.486 göçmen sevk edildi. Bunlar *Amasya (5.440), Tokat (6.800), Çorum (2.318), Ordu (1.679), Giresun (748), Şarkî Karahisar (8.788), Trabzon (1.328), Erzincan (1.157), Sinop (1.594), Yozgat (5.277), Sivas (4.404) ve Gümüşhane (543)* vilâyetlerine yerleştirildiler. Samsun merkeziyle çevresinde iskân edilen 18.410 göçmen, Drama ve Selanik'e bağlı kasaba ve köylerden gelmişlerdi²⁰⁶.

07 Nisan 1924'te Akdeniz vapuru ile Sinop'a 1.573 göçmen çıkarılmıştır. Sinop'a gelen Mübadillerin haberi Sinop Gazetesi'nde şu şekilde verilmiştir:

“Muhacir Kardeşlerimizin Gelişi Mübadele suretiyle Vilayetimize tayin edilmiş,1500 kişiden oluşan Drama ve Sarışaban yöresi mübadilleri bugün Akdeniz Vapuru'yla2 limanımıza gelmiştir. Şehir ve Meclis ve cemiyet adına Müftü Salih, Belediye Reisi Osman, Mektep Müdür Muavini Hafız İsmail, eşraftan Hacı Ömer, Dizdarzade Kemal ve Hakkı, Parmaksız zade İsmail, Asım Efendi zade Ali ve eczacı Daim Bey ve efendilerden oluşan bir heyet vapura kadar giderek kendilerini

²⁰⁴İskender ÖZSOY, *İki Vatan Yorgunları Mübadele Acısını Yaşayanlar Anlatıyor*,Dördüncü Baskı, Bağlam Yayıncılık,İstanbul 2014,s.117-118

²⁰⁵Kibar AKTIN, “*Sinop'a 1924'te Göç Eden Mübadil Aileler İle Bir Sözlü Tarih Çalışması*”, (ed.:Osman Köse),Geçmişten Günümüze Göç II,Canik Belediyesi Yayınları, Samsun 2017,s.1192

²⁰⁶ Mesut ÇAPA, (1990). “*Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 5, ss.66

*karşılamlıdır. Kardeşlerimiz bugün temizlenmek için Tahaffuzhane 'ye gönderilmişlerdir'*²⁰⁷.

Sevk edilen mübadiller Sinop'a gelmeye başlarken henüz Sinop'taki Rumlar tahliye edilememiştir. Bu da gelenleri yerleştirme konusunda sıkıntıların doğmasına sebep olmuştur. Bunun üzerine Atina'daki Türk heyetiyle yazışmalar yaparak Rumların tahliyesi hızlandırılmaya çalışılmıştır.

Sinop iline gelecek olan mübadiller beklenirken bir yandan da gelecek olanları iskân etmek için Rumları bir an evvel göndermek icap etmekteydi. Vekil-i Nazır bu durumu 1924 Mayıs'ında Mübadele İmar ve İskân Vekâleti Atina'daki Türk Heyeti Riyesine bildirmiş, Sinop'a gelen Kavalıları iskân için Sinop'ta mübadeleye tabi 1347 Rum'un Selanik'e gönderilmesi, sevk raporunun gideceği Kavalıları iskân içinde Karahisar-i Şarki vilayetindeki 2719 Rumu'nda bir an evvel şiddetle nakline ihtiyaç duyulduğunu, bunlara ilave olarak da Trabzon'da bulunan Rum'larında nakil olabileceği belirtilmiştir²⁰⁸. (bkz. Ek.16) Fakat bu girişimlerin sonuçsuz kaldığı anlaşılmaktadır. Tekrar bu husus için Mübadele İskan Vekâleti Atina Türk Heyeti Murahhasına Mayıs'ın 16.günü olduğunu ve nakilleri tertip edilen Rum'ların nakillerine henüz başlanılmadığını, mübadillerin gürültüsüzce iskan edilmeleri ve Sinop'taki Rumlarla Karahisar –ı Şarki'deki 2000 küsur Rum'un mayısta Karadeniz sahilinden nakil olunacak 5000 nüfusun sevki gerekli olduğundan seri bir şekilde vapur tertip ve sevk ettirilmesi istenilmiştir²⁰⁹. (bkz. Ek.17)

²⁰⁷ KANBUR, age,,s.82

²⁰⁸ B.C.A.272.0.0.11/18.83.25

²⁰⁹ B.C.A.272.0.0.11/18.83.25

Fotoğraf 7.Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivinden. Sinop'a gelen Mübadillerin Karakum mevkiinde bulunan İskeleye çıkış bölgesi, iskelenin üst kısmında bulunan binalar göçmenlerin kontrolden geçtiği tahaffuzhane.

Sinop'ta da mübadillerin şehir iskelesine yığılmaları sonucunda gidecek olan Rum mübadiller ve iskeleye çıkan Türk mübadiller kargaşa ortamı yaratmıştı²¹⁰. Sinop'a gelenlerin büyük çoğunluğunu Selanik Limanı'ndan ve İstanbul'dan gemilerle gönderilenler oluşturmaktadır. Sinop'un, Yunanistan'dan gelen mübadillerin karaya çıkış bölgelerinden biri olması sebebiyle bölgeye gelen mübadil sayısı ile iskân olunan mübadil sayısı arasında farklılıklar bulunmaktadır. Bir de Sinop'u beğenmeyerek ülkenin farklı yerlerine göç eden mübadillerin bunlara eklenmesi farkı daha da arttırmaktadır²¹¹. Haziran 1924 itibariyle Sinop'a sevk edilen mübadil sayısı 707 hanede 3.353 kişidir. Bunların 2.012'si iskân edilecekleri yerlere sevk edilmiş; 1.341'i ise, şehirdeki misafirhanede Rumların şehri terk etmesini beklemiştir²¹².

Ayrıca bu gelişlerin haricinde mübadeleye tabi olup Selanik Hapishanesi'nde duranlarda 100 kişi dün akşam Rize Vapuruyla getirilerek Sinop Hapishanesi'ne teslim olunmuşlardır²¹³.

²¹⁰ İbrahim ERDAL, *Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan (1923-1930)*, Birinci Bası Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul, 2006, s.229

²¹¹ İPEK, age, s.71

²¹² AKTİN, agm, ,s.1193

²¹³ Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S.165, Ön Sayfa

Karaya çıkış bölgesi olması münasebetiyle birçok muhacirin Sinop iline parça parça geldiğini oradan da ilçelere sevk olduğunu görmekteyiz. Sinop gazetesinin 135.sayısında “*Vürut ettiğini yazdığımız muhacirler peyderpey mülhakata ve metruk köylere tevzi’ ve iskân edilmektedir. Evvelki gün 400 nüfus Gerze’ye sevk olunmuştur. Ayancık mürettebatı da derdest sevk*”²¹⁴.(bkz. Ek.18) Sinop Gazetesinin 140.sayısında“*Dünkü Millet Vapuruyla Draman’ın Darıova karyesi ahalisinden1700 nüfus muhacir daha gelmiştir*”²¹⁵.(bkz. Ek.19)

İskân Dairesi’nden aldığımız malumata nazaran bunlardan 232 hanede 1011 nüfus Sinop kazasıyla Korucuk, Çiftlik, Hacıoğlu, Karacaköy karyelerinde; 169 hane de 823 nüfus Gerze kasabasıylaÇakıroğlu, Muhammutrı, Çırnık, Yassıdağ karyelerinde; 34 hanede 144 nüfus Boyabat kasabasında ve 98 hanede 395 nüfus da Ayancık kazasıyla Torus, Yarna, Helaldi, Yukarıköy, Morz, Diste, Ayandon karyelerinde yerleştirilmiştir.

Tablo 3.2. Sinop İline Gelen Mübadillerin İskan Edildiği Yerler ve Mübadil Sayıları²¹⁶(bkz.Ek.20)

SİNOP İLİNE GELEN MÜBADİLLERİN İSKÂN EDİLDİĞİ YERLER		
YER	HANE	NÜFUS
Sinop,Korucuk,Çiftlik,Hacıoğlu, Karacaköy köyleri	232	1011
Gerze,Çakıroğlu,Mahmutrı,Çırnık, Yassıdağ köyleri	169	823
Boyabat	34	144
Ayancık,Torus,Yarna,Helaldi,Yukarıköy, Morz,Diste,Ayandon köyleri	98	395
TOPLAM	540	2373

Yukarıdaki bilgilere göre mübadele iskânında en başı Sinop merkez alırken Gerze Ayancık, Boyabat ilçeleriyoğunlukta bu sırayı takip etmiştir.

²¹⁴ Sinop Gazetesi, ,17 Nisan 1924,S.135,Ön sayfa

²¹⁵ Sinop Gazetesi,8 Mayıs 1924,S.140,Ön sayfa

²¹⁶Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S.165,Ön Sayfa

Fotoğraf 8.Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivi.Mübadele dönemi en fazla mübadil iskan edilen Gerze ilçesine ait genel görünüm.

3.3Rumların Karadenizve Sinop'ta Faaliyetleri, Sinop'tan Ayrılışları

Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan Rumların tarihsel süreçte bu bölgede hala canlı tutmaya çalışmış olduğu Pontus hayali ve ülküsüne kısaca değinmekte fayda bulunmaktadır.

Pontus Meselesi, öncelikle Türklerin Avrupa'dan atılması olarak belirtilirken, 19.yüzyıldan sonra Osmanlı Devleti topraklarının paylaşılması sağlanarak Doğu Karadeniz Bölgesinde Sinop'tan Artvin'e kadar bir Rum-Pontus Devleti kurmak amacıyla ortaya atılmış ve dayanağı iddalarladesteklemeye çalışılmıştır.²¹⁷

Osmanlı Devleti'nin zayıflamasını fırsat bilen ve Pontusculuk hayaliyle yanıp tutuşan başları çeken İstanbul Heybeliada Ruhban Okulunda yetişen Trabzon Rum Metropolidi Hrisantos gelmekteydi²¹⁸.Daha savaştan önce Karadeniz Rumları da diğerleri gibi teşkilatlanmış, Pontus devleti kurmak için çalışmalara başlamışlardı. 1904 yılında Merzifon Amerikan Koleji'nin Pontusculuk fikrinin ana damarlarından biri olmuştur. Rusların boşalttığı Karadeniz sahillerine yerleştirilerek bölge Yunan

²¹⁷ Hadiye YILMAZ, *Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi*,Birinci Baskı,Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,Ankara 2010,s.1

²¹⁸Gn.Kenan ESENGİN, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*,Birinci Baskı,Kum Saati Yayıncılık,İstanbul 2006,s.191

yayılmacılığı için elverişli hale getirilmişti. I. Dünya Savaşı Osmanlı Devleti'nin yenilgisiyle sona erince Pontus Teşkilatı, Batum, Sohum, İstanbul gibi şehirlerde çalışmalarını artırmış, hazırlıklar yapmış, Rumları silahlandırarak Anadolu sahillerine çıkarmıştı²¹⁹.

Mütarekeden hemen sonra harekete geçen Rum cemiyetleri, hem Karadeniz'deki Rum nüfusunu artırmak hem de asayiş ihlal edip İtilaf Devletleri'nin müdahalesini sağlamak için bölgeye göçmen ve çete mensubu taşımaya başladılar. Rum cemiyetlerinin Karadeniz'e göçmen getirmesinde onlara en çok yardım eden kurumların başında Fener Rum Patrikhanesi gelmekteydi. Zira Patrikhane, birkaç kez Osmanlı hükümeti nezdinde girişimde bulunarak Rumların eski topraklarına dönmelerine izin verilmesini istemişti²²⁰.

Fener Rum Patrikhanesinin Paris Barış Konferansı'na gönderdiği heyette yer alan Trabzon Metropolit Hrisanthos, "Trabzon Metropolit ve Kurtarılmamış Rumların Delegesi" sıfatıyla, Karadeniz'in Pontus bölgesinde bağımsız bir Rum Devleti kurulmasına dair 2 Mayıs 1919 tarihli muhtırayı, Paris Barış Konferansı'na sunmuştur²²¹. Türk ve Rum nüfusunu eşit gösterebilmek bir takım rakamlar ortaya atmıştır. Pontus Rumlarının oybirliğine dayandığını iddia ederek nüfusu tamamen Müslüman olan Rize dışında, tek bir devletin yönetimi altında özerk bir Pontus kurulmasını; Trabzon, Samsun, Sinop, Amasya ve Şebinkarahisar'ın bu yönetimin sınırları içine alınmasını istemiştir²²².

Pontusçular da Trabzon, Amasya, Samsun, Sinop ve Giresun bölgelerinde ayaklanma hazırlıklarını sürdürüyorlardı. Dış güçlerden Fransızlar, Sinop'taki Katolik Kilisesini bahane ederek, Rumlarla ilişki kurup çıkarlarını korumak için çalışmaya başlamışlardı. 5-6 Temmuz 1919 tarihinde, Sinop Mutasarrıfı Mazhar Tevfik, Kastamonu Valiliği'ne çektiği telgrafda "*Ukrayna bandıralı bir vapur ile bir subay ve 10 sivil Yunanlı ve 3 Fransız subay Sinop'a çıkararak Yunun Kızılhaç hastanesinde bir*

²¹⁹Rahmi DOĞANAY, "Milli Mücadele Döneminde İtilaf Devletlerin Pontuscu Faaliyetlerle Yaklaşımı", Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi, S.3, Nisan 2017, s. 61, erişim tarihi (05.08.2018), www.kaimder.com

²²⁰ Mehmet OKUR, "Milli Mücadele Döneminde Fener Rum Patrikhanesinin ve Metropolitlerin Pontus Rum Devleti Kurulmasına Yönelik Girişimleri", Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S. 29-, 2002, s. 103, erişim tarihi (10.08.2018), www.dergiler.ankara.edu.tr

²²¹ Uğur ÜÇÜNCÜ, "Milli Mücadele Yıllarında Gümüşhane'de Rumlar ve Pontus Hareketi, Karadeniz İncelemeleri Dergisi", S23, 2017, s.108, erişim tarihi (12.08.2018), www.dergiler.ankara.edu.tr

²²² Mesut ÇAPA, "Belgelerin Işığında Pontus Meselesi", Avrasya İncelemeleri Merkezi Rapor, AVİM Yayınları, Ankara 2017, s.7

*süre oturduktan sonra Samsun'a Doktor Yani, Reji Direktörü ve bir grup tarafından uğurlanmıştır*²²³.

Sinop limanı doğal liman özelliği taşıdığı için fırtına vb. durumlarda Sinop açıklarına gelen gemiler türlü bahanelerle Rumlara silah ve teçhizat yardımı yaparak halkı örgütlemeye ve isyan için hazırlamaya çalışıyorlardı.

Yörede Rumların yapmış olduğu, asayişsizlik ve çetecilik faaliyetleri işgal tehdidiyle birleşince mülki yetkililerce Rumlar'ın tehcir edilmesi fikri kararını destekleyecek olaylar zinciri çok kısa süre sonra başlayacaktı. Mayıs ayından itibaren Yunanlılarca sahillerin bombalanmaya başlanması ve bunu gören yerli Rumların taşkınlıkları arttırmıştır²²⁴. Rumlar Devletin güçsüz ve aciz durumundan istifade ederek dış devletlerin desteğiyle mezalimlerini arttırmıştır. Ancak Müslümanların Rumlara karşı mezalim iddasıyla kamuoyunu yanıltmaya çalışmaktaydılar. Durumun böyle olmadığı bilinmekteydi. 1919 Haziran ayında Doğu Karadeniz Bölgesini gezen Amiral Bristol bile raporunda Rumların bölgede karışıklık çıkarmak için eylem yaptığını ifade etmiştir.²²⁵

Rumlar Karadeniz Bölgesinin birçok kazasında, köylerinde Müslüman halka mezalim uygulamışlardır. Bu mezalimlere örnek olarak Dr.Yusuf GEDİKLİ tarafından yayına hazırlanan Pontus Meselesi kitabında belgeleriyle şöyle aktarılır: “*Samsun ve civarında Rum çetelerinin asıl feci ve tüyler ürperten iki nevi vakaları vardırki bunlardan biri Güney ve Baylarca karye faciaları, diğeride Du'ayeri hailesidir.(trajedisidir). Birinci Güney ve Baylarca faciasında 24 Müslüman erkek,kadın,çocukihthiyar toplu olarak şehid edilmiştir.*”²²⁶

Pontusların bu hareketlerine karşı bölgede kurmuş olduğu çetesiyle vatan savunması yapan bir lider olan Topal Osman Ağa vardır. Topal Osman Ağa 1884 yılında Giresun Hacı Hüseyin Mahallesinde doğmuştur. İki kez bedeli ödenmesine rağmen gönüllü savaşa katılan Topal Osman Ağa Balkan savaşlarında ayağından

²²³DOĞANAY,agm, s 70

²²⁴ Müfide ÖKTEN,” *Milli Mücadele Döneminde Karadeniz Bölgesi'nden Anadolu İçlerine Rum Göçü*” , (Yayımlanmamış Y.L.T.), Dokuz Eylül Üniversitesi,, S.B.E, İzmir 2006, s.82,

²²⁵ BİLGİÇ,age,s.100

²²⁶Yusuf GEDİKLİ (Haz.),Pontus Meselesi, İkinci Baskı,İz Yayıncılık,İstanbul-2008,s.303. Ayrıntılı bilgi için bkz. Bu eser ayrıntılı olarak Rum Mezalimlerini belgeleriyle açıklamaktadır. 1922'de TBMM tarafından, o devirdeki zararlı faaliyetler hususunda iç ve dış kamuoyunu bilgilendirmek amacıyla Matbuat ve İstihbarat Umum Müdürlüğüne hazırlanmış, bir hayet tarafından hazırlanan eserin kimler tarafından yazıldığı bilinmemektedir. Eserde 196 vesika,40 cetvel,44 resim, mektup ve harita olmak üzere 280 belge mevcuttur.

yaralanarak total kalmıştır.²²⁷ Mustafa Kemal ATATÜRK Doğu Karadeniz bölgesinde karışıklıkları incelemek üzere görev verilmiş ve 19 Mayıs 1919' da Samsun'a çıkmıştır.Havza'ya gelen Mustafa Kemal ATATÜRK durumun farklı olduğunu tüm dünyaya yanlış bilgi verildiğini söylemiş ve Topal Osman Ağa ile Havza'da görüşmüş. Pontus Rumları büyük isyana kalkışarak Yunanistan, Rusya'dan ve Kafkasya'dan gelen Rumlarlasayıları 25.000 e kadar ulaşmıştır. Ülke henüz merkez ordusunu kuramamış 42.Piyade Alayı komutanlığına getirilen Osman Ağa kuvvetleriyle isyanı bastırmaya çalışılmış, yeterince güçlenen merkez ordusu 1922 yılı başından 1923 yılına kadar Karadeniz Bölgesinde tarama yaparak yurdun bütünlüğüne kast eden hainler elebaşları yok olmuş.10.886 kişi teslim ya da af dilemiş,11.180 isyancı Rum ölmüştü²²⁸.

Yukarıda verilen bilgilere göre artık Rum ve Türklerin bir arada yaşama fikrinin zayıflamaya başladığı bu dönemde Lozan'da görüşülen ve İmzalanan antlaşmayla her iki tarafta mübadele olmuştur. Böylelikle Karadeniz Bölgesi'nde yaşayan Rum nüfusun karşılıklı olarak yer değiştirmiştir. Sinop'ta yaşamakta olan az sayıdaki Rum nüfusla, Yunanistan'da yaşayan Türkler karşılıklı olarak yer değiştirmişlerdi²²⁹.

Mübadele ile göç edenlerin sayıları çeşitlilik göstermektedir. İncelemelerde ve araştırmalarda Mesut Çapa'ya göre Mübadele Sözleşmesi ve Protokolü sonucu 149.851 Rum Anadolu'yu terk ederek Yunanistan'a gitmiştir. Seçil Akgün'ün verdiği bilgiye göre: Sinop'tan 1.189, Samsun'dan 22.668, Ordu'dan 1.248, Giresun'dan 623, Trabzon'dan 404, Gümüşhane'den 811, Çorum'dan 1.570, Şebinkarahisar'dan 5.879, Tokat'tan 8.218, Yozgat'tan 1.635 ve Sivas'tan 7.539 kişi olmak üzere Samsun mıntıkası dâhilinden toplam 51.784 Rum mübadeleye tabi tutulmuştur. Kemal Arı ise Samsun'dan göç edenlerin sayısını 14.000 olarak vermektedir. 1923 yılının ilk üç ayında “serbesti-yi seyahatten” yararlanarak Trabzon'dan ayrılan Rumların sayısı 34.000'e ulaşmıştı. Bunların çoğunluğunu iç kısımlardan gelen Rumlar oluşturuyordu²³⁰.

Sinop ilinde bulunan Rumların gidiş süreci başlamış ve Sinop ve Gerze'deki Rumların mübadele ve sevki için Rumlarla ilgilenmek nezaret etmek üzere Samsun'daki

²²⁷Teoman ALPASLAN, Öncü Kuvvacı Gazi Milis Yarbay Topal Osman Ağa, Kamer Yayınları,2014,s.37

²²⁸ ESENGİN, age, ,s.203

²²⁹ TEKİR, agm,s.138

²³⁰ ÖKTEN, agt, s.128

mübadele heyetinin Sinop'a yönelerek hareket edeceği haber alındığı bildirilmiştir²³¹.(bkz.Ek.21)

Sinop ilinden Rumlar Sinop'ta mübadeleye tabi olanları almak için, Cuma gecesi Yunan bandıralı "Efeksinos Vapuru" Sinop limanına geldi. Ve mübadele heyeti ile Yunan Salib Ahmer Heyeti vücut etti. Cuma ve cumartesi günleri Sinop kasaba ve köylerindeki bütün Rumlar vapura bindirilerek vapur cumartesi günü akşamı Selanik'e yönelerek hareket etmiştir. Böylelikle suretle Sinop kasabasından 771, Hacıoğlu, Ordu, Karacaköy karyelerinden 641 nüfus sevk edilmiş ve bu suretle Sinop merkez kazası dâhilinde artık Rum kalmamıştır²³².(bkz. Ek.22)

Arşibelagos Vapuruyla 84 erkek ve 102 kadından oluşan grup Gerze kasabasındaki geri kalan Rumlar da Yunanistan'a sevk edilmişlerdir. Sinop vilayetinde mübadele edilecek Rum kalmamıştır²³³. (bkz. Ek.23)

Yaşar SARIKAYA'nın Bir İnci Memleketim adlı kitabında Rumların gidiş sürecine bakarsak eğer; *1.Dünya savaşı yıllarında Rus baskınında dedem kayığına binip Sinop'a geliyor. Demirci köyüne yerleşiyor ve orada 2 sene kalıyor. O sırada bütün esnaf Rum'muş, Sonra Cumhuriyet kuruluyor. Savaş bitince bizimkiler tekrar Of'a gidip, dükkânlarını açıyorlar. Amcam o sıralarda İstanbul'a gidip rıhtımında kabak, fasulye sattığını anlatırdı. Osman amcam vapurların Sinop limanına uğradığı zamanlarda, bir iki sefer vapurla Sinop'a geliyor. Sinop'ta 2 Yunan gemisi görüyor. Ne diye sorduğunda Rumların hepsi gidiyor, Türklere geliyordu. Mübadele yapıyor. Rum esnafılar mübadelede gidince Sinop'ta hiç esnaf kalmıyor...*²³⁴.

Rumlar Sinop ilinden ayrılırken Sinop halkına, gidişlerinden dolayı üzüntüsünü belirten veda mesajları yazmıştır.Bu bize Yunan Hükümetlerinin konuyu saptıran açıklamalarının çürüdüğüne örneğidir.Rumlara kötü muamele yapıldığı bahsi yanlı yalan ve iftiradır.Nakilleri ve nakil süreçleri konusunda Samsun İmar ve İskân Müdürlüğü'nün heyeti bizzat nakil süreçlerini takip etmiştir.

Rumlar Sinop gazetesi vasıtasıyla Sinop'a veda etmişlerdir. Haber gazeteyle şöyle yansımıştır:

"Şimdiye kadar daima hüsnü asayiş ve vifak(emniyet ve güven) içerisinde yaşadığımız sevgili Sinop'umuzdan ve Sinoplu Türk hemşerilerimizden mübadeleye tabi

²³¹ Sinop Gazetesi , 3 Temmuz 1924, S.156,Ön Sayfa

²³² Sinop Gazetesi, 7 Temmuz 1934,- S.157, Ön sayfa

²³³ Sinop Gazetesi, 21 Ağustos 1924- S.169,Ön sayfa

²³⁴ A.Yaşar SARIKAYA, *Bir İnci Memleketim*, Ceylan Ofset, Samsun 2010, s175

olduğumuzdan dolayı müteessirane (üzgün) ayrılarak gidiyoruz. Bu ebedi müfarakattanmütahssil teessürat binihayemiz(ayrılıktan doğan üzüntümüz) sevgili hemşerilerimizi ayrı ayrı ziyaretle vedamıza mani olduğundan kendilerine veda ve iftiraktan mütevellit teessüratımızın iblağına cerideyi feridelerini tevkil eyliyoruz (gazeteniz vasıtasıyla haber veriyoruz).”²³⁵(bkz.Ek.24) Avirbinos/Obrinos Simonidis oğlu YankoEkmekçi Vasil

Anlatılanla da gösteriyor ki Sinop’taki Rumlar buradan üzülecek ayrılmışlar, kendi vatanlarından ayrılır gibi veda etmişlerdir. Yani söylenenlerin aksine Türkler Rumlara kötü davranmamış ki buradan kaçır gibi değil de veda ederek ayrılma yolunu seçmişler.

3.4 Sinop’a Gelen Mübadiller İçin Yapılan İaşe Yardımıve ÇeşitliYardımlar

Mübadelenin başlama aşamasıyla birlikte Mübadele İskânVekâleti kurulmuş ve kısıtlı bütçe ile birçok şeyin üstesinden gelinmeye çalışılmıştı. Bu yardımlar tabî ki o zamanın şartlarını düşünürsek bir hayli güç olmaktadır.

Sinop’ta da çeşitli etkinliklerle, yapılan duyurularla gelen mübadillere yardım edinilmesi istenmekteydi. Aynı zamanda bu duyurular Sinoplu mübadillerin durumunu ve ülke genelindeki vaziyetleriyle ilgili fotoğrafı bize yansıtmaktaydı.

“Kış günlerinden kalma yağmurlu ve soğuk, rüzgârlı bir hava ile düşman zulmünden kaçarak anavatana sığınan mübadillerden 1500 kadarı bu gün Sinop’umuza geldi. Yunanlıların, her gün daha fazlalaşan zulüm ve tehdidi altında malları, ırz ve namusları tehlikede kalan, bugün de Sinop’umuzda, bizim aramızda, hürriyet havasını teneffüs etme imkânı bulan mübadiller, bizim kardeşlerimizdir ki; vahşetten, yangından, bin bir zorluk ve felaketten kurtulup, Türk vatanına iltica ile ihtiyarlar bizden yardım, kadınlar ve çocuklar şefkat ve himaye, nişanlılarını kaybeden gençler de samimi birer nesil bekliyorlar.

Memleketlerine, terk ettikleri baba diyarındaki huzur ve refahlarına, kırıla saadetlerine, kaybolan evlatlarıyla sevgilerine ait tatlı veyahut da acı birçok hatıraları hala yaşayan bu yorgun, sarı benizli, acılı yüzler görüyoruz ki, maddi ve manevi her suretle teselliye, şefkate ve yardıma muhtaçtırlar. Gerçekten gözlerimizle gördük ki Hükümetimiz, mübadillerinin iskân ve yiyecek konusunda onların bütün ihtiyaçlarını karşılamıştır. Bunun gibi Hilali Ahmerimiz de insani yardımlarda hiç esirgemediği

²³⁵ Sinop Gazetesi, 7 Temmuz 1924,S. 157,Ön sayfa

şefkati fazlasıyla mübadillerimize gösteriyor. Fakat Hükümet ve Hilal-i Ahmer ile beraber halka, herkese, hepimize de birer insani görev düşüyor ki bu da: Mübadil kardeşlerin dertlerine, acılarına ortak olduğumuzu göstermek; hepimiz samimi birer el uzatarak, ihtiyaçlarına maddi bir yardımda bulunmaktır. Çünkü onların rahatlarının temin edilmesi, yorgunluklarının giderilmesi ve biran evvel normal hayatlarına dönmeleri bizim yurdumuza saadet, kuvvet ve varlık getirecektir. Bu günün vazifesini unutmayalım. Yurdumuzun her yerinde mübadillere karşı gösterilen yardımları şüphe yok ki; cömert, insani duyguları çok zengin olan muhterem Sinop halkı da fazlasıyla yapacaktır". Cemal HURŞİT²³⁶.

Zor ve ağır kış şartında ülkemize ve Sinop'a gelen mübadiller geldikleri yerde zulüm ve baskı görmüşler, yolculuk süresince ve Sinop'ta da çeşitli zorluklarla karşılaşmışlardı. İmar ve İskân Vekâleti ile Hilal-i Ahme Cemiyeti mübadillere yardımları kısıtlı ölçüde belli yere kadardı. Bu yüzden Sinop halkından, gelen mübadillere sahip çıkıp yardım talep edilmekteydi.

Yapılan bir etkinlikle elde edilecek gelirin muhacirlere yardım için % 25'i muhacirler ve Hususi Kızlar Mektebi'ndeki fakirlere sarf edilmek üzere mektep öğrencileri tarafından bir müsamere tertip olmuştu. Aynı zamanda Hilali Ahmer Bayram dolayısıyla duyurular yaparak yaralıları, felaketzedelere, muhacirlere elini daima uzatan bu hayırlı cemiyete yardımı unutmayın şeklinde halktan talepte bulunmaktaydı²³⁷.(bkz.Ek.25)

2 Haziran gecesi Sinop Hususi Kızlar Mektebi yararına verilen müsamerede 7400 kuruş hasılat olmuş. Bundan 730 kuruş masrafa gitmiş ve geriye kalan paradan 1665 kuruş muhacirin namına Sinop Hilali Ahmer Heyeti Merkeziyesine teslim edilmiş ve 3500 kuruş ile mezkur mektebe müdavim fukarayı elbise yaptırılmıştır²³⁸.(bkz.Ek.26)

Yunanistan'dan gelen mübadiller ellerinde bulunan malları Yunan baskısına dayanamayarak düşük fiyatlara satmış veya mallarına Yunan Devleti el koymuştu. Elleri bulanan para yolculuk süresince limanlarda kalacak yerlerde harcanmıştı. İhtiyaç sahibi ve parası bulunmayan mübadil köylülere para yardımında bulunmuştur.

Ziraat Bankası köylülere yapmış olduğu duyuruda: Ziraat Bankası arazisi kendisine mutasarrıf (kendisine ait), ortakçı veya himaye altında bulunan ve iskânları

²³⁶ KANBUR, age., s.83

²³⁷ Sinop Gazetesi ,1 Mayıs 1924, S. 139, ön sayfa

²³⁸ Sinop Gazetesi, 31 Temmuz 1924, S.163-Ön sayfa

kesin olsun olmasın, yeni ve eski muhacirlere ayırım yapmaksızın hepsineziraiyesiyleberaber ihtiyaç sahibinin Merkez ve Gerze'ye ait köylerle beraber Sinop Ziraat Bankası'na ve Boyabat, Ayancık köylerininise bulunduğu mahallerindeki Banka Sandığına alenen müracaatlarını ilan etmiştir²³⁹. (bkz. Ek.27)

Mübadillerin iskânında ve her türlü ihtiyaçlarından sorumlu olan İmar Ve İskânVekâleti bu yükü tek başına taşıyamayacağı için Hilal-i Ahmer Cemiyetiyle anlaşmıştır.Sinop gazetesinin 143.sayısında vermiş olduğu ilanda: Memleketimize birçok muhacir geldiğini, bu biçare dindaşlarımız düşmanın kahrından, zulmünden kurtularak bizim himayemize sığındıklarını, bunlara her suretle yardım etmek bizim için dini ve milli mukaddes bir vazife olduğunu, bunun için tütün arzuhallerinizi yazdığınızı esnada bu kardeşlerimizi de hatırlatmak istediklerini, tütün arzuhallerini kime yazdırsanız 50 kuruştan aşağı yazdırılmayacağını ve arzuhallerinizi Hilali Ahmer yazıcılarına yazdırılırsa hem işlerin görülmüş, hem de dindaşlarınıza yardım etmiş olunacağını ilan etmiştir²⁴⁰. (bkz. Ek.28)Sinop ilinde de yapmış olduğu duyuru ve yardım çağrılılarıyla Cemiyet takdir kazanarak bir nebze yükleri hafifletmeye çalışmıştır.

Mübadillerin çeşitli şekillerde yardımlarla yaraları sarılmaya çalışılmıştır.Sinop'a gelen mübadillere dedevletin imkânlarıdâhilinde yardımlar yapılmıştır.İaşeleriyle ilgili olarak da: Mübadele İmar ve İskân Kanunu Kanuna göre, vekâlet gelecek mübadillerin iskân, iaşe ve nakil işlerinin yanı sıra iskân mıntıklarını belirlemek ve memleketin harap olan yerlerini onarmakİskânMüdürlüğünün görevi idi²⁴¹.Zor şartlar altında iskân edilmeye çalışılan mübadillerin yaralarını sarmada devletin yanı sıra Sinop halkı da elinden geleni yapmış ve zor şartlardan kurtulmanın süresini kısaltmışlardır.Sinop'a gelen mübadillerin bir an önce üretime geçip ekonomiye katkı sağlamaları adına İmar ve İskân müdürlüğü gelenleri iskân alanlarında tarım ve ticaretle uğraşip ekonomiyi canlandırmak için gerekli şartları sağladığını aşağıda verilen bilgiler göstermektedir.

Sinop'a yerleştirilenlere Ada kısmında 202 dönüm mezru' arazi ile 25 dönüm tütünlük ve 1000 dip zeytin ağacı tevzi' edilmiştir. 12 bakkal, 2 manifatura, 1 helvacı, 1 kunduracı, 3 kahveci, 1 saatçi, 1 berber, 1 aşçı, 2 kasap dükkânı açılmış; bu suretle

²³⁹ Sinop Gazetesi, 11 Aralık 1924, S.202, 2.Sayfa

²⁴⁰ Sinop Gazetesi ,19 Mayıs 1924. S.143, 4.sayfa

²⁴¹ Hüseyin ÇAVDAR, "Türk-Yunan Mübadelesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 27. İmdad-ı Sıhî Heyeti'nin Selanik'teki Faaliyetleri (Ekim 1923-Ekim 1924)", VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, C.S. 1,2018, ,ss 117, erişim tarihi :14.09.2018,<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/458727>

icrayı ticarete başlamışlardır. Sinop merkez kazası dâhilindeki köylerde yerleşenlere de 642 dönüm arazi, 70 pulluk verilmiştir. Kendileri de 40 dönüm tütün ekmişlerdir.

Ayancık kazasındakiler 497 dönüm buğday, 150 dönüm fasulye, 600 dönüm mısır zer' etmişlerdir. Kendilerine 30 da pulluk verilmiştir.

Gerze kazasındakilere 376 dönüm mezru' hububat ve tütünlük ve 80 dip zeytin ağacı; köylerindeki 763 dönüm mezru' hububat, 97 dönüm tütünlük, 63 dönüm mısır, 30 pulluk tevzi' edilmiştir. Boyabat'takilere arazi, eşcar ve vesait ziraiye verilememiştir²⁴².

Gelen mübadiller il ve ilçelerle köylerinde tarım yapılabilmeleri için zeytin,tütün, hububat, mısır ve pulluk verilmiştir.Aynı zamanda şehirde 12 bakkal, 2 manifatura, 1 helvacı, 1 kunduracı, 3 kahveci, 1 saatçi, 1 berber, 1 aşçı, 2 kasap dükkânı bulunmaktaydı. Gündelik hayatta ihtiyaç olunabilecek vaziyette insanlara hizmet için ve üretim için artık ticaret yapmaya başlamışlardı. Lozan görüşmelerinde bu duruma önem verilmiş bir an önce mübadillerin nakilleri sağlanıp üretici bir hayata geçirmek ekonomik olarak sıkıntılara düşülmek istenmemekteydi. Devlet Lozan'da alınan kararları imkânlardâhilinde gerçekleştirmiş ve mübadiller ekonomik olarak fazla sıkıntı yaşamadan üretime ve ticarete katılmışlardı.

Mübadillerin iâşe durumuyla ilgili Sinop Valilik Makamı gelen mübadiller için İmar ve İskân Müdürlüğü İâşe ambarında bulunan gıda dağıtımı için ilanda bulunmuştur. Bu gıdalar 8 sandık içinde bulunan 400 kilo kesme şeker ve bir sandık içinde bulunan 10 kilo çay ve keza 3 fiçı içinde 475 kilo zeytindir. Bu gıdaları almak isteyenler içinde süre vererek 22 Kasım 1924 Cumartesi gününe kadar müzayedeye tabi olduğundan Meclis İdareye müracaat etmeleri istenilmiştir²⁴³.

Birde bu iâşelerin yardıma muhtaçlara ne zamana kadar verileceğiyle ilgili Mübadele İmar ve İskân Kanununun 1. Maddesine Tezyil Edilen Maddei Kanuniye göre:

Mübadeleye tabi ahali arasında yardıma muhtaç buldukları tahakkuk edenlerin iskân oldukları mahallerde mahsullerini nalana kadar iâşelerine devam edilir kararı alınmıştı. Bunlardan eytam (yetim), dul ve kimsesiz kadınlar ile kimsesiz acizlerin iâşeleri müddeti eytamın Darüleytamlara ve dul kimsesiz kadınların kendilerini iâşe

²⁴² Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S.165,Ön Sayfa

²⁴³ Sinop Gazetesi, 17 Kasım 1924, S.195, 2.sayfa

edebilecek ise yurtlarına ve acizin de Darülacezelere zaman sevklerine kadar uzun süre devam edecektir²⁴⁴.

Aynı zamanda Mübadele İmar ve İskân Müdüriyeti 20.000 okka buğday, 10.000 okka Samsun kazası için arpa tohumluğu almak isteyenlerin 5 Eylül 1924- 5 Ekim 1924 tarihine İskân dairesine müracaat etmelerini istemiştir²⁴⁵.

Yukarıda edindiğimiz bilgilerle Mübadiller için işeleri ve çeşitli ihtiyaçların giderilmesiyle ilgili Vilayet Makamı, İskan Müdüriyeti, Hilal-i Ahmer Cemiyeti yardımlarda bulunmuştur. Bu büyük göçün getirmiş olduğu sorun ve ihtiyaçlarla imkândâhilinde başa çıkılmaya çalışılmıştır. Halkla elele gelen mübadillere yardım etmeye çalışılmıştır.

3.5 Sinop Mübadillerin İskân Sürecinde İşe-Mesken Sorunu ve Plansız Yerleşim Yanlışlıkları

1923 yılında kurulan bu devlet iç dış birçok meseleyle boğuşmaktaydı. Yıllar süren savaş sonucunda yaraları sarmak, yeniden bir ülkeyi imar etmek, ülke içinde zorda kalan halkı kalkındırmak ve mübadeleyle ülkeye gelen göçmenlere yer bulmak ciddi anlamda sorun teşkil etmekteydi. Sadece Mübadele ile gelenlerle işgal ve yangın sırasında evsiz yurtsuz kalan harikzedeler ve felaketzedeler ile birçok nedenden ülkeye göç eden insansorunlarıyla uğraşılacak durumundaydı. Bu da sorunları karmaşık hale getirmekte çözüm yollarının tıkanmasına sebep olmaktaydı. 1923-1930 yılları arası bu sorunların had safhaya geldiği dönemdi.

Tabii ki uluslararası antlaşmayla gelen bu mübadiller yerleştirilecekti. Fakat planlamada görülen birçok aksaklık ortaya çıkmıştı. Mübadiller geldikleri yerin üretim faaliyetlerine göre sıralanmış kır kent nüfus kökeni bakılmadan bir kalıpta kategorize edilmiş ve baştan hatayla başlanılmıştı. Ağırlıklı tütünle meşgul olan gelirken, mübadillerin yerleştirileceği Rumlardan kalan metruk binaların sayısal tespiti düzgün bir şekilde sağlanamamıştı²⁴⁶. Bunlar da göçün getirdiği sorunların plan dâhilinde aksaklıklar oluşmasını kaçınılmaz hale getirmişti.

Yukarıda bahsedilen genel sorunlar Sinop ilinde de yaşanmıştır. Cumhuriyet Arşivinde bulduğumuz belgeyi günümüz Türkçesiyle anlaşılır şekilde özetlersek Hafız

²⁴⁴ Sinop Gazetesi, 21 Temmuz 1924, S.160, arka sayfa

²⁴⁵ Sinop Gazetesi, 22 Eylül 1924, S.178, 2. sayfa

²⁴⁶ Mehmet ÖZ-Ferhat BERBER, "Mübadele Sürecinde Yaşanan Sorunlar ve Merkezden Müdahaleye Bir Örnek 1927 Manisa Teftişi", Atatürk Araştırma Merkez Dergisi, cilt XXVI, S.78, 2010 s..470

Muhammed isimli mübadilin İskân Vekâletine hitaben talebinde yaşanan sıkıntının büyüklüğü daha somut görülmektedir. Bu belgede:

“Sinop iline 27 Mayıs’ta geldiklerini ahali ve hayvanlarla kitle halinde iskânın mümkün olmadığını, sığınacak yerin yazılı olarak edildiği halde henüz beklenen cevabı alamadıklarını, Vali ve İskân Müdürü efendilerin toplu halde iskânımızın mümkün olamayacağı ve beklenen Mıntıka Müdürünün gelemeyeceğini, bizlerin köylere üçer beşer şekilde iskân ettirileceği, kitle halinde iskânlarının mümkün olmadığına ikna oldukları, 9000 hayvan yanlarında olduğunu bunlara otlak bulunmadığı halde valiliğin söylemesi, kitle halinde yer bulunmazsa hallerinin perişanlığından bahsetmektedir²⁴⁷. (bkz. Ek.29)

Sinop İmar Müdürlüğü bu hususu Sinop Vilayetine bildirmiş Hafız Muhammed’in hal ve durumunun iskân edilmesine elverişli olmadığı, bu muhacirlerin son durumu hakkında ne yapıldığı, yaylak bulunup bulunmadığı, iskânlarında ne miktarda hane ve kaç arazi verileceğini ve içlerinde sanat erbabı olup olmadıklarını belirtmesini istemiştir²⁴⁸.

Belgeden de anlaşılacağı üzere plansız bir şekilde kitle halinde gelen göçmenlerin sadece kendileri açısından değil; hayvanlarında sıkıntıda olduğunu ülke ve il ekonomisine katkıda bulunulması düşünülen mübadillerin bu tip sıkıntılarla boğuştuğunu ve iskân edilemediğini görmekteyiz. İmar Müdürlüğünün ise mübadillerin Kanun gereğince her türlü sorunlarıyla ilgilenmeye çalıştığını gelişi güzel değildi sanat erbabına sahip kişilerin özelliğine göre iskân etmeye çalıştığını anlamaktayız.

Ancak İskân Müdürlüğünün planlı bir şekilde ihtiyaç olan meslek gruplarının dağılımına göre iskân etme isteği tam anlamıyla başarılı olmadığını 31 Mayıs 1924 tarihli Tanin gazetesinde İsmail MUŞTAK tarafından kaleme alınan Muhacir Kardeşlerimizin Şikâyetleri başlıklı yazıda görülmektedir: “*Rumeli’nin tütüncülük ve bağcılık ile uğraşan ahalisinden olan bir kısım muhacire vapura binerlerken iskân mahalli olarak İzmit gösterilmesine ve kendilerinin de bu bölgede tütün ve üzüm yetiştirildiğini bilmelerine rağmen İzmit’te indirilmeyip Sinop’a götürüldüklerini, oysa Sinop topraklarının üzüm ve tütün yetiştirmeye elverişli olmadığını bu nedenle burada mübadillerin üretici durumdan tüketici duruma düştüklerini ifade etmiş*” Bu tür sebeplerden dolayı Sinop’a gelen, tütüncülük ve hayvancılıkla uğraşan birçok mübadil

²⁴⁷ B.C.A.272-0-0-11/ 18 - 85 - 5

²⁴⁸ B.C.A.272-0-0-11/ 18 - 85 - 5

aile Sinop'un ekonomik faaliyetlerini devam ettirebilecekleri şartları taşımadığını düşünerek Samsun, İzmir, Çatalca, Yalova, Kocaeli (Karamürsel) gibi şehirlere göç etmişlerdir²⁴⁹.

Yalnız Darıova karyesi muhacirinden 174 hanede 980 nüfus Sinop'ta kendilerinin topluca iskânlarına müsait arazi olmadığından bahisle Yalova'ya veya Trakya'ya nakilleri için uğraşmakta olduklarından bunlar kasabada kalmış ve bir mahalde iskân edilememişlerdir. Kış gelmeden evvel bunların da bir an evvel nerede iskân edileceklerine tekrar ettirilerek (karar verdirilerek) perişan bir halde sokaklarda dolaşmaktan kurtarılmaları temenni bulunmaktadır²⁵⁰.Plansız bir şekilde gelişen mübadillerin iskân durumu gün geçtikçe artmaktaydı. Arazi ve mesken problemi baş göstermişti. İlin durumuyla ilgili Sinop Valisi DâhiliyeVekâletine yazmış olduğu cevabı yazıda ilin maliye emrinde sıhhiye, ziraat, orman ve iskân dairelerine tahsis edilen yalnız bir hanenin kaldığını, bundan başka iskân emrinde iki hane olduğunu bununda mübadillere verilmek üzere olduğu ve bu üç haneden başka maliye ve iskân emrinde verilecek hane olmadığını arz etmişlerdir²⁵¹.(bkz. Ek.30)

Fakat bildirimde bulunulmasına rağmen aksaklıklar devam etmiş iskân planlaması ve mesken planlaması düzgün olmadığından gelen mübadiller yer ve hane yokluğu çekmiş tekrar Sinop ilinden ayrılmak zorunda kalmıştır. Buna Gerze ilçesine iskân edilmek için gönderilen Darıovalı mübadiller örnek gösterilebilir.

Gerze'de bulunan 28 hane mübadilin başka bir alana iskân talebiyle ilgili,DâhiliyeVekâleti Sinop Vilayetine yazmış olduğu yazıda evvelce Gerze'ye nakledilen Darıovalıların Kızbendi köyünde yeteri miktarda arazinin olduğu fakat hanenin bulunmadığı, geride kalan 28 hane bizzat hane yapmaya söz verirse ancak nakillerinin olabileceği belirtilmiştir.Bu konuyla ilgili gerekli daireler yazışmalar yapmış, Kocaeli Valiliği DâhiliyeVekâletine yaptığı bildirimde Karamürsel Kazası Kızderbendi köyünde her ne kadar, arazi varsa bilehepsinin dağıtıldığı, Yalova kazasında daha müsait köyler bulunması dolayısıyla Sinop'tan nakledilecek 28 hane Darıovalıların Yalova'nın Hacı Muhammed veya Kuru köylerinin birine iskân olunmasını ve hane yapılanaya kadar İskân Müdürlüğüne çadır tedarik olunacağını arz

²⁴⁹KAYA-YILMAZ,agm, s.285

²⁵⁰Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S.165,Ön Sayfa

²⁵¹B.C.A.272-0-0-12 / 58 - 158 - 12

etmiştir.Ancak bu kişiler Karamürsel'in Kızıldermer Mahallesi'ne nakil olmuşlardır²⁵². (bkz. Ek.31)

Sinop Gazetesinin 171 sayılı haberinde Darıovalıların gidişini şu şekilde haberdar etmiştir:3-4 ay kaldıktan sonra Sinop'a sevk edilen Darıova karyesi muhacirleri Sinop'taki emval metrukeyi kendi arzuları dairesinde iskâna müsait bulmadıklarından vuku bulan müracaat mütevaliyeleri üzerine mahalli iskânları hükümetçe gösterilecek plan dairesinde taraflarından hane ve saire yaptırmak şartıyla Karamürsel'e tahvil edilmiş olduğundan 1000 küsur muhacir mahalli mezkure hareket etmek üzere ihzarında bulunmuşlardır²⁵³.

İskender Özsoy" Mübadelenin Çocukları "adlı eserinde Darıovalı mübadillerle yaptığı söyleşide mübadillerin yaşadıklarını Kavala'nın Darıova(Kechrokambos) köyünde doğan Mülazımoğlu İsmail ÇELLEK şöyle aktarır: "*İskân memuru Ferit Beyin mübadele edilirken neyi var ne yok yazdığını, Balyaları trene Darıovanın yeni sakinleri Türkiyeli Rumların taşıdığını buraları çok arayacağımızı söyledi. 1924 yılında baharında yola çıkıldığını, Sirkeci'ye geldiklerini Sultan Ahmet Caminde ranza kurulduğunu bir müddet beklediklerini ve Vatan gemisiyle iki gün iki gece Sinop'a gittiğini, Sinop'ta ne kadar kaldık hatırlamıyorum, o süre içinde medresede barındık. Herkes ihtiyacını kendi parasıyla gördüğünü, Dedesinin Gerze'ye ailecek oraya götürdüğünü Gerze'de hükümetin hakkı olan arazileri vermediği, Bir evde iki aile bir öküz yeteri kadar verimli olmayan Gerze arazisinde çiftlik yapamadıklarını, Tütüncülükle uğraştıklarını yedi sene zeytinleri kesip odun parası vermediğini*"²⁵⁴.

Kavala Darıova'da doğan bir başka mübadil Hasan DEMİREL ise "*Sirkeci'den Sinop'a oradanda Gerze'ye geçtiklerini Sinop limanında Rumlarla karşılaştığını delikanlıların onlara adım attırmadığını Drova'da kendilerine yapılanları öcünü aldığını, Gerze'de iki katlı Rum evinde kaldığını Bir sene oturduğunu yağmur gibi tahtakurusu bulunduğunu Bir seneden sonra İstanbul'a oradanda 50 Hane Yalova'nın köylerinden Kadıköy'ü beğenip yerleştiklerini*"²⁵⁵ ifade etmiştir.

Darıovalılar giderken Darıova'nın 1106 nüfusu namına İmam Menla Hasan Sinop halkına bir veda mektubu bırakıp gitmişlerdir. Sade bir anlatımla bakarsak: Darıovalılar alçak düşmanın zulümü ile senelerce hicran ve elem içerisinde mücadele

²⁵² B.C.A.272-0-0-14 / 77 - 35 - 14

²⁵³ Sinop Gazetesi,28 Ağustos 1924, S.171,Ön sayfa

²⁵⁴İskender ÖZSOY,Mübadelenin Öksüz Çocukları,Birinci Baskı,Bağlam Yayınları,İstanbul 2014,s.215-216

²⁵⁵ÖZSOY,Mübadelenin Öksüz Çocukları,age,s.219-220

ettiklerini daima kanayan kalplerimiz bizleri sevgili anavatanımıza kavuşturmak için çarptığını, elhamdülillah bu arzularımıza Lozan'da şanlı murahhaslarımız muvaffak olarak biz bedbahtları düşmanın pis çizmesi altından kurtarıldıklarını, 4 aydan beri sevimli Sinop'ta bulduklarını, geldiğimiz günden beri muhterem Sinoplu kardeşlerimizden çok büyük ikram gördüklerini, şu sevimli kasabayı hiçbir vakit terk etmek emeline olmadıklarını, nevarki bütün köylülerimizin buradan ayrılmasının mecburi olduğunu, Hükümeti Cumhuriyetimize müracaatlarının adilane bir kararla Karamürsel'e nakillerimde muvaffak odlularını, şu sevgili ve sevimli halktan ayrıldıklarından dolayı teessürlerini şu satırlarla alenen arz ve bütün Sinop halkına arz-ı veda eylediğini belirtmiştir²⁵⁶. (bkz. Ek.32)

Yukarıdaki haberle Gerze ilçesinden 1106 mübadilinde Karamürsel'e nakil olduğu ve 4 ay gibi bir sürede iskân olamadıkları bilgisine ulaşmakla beraber, genel anlamda bakıldığında gelen mübadiller Yunan tarafından görmüş oldukları zulümü belirtmekte Sinop halkının misafirperverliği ve yaklaşımlarının olumlu bulunduğu üzerine tespit edebilmekteyiz.

Göçmenlerin yurda gelirken geldikleri yerde yapmış olduğu meslek grubuna göre belirlenmeye çalışılmış fakat ülke genelinde olduğu gibi Sinop'ta da çeşitli plansızlıktan yanlış iskânsüreçlerine sahne olmuştur.

Hilali Ahmer doktoru Haydar Bey 19 Haziran 1924 tarihli bir telgrafında Sinop'ta oturan Rumlar genellikle balıkçı ve zanaatkâr olduklarından burada yerleşilecek (Rumlardan kalan) boş arazi bulunmadığı, vilayet tarafından 2.500 kişinin iskânedilebileceği belirtilmesine rağmen Sinop'a Sarışaban ve Darıova ahalisinden 3.100 varlıklı çiftçi aile gönderildiğini ve bunların 1.349'unun Rumlardan boşalan yerlere iskân edilmek üzere Sinop'ta bırakıldığını bildirmektedir²⁵⁷.

Bir yandan mübadele sürecinde ülkenin imarı, nüfus artışı, kuruluşu, iç ve dış problemlerle uğraşan Türkiye bir yandan da salgın hastalıklarla boğuşmaktaydı. Bunlardan en etkini sıtma hastalığıydı. Alınan bazı bilgilerle Kurtuluş Savaşı'nda askerler arasında yüzde 40 oranında sıtma hastası belirlenmiştir. Yine aynı dönemde halkın da yüzde 50'si sıtma hastası olduğu bilinmektedir. Hatta bazı yörelerde bu oran

²⁵⁶ Sinop Gazetesi,4 Eylül 1924, S. 173,2.sayfa

²⁵⁷ KAYA –YILMAZ,agm, s.283

daha da artmıştı. Samsun yöresinde yüzde 70, Ordu'da yüzde 50, Söke'de yüzde 44, Toros tünel işçilerinde yüzde 50 sıtma hastalığına rastlanmıştır²⁵⁸.

Türkiye sıtmayla mücadeleye daha ciddi adımlarla başlamış, Sıtma hastalığından korunmak ve sıtmalı bir hastayı tedavi etmek için kullanılan ilaç olan kinin, hükümet tarafından fakir halka bedava dağıtılması için sıhhat memurlarına komprimeler halinde gönderilmeye başlandı. Sıtma Mücadele Teşkilatı bulunan yerlerde sıtma hekimleri, teşkilatı olmayan yerlerde hükümet, belediye ve hastane doktorları kendilerine müracaat eden her yurttaşı sıtma bakımından muayene etmek ve lazım gelen ilaçları vermekle yükümlü idi. Yurtdışından alınan kininin, ithalatı Sağlık Bakanlığı tarafından yapılırken 1935 yılından sonra Kızılay tarafından yapılmaya başlandı²⁵⁹.

Sıtmaya karşı alınacak bu önlemler Sinop ilinde de alınmıştır. Mübadillerin birçoğu Sinop ilinde yerleştirildikleri tarım arazisi sulak alanlar olduğundan mübadiller de sıtmadan etkilenmişlerdir.

Sıhhiye Müdüriyetinden yapılan ilanda: Merkez Vilayette gerek muhacirin ve gerekse yerli halktan sıtmalı bulunanlara Sıhhiye Müdüriyetinden meccani kinin verileceği bildirilmiştihtiyacıngiderilmesi için fakir ve muhtaçların buldukları mahalle ve karye ihtiyar heyetine, muhacirinin de daireye müracaat etmeleri istenmiş, hali vakti yerinde olanlarında Merkezi Vilayette Ziraat Bankası'nda da bedeli mukabilinde saf devlet kinini temin edilmekte olduğundan, Merkez hükümete bağlı kazada bulunanlara yeteri kadar meccani kinin gönderilmiş olduğundan kazalar ahalisindendi yukarıda bahsedilen şekilde temin etmeleri gerektiği ihtiyaç sahiplerinin bunun için boş yere eczanelere para vermemeleri ilan edilmiştir²⁶⁰.

Sıhhiye Müdüriyetinin yapmış olduğu duyurudan Sinop ilinde sıtmanın muhacir ve yerli halkı etkilediğini ülke genelinde ki gibi Sinop'ta da sıtma ile mücadele edildiğini öğrenmekteyiz.

Sıtma bulunan yerler ekonomik yönden en verimli sulak alanlar ve topraklardır. Burada yaşayan insanlar sıtma hastalığından ölürken ekonomik değeri yüksek olan

²⁵⁸ Fahriye EMGİLİ, "Cumhuriyet Dönemi Nüfus Siyasetinde Sıtma Mücadelesinin Önemi", The Journal of Academic Social Science Studies, S.50, 2016, s.298, erişim tarihi: 15.10.2018 https://www.jasstudies.com/Makaleler/108993581_19-Dr.%20Fahriye%20EMG%C4%B0L%C4%B0.pdf

²⁵⁹ Fatih TUĞLUOĞLU, "Türkiye'de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)", Türkiye Parazitoloji Dergisi, S.32 (4), 2008, s.s.355, erişim tarihi: 16.10.2018, http://turkiyeparazitolderg.org/sayilar/35/buyuk/pdf_TPD_3921.pdf

²⁶⁰ Sinop Gazetesi, S. 160, 21 Temmuz 1924-arka sayfa

verimli araziler boş kalmıştır. Yapılan bir yanlış da bu bölgelere önlem alınmadan mübadeleyle gelen göçmenlerin yerleşmesidir.

Sinop ilinde de bataklık tabir edilen yerlere nakil olan mübadiller sıtma yatağına bırakılmıştır. Lozan Heyetinde de yer alan Sinop Mebusu Rıza NUR Meclis konuşmasında mübadelenin genel anlamda ve Sinop ilinde yaşanan yanlış iskân politikalarını ve politikaların sonuçlarını tüm ayrıntılarıyla ortaya koymuştur. Konunun anlaşılabilir olması açısından, Mebus konuşması Sinop gazetesinden çevrilerek aktarılmıştır.

Mebusumuz Dr. Rıza Nur Bey'in Beyanatı:(sayfa 1-2) *”Lozan’da bir mübadele meselesi ihdas ve kabul ettirilmişti. Mübadele meselesinden matlup birkaç gaye vardı. Birisi memleketin tecanisi, diğer birisi memlekete nafi uzuvlar getirmek. Mübadeleyi mecburi ve kati kılan bir tarih vardır. Yunanistan’ın teşkili tarihine atfi nazar olunursa, bir asırlık hayatında öyle facialar görülür ki mübadeleyi behemehâl kabul etmek ve yaptırmak lazım geldiği anlaşılır. Yunanın Mora’daki revolüsyonunda ne kadar Türk ve Müslüman kesildiği herkesçe malumdur ve bugün Mora’daki Türklerden bir tane kalmamıştır. Ya hakaretle kaçırılmışlar veyahut muhtelif suretlerle öldürülmüşlerdir. Yunanistan bir gün Teselya’yavaz’iyet edebiliyor. Orada tek bir Rum olmadığı ve kâmilen (tamamen) Türk olduğu halde bir müddet sonra tek bir Türk kalmıyor. Bu vaziyet Makedonya’da da aynen cereyan ediyor. Bu tarihi ibret bize mübadeleyi katileştiriyor. Bizim mübadillerden faide görmek emelimiz bu gayemizin tatbikatında katiyen tahakkuk etmemiştir. Belki Yunanlıların öldürmesini dediklerimizi biz öldürmeye sebep olduk. Sonra tecanis de hâsıl olmadı. Bir misal söyleyeyim. Hem de İstanbul’un civarına, en iyi yerine Türk yokmuş gibi Arnavutlar getirilmiş, konmuştur. Vekâlet, milli umdelerinden tecrit mi etmiştir, soruyorum. Efendiler iskân işi bizim için bir facia olmuştur. İskân işi ensalımızın dahi yüzünü yere eğdirecek bir hadiseyi azime olmuştur.*

İskân ve imar: İskân kelimesi yanında bir de imar var. Biz vekâleti ihdas ederken ne tatlı hayaller vardı. Vekâletin genç vekili bize neler vadetmişti. Tabi hatırlıyorsunuz. Rıza Nur Bey, bundan sonra vekâlet işlerinin idari hatalarla malamal olduğunu, müspet bir icraat dosyası bile olmadığını, asıl ve ufacık bir intizam bile bulunmadığını, muhacirleri yerden yere dama gibi oynattıklarını, yolda giderken muntikalar değiştirildiğini, bir valiye sana 1000 kişi göndereceğiz dedikleri halde 3000 kişi gönderdiklerini söyledikten sonra: Efendiler, diğer bir facia daha. Başvekil Paşa, geçenlerde 400.000 kişi gelmiş 200.000 kişi yerleştirilmiştir, şu kadar vefat vardı

diyorlardı. Belki nakli mekânın tekrarından dolayı % 3 nispetinde bir fazla vefiyat olsun. Fakat en mühim bir nokta daha vardır: Bu zavallı arkadaşlarımız sahillerimize döküldükten sonra ölmeye başlamışlardır, bu bir faciaattır. Diğer taraftan da bir malaraya (sıtma) bunları kırıp geçiriyor. 1864'te Rusya'dan gelen Kafkas ahalisini de o zamanın hükümeti böyle bataklık menatıka iskân ettiğinden bugün eser kalmamıştır. Efendiler, bu vekâlet bir yolsuzluk daha yapmıştır. Bu yolsuzluk; işi teşkilata boğmaktadır. Bizde teşkilat hastalığı eskidir. Bu vekâlet de bu teşkilatı fazlasıyla yapmıştır. Bütçede 6 milyon lirası olan vekâletin yarı tahsisatı memurine gidiyormuş. Efendiler, ben bu hususlara dair ufak bir misal söyleyeceğim. Kendi daireyi intihabiyeme ait bir şey söyleyeceğim. Sinop'a bir memur gönderilmiş, bu memur mütekaidin askeriyeden –zaten Vekâlet (Bakanlık) neredede mütekait (emekli) var ise hep onları toplamış iyi ama bilhassa amelimande (iş göremez) olanları toplamış- Sinop'taki memurda yerinden kımlıdayacak halde değildi, bu memur defaatle şikâyet edilmiştir. Kendisi de bu işi yapamayacağı dediği halde Vekâlet (Bakanlık) bu memuru bırakmamıştır. Bu memur nihayet 15 gün izin ile oradan ayrılıyor, yerine bir Arnavut memur gönderiliyor, 80 lira da maaş. Buna nasıl tahammül edilir bilmem. Sonra işini görse iyi ya, o da yok, işi görmekten aciz. Sinop'a öyle bir heyeti memurun gönderilmiş ki senevi masrafı 4000 – 5000 liradır. Hâlbuki 4 paralık iş görmemişlerdir.

Sinop'a gönderilen muhacirin de, mübadiller de öyle bir yere iskân edilmişlerdir ki ta benim çocukluğumdan beri sıtma yatağıdır, oturmak mümkün değildir. Buraya iskân edilenler her gün şikâyet ede ede dert anlatacak bir merci bulamadılar. 4000 lira alan Sinop İskân Heyeti, muhacirlere çamurdan ev yapmak şöyle dursun mevcut evlerin de harap olmasına bilakis sebebiyet vermiştir.

Hatta şunu diyeceğim ki: Vekâletin etrafında olan bitenden haberi yok. Mesela ben geçen sefer bir gelişimde vekâlete uğradım. Galiba müsteşarla iskân mesailine dair görüşmüştüm. Müsteşar bana; Sinop'a da zeytinci göndereceğiz dedi, ben şaşırđım. Aman dedim, bize tütüncü ve balıkçı gönderin, biz de zeytinlik yoktur dedim.

Sinop havalisine gönderilen muhacirin, daimi iskândan da mahrum kaldı. Zaman zaman, kısım kısım başka yerlere nakledildi. Buna da hiç aklım ermedi. İşler teşkilata boğulmuş, fakat işler gayet gayrı muntazam cereyan etmiştir. İdari kusurların çoktur ve

*netice fecaaate müncer olmuştur (faciaya sürüklenmektedir). Bugün ölüm, açlık ve sefalet levhaları gözükiyor*²⁶¹.(bkz. Ek.33)

Sinop Mebusu Rıza NUR'un Meclis konuşması önemlidir. Mübadelede yaşanan tüm sıkıntıları, teşkilat ve görevlendirilen memurun yeterli düzeyde olmadığı, hedeflenenden uzak bir iskân sürecinin yaşandığını Sinop ilinde meslek guruplarının yanlış gönderildiği, iskân alanlarının sıtma alanıyla dolu olduğunu, mübadillerin her gün dert yandığını, zaman zaman mübadillerin farklı yerlere gönderildiği, hane bulmanın zorluğunu ifade etmiş ve Sinop'ta mübadele döneminin sancılarının adeta fotoğrafını çekmiştir.

Bir diğer hususta; mübadele sürecinde ülkemize gelen mübadillerin malları ve bu malların maddi değerinin nasıl belirleneceğidir. Mübadiller yanına alamayacağı malların karşılığını gittiği yerde alabilecek miydi ve bu süreç nasıl işlenecekti? Mübadillerin izleyeceği yollar şu şekilde tanımlanmıştı:

Mübadele İmar ve İskân Vekâlet'inin yerel bürolarına gittiklerinde, ellerinde geldikleri yerlerdeki Karma Komisyon bürolarının verdiği tasarruf senetleri bulunuyordu. Bu senetlerin olmaması durumunda ise, aile fertlerinin sayısı ve geride bıraktıkları mallarla ilgili ayrıntılı bilgiler içeren bir tasfiye taleptanesinin İstanbul'daki Karma Komisyon bürolarından alınması gerekiyordu. Aile reisi, Vekâlete geldiğinde, taleptane ile tapu senedini, geride bırakmış oldukları mallara değer biçen Takdir Kıymet Komisyonu'na gösteriyordu. Sonrasında bu belgeler bir diğer komisyon olan Tefviz Komisyonu'na gönderiliyordu. Komisyon, aileye geride bıraktıkları malların yüzde 17,5'ine (1924'te % 20'ye çıkarılmıştır) karşılık gelecek şekilde, terk edilmiş Rum emvâl-i metrukesini (Rumların terk ettiği mallar) veriyordu. Tüm bunların sonucunda, göçmenler kayıtlarının yapıldığı şehirlerin merkezine veya çeperine yerleştiriliyorlardı²⁶².

Bu yapılacak işlemlerle ilgili İmar ve İskân Müdüriyeti mübadillerin 1912 senesinden sonra Yunanistan'ı terk etmiş ve mübadeleye tabi bulunan şahısların memleketlerinde terk etmiş oldukları emvalin kayıt altına alınarak ve ikişer nüsha olarak imla edileceğinden bu bölümdeki konsoloslukça tasdiklerinin lazım geldiği ve tasdikilazım gelen evrak ve vesikaların beyannameye kayıt ettirmelerini, eğer kayıt

²⁶¹ Sinop Gazetesi, 10 Kasım 1924, S. 193, Ön sayfa

²⁶² Pınar ŞENİŞİK, "1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri ve Dönüşen Kimlikler", Studies Of The Ottoman Domain, Cilt:6, S.10, Şubat 2016, ss..98, erişim tarihi:06.11.2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/268128>

ettirmeyenler varsa Eylül'ün 25'ine kadar beyannamelerini kesinlikle idareye vermeleri gerektiğini konuyla ilgili alakadarının kazalarda İmar Komisyonuna, merkezi vilayette İmar Müdüriyetine müracaat etmeleri gerektiğini duyurmuştur²⁶³.

Burada göze çarpan Yunan mezaliminden kaçmak durumunda kalan ve zorla yerlerinden olanların mallarının kıymetini bildirememesidir. Bu durum daha sonra suiistimale yol açacak ve komisyonlardan fazla mal talep isteyenler olacaktır. Bu işlemler o kadar uzun sürecektir ki birçok olumsuz durumu beraberinde getirecek ve iskân sürecinin uzamasına ve üretime geç geçilmesine sebep olmuştur.

Sinop'ta da hızlı bir şekilde mübadillerin iskân edilip üretici hale gelmesini isteyen Vilayet Makamı duyuru yaparak Yunanistan'da mübadeleyle gelen Sinop Merkez kazasında yerleştirilmiş olan muhacirin ellerindeki belgelere nazaran kanun ve talimatlara uygun şekilde hak sahibi olanların, emvali gayri menkule verilmek üzere ellerindeki mevcut vesikalarla 3 güne kadar İskân Müdüriyeti 'ne gelerek sunmaları istenilmiştir²⁶⁴.

Sinop'a gelen mübadiller geldikleri yerdedaha çok tütüncülük ve hayvancılıkla uğraşmışlardır. Tabii gelen mübadiller sadece tütün değil zeytincilikle de uğraşmışlardır. Sinop ilinde o dönemde bulunan ve günümüzde de Zeytinlik Mahallesi adı verilen bölgede, Sinop Ada mevkiinde bulunan, emval metrukeden 1000 adet zeytin ağacı kanunen sıkıntısı olmayan 20 haneye dağıtılmış ve muhafazaları için 15'er lira ücret karşılığında 2 de bekçi tayin olunmuştur²⁶⁵.

Mal takdir komisyonlarınca mallarının kıymet ve değeri noktasında çeşitli sıkıntılar çıkmış Mübadiller Yunanistan da dönüm olarak büyük olan araziye karşın, Türkiye'de yeterli oranda bu arazilerin karşılığını bulamamıştır.

Sinop Vali Vekili Ahmed Lütfi Ankara İmar Vekâletine yazmış olduğu yazıda köyde muhacirlere verilen arazilerin başka köylere nakillerine mahal kalmamak üzere her köyde muhacirine o köyün metruk arazisi taksim olunduğunu bildirmiştir²⁶⁶. Her ne kadar bu taksim köylerde yapılmışsa da yeteri düzeyde arazi bulamadığından mübadiller Sinop Vilayetine arazi talebinde bulunmuşlardır.

Sinop Vilayetine dilekçe ile başvuran mübadil Ali oğlu Hasan'ın talebi Dâhiliye Vekâletine yazı ile sorulmuş sahip oldukları arazilerin kendilerine yeterli

²⁶³ Sinop Gazetesi, 22 Eylül 1924, S.178, 2. sayfa

²⁶⁴ Sinop Gazetesi, 27 Kasım 1924, S.198,

²⁶⁵ Sinop Gazetesi, 28 Temmuz 1924, S. 162, Ön Sayfa

²⁶⁶ B.C.A.272-0-0-11 20 - 101 - 12

gelmediğinden geçimlerini temin edebilmeleri için köylerinin yanında bulunan ve havasının fenalığı sebebiyle muhacir yerleştirilmemiş olan Karacababa köyünde bir miktar arazi verilmesinde müsaade edilmesini, Gerze kasabası Çamalan,Çepni ve Üçpınar köyü ahalisi Ali oğlu Hasan ve eşinin imzasıyla başvurduğunu, bahsi geçen bu arazinin gelen kişilerin istememesi sebebiyle verilmesinin doğru olmadığı Vilayet Muhasebesine bildirildiğini, Vilayet muhasebesinden alınan cevapta Muvazene-i Umumiye Kanununun 23.Maddesine göre bu alanın yerleşme durumu veya arazi ve emlakın durumundan dolayı mübadillerin kullanımlarının mümkün olmadığı anlaşılmış ve kendiliğinden verilemeyen mübadillere ait terk edilmiş malın DâhiliyeVekâletinin izniyle olacağın adı geçen köy arazisinin muhacirin üstüne alma durumu şüphesi ve Ayancık kazasında da terk edilmiş malların bulunduğu ve muhacirin iskânı için uzak olan bu yerlerin, başkası tarafından işgale mahal bırakmadan müzayede ile gerek Karacababa köyü, gerekse Vilayet dâhilinde terk edilmiş malların kararıyla ilgili vekâletin takdirine sunulmuştur. DâhiliyeVekâleti cevaben yazısında konunun Sinop Vilayetine bildirilirken mahaline uygun olduğunu bilgisini de yazıyla Sinop Muhasebatına bildirilmesi gerektiğini ifade etmiş ve Sinop Muhasebatı Vilayete bilgi vererek Karacababa köyü ve Ayancık kazasında bulunan muhacir iskânından kalan arazinin yazıya uygun olarak gereğinin yapılması söylenilmiştir²⁶⁷. (bkz. Ek.34)

Bir diğer talep içeren belgede Gerze’de tütün ziraat etmek üzere geçici iskân edilen muhacirin Kayseroğullarından Ali, Rumlardan metruk kalan Sinop’taki Rum kabristanının tarla yapmak üzere kendilerine bırakılma talebinde bulunmuş.Bu talep Sinop Valiliği tarafından DâhiliyeVekâletin-e iletilmiş, DâhiliyeVekâletinin cevabı yazısında; Kabristanlığın talebine istinaden verileceğini bildirmişti²⁶⁸.

Mübadillerle ilgili ana problemlerden bir tanesi de mesken sorunu idi. Bakıldığında Anadolu’dan ayrılan Rum nüfusu Yunanistan’dan gelen Müslüman nüfustan fazlaydı ve Ermenilerde yurdu terk etmişti. Normalde her şey hazır halde bulunması gerekirken Rumların bıraktığı mekânlaryanmış, harap olmuş ve fuzuli işgal olmuştur. Ayrıca Türkiye’den ayrılan Rumların hain ilan edilip bunların mallarına Yunan işgalinden olumsuz etkilenenlere kararnameyle verilmesi uygun görülünce mesken sorunu daha da artmıştır²⁶⁹.

²⁶⁷ B.C.A 272-0-0-12/49 - 101 - 24

²⁶⁸ B.C.A 272-0-0-12/49 - 98 - 15

²⁶⁹ÖZ-BERBER, agm, s.471

Daha sonra Başvekâlet bu meskenleri fuzuli işgal edenlerin çıkarılması ile ilgili 25 Mart 1924 tarihinde emir yazı yazarak;

“Kasabalardaki emval-i metrukeye ait hanelerin (terk edilmiş evlerin) işgal edilmiş bulunmasından dolayı mübadele suretiyle gelmekte olan muhacirlerden birçoğu iskân edilemeyerek cami köşelerinde beklemekteyken; başta mülkiye memur ve idarecileri olduğu halde memurlar ve subaylar ile polis ve jandarmaların emval-i metruke hanelerinde ikamet ettikleri mübadeleye uğrayan ahaliden önümüzdeki Nisan sonuna kadar 120.000 kişinin getirileceği hasebiyle geldiklerinde açıkta kalmamaları için memurların işgali altında bulunan binaların 1 Nisan’dan itibaren boşaltılmaları gerektiğinden, bu memurların şimdiden başka evlere taşınmaları lüzumu tebliğ olunur”²⁷⁰belirtmiştir.

İskân komisyonlarının mübadiller için dağıtmış olduğu ev sayısı 88.700 idi. Mübadele, İmar ve İskânVekâleti bu konuda ciddi bir sorumluluğu taşımaktaydı. Mübadil göçmenlerin dışında yerleştirilmeyi bekleyen 14.312 harikzede, 35.936 sığınmacı, 18.340 felaketzede, 2.774 doğu vilayetleri göçmeni ve Sovyetler Birliği Romanya, Bulgaristan, Yugoslavya gibi ülkelerden gelen 172.029 kişi bulunmaktaydı. Mübadele ile gelen yarım milyona yakın göçmen ve bunun iki misli kadar olan mübadele öncesi çeşitli yerlerden gelen kişilerin iskânı yapmak ve bunların başını sokacakları evi temin etmek gerekiyordu²⁷¹.

Ülke genelinde yaşanan mesken sorunu ciddi boyutta hissedilecek ve fuzuli işgaller gerçek mübadilleri mağdur durumda bırakacaktı. Tabi ki bu durumdan Sinop ilide etkilenecek ve mesken sorunu Vilayette de görülecekti.

Sinop ilindedeki mesken sorunu yaşandığını Cumhuriyet Arşivi belgelerinde geçen mübadillerin İskân Müdüriyeti ve dairelere yazmış olduğu dilekçe ve ilgili kurumların yazışmalarından anlamaktayız. Bu taleplere bakacak olursak, Gerze Ziraat Bankası sandık muavini Selanik mübadili Hüseyin Hüsnü kendisine verilmesi ve yerleşmesi için Kızıltoprakta Zühdü Paşa mahallesinin Reşadiye Sokağında 51 numaralı hanesinin henüz tescil muamelesinin bitmediğinden yerleşemediğini ve talebiyle ilgili gerçek manada kesin bir şekilde bırakılma kararının süratle yerine getirilmesini istemiş.

²⁷⁰KANBUR,age,s.84

²⁷¹ Gül KARACAER, “Türkiye Kent Yaşamı ve Mübadiller 1923-1930”, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E. İzmir-2006, s.46

Dâhiliye Vekâletide konunun incelenip bir an önce talebin neticelendirilmesini emir buyurmuştur²⁷². (bkz. Ek.35)

Mübadele İmar ve İskân Vekâleti Sinop Vilayetine hitaben yazmış olduğu yazıda Gerze Asker Alma Şubesinin boşaltılıp muhacirler için misafirhanenin tahliye ettirememesini şaşkınlıkla karşıladığını, bu yerin tahliyesine kanunen yetki verildiğini, bu konunun üzerine düşünülerek önem verilmesi istenilmiştir²⁷³.

Rumlardan geriye kalan malların kullanımında sıkıntılar olduğundan ve problem yaşamak istemeyen Dâhiliye Vekâleti ve İskân Müdürlüğü mübadillere bırakılan ev, dükkân, arsa gibi malları dışarıdan talep edenlere karşı olumsuz yanıt vermiştir.

Sinop'ta mukim Kozanalı Dudu Hanım Dâhiliye Vekâlet-i Celilesine defaten yazmış olduğu dilekçesinde özetle Emlak karşılığında on seneliğine almış olduğu 1341 senesi Muvazene-i Umumiye Kanununun 45. Maddesi gereği hakkı olanın hesaplanarak Rum emlak-ı taşınır mallardan verilen hanenin terk edilmesi mümkün görünmeyen sahibi tarafından inşa edilmiş taş dükkânın sağlam emlaki 48 lira hakkı karşılığında kendisine verilmesi, mübadele kişilerinden terk edilmiş olması, eski bir dükkânoluşu, daha muhacir yerleştirmesinin olmadığı ihaleye çıkılmada talipli olanın olmayacağı için kendisine verilme isteğinin bulunduğunu iletmış. Dâhiliye Vekâleti Mübadil kişinin terk etmesi dolayı bu dükkânın başka kişilerce verilmesinin uygun olamayacağını dilekçe sahibine birkaç kez cevaben talebinin olumsuz yanıtlandığını bildirmiştir²⁷⁴.

Burada mübadillerin kendilerine verilmiş olan ev, dükkânları terk etmelerine neden olarak yerlerini muhtemelen beğenmeyip giden, kendi mesleğine uygun bir iş alanının olmaması geçim sıkıntısına düşmesi gibi faktörlerle Sinop ilinden ayrılmışlardır.

İskân süreci devam ederken çeşitli sorunlarla uğraşan Vilayet bu sorunların yanı sıra iaşe sorununda ortaya çıkmaya başlamıştır. Sinop ili Boyabat İlçesine iskân edilen Muhacirin Ahmed talebinde iaşe ve iskân sorununun had safhada olduğu açlık ve sefalet içinde bulduklarını iki defa devlet yetkililerine başvurduğunu belirtmiş ama netice alamadığından yakınmıştır²⁷⁵.

²⁷² B.C.A 272-0-0-12/ 49 - 97 - 3

²⁷³ B.C.A 271-0-0-11/ 18 - 83 - 3

²⁷⁴ B.C.A 272-0-0-12- 49 - 99 - 20

²⁷⁵ B.C.A 272-0-0-60/ 5 - 1 - 10

3.6 Mübadillerin Yerli Halkla Olan İlişkilerine Üzüntüleri

İskânları tamamlanan Sinop mübadillerin yerleşmiş olduğu merkez, kaza, köylerde oranın halkıyla yavaş yavaş kaynaşmaya başlamıştır. Tabii ki ilk başta yabancılık duymuşlar zamanla yerli halkla kaynaşmışlardır. Yukarıdaki belgelerdede gördüğümüz gibi Sinop iline gelen mübadillere Sinop halkı iyidavranmış, yardım elini uzatmış, kendilerini hoşgörü ile karşılamışlardır. Mübadillerde buldukları yerde yavaş yavaş üretime geçmeye, ticaretle uğraşmaya ve Sinop halkına hizmet etmeye başlamıştır

Buna örnek olarak mübadeleden gelen muhacir Sarışabanlı Hasan Akif ve Mümin Efendiler müştereken Tersane’de Berber Salih Efendi’nin kahvehanesinin yanında bir bakkaliye dükkânı açmışlar ve mallarını İstanbul’dan getirmişlerdir²⁷⁶.

Topluma yavaş yavaş adapte olan mübadiller kendi geleneklerini sürdürmeye çalışırken bir yandan da halkın geleneklerine uygun olarak hareket etmeye başlamışlardır. Sinop ilinde her yıl geleneksel olarak ilkbahar ayında yapılan 30 Mayıs Cuma günü gerçekleşen ve geçen yıllara göre daha büyük kalabalık barındıran ve daha pazartesi günü belediye önünde çalınan davullarla halka duyurulan bu eğlence, her sene sisli ve yağmurlu olan havada yapılırdı. Bu yılki koşuda hava ilkbaharın saf ve berrak havasını taşımaktaydı. Koşu mahali olan sülük gölü kadın, erkek, atlı, arabalı insan seline dönüşmüştü. Program gereğince güreş yarışmaları da vardı. Saat 3.00 te başlayan güreşlerde birinciliği Dramalı muhacirlerden İsmailoğlu Mehmed ORTA birinciliğini kazanarak 10 lira para ödülü almıştır²⁷⁷.

²⁷⁶ Sinop Gazetesi, 7 Temmuz 1924, S. 157, Ön sayfa

²⁷⁷ Sinop Gazetesi, 2 Haziran 1924, S. 147, Ön sayfa

Fotoğraf 9.Zeynel Zeki ÖZCANOĞLU Arşivinden her yıl yapılan ve gazete haberinde bahsedilen Sinop At Koşusunu içeren fotoğraf.

Görüldüğü gibi Sinop ilinde gelenek haline gelmiş bir yarışta Dramalı mübadilin yarışlara katılarak derece dahi alması halka kendilerini kabulü konusunda önemli bilgi vermektedir.İyice toplum içinde yer edinmeye başlayan mübadiller devletin resmi konuğu olarakta etkinliklere katılmaya başlamışlardır.Sinop iline ziyarette bulunan Hamidiye gemisi onuruna Tersane Parkı'nda belediye tarafından Belediye Reisi Remzi Bey'in himayesinde şereflerine verilen ziyafette pek mükemmel şekilde tertip edilmiş. Ziyafette gemi zabitanından başta SüvariHüsameddin Bey olduğu halde, 31 zat,100 talebe, çırak ve memleket namına da Valiyi Vilayet Nizameddin Beyefendi ile Mevki' Kumandanı Bey ve Erkan-ı Vilayet ve Rüesayı Memurinden bazıları ve Belediye ve Halk Fırkası Reisi, azaları ve Türk Ocağı Reisi ile eşraf memlekette bazıları, mübadeleden gelen muhacir kardeşlerimizden seçilmiştir heyet hazır bulunmuşlardır²⁷⁸.

Gün geçtikçe uyum sorunu halletmeye çalışarak yeni yerlerine sahiplenilen mübadiller yaşantılarına devam ederken çeşitli kaza haberleriyle de üzücü hadiseler yaşamışlardır.Gerze'de bulunan Drama muhacirlerinden Binbaşı-zade Ahmed Ağa'nın oğlu 10 yaşında Hasan'ın ağaçtan düşerek sağ yanağından yaralandığı ve doktora 4 gün sonra malumat verilmesinden dolayı tetanosa yakalanarak vefat eylediği haber alınmıştır.

Aynı günde 12 yaşlarında iki muhacir çocuğu da Gerze'de denizde yıkanmakta iken yüzme bilmediklerinden mağrurken (boğularak) vefat etmişlerdir²⁷⁹.

Bu elim kazalar ziyadesiyle mübadilleri ve halkı üzmüştür. O dönemin şartlarında eğitim ve bilgi düzeyi düşünüldüğünde bu tip kazalar ihmaller sonucu meydana getirmiştir.

Ruamların Sinop ilinden gidişi ve mübadillerin gelişi ile Sinop ili ekonomik olarak olumsuz etkilemiştir. Ruamların mübadele olmadan Sinop ilinde uğraşlarını Sinop gazetesinin 196.sayılı haberde çok ilginç bilgilerle öğrenmekteyiz. Bu sebepten gazete haberini olduğu gibi aktarılmıştır.

²⁷⁸ Sinop Gazetesi,30 Haziran 1924, S.155,Ön sayfa

²⁷⁹ Sinop Gazetesi,9 Zilhicce 1342- 13 Temmuz 1340,S.158,Ön sayfa

Hakikat Daima Acıdır

“Geçenlerde Sinop’umuzda bir iki gün kalan bir mebusu muhterem gazetemizle neşredilen beyanatında biz Sinoplulara pek haklı taarruz ve muahezelerde bulundu. Vaktiyle Sinop’ta yapılabilen pek çok işlerin bugün yapılamamakta olmasından mütevellit teessürlerini beyan eyledi. Filhakika iki gün evveline kadar Sinop’ta yapılabilen ve bu yüzden ashabını ikna eden nice işler vardır ki: Bugün maalesef sönmüş bulunuyor. Bu sütunlarda defaatle bağırdık: Rumlar gidecek, gidiyor. Pek muhtaç olduğumuz sanayimizi de bunlarla beraber göndermeyelim dedik. Mebusu muhteremin dediği gibi biz; her nedense arız olan kansızlık, cansızlık sebebiyle olacak ki: Adam sen de. Deyip geçtik. Fakat acısını şimdi anlıyoruz. Kuyumculuk gibi vaktiyle Paris sergisinde birinciliği kazanmış; Avrupa’nın bile mazharı takdiri olmuş belli başlı sanatlarımızı değil; haddi zatında basit, ehemmiyetsiz görüldüğü halde mübrem ve zaruri ihtiyaçlarımızı temin ve tatmin eden sanayimizi bile kaçırdık. Geçen gün tutmasını, tuzlamasını pekâlâ bildiğimiz balıkların tuzlandıktan sonra fiçularının kapaklarını kapatacak adam bulamadığından dolayı bir tüccarın duçar olduğu meşakkeleye şahit oldum. Hâlbuki o da bir iş mi diyoruz. Evet iş. Birçok emek ve masrafla hazırlanan ofiçular eğer usulü dairesinde kapatılmazsa muhteviyatı az zamanda bozular, rağbetten düşer; yapılan masraf ve emek te beyhude gider. Koca memlekette bir fiçiyi usulü dairesinde kapatacak bir adam bulamıyoruz. Ne kadar acınacak hal! Bu basit fakat mühim işi erbabı gitmeden bir az cebri nefis ile öğrenmeye çalışsa idik olmaz mı idi?

Sonra; yeni yangın yüzünden Sinop’un uğradığı felaketi seneler geçtiği halde yüzde bir bile telafi edemedik. Şimdi kış geldi. Her evin bacasını temizletmek lazımdı. Ufak bir kayıtsızlık –Allah muhafaza etsin- telafisi gayri mümkün fecâ’ı doğurur. Hâlbuki memlekette bir ocak süpürücü bulamıyoruz. Daha buna misal ne elim hallerimiz var. Bu iptidai ihtiyaçlara karşı dülger, taşçı, duvarcı ve emsali gibi biraz haizi ehemmiyet bulunan sanatlara olan ihtiyacın derecesini tayine evvelce asıl ustaların yanında çirak değil; amelelik yapan ve sanatın kabalıklarını bile bilmeyen eşhasın bugün asgari 2 lira yevmiyeye rağbet göstermediklerini zikretmek kâfidir sanırım. Bütün bu bedahete karşı memlekette iş yok diye akşama kadar kahvelerin pis muhitlerinde hayalatla vakit geçirirsek kabahat kimdedir, takdir buyurulsun.”²⁸⁰

²⁸⁰ Sinop Gazetesi, 20 Kasım 1924, S.196,Ön sayfa

Hüseyin Hilmi

Yukarıda ki gazete haberinde Sinoplular kendi eleştirisini yapmış, tembelliklerini anlatırken birer zanaat erbabı öğrenmek gerekirken uğraşı vermediklerini, Rumlarla birlikte isi yapacak ehil kişilerin bulunmadığını belirtmişlerdir. Özellikle burada Rumların ustalığından bahsederken kuyumculuk üzerine Avrupa’da söz sahibi olduğunu, balıkçılıkla uğraştıklarını ve balıkları tuzladıklarını, baca temizliği yaptıklarını belirtmiş, abartılı gelebilecek şekilde bir fiçı kapağını bile kapatacak kimsenin bulunmadığını söylemiştir. İlk bakışta bir fiçı kapağının usulüne uygun balık tuzlamasında kapatılması abartı gelse de İsmail ve Hüsnü isimli iki usta tarafından fiçı kapaklarını mükemmel surette kapatmak isteyenlerin Hapishane İmalathanesine müracaat etmelerini ilan vermiştir²⁸¹.

²⁸¹ Sinop Gazetesi,27 Kasım 1924,S. 198, 2.sayfa

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SİNOP MÜBADİLLERİYLE SÖYLEŞİLER

4.1 Mübadil Köyleri Olan Karacaköy ve Hacılar Köyü 2.Kuşak Mübadillerle Yapılan Söyleşiler

Sinop iline gelen mübadillerden bir kısmı 232 hanede 1011 nüfus Sinop kazasıyla Korucuk, Çiftlik, Hacıoğlu, Karacaköy köylerine yerleştirilmişlerdir²⁸². Mübadil köylerinden olan Karacaköy Erfelek ilçesine bağlı. 2017 Nüfus sayımına göre 159 nüfusu bulunmakta ve bu nüfusun 69 u erkek 90'ı kadınlar oluşturmaktadır²⁸³.Merkeze bağlı olan Hacıoğlu köyü ise 2017 Nüfus sayımına göre 242 nüfusu bulunmakta ve bu nüfusun 116'sı erkek nüfus,126'sı kadın nüfustur²⁸⁴.Halen bu köylerde azda olsa ikinci kuşak mübadiller bulunmaktadır. Mübadil köyü olan Karacaköy ve Hacılar Köyünde bulunan aşağıda ismi yazılı mübadillerle yüz yüze köye giderek söyleşi yapılmış, söyleşi soruları konunu iyi anlaşılması, yazılı olarak eksik kalan yönleri tamamlamak, bu mübadillerin atalarından dedelerinden kendilerine aktarılanları, hatırladıklarını ve yaşadıklarını kayıt altına almak için hazırlanmıştır.

Söyleşi yapılan kişilere ne amaçla bu söyleşinin yapıldığı açık şekilde izah edilmiş, tez yazımında kullanılması için rızası alınmış, izni olmadan başka amaçlı bu ses kayıtları kopya olarak çoğaltılmayacağı, dağıtımının yapılmayacağı, cevap vermek istemediği sorulara hakkı bulunduğu, istediği gibi cevap verme hakkının olduğunu, istediği yer ve bölümde düzeltme talebinin de bulunabileceği tek tek şahıslara şifahen tebliğ edilerek,hiçbir kelimesi değişmeden olduğu şekliyle aktarılarak söyleşi kayıtları tutulmuştur.

²⁸² Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S165,Ön Sayfa

²⁸³ <http://www.tuik.gov.tr/> (erişim tarihi:01.09.2018)

²⁸⁴ <http://www.tuik.gov.tr/> (erişim tarihi:01.09.2018)

SÖYLEŞİLER:**SÖYLEŞİ 1:**

Söyleşinin yapıldığı kişi: Kenan ARAL

Söyleşinin yapıldığı yer: Sinop Mübadele ve Balkan Halkları Kültür Araştırmaları ve Dayanışma Derneği Binası Ada Mahallesi Kat:1

Söyleşinin yapıldığı tarih: 11Aralık2018

Söyleşinin yapıldığı saat: 17.15

Söyleşinin süresi: 26.28 sn.

Fotoğraf 10. Sinop Mübadele ve Balkan Halkları Kültür Araştırmaları ve Dayanışma Derneği Başkanı Kenan ARAL söyleşi öncesi çekilen fotoğraf.Fotoğraf tarafımdan 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

-Öncelikli olarak sizi kısaca tanıyalım?

Ben Kenan Aral 2.kuşak mübadilim Annem 7 yaşında babam 8 yaşında nenem 37 yaşında Selanik'in Sarışaban Olucak Köyü'nden gelmişler halen Sinop Mübadele ve Balkan Derneği Başkanı olarak görev yapmaktayım.

-Genel anlamda mübadele nasıl gerçekleşmiş, bu süreçte neler yaşanmış; mübadele olayı ile ilgili duymuş olduğunuz ve size anlatılanlardan hareketle bize anlatabilir misiniz?

Mübadele Birinci dünya savaşı ve Balkan Savaşlarından sonra oradaki yaşayan Balkan ve Müslüman Türklerimiz orda sıkıntıya uğramışlar çetelerle savaşmışlar yağma talan sonrası büyük sıkıntılar yaşıyor. Müslümanlara yapılan bu eziyet tabii ki Anadolu'da Mustafa Kemale iletiliyor Atatürk kaybedilen bu vatan topraklarından

Türklerin acılarını dindirmek için bu konuyu uluslararası alanda Lozan'a taşıyor karşılıklı olarak duyduklarımıza ve edindiğimiz bilgilere göre tabii ki bu sayılar değişmektedir iki milyon Rum Ortodoks'ta Yunanistan'a ve bir milyon beş yüz bin Müslüman Türk Anadolu'ya Lozan Antlaşması'na göre mübadele edilmiştir. Tabii ki bu mübadele edilişi çok kısa bir sürede oluyor üç beş gün içerisinde hemen oluyor, deniliyor ki mübadele oldu Selanik Sarışaban, Kavala, Drama, Olucak buradaki Türkler vapurla trenle Anadolu'ya gönderilecek deniliyor. Haliyle anlaşmaya göre orada çoğu kişi Selanik'ten eşyalarını getiremiyor üzerine sırtına eşyanın alabiliyorsa onları koya biliyorlar tüm varlıklarını orada bırakıyorlar. Tabii acı bir olay Ata topraklarından Yüzyıllar boyunca yaşadığı topraklardan göç ettiriyorlar göç ediyorlar. Gerçi burası da Vatan toprakları ama orada yaşanmışlıklar var kimi zaman oraları bırakmak zor geliyor acı ve üzüntülü bir şey.

-Oradaki yaşantıları ne şekilde imiş, nasılmış gelir durumları, geçim kaynakları?

Ağırlıkla geçim kaynakları tütün hayvancılık tarım gelir durumları iyi çok fazla ciddi bir ekonomik sıkıntı çekmemiştir. Kendi topraklarında ekip biçmişler tarım ve hayvancılık yapmışlar ekonomik durumlarda bir sıkıntı yaşamamışlar o tarihte.

-Mübadele duyunca öncelikli olarak neler hissetmişler gelenler?

Tabii bir heyecan panik yani niye gidiyoruz ne oldu nasıl geldi tabii bu önceden hemen duyulmuyor. Şimdiki gibi sosyal medya, televizyon kanalları yok, iletişim kolay değil kulaktan kulağa mübadele olacakmış buradaki, Türklerimiz Müslümanlarımız Anadolu'ya gidecekmiş ne kadar yerimiz varsa orada yer verilecekmiş buraya durumlar gelecekmiş şeklinde söylentiler çıkmış Tabii itiraz etme hakları yok mecburi şartlarda.

-Peki, mübadele sürecinde Anadolu'ya gelirken başlarından geçen olaylar neler, nasıl gelmişler Anadolu'ya?

Şimdiki gibi ulaşım İki üç günde olmuyor tabii bunlar gemilerle Akdeniz vapuru Gülcemal vesaire vapurlarda trenlerle geliyorlar O zamanki gibi rahat seyahat Yok 15 gün sürüyor anlaşma gereği seyahat alanında ölenlerdenizeatılıyor. O zamanki şartlarda hijyenik şartlarda uygun değil yaşlılar var hastalar var çocuklar var hamileler var seyahat uzun sürüyor denizde binlerce kişinin atıldığını duyuyoruz kayıtlarda da var zaten tabii bu yolculuk esnasında sıkıntı çekilmiş yiyecek içecek yok, çok zor şartlarda ülkeye gelmiş hava şartları soğuk Şubat tarihleri Ocak Şubat ayları ağırlıkla.

-İlk aylar, yıllarda nelerle karşılaşmışlar geldiklerinde yabancı gözüyle bakılmış mı kendilerine?

Tabii ki kendilerine yabancı gözüyle bakılmış şimdi öyle olmuş ki oradan gelenler buradan gidenler, ben kendi ailemi söyleyeyim, bizim ailemiz Samsun'a da getirmişler ne ekiyorsunuz siz Cumhuriyet Meydanı'na bırakmışlar orada bataklık sazlık da bırakmışlar. Biz burada olmaz demişler 3-5 gün çadırda kaldıktan sonra tütün eken yerlere götürmüşler. Tabii ki orada öyle Sinop'ta da aynı şekilde, burada tabii ki Rumlar duruyor evi daha terk etmemişmesela A ailesi geliyor B ailesinin evine yerleşiyorum var ve ailesinin Rum ailesine yanına yerleşiyor birkaç gün birkaç zamanlar aynı evde kalmış, sıkıntı sorun yaşamışlar aileler konuşma dil konusunda zorluk çekmişler, yeme içme sıkıntısı olmuş, anlaşmada yabancı sıkıntısı çekilmiş bak siz bizim topraklarımızda geldiniz biz sizin oraya gidiyoruz diye tabii ki bu tür sıkıntılar yaşamışlardır.

-Geldikleri zaman herhangi bir haksızlığa uğramışlar mı mal konusunda?

Şöyle bir duyum aldık duymuştuk okuyoruz diyelim ki benim annem babama Yunanistan'a 50 dönüm yeri vardı elinde küçükbaş hayvanı vardı. Türkiye'de aynı şeyleri verilecek denmiş. Ama Türkiye'ye geldiğinde 50 dönüm yer değil de 20 dönüm verilmiş, 50 küçükbaş değil de 20 küçükbaş hayvan verilmiş oradaki anlaşmaya göre taahhüt edilen mal varlığı veya gayrimenkuller Türkiye'de karşılanmamış oradan bir haksızlık olurmuş. Mübadillere ve bu zamanlarda davalar açılmış kazanmış ama o zaman ki Türkiye Cumhuriyeti'nin şartlarına göre de bu şartlarda iyi olmadığına göre alınan tazminatlar Türkiye Cumhuriyeti'ne kalmış

-Unutamayacakları iyi ve kötü anı var mı ailenizin?

Tabii anlattıklarına göre atalarımızın artık Osmanlı oradaki toprakları kaybedince Yunanistan bağımsızlığını ilan edilince oradaki kalan Müslüman Türklere işkenceler yapmamış mesela kızlara tecavüz edilmiş hatta kızlarımız kadınlarımız güzel görmesin diye yüzlerine şeylerle islerle boyamışlar çeteler geliyormuş, Bir tane iki tane koyun alıp gidiyormuş Altın ne varsa alıp götürüyorlarmış buna benzer ciddi işkenceler zorluklar görmüş Çalı Harmana diye bir şey var bunun kitabı da var Türkleri toplayıp çalılardan üzerinde ayaklarına çoraplarını çıkarıp kırbaçlarla çalı harmanında öldürüyorlarmış ciddi bir orada sıkıntılar yaşamışlar zaten mübadele bunun üzerine oldu.

-Türkiye'ye geldiklerinde 10 yıllık periyotlarda mübadiller nasıl bir hayat sürmeye başlamışlar, yaşamlarında nasıl bir değişiklik olmuş,yerli halka hemen uyum sağlayabilmişler mi?

Tabii ki bir yabancılık çektiklerini söylüyorlar. Burada Rumlar gidiyor, burasının yerli bir halk var, tabii ki 5 yıl 10 yıl intibak etmekte tanışmakta, yemek kültüründe oyun kültüründe, giyimde farklılık var, alışmakta sıkıntı çekmişler. Burada da biraz yabancı gözüyle karşılanmışlar. Tabii bu zamanla 10. 20 yılın 30 yıldan sonra ortadan kalkmış kız almalar kız vermeleri başlamış ama oradan gelen vatandaşlarımızın mübadillerimizin çok çalışkan temiz ve dürüst oldukları söyleniyor.

-Mübadiller Türkiye’de ne gibi şeyler kazandı, yerli halkla arasında ne fark var, ne öğrettiler yerli halka?

Avrupa'da Balkanlardaki geldiklerini ülkelerdeki sanatlarını burada hayvancılık tarım vesaire yapmaya başlamışlar. Tabii çalışan insanlar oldukları için çok kısa zamanda toparlamışlar evlerine ocaklarını baskınlarını yapmışlar yemek kültürünü çok fazla bir şey yok ama oyun kültürü ve diğer müzik kültürleri birbirine yakın ama tabii geleneksel folklorlarımız var değişik oyun türlerimiz var Drama Köprüsü, Debreli Hasan, Vardar Ovası gibi türkülerimiz var yemek sayarsak Büryan Kebabı, kavala kurabiyesi etli pilav etli yufka ıslama Tirelicetatlısı Atatürk'ün sevdiğim baklava dişi tatlısı var bunlar mübadiller yöresel yemekleri onlarca yüzyıllık yemeklerimiz var ama tabii bunlar daha öne çıkan yemekler hatta büyük illerde İstanbul Bursa Ankara İzmir gibi illerde Rumeli Sofrası Rumeli Lokantası vesaire Balkan kültürünü yansıtan restoranlarda var giysi kültüre de o zaman da siyah ferace deniliyor kundura falan yok lastik ayakkabı var çember deniliyordu eşarplara oyalı çemberler vesaire bunlar var.

- Mübadillerden Yunan topraklarına geldikleri yere giden var mı?

Ben birinci kuşaktan giden olduğunu bilmiyorum. Çünkü bu tarihlerde zaten yaşasa 95-100 yaşında olmuş olması lazım, diğer illerden giden var mı bilmiyorum belki gitmiştir. Lozan antlaşmasıyla Yunanistan'da ilişkiler biraz askıda kalıyor şey diyelim buna müspet bir anlaşmazlıklardan dolayı giriş çıkışlarda sıkıntılar yaşandığı için özellikle Yunanistan'a gelmeye izin vermemiş, ondan dolayı birinci kuşak çoğu gidememiş, 1995 2000 yılından sonra ikinci kuşak gitti. Yunanistan'ın Avrupa Birliği'nden sonra yasal süreçler normalleşmeye başlayınca izin vermeye başlayınca gruplar halinde bazıları özel, bazıları dernekler toplu herkes köylerine götürüyorlar Mesela bir örnek vereyim. Bizim derneğimiz geçen sene Mayıs ayında Sinop Mübadele Kültür Derneği Vakfı olarak 17 kişilik bir grup gittik. Kültürel amaçlı bir gezi yaptık bizzat annelerimizin babalarımızın dedelerimizin doğduğu köylere onların evleri yaşadıkları yerlere bulduk oradan toprak aldık, su aldık mezarlarına koyduk tabii haliyle

hiçbir eser bırakmamışlar. Tamamen camileri yok etmişler. Mezar taşlarını yok etmişler. Türklere ait hiçbir şeyi eskiye ait hiçbir iz bırakmamışlar Biz de buna Tabii ki haline çok üzüldük yani yapacak da bir şey yok.

-Mübadiller Anadolu’da yaşayanlarla kız alma verme olmuş mu?

Güzel bir soru benim duyduğum 1970’li yıllara kadar 1923- 24’ten sonra benim kendi yörem için söylüyorum 70-75’li yıllara kadar kız alıp verme genelde yok mübadiller Muhacirler yani aslında kendi aralarında kız alıp verirler çok nadir yüzde bir binde bir 70’li yıllarda olurdu. Ama daha zamanla açıldığı seksenli doksanlı yıllarda artık ortadan kalktı. 90’lı 2000’li yıllarda artık yerli halkla birlikte diyaloglar gelişti ve Çerkez tamamen birbirlerinden kız alıp vermeye başladılar. Benim bildiğim 70-80 yılların kadar başına kadar hep kendi aralarında evlilik var mübadillerin.

-Mübadiller Türkiye’ye ne kazandırdı dersek ne dersiniz?

Türkiye cümlesinin temel taşı bir defa Balkanlardan gelen Müslüman Türk vatandaşları zaten Mustafa Kemal Atatürk’ün bir sözü var 1930 yılında söylemiş olduğu “Mübadiller Muhacirler Kaybedilmiş Vatan topraklarının Aziz hatıralarıdır”. Savaşlarda vatan topraklarını en son terk edenler mübadillerdir. Bunu o tarihte de yazar kitaplarda yazar yani Türkiye Cumhuriyeti’ne çok şey kazandırdı. Osmanlı’nın çöküşünden sonra haliyle bir revizyon yaşandı. Ama son günlere kadar son saatlere kadar oradaki Müslümanlar çetelerle savaşmış, kayıplar vermiş hatırladığım kadarıyla al kanlara Yeniköy vardı çetelerle savaşırken o köyde hiçbir insan kalmamış hepsi ölmüş köy sıfır. Bu ne demek Türkiye Cumhuriyeti’nin topraklarını savunmak için kanının son damlasına kadar savaşmışlar. Ondan sonra Türkiye’ye geldikten sonra Türkiye Cumhuriyeti’nin yanında yer almışlar zaten Mustafa Kemal’, bir mübadil, İsmet İnönü, Ahmet Necdet Sezer mübadil olanlar, Türkiye’ye Balkan kültürünü de getirmişler Balkan kültürü çok önemli bir kültür Türk kültür ile bakarsanız zaten aşağı yukarı aynı ama tabii ki Türkiye’ye gelince kendi kültürlerini yaşattılar burada oda soydaşlarımız Türklere kendi kültürlerini öğrettiler, alışkanlıklarını öğretiler temizdirler. Türkiye Cumhuriyeti’ne mübadillerin çok şey kazandırdığını inanmaktayım.

-Türkiye Mübadillere ne kazandırmışlar peki?

Türkiye’den çok fazla katkı almamışlar. Türkiye bize kucak açtı tabii bunlar yıllardır bilinen şeyler 600 yıl yaşamışlar dünya konjonktürüne göre bazı topraklarımız kaybediliyor. Trakya’da birleşip tek bir hale geliyor Türkiye Cumhuriyetiyle birlikte hareket ediliyor haliyle Cumhuriyetten de aldıkları var mübadillerin.

-Mübadil olanlar niçin mübadele olduk dedikleri pişmanlık duyma veya üzüntü duymuşlar mı?

Tabii biz bu atalarımız çok şey anlatıyordu bize dinlediğimiz kadar, 7, 8 10 yaşlarında idik hafızamızda kaldığı kadar hep bir arada yaşıyorlar, Orada tabi ki kurulu düzenleri var, ağacı meyvesi, hayvanları kurulu bir düzeni var. Buruk bir sevinç var tabi her şeyini bırakıp gelmişler. Türkiye'ye gelmişler sevinçli oradaki işkenceden kurtulduğuna, diğer üzüntüler ise oradaki tüm mal varlıklarına yaşantıları her şeyine orada bırakmak hem üzüntü hem sevinç ikisini bir arada yaşamışlar.

-Mübadiller nasıl gelmiş Türkiye'ye bahsedermisiniz bize?

Ben Sinop olarak anlatayım gelenleri mübadiller vapurlarla Akdeniz Gülcemal vapuru ile bunlarla geldiği söyleniyor 1923 -1924 yıllarında önce bu tahaffuzhane denilen yer var eski kütüphanenin orada oraya getiriyorlar. Orada getirilip çantaları içleri kontrol edilip hijyenik şartları kontrol ediliyor işte şey yapıp banyo yaptırıp giyinip kuşanıp sağlık kontrolü yapıldıktan sonra herkesi kendi köylerine Sinop'taki Karacaköy Hacıoğlu köyü bir miktar Çiftlik, Demirci Köyünde, Gerze'de bir miktar var, Ayancık'ta bir miktar var buralara yerleştirmişler. Yaptıkları meslek durumlarına göre benim Sinop olarak duyduğum bildiğim tarihlerde 1581 kişi mübadil olarak Sinop'a gelmiş ama tabii ki bunlar kimisi Bursa'ya gitmiş kimi Samsun'a akrabaların yanına gitmiş, değişik tarihlerde altı ay 1 sene 2 sene sonra o akrabaların yanına gitmişler. Buradan Sinop'tan ayrılmışlar. Burada fazla da kalan olmamış Sinop'ta.

-Sinop Mübadil Kültür Derneği olarak ne gibi faaliyetleriniz var Mübadele üzerine?

2014 Kasım ayında Sinop Balkan Halkları ve Mübadele Derneğini kurduk. Bu kurulmadan önce bir iki yıl ön çalışma yaptık sosyal medya üzerinden, Sinop'ta mübadiller nasıl, kimler nerede mübadillere ulaştık, baktık yerleşik mübadillerimiz var Sinop'ta bu şekilde çalışmadan sonra yerleşik mübadillerimizin olduğunu gördük. Kurucu yönetim arkadaşları ile toplandık ve 2014 Kasımında kurulduk. Her geçen gün derneğimiz büyüdü ilk kurulduktan 2 ay sonra denize karanfil bıraktık. Buna da kısaca anlatayım bu mübadele ve göç yolunda gemiden düşen atılan yolculukta ölen atalarımızın arkadaşlarımızın anısına her yıl 31 Ocak takvim alınarak tüm mübadil dernekler, vakıflar her yıl 30- 31 Ocak'ta bu anma törenlerini düzenleniyor, geniş katılımlar oluyor, onun dışında mübadele kültürünü Rumeli kültürünü yaşatmak için folklor kursları açıyoruz, halk oyunları kursları açıyoruz, Balkan müziklerinin eğitim

kurslarını açıyoruz, sonra çeşitli etkinlikler düzenliyoruz. Sinop mübadillerine ve halkına Balkan kültürünü yemeklerini tanıtıyoruz. Yine yemekle ilgili seminerler eğitimler veriyoruz gerek Kültür Bakanlığı gerekli İçişleri Bakanlığında projeleri sunuyoruz projeleri başarılı bir şekilde yapıyoruz netice itibariyle dernek olarak etkinliklerimizi faaliyetlerimiz çok güzel oluyor. Ulusal basında da televizyon kanallarında derneğimize yer veriliyor, adımızdan bahsettiriyoruz. Bu şekilde dernek olarak arkadaşlarımızla beraber üyelerimize beraber güzel bir özverili bir şekilde çalışarak en iyi şekilde Balkanlar'dan Rumeli kültürünü yaşatan tanıtım gelecek nesillerimize unutturmamak için elimizden geleni çabayı gösteriyoruz.

-Mübadele ilgili eklemek istediğiniz bir şey varmı?

Size de tezinizde başarılar diliyorum tüm üniversite öğrencilerine desteğimiz sonsuzdur iyi çalışmalar dilerim.

Ben de size bu söyleşi için vermiş olduğunuz bilgiler için çok teşekkür ediyorum nazarınızda tüm mübadillere sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

SÖYLEŞİ 2:

Söyleşinin yapıldığı kişi: Tefik YILMAZ

Söyleşinin yapıldığı yer: Sinop Erfelek İlçesi Karacaköy Merkezi Efeoğlu Çay Bahçesi İsimliKöy Kahvesi

Söyleşinin yapıldığı tarih: 11Aralık2018

Söyleşinin yapıldığı saat: 11.30

Söyleşinin süresi: 31.32 sn.

-Öncelikli olarak kısaca sizi tanıyabilir miyiz?

Adım Tefik Yılmaz 1932'de Karacaköy'de doğdum. Karacaköy'de ikamet etmekteyim.

-Genel anlamda mübadele nasıl gerçekleşmiş, bu süreçte neler yaşanmış; mübadele olayı ile ilgili duymuş olduğunuz ve size anlatılanlardan hareketle bize anlatabilir misiniz?

Bildiklerim 1924'te gelmişler buraya. Sinop'a inmişler.Sinop'tan da, burası Rum köyüymüş mübadil yapmışlar, buraya Karacaköy'e getirmişler. Burada arazi almışlar, yapmışlar. Devlet nüfus başına 10 dönüm arazi vermiş, arazilerde tütün yapmışlarve geçimini sağlamışlar. Hayvancılık yapmışlar, koyun keçi gibi öyle. Annem, babam,

dayılarım, amcalarım Selanik Sarışaban kazasından gelmişler. Buraya 1924'te mübadil olarak geldiler.

-Oradaki yaşantıları ne şekilde imiş, nasılmış gelir durumları, geçim kaynakları?

Orada da yine hayvancılık ağırlıklı tütün yapıyorlarmış, sürü sahipleri olanlar varmış,geçimleri böyleymiş. Anadolu'ya geleceklerini öyle söylemişler anladın mı orada ne bileyim işte savaş bittikten sonra gelmişler.

-Peki, mübadele sürecinde Anadolu'ya gelirken başlarından geçen olaylar neler, nasıl gelmişler Anadolu'ya?

Pek fazla öyle yürüme yolculuk yapmamışlar. Önce Kavala 'ya gitmişler.Tabii ki gemiler taşıyor durmadan. Sıra gelene kadar gemileri beklemişler, orada biraz zorluk çekmişler. Orada bir ay, iki ay, 3ay kalanlar olmuş, ev kiralamışlar oturmuşlar, vapur gemi beklemişler orada. Gemi ile gelmişler. Gemiden de İzmir'e giden olmuş İstanbul'a giden olmuş Samsun'a giden olmuş. Karadeniz'e doğru gelmişler. Sinop'a gelmişler. Bizimkileri Sinop'ta indirmişler. Sinop'ta kalanlarda olmuştabii hepsi gelmemiş, hatta Vali bu köye gelenlere buradan yer veririm demiş, burada oturun. Size Ada'dan tütün tarlası da veririm, demiş, Bizimkileri de işte ağanın vasıtasıyla, köyün ağasının, bir şey olmuşlar gelmişler.

-Geldiklerinde nasıl bir hayatla karşılaşmışlar?

Tabi buranın geçimini oranın geçimiyle yadırgamışlar. Aynı tütüncülüğü artık burada da yapmışlar hayvancılık da yapmışlar. Fakat burada pek başaramamışlar hayvancılığı.Kış olunca çamur olmuş, bataklık taşlık varmış, hayvan pek ilerlememiş burada. Bir de orası da geçim yönünden daha iyi diyorlardı. Burada o zaman pek medenilik, gelişme yokmuş, kıyaslarsak burada yerli halk zayıf olduğunu söylüyorlardı.

-Mübadillere köyleri yani iskânedecekleri yerleri kim göstermiş?

İskân vermiş devlet burada. Kişi başına 10 dönüm, 5 kişiye 50 dönüm, 4 kişi 40 dönüm böyle taksim etmişler.

-Geldiklerinde yerli halka yabancılık çekmişler mi?

Tabi ilk başta yadırgamışlar, acemilik çekmişler ama sonra alışmışlar. Biraz zahmet çekmişler tabii. Gelmeden biraz birikimleri varmış üzerlerinde az çok. Rum demiş, Rum tabi burada bizden yaşlı bir tanesi anladın mı sohbet ediyorlarmış. Çorbacı nasılsın, demiş. Çocuk sormuş buranın şeyi, dayı demiş Rum ne demiş bayağı bir medeniyetten geliyorsunuz demiş niye demiş böyle zamanlar olmuş.

Mübadillere kötü davrananlar olmuşmu?

Çalışmışlar ama dış geçirememişler. Burada ağalık varmış o dönem. Tabii ki burada bizi de Atatürk getirdiği için mübadilleri biraz şey yapamamışlar. Konağı var ağanın bizim burada. Sinop'tan buraya kadar toprağa çok geliyormuş. Sinop'un en büyük zenginlerinden birisiymiş. Kafkasyalı Çerkez burada bizimkilerle iyi geçinmişler. Biraz kendine çalıştırıp zorbalık yapmış ama bizimkiler bir dilekçe vermiş Valiliğe, O zamanın Valisi ağanın kardeşine söylüyor, ağabeyin nerede, diyor kardeşine. Ağana söyle: Karacaköy'e gelen mübadiller ağabeyin hakkında dilekçe verdiler. Mübadillere yalvarsın, elini ayağını öpsün geri aldırın bu dilekçeleri. Yoksa bu memlekette kendisini sürgün ederler, bunu Vali diyor. Ağa gelmiş işte o zaman yalvarmış bizimkilere, eline ayağına sarılmış, siz bilirsiniz, demiş. Daha sonra bizimkiler dilekçeyi geri almışlar. Tabii bizim eskileri bundan anlattı onuda ben ağanın kardeşi, ileri gelen bir adamdı, onu ben kendisinden duydum.

- Geldiklerinde 10 yıllık periyotlarla düşünsek o dönemlerde hayatları nasıl değişmiş burada?

O zaman ülkemiz harpten çıktı, 12 milyon nüfus vardı. Tabii ki 1950'ye kadar dönem böyle sürdü. Hepsi iyiydi. Ülke şartlarımızda tabii ki durum zordu ama her şeyin de bereketi vardı. Yok, olsada her şey daha sağlıklı ve iyiydi.

-Mübadillerin örf adetleri nasıldı, düğün cenaze gibi?

Tabii bizim mübadiller buraya uymuş, gelenlerin davul zurnası yerli halka uymuş. Bizim örf adetleri başkaydı, burası başka. Hatırladığım tabii müzikler farklı idi.

-Mübadiller nasıl eğitimini almış burada?

Burada bir okul varmış. Orada okumuşlar. Hocalar yeni yazı ve eski yazı, Tabii 5 sene oluyoreğitim. Daha sonra 5 seneyi 3'e indirmişler. O zaman amcam gitmiş Sinop'ta bitirmiş okulu. O beş sene dedem burada imamlık yapmış. O geçtiğimiz okulu okul; kiliseyi cami yapmış dedem. Aynı zamanda müderrisi, şimdinin profesörü doktorasını yapmış. Selanik'ten gelmiş. İstanbul'da okumuş, İstanbul'da bitirmiş okulu. 18 sene okumuş Selanik'te oturdukları senelerde işte okumuş dedem. Buraya geldiği zaman babam 1889 doğumlu, dedem şimdi yaşasa 160 yaşını geçer. Ama çok tahsil yapmış, ben yetiştim dedeme. Kitapları Arapça böyle doktorasını yapmış. İlacı kendi yaparmış hastalara. Otlardan, bütün otlardan tanıtımlarında kitap yapmış. Eczane

hastalığı, frengi hastalığı, veba hastalığı bu hastalıkları kökünden kesiyormuş yaptığı ilaçlar. Eğitimine İstanbul'da devam etmiş, bitirmiş, bittikten sonra bu memlekete gelmiş Selanik'ten. Türkiye'ye hizmet etmiş. Tabii dedeme ben çok ufak yetiştim ama 5 yaşında bile yoktum hatırlıyorum.

-Mübadele sonrası ailenizden eski topraklarınızı görmeye giden oldu mu?

Bizden giden olmadı, Samsun ilinden giden oldu. Oradan Rumlardan buraya gelen oldu, görüştüüm. Şimdi şöyle oldu: Ben yine kahve de oturdum bir bayan geldi. 40 yaşlarında falan yanında da biri vardı. Bartınlıymış, Almanya'da beraber çalışıyorlarmış aynı fabrikada. Ben Sinoplu'yum deyince ben götürürüm demiş ve Sinop'a getirmiş onları. Gezdirdim ben onları. Dedesi kilisenin papazıymış burada. Dedesinin o evi de gösterdim, yerine gösterdim gerçi ev durmuyor da, buradan babasına armut gönderdim. 5 yaşında gitmiş amcası. Fırında ekmek yapmıştı hanım, bir tepside ekmek gönderdim amcasına. Dedim ki amcana bu işte bizim toprağın Sinop'un Karacaköy'ün ürünü diye söyle. Onlar da buradan Drama'ya gitmişler yine de burada onların memleketi. Onlar da doğdukları büyüdükleri yerleri merak ediyorlar. Genç olduğu için tabii ki babasından dedesinden duyduğu şeyleri anlattılar. Burada doğmuş amcam buradan gelmişler, dedi.

-Mübadillerin kültürel özellikleri neydi giyim,türkü vs.?

Türküler var Rumeli havaları bilinirdi. Bizde öyle çalgıcı yoktu. Şimdi kadınlar siyah ferace denen yukarıdan aşağı boydan boya beyaz örtüler de vardı. Giyimleri öyleydi kadınlar hırkasız hiçbir yere gitmezlerdi sonra tabii ki sosyeteye dönüştü iş.

-Mübadele olduktan sonra buraya gelince evlilikler nasıl olmuş?

O zaman burada evlilikler kendi aralarında olmuş dışarıya kız alıp vermemişler. 5- 10 sene kendilerinden evlenmişler. Sonradan dışarıya kız vermişler, dışarıdan kız almışlar. Şimdi iç içe Çerkezler, Abaza Gürcü hepsi birbiriyle evlenmiş. Tabii bu uyum sürecinden sonra başlıyor evlilikler.

-Mübadiller geldiğinde ne katmışlar buradaki halka?

Şimdi yemede içmede her şeyde daha başarılı görünüyor mübadiller. Buranın halkı tütüncülük öğrendi bizden. Eskiden demet yaparlardı tütünü, bir de başını bağlarlardı demetin. Tütünün çok ince bir iştir. Tek tek yaprak yaprak pastal yaparlardı. Birde mısır gazeli var, böyle dışının koçanı vardı. Onu böyle yırtarlar, başını bağlarlardı. Sonra bağ kalktı, tuttu birbirine o da kalktı. Şimdi demet pastalı dakalktı. İpi tongayla yapmaya başladılar. Sonra ipe yaptılar bu makineyle oluyordu ama Tütün işi

bitti, kota koydu devlet. En çok eski hükümetlerde oldu, Tütüne, pancara kota. Ben mesela o zaman en azından 500 kilo 700 kilo 800 kilo tütün yapıyordum. Ondan sonra tekel bina yıkıldı, sen 75 kilo tütün yap, dedi bizlere. Ben ne yapayım 500 kiloyu, dedi devlet ve böyle böyle bitti tütüncülük. Sonra pancarcılıkta da kota uyguladı. Vatandaş 30 ton pancar yapıyor 5 ton dedi devlet. Vatandaş gerisi ne olacak diye düşündü.

Bizimkiler onlardan bir şey öğrendi. Yerel halk keten dokurlardı. Biz de keten dokumayı öğrendik. Tabii ki elbise yapıyorsun ketenle ama ketende tarih oldu. Biz onlara alıştık onlarda bize. Ama şimdi hepimiz bir olduk. Kaynaşma sürecinde mübadiller insanlar artık birbirlerine gele gide dost oluyor.

-Mübadele döneminde gıda tüketimi nasıldı şeker, çay vb. evlerde var mıydı?

Bizimkiler de kahve vardı mesela. Şimdi benim dayılarım vardı. Tarlaya giderken, hayvana giderken matarası, çantası vardı. Kahve takımlarıyla gider, tarlada kahveyi pişirirdi. Mübadillerde kahve kültürü çoktur mesela bunu yerli halk bizden gördü sonra sonra da öğrendiler kahveyi bizden.

-Keşke mübadele olmasaydı dedikleri olmuş muydu?

Tabii oranın ahıyla ve memlekete özlemle geldiler.

-Karacaköy'e ne kadar mübadil gelmiş?

Karacaköy'e 30 hane gelmiş ancak bizimkilerin 5- 6 hanesi buradan Samsun'a gitmişler. Daha iyi yer arayanlardan İstanbul'a giden olmuş. Tuzla'ya giden olmuş, Anladın mı sonra Hacıoğlu köyüne de gidenler olmuş

Fotoğraf 11.Mübadil Köyü Karacaköy içinden bir kesit. Fotoğraf tarafından 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

-Mübadiller Sinop'a geldiklerinde ilk nereye, nasıl gelmişler?

Şimdi bunlar tabii geldiklerinde Sinop limanına geliyorlar. Sinop'a vapurla gelip orada bayram yapmışlar. Sinop'ta herkes çekmiş silahlarını atmışlar. Hatta babamın amcasının oğlu vardı, tabancayı çekiyor Vali evinin kapısına atıyor bilmeyerek. Valinin evi olduğunu bilmiyor ya.

-Mübadillerin dağılımı nasıl olmuş kimler yapmış?

Burası Rum köyü olduğu için buraya iskân dağıtmış. 1937 de tapuları dağıtmışlar.

-Mübadiller buralara geldiğinde mal varlıklarında karşılaştırma yapıldığında kayıpları olmuş mu?

Yok canım o kadar değil, daha fakirleşmiş burada. Çünkü orda yüz dönüm arazisi varsa burada nüfus başına arazi verilmiş nasıl olacak 100 dönümü.

-Sinop'ta mübadil köyü olarak başka bildiğiniz köyler var mı?

Gerze ilçesinde var Yaykıl köyü var tabi, hatta bu köyden bir hane gitmiş Yaykıl köyüne, Hacıoğlu köyü var,

-Başka mübadele dönemiyle ilgili söylemek istediğiniz eklemek istediğiniz bir şey varmı?

Hayır, ekleyeceğim bir şey yok teşekkür ederim.

Vermiş olduğunuz bilgiler için çok teşekkür ederim.

SÖYLEŞİ 3:**Söyleşinin yapıldığı kişi:** Lütfiye YILMAZ**Söyleşinin yapıldığı yer:** Sinop Erfelek İlçesi Karacaköy No:15 ikametgâh**Söyleşinin yapıldığı tarih:** 11Aralık2018**Söyleşinin yapıldığı saat:** 12.30**Söyleşinin süresi:** 16.55sn.**-Öncelikle sizi kısaca tanıyalım adınız soyadınız, yaşınızı öğrenebilir miyiz?**

Ben 1933 doğumluyum, Lütfiye YILMAZ, annem babam burada evlenmişler.20 Yaşında Selanik'ten buraya gelmişler. Selanik Kavaladan gelmişler.

-Genel anlamda mübadeleyle ilgili bize bildiklerinden bahsedebilir misiniz?

Annemin köyü ile babamın köyü ayrıymış. Yunanlılar baskın yaparlarmış istedikleri gibi sandıkları da soyuyorlar, paralar alıyorlarmış, onlara bir şey diyemezlermiş. Bir de babası değirmene gitmiş, baskın gelir demiş, sepete altın koymuş. O zaman altın paraymış oraya bırakmış. Annem beşkardeşlermiş, onları bir odaya kapatmışlar. Çok cefa eziyet çekmişler Yunanlılardan sandıkları açarlarmış almış ne var ne yok.

- Mübadillerin Türkiye'ye Sinop'a geliş süreçleri nasıl olmuş?

Vapurlara bindirmişler onları oradan, Sinop'a geleceklermiş, istememişler. Orası katilyeri, demişler. Hapishane var ya burada. Bizimkiler Sinop'a gelmişler çokları İzmir'de kalmış. Samsun'da her tarafta Bafra'da muhacirler var. Sinop'a gelmişler ondan sonra kalan kalmış. Bu köye gelen tütün yapmış. Bizimkiler de köye gelmişler burada artık tütün yapmışlar. Burada annemle babam evlenmiş keçi, koyun rençperdik yapmışlar. Yine burada evlendim daha uzaktan babalarımız aileden oluyor.

Gelirken kızım demiş babası anneme, deniz yakınmış bunları son kez bak annenin mezarı kalıyor bak ayrılıyorz artık dediğini anlatırdı.

-Selanik'te aile büyüklerin ne iş yaparmış orda?

Tütün mağazaları varmış Selanik'te. Babamın köyünde, annemin durduğu yerde, 500 tane koyunları varmış onların. Çok varlıklıymış annemin orası, hiç yokluk görmemiş annemler. 500 koyun, yağ, yoğurt hep para satarlarmış. Baskın yaparmış bir de Yunanlılar. Köpeklere zayıf koyunları keserlermiş, baskın gelince taşları duvarları yıkıyorlarmış, köpekler hav hav deyince o kılıçları tutuyorlarmış, dilleri çözülmüş. Çok sıkıntı çektiklerinden çok memnunnardı Türkiye'ye geldikleri için

-Buraya Türkiye'ye Sinop'a gelince ne iş yapmışlar?

Türkiye'ye gelince Sinop'ta kalan orada balıkçılık krençperlik yapmış. Bu köye gelenler de buğday, mısır, tütün, hayvancılık yapmışlar. Babamın çok koyun ve keçisi vardı, onları satıyordu. Arazileri vardı. Ben buraya evlendim, bunlarda muhacirdi. Hep çalışıyorduk. Çok şükür bir sıkıntımız yok şimdi.

-Burada mı daha iyiyiş durumları yoksa geldikleri yerde mi?

Burada pek zenginleşememişler. Tütün para etmemiş, tütün ucuz gitti. Hep bu köyde kaç hane varsa şimdi emekli ve rahatlar.

-Buraya geldiklerinde yerli halkla ilk zamanlar yabancılaşmışlar mı?

Kaynanam çok ağlardı, orayı çok istiyordu. Eskiler çok istiyordu. Rumlar varmış burada gitmişler Buranın halkı, yerel halk Rumlarla iç içe olmuşlar ve giderken ağlaşmışlar. Mezarlık vardı kaç senelik Rum var burada. Yok, biraz tabii istememişler bizi, yakına yakına ilk geldiğimizde burada bir bey varmış. Köyde buranın hükümeti gibiymiş. Şimdi tabii ki eskisi gibi değil kaynaşmışlar.

-İlk geldiklerinde ayrılan olmuş mu haksızlık görmüşler mi?

Olmuş tabii, kimi bu köyde kalmamış, beğenmemiş geri gitmiş İzmir'e. Şimdi şimdi soruyorsun niye buraya kaldığınız Tuzla'da dayılarım vardı, gelir giderlerdi.

-Mübadiller geldiklerinde kültürlerini devam ettirebilmişlermi düğün, dernek, eğlence, vs?

Çocukluğumuzdan falan hatırladım düğün yaparlardı, yine adetlerimiz yapıldı. Şimdi de Sinop'ta tabii ki salon düğünü yapıyor. Şimdi yakında düğün oldu bütün yemeklerde davul çaldı. Dedemi davulcular tanırды, gitti mi hemen Debreli Hasan'a çalışıyorlardı.

-Peki, geldikleri dönem içinde ekonomileri yemek çeşitleri yağ, un şeker gibi gıdalar ne zaman girdi evlere?

Bizim yemeklerimiz var: baklavası, kuzu pilavı etleri öyle basit yemekler yapmazlardı. Kaynanamda haftada et yeme, içme çok şeydi muhacirimizin yemesi. Orada da burada da yemeklerimiz zengindir bizim.

-Peki, fakirlik, işsizlik o dönemde var mıydı?

Olmaz mı, işsizlik vardı; para yoktu. Vardı her şey ama para yoktu. Kestane ne olsa para ediyor, biz toplarken para etmiyordu dalında kalıyordu. Kestane den 500 milyar alan var bizim yok öyle

Mübadiller ilk geldiklerinde evlilikler nasıl oldu?

Ayancık'ta evli 8 tane kızımız var. Çerkez, Abaza, Kafkas herkesle evliler. Teyzemin eltişivarmış, bekâr gelmiş, Kayını buranın yerlisini almışlar. Muhacirlerden çok memnunlar. Kızlarımız evleniyor, neyse örnek oluyor, bizim muhacirimiz çok farklı her zaman hakikatli insandır,sevilir. Yalnız bir kızım mübadille evli ve küçük kızım da Almanya'da amcasının torununun şeyi muhacirler karışık biraz.

-Keşke mübadele olmasaydı dedikleri olmuş mu ailenin?

Kaynanam oraları çok özlerdi, ağlar dururdu. Yaşlılardan kimse kalmadı. Babam, annem 20 yaşında evlenmiş. Onlar vapurda, motorda tanışmışlar. Babamla annem neyse Sinop'tan o zaman araba yokken köye gelirken motorda tanışmışlar, aynı köye yerleşmişler,evlenmişler. Babam, buradan oraya, köye, gitmiş. Çok çalışarak arazi almış babam, kestanelik her şey var. Babamın ismi Salim annemin ismi Fatma Selanik de babamın köyü dağlık yerdeymiş annemin ki deniz kenarında imiş. Babamın komşuları da buraya gelmişler.Anneminçocukluk arkadaşları pek yokmuş burada bugünlere gelmişler.

-Selanik'e sizden, köydeğiden kimse oldumu?

Şimdi turlar gidiyor, gidecekmiş. Benim oğlum Turgut var. Almanya'da tırı var. Telefon ediyor bana burada muhacir var deyip konuşturuyordu. Selanik'ten babamlar buradan gelmiş diye konuşturuyorlar.Benim büyük kız var babasına gidelim diyor diye Tabii ki de değişmiştir oralar artık onların memleketi.

Çok teşekkür ederiz. Vermiş olduğunuz bilgiler için sağlıklı günler dilerim.

Fotoğraf 12.Karacaköyde Rumlardan kalma metruk ahşap bina. Fotoğraf tarafımdan 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

SÖYLEŞİ 4:

Söyleşinin yapıldığı kişi: Mustafa GÜÇLÜ

Söyleşinin yapıldığı yer: Sinop Merkez Hacıoğlu Köyü İkametgâh

Söyleşinin yapıldığı tarih: 11Aralık2018

Söyleşinin yapıldığı saat:14.10

Söyleşinin süresi: 17.24 sn.

-Öncelikli olarak adınızı soyadınızı öğrenelim, kısaca sizi tanıyabilir miyiz?

1933 Mustafa Güçlü yani ay gün yok. O zaman öyle yapmışlar hangi ay hangi gün kimlikte sonrada 7. ay diye ortalama yapmışlar, biraz uydurma olmuş. 1932'nin Kasım ayında dünyaya gelmişim. Annemden duyduğum o. Bu köyde doğdum bu köyde yaşıyorum. Burası Rum köyü imiş. İstavran derlermiş Rum ismi mübadeleden sonra Hacıoğlu ismini koymuşlar.

-Mübadele eden aileniz bu köye nasıl gelmişler, kimler gelmiş ailenizden?

Babaannem,amcam,babam buraya mübadil gelmişler. Dedem Çanakkale'de şehit olmuş. Babaannem dul olarak, amcam evli olarak gelmiş. Babam bekâr gelmiş 1924'te buralara. Tabii ailemle büyüklerim anlattıklarıyla bildiğim hatırladığım Selanik

Sarışaban kazası Kavala ilçesi Alamu köyü genellikle tütün yaparlarımış. Meyve, kiraz varmış. Geçim genelde tütün üzerineymiş.

-Ailen, Sinop'a geliş süreci ile ilgili neler anlatırlardı.

O zaman bindik geldik vapura derlerdi. Sinop'a gelmişler, gelirken başka yerlerde de bırakarak geldiler. Bunları Sinop'a bırakmışlar. Sinop Kefevi Mahallesi, Hacıoğlu köyü, Gerze'nin birkaç köyü, Karacaköy bırakmışlar.

Bahsettikleri hayvancılıkla geçinirlermiş. Küçükbaş hayvanların koyun, keçileri getirmişler. Alışkanlık üzerine getirmişler, yolculuklarda öyle gelmiş, eşyalarını, kumanyalarını yüklemişler, getirmişler. Türkiye'den Rumlar gitmişler. Burada Rumlardan kalan boş yerlere yerleşmişler. Nüfus başına 10 dönüm arazi ve ev vermiştir.

-Geçim şartları nasılmış

Geçimi iyi olan da var, buranın daha iyi olduğunu söyleyenler de. Orada Yunanistan'da da sıkıntı çeken de varmış.

-İlk geldiklerinde mübadillere yerli halk nasıl bakmış, yabancılık çekmişler mi?

İlk geldiklerinde yabancılık çekmişler, yabancı davranmışlar, alışana kadar. Dilleri, konuşmalarıkültürleri uyumamış bir iki sene sürmüş. Örf adet daha yürüten yok şimdi öyle bir şey kalmadı. Ben burada haksızlık yapan olmamıştı. Uyanık gelenler 10 sene sonra işçi olarak çalıştırmışlar. Bizim buraya gelenler daha çalışkan daha iyilermiş.

-10 yıllık periyotlarda hayatları nasıl değişmiş?

Tabii iyi iş geldiğinde arazide ulaşımda yabancı çekmişler. Öküzle tarla tapan sürüyorlarmış, Burada tarım daha zormuş, tütün üzerine meyve üzerine işçilik daha ağırmiş, çiftçilik yapmışlar. Burada aynı işçilik devam, tütüncülük, hayvancılık gibi. Şimdi burada tabii 5- 10 sene içerisinde köylüleri geçmişler, buradaki halka öğretmişler. Daha ileri gitmişler kendi örneklerinden görerek geçim üzerine genelde daha iyi üretmişler, daha temiz yapmışlar, çapacılık, mısır, buğday ve yerli halkı geçmişler.

-Eğitim nasılmış köyde?

Eğitim hatırladığım çok yok ama ilkokul vardı. Ben 5e kadar okudum daha zeki okuyordu Tabii hayvancılık, tarım vardı. Beni göndermediler. Haliyle köylerde de okul pek yok, şehre gideceksin zorluklar vardı. Bu köyden Selanik'e giden olmuş mu bilmem ama ben gitmedim, bizden giden de olmadı, zaten bunlar çalışmaktan, işten güçten vakit bulamadılar. Tarım üzerine işçilerdi.

-Giyim kuşam ve kullanılan araç gereç nasıldı o dönemde?

Kıyafet üzerinden 15-30 sene üzerine devam etmişler. Buranın yerlisi uçkurlu don vs. giyermiş.Bizimkiler daha Cumhuriyet Devri pantolon, kasket vesaire hepsi daha düzgün onlar, daha sonra birbirlerine uyum sağlamış hatırlıyorum uçkurlu don giydiklerini,pantolon giymezlerdi. Bayanlar bizim eşarp, ferace, şal takarlardı.

-Mübadiller de evlilik nasıl olmuş, karşılıklı kız alışverişi oldumu?

İlk zamanlar tabii ki karşılıklı kız alışverişi yok ama daha sonra evlenmişler. Karşı çıkan da olmamış gönül işlerine ve herkes birbiriyle evlenmiş, çok zorluk çıkaran olmamış mesela benim birader buranın yerlisiyle evlenmiş ben mübadele muhacirlerin de evliyim diğer kardeşlerim yerli halktan evli.

-Mübadiller herhangi bir katkı sağlamışlar mı yerli halka?

Evet, evet katkı sağladı. Birçok hususta bizden örnek almışlar, medeniyet olarak ileriler burası daha geri imiş.

-Mübadillerin bıraktıkları mal değerleri burada onlara verilmiş mi?

Şimdi onlar ölçüm yapmışlar, merkezinde buradan genelde nüfus başında onar dönüm vermişler, bazılarında düşmüyor amakarşılığındaoradan düşmüyor mu artık bize baştan verildi,bir ahşap ev bir tarla arazi vermişler

-Mübadele olmasaydı diyen var mıydı?

Bizimkilerden duymadım. Buraya uyum sağlamışlar. Tabii ki orada durumu iyi olanlar gelmeseydik diyenler olmuştur. Burada memnun kalmış anlattığım gibi geçimleri meyveyle köyünde tütüncülük üzerindeymiş. Bazıları içerik yaparlarmış burası daha iyi gördüler. Daha özgürler Yunanistan tabi hakaretleri köylerde oluyormuş, ayırım yapıyorlarmış millet olarak Türklere karşı. Tabii şimdi nasıl oluyorsa orada da devam ediyor,Şimdilik köyümüz 40-50 hane 130 da geç verdik. Çevreyle mübadele genelde çoğu Türkiye'de aynı da kaldı.

Çok sağ olasın amca Teşekkür ederim Sen de sağ olasın teşekkür ederim.

SÖYLEŞİ 5:

Söyleşinin yapıldığı kişi: Orhan GÜNDÜZ

Söyleşinin yapıldığı yer: Sinop Mübadele ve Balkan Halkları Kültür Araştırmaları ve Dayanışma Derneği Binası Ada Mahallesi Kat:1

Söyleşinin yapıldığı tarih: 11Aralık2018

Söyleşinin yapıldığı saat: 18.00

Söyleşinin süresi: 20.09sn.

-Öncelikli olarak adınızı soyadınızı öğrenelim, kısaca sizi tanıyabilir miyiz?

İsmim Orhan GÜNDÜZ Sinop Hacıoğlu köyü nüfusuna kayıtlıyım. Babam Halil GÜNDÜZ

-Genel anlamda mübadeleyle ilgili bize bildiklerinden bahsedebilir misiniz?

1923 yılında Selanik'te yapılan ayaklanmaya karşılık oradaki insanları mübadele edilmiş, oradaki Müslüman Türklere buraya aktarmışlar,Türkiye'de bulunan Rumları da Yunanistan'a karşılıklı anlaşmaya dayanarak değişmişler. Selanik'teki Yunanistan'daki Müslümanlara büyük işkence ve zulüm yapılarak, insanlar memleketlerinden terk edilmek zorunda bırakılmıştır.

- Mübadillerin Türkiye'ye Sinop'a geliş süreçleri nasıl olmuştur?

Mübadele olacak insanları toplanmışlar bir yerlere, köydeki meydana toplamışlar. Musa dedem Selanik Sarışaban'da Alanlı köyünde orada imammış medreseyi bitirmiş 22-23 yaşlarında Türkiye'ye göç etmişler. Oradaki yapılan zulümler ile beraber hiçbir eşyasını alamadan öküz arabaları ile birlikte yürüme bir alana geliyorlar. Oradan da boğazdan Türkiye'ye geçiriyorlar.Tabi mübadele esnasında bu gemilere sıkışarak bindirilmişler, çok zahmetli geçmiş yolculukları, fazla kişi bindirildiğinden denize düşenler olmuş ve gemide hastalık varmış sıtma hastalığı o zaman çok kötü bir yolculuk geçirmişler.

Boğaza indirmişler bizimkileri, ailem yer keşfederek, yürüyerek, ilk önce Yeşilköy havaalanına yerleşiyorlar. İstanbul'da yerleştiği yerde sıtma hastalığı olduğundan yaşayamamışlar ve oradan yürüyerek Sinop'a gelmeye çalışıyorlar. 3 ay boyunca yürüyerek yol almaya çalışıyorlar.Tabi ozaman mübadil nakilleri de vapurlarla devam ediyor. Bizimkilyürüme Tokat'a gidiyorlar, sonra devam edip Samsun'a gitmeye karar veriyorlar. O sırada Sinop'un ormanlık olduğunu görünce, burada hayvancık olur diyeSinop'a yerleşiyorlar. Tabi gelirken yanına almış oldukları yiyeceklerini konaklayarak, dinlenerek geliyor. Ben dedemi çok iyi biliyorum o ve mübadeleyle yanında geldiği yaşlılar anlatırdı.Yürürken çekmiş oldukları zorluklardan bahsederlerdi. Dedemin bizlere anlattıklarına göre: Sinop şehrinegeliyorlar.Sinop daha güzel, keçi,koyun gibi hayvanlar varmış ve burada hayvancılıkyapılırmış bizimkiler de hayvancılıkla geçiyorlarmış.Bu yüzden Sinop'a yerleşmişler.

-İlk Geldiklerinde mübadiller neyle karşılaşmışlar,iskân alanlarına nasıl yerleşmişler?

Nüfus sayısına göre mübadillere onar dönüm yer vermişler. Kişi başı 10 dönüm yer veri yolarmış. Nüfusu kalabalık olan kişiler daha şanslı tabi, devlet yerleri öyle tahsis etmiş, Devlet her eve bir inek, bir öküz vermiş. Atatürk o zaman emir vermiş, iki hane bir araya gelerek bir gün kendine çift sürmüş, bir gün komşusuna çift sürmüş, Rumlarla beraber yaşamışlar buyere geldiklerinde. Eski ismi İstavran olan Hacıoğlu köyünde Rumlar varmış Bir yıl onlarla yaşamışlar. Onlarla iyi bir dostluk kurmuşlar. Giderken anlatılanlara göre Rumlar hep ağlayarak gitmişler.Biz nasıl oradan ağlayarak geldiysek, onlar da bu vatandan giderken ağlayarak gitmişler. Atalarımız orada her şeylerini bırakarak gelmişler.

-İlk geldiklerinde mübadillere yerli halk nasıl bakmış, yabancılık çekmişler mi?

Selanik'ten geldikleri zaman örf ve adetlerini yine aynen devam etmişler.Tabi yerli halkla birlikte yaşamaya başlayınca onların örf ve adetlerine uygulamışlar.Birlik beraber olarak yaşamışlar, aralarında bir etkileşim olmuş, birbirlerini tamamlamışlar. Yardım etmişler birbirlerine, göç gelen insanlara yiyecek vererek yardım etmişler.Hiçbir mahsul yok tabi gelenlerin ellerinde,o zaman yerli halk insanlara yardım etmiş bir yıl içinde kaynaşmışlar. Mübadiller de yavaş yavaş köye alışmaya başlamış.Hayatlarını idame etmeye başlamışlar.Fakirlik çekmişler zengin bir şekilde gelmemişler. Hayvancılık yapmışlar ekonomik durumlarını düzeltmişler.

Fotoğraf 13. Hacıoğlu köyünde tahmini mübadil ve öncesinden kalma 150 yıllık ağaç.Fotoğraf tarafımdan 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

-Köyde mübadillerin eğitim nasılmış?

Eğitim o zaman medrese eğitimiymiş. Gelenlerin çoğueğitimli insanlaren insanlar hep tahsilli insanlardır. Hatta benim dedem oradan üniversiteyi bitirerek Türkiye'ye gelmiş medreseyi bitirmiş. O zamanın Osmanlıca, Farsça, Arapça bilirmiş dedem. Ben iyi hatırlıyorum dedemin o zaman kitaplarında geometri matematik kitaplarını biliyorum. Hayal meyal hatırlıyorum gördüm yani o kitapları. Ben Farsça üzerinden görmüşüm. Tabi biz o zaman değerini bilemedik saklanmasını da bilemediğimizden hep güveler kesti kitapları. Oradan gelen Şevket Hoca vardı,din âlimiydi. Tamamen medreseyi bitirmiş, her şeyi iyi bilen köyün ileri gelen insanı olarak akıl danışmak için gidilirmiş.Gelen insanlar eğitim düzeyleri çok yüksek

-Mübadillere ait söz, deyim,türkü var mıdır?

Ya o zaman genellikle de böyle şarkılar hep o eski söyleşileri kendi aralarında söylerlerdi. Şivelerinin hala kendi öz çevrelerine muhacir şivesini kullanırlardı. Biz yine onlardan aldığımız kelimeleri, şiveleri hani bir araya geldiğimizde kullanırız,muhacir dilini konuşuruz. Bir toplum içinde gerçekten normal bir şehir hayatında yaşayıp başka bir topluma gittiğim zaman muhacir olduğunu ben anlarım, aba kızan gibi sözleri anlarım.

-Mübadillerin evlilikleri nasıl olmuş, karşılıklı kız alışverişi oldumu?

Bizim akrabalar hep kendi içinde evlenmişler. Daha sonra 20-30 yıl üzerinden yeni yeni yerli halkla değişiklik meydana gelmiş ve yerli halkla evlenmeye başlamışlar.

-Kültürel ve ekonomiyönden bakıldığında mübadiller yerli halkla arasında ne gibi farklar vardır,mübadiller halkanelerkazandırmışlar?

Mübadiller tabii ki daha başarılılar. Mübadiller ailesini seven insanlar, kendi ailesine,örf ve adetlerine çok düşkün çalışmayı çok severler. Çalışkan insanlar yerli halka yani ilk geldiğinde insanların becerisine bakıldığında o zaman ki Avrupa dediğimiz yerde şimdiki şekilde kültür seviyesi yüksekti. Mübadiller buraya geldiklerinde insanların kültür seviyesi o zamana göre düşük. İnsanlara yaklaşımları farklıdır.Mübadiller 100 yıl 200 yıl daha ilerde. Mübadiller her faaliyetlerini devam ettirmektedir.Bizim bir grubumuz Kocaeli'nde. Muhacirlerin hala orada örf ve adetlerini devam ettirmektedir. Kendi evlilik hayatlarında aynı hısımlarına akrabalarına bağlarını kopartmıyorlar, yemek çeşitlerini hala devam ettiriyorlar.

-Mübadillerin yemek kültürüne baktığımızda neler var?

Gittiğinizde en azından bir kaçamak yemeği yaparlar. Pırasa, tarhana çorbası muhacirlerin vazgeçilmez bir yemeği. Mısır pastası, mısır ekmeği, buğday ekmeği, katlaması, bazlama dediğimiz katlama muhacirlerin vazgeçilmezidir.Eti çok severler. Muhacirler genelde hep hayvancılıkla uğraştıkları için hep kendi yetiştirdikleri, bu zamana kadar sürüleri çok olduğu için o yüzden et var.

-Mübadillerden keşke memleketimizde kalsaydık diyenler olmuş mu?

Yok, olmamıştır. Memleketimizde kalsaydık diyenler de olmuş olabilir tabii. Çünkü orada kurulu düzeni bırakıp gelmişler, yeni bir hayat, düzen kurmak zor bir şey. Zorluklarla fakirliklerle: ayakkabı yok, pantolon yok,giyecek yok, bir şeyleri yoktu geldiklerinde. Bugün Suriye'deki insanların becayiş olduğu şekilde onlar sürgün geldiler.Onlarda savaş oldu, sürgün geldiler bir yerlere. Transferi yok ama biz mübadil olduk karşılıklı. Biz ne sıkıntılar çektik. Bizde de parası olmayan, hayvanı olmayan da var onunla neyi varsa yükleyip gelmişler her şeyini bırakarak.

-Giden Rumlarla ilgili bilgin var mı?

Sonrada bizim evlerimize yerleşiyor gidenler.Oldu ama torunlarını gördüm ben. Onlar da yine de baba topraklarını gezdiler, baktılar her yerlerden toprak aldılar. Neneleri söylemiş şurada şu var, burada bu var diye. Nasıl bizim atalarımız gitti orada kendi yaşadıkları yerleri görmek için onlarda atalarının yaşadıkları yerleri görmek ister Hacıoğlu köyü ilk geldiklerinde 150 haneymiş. Rum köyü oldukları için bugün sıra

birçok insan ölmüş, geçim sıkıntısı yüzünden şehre gitmiş ve 40-50 hane falan kalmış.Hayvancılıkla geçinirler 10 kilometre Sinop'a zaten diyeceklerim bu kadardır.

Verdiğiniz bilgileri için teşekkür ederim.

Ben size çok teşekkür ederim.

Fotoğraf 14. Hacıoğlu Köyü en yüksek yerine 72 merdiven ve üç yol ile ulaşılan Rumlardan Kalma Kilise daha sonra 1980 yılında Camiye çevrilmiş fakat şu an yıkık bir şekilde bulunmaktadır. Kaynak kişi Orhan GÜNDÜZ.Fotoğraf tarafımdan 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

Fotoğraf 15 Fotoğraf tarafından 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

Fotoğraf 16. Sağda Kenan ARAL Sinop Mübadele ve Balkan Halkları Kültür Araştırmaları Dayanışma Dernek Başkanı, solda Orhan GÜNDÜZ Hacıoğlu Köyü mübadillerinden yer Hacıoğlu Köyü yıkık kilise ve cami kalıntısı önü. Fotoğraf tarafından 11 Aralık 2018 tarihinde çekilmiştir.

SÖYLEŞİ 6:**Söyleşinin yapıldığı kişi:** Hayriye GÜNER**Söyleşinin yapıldığı yer:** Yeni Mahalle Gazi Caddesi ikametgâh**Söyleşinin yapıldığı tarih:** 28 Aralık2018**Söyleşinin yapıldığı saat:** 14.15**Söyleşinin süresi:** 13.09 sn.**-Öncelikli olarak kendinizi tanıtır mısınız?**

Ben 1935 doğumlu Hayriye Güner

-Aileniz Mübadil mi nerden gelmişler?

Selanik'tengelmane. Benim annem babam Kavala şehir Sarışaban kazasından gelmişler.

-Büyüklerinizden mübadele ile ilgili ne duyduunuz, nasıl gelmişler buraya?

Gelene kadar neler yapmışlar, oooo, neler! Otururken, dururken püsküllü, dipçikli Yunan askerleri açıyormuş kapıyı, mutfağa gidiyorlarmış, ne kadar yiyecek varsa alıp gidiyorlarmış. Bu mübadele sırasında annemler ne kadar aç kalmış eziyet görmüşler Yunanlılardan. Karınlarından vuruyorlarmış hamile kadınları hep yolda giderken. Annemlerin anlatması tabii bunlar. Aç kalıyor bizimkiler, aç kalınca mısırın somağını kurutup değirmenlere çekmişler somağı. Bir de meşelerde pelit diyorlarmış, pelit neyse ben bilmiyorum da, mısırla kepeği ve peliti yemişler. Çocuklar o peklikten beş altı yedi genç ölmüş. Yani kabızdan dokunmuş yedikleri büyükler değilde çocuklar. Açlık geçirmişler annemler. Sonra bunlar mübadele şeysi çıkıyor. Bir de dedem rahmetli bir hafta Selanik'e bir hafta Kavalaya gidiyormuş alışverişe. Öteki kazada bir laf çıkmış mübadele gidilecek diye. Annem, babam nişanlıymış o zaman sonra dedem rahmetli anneanneme gidiyor, anlatıyor. Biz bu gençleri evlendirelim, diyor. Annem evlenip 40 günlük gelin iken gelmiş.

Bir de annemlerioradan çıkarırken annemleri İzmir'e diye çıkarıyorlar. Sonra annemide vapur tutmuş sonra vapur içinde bir alalık bulalık, kargaşalık olmuş. Ondan sonra ne oldu, demişler. Bizi İzmirli diye çıkartmışlar ama Sinop'agidiyormuşuz, yolluyorlarmış, demişler. Daha o zaman da bak 1920'lerde yani şey Sinop'un hapishanesi çok meşhurmuş bizimkiler ayakta direnmiş. Biz o sürgün yerine gitmeyiz,demişler. Ne yaparsa yapsınlar annemlere getiriyorlar. Biz o zaman gazhane diyoruz, ilerde iskelesi vardı. Orada karantinaya alıyorlar annemleri ve 15 gün sonradan da dedem Hacıoğlu köyüne gidiyor. Hacıoğlu köyünde altı ay oturuyor. Bir de

Hacıoğlu'na gidince Rumlar bir odada annemler bir odada kalıyorlar. Rumlarda annemler yoldan geldi diyerekten yemek getirmişler. Hacıoğlu'nda bizimkiler birbirlerine söylemişler bizi zehirlediler yemek yemeyin demişler. 23 gün sonra Rumlar gidecekmiş. Bu sefer de annem ekmek yapmış, onlara ekmek vermiş. Yolda yersiniz diyerekten. Annem gittikten sonra annemin ekmeğini Rumlar çöpe atmış. Annemlerin tabii ki canı yandığı için güvenememiş sıkıntılar olmuş.

Dedem 6 ay Hacıoğlu'nda kalmış. Dedem rahmetli ve beş vakit namazını kılan birisidir. 6 aydır burada, Hacıoğlu'nda, bir ezan sesi yok, hiç ezan sesi duymamış. Ondan sonra anneanneme ben Sinop'a ev bakmaya gidiyorum, diyor. Burada bir ezan sesi bile yok, diyor. Ondan sonra geliyorum buraya. Bakıyor ev buluyor, kilit vuruyor. Daha sonra anneannemler ana kız ayrı uzak düşmesin diye başka bir eve de kilit vuruyor. Sonra tapuya gidiyor ben bu evleri aldım, diyor. O zamandan beri oturuyoruz çocuğum.

-Ailen Selanik'te ne iş yapıyordu, gelince Sinop'ta ne iş yapmış?

Şimdi Sarışaban da reçberlik yapmışlar. Selanik Kavala ya da dedem ihtiyaç için gidiyormuş alışveriş yapmak için Burada Hacıoğlu'nda da yer göstermişler, Dedem ben burada durmam deyince Beydayı derlermiş dedeme, gitme, demişler sana 60 dönüm yer verelim, demişler. Dedem ben tarla istemiyorum gideceğim, demiş. Hacıoğlu köyünden Nur içinde yatsın iyi ki getirmiş bizi buralara yavrum.

-Oradaki mal varlığıyla buraya geldiğinde edindikleri mallar arasında kazanç arasında bir fark oluşmuş mu?

Bak onu söyleyeyim yavrum sana Sarışabandaki mallarımıza karşı buradaki karşılığını alamadık. Köyde 60 dönüm veririz, demişler ama buraya gelince verilmemiş. Yani bir de şey gelince buraya 10 sene ev kapılarını vermemişler. Bizi burada durmaz bunlar, giderler diye tapu vermemişler dedemlere. 10 sene sonra vermişler tapularını.

-Peki, büyükler bu mübadeleyi duyunca ne yapmışlar, gideceklerini öğrenince nasıl bir duygu içerisine girmişler?

Şok olmuşlar, hepsi gideceğiz deyince şok olmuşlar. Bir de şöyle bir şey oğlum bu mahalle bu seferki vapurla gidiyor, ikinci sefer öteki mahalle gidiyor. Bizim hısım akrabalar hep kayboldu yavrum. Mübadele esnasında biz akraba bilemedik, hepimiz binmedik kiaynı mahallenin vapuruna.

-Yerli halk ilk zamanlar nasıl karşılamış gelen mübadilleri?

İlk başta bir yabancılık olmuş tabii yalnız Atatürk'ün doğduğunda dedem 17 yaşındaydı babasını annesini biliyordu. Bize anlatırdı nur içinde yatsın hepsi.

- Bu mübadele hiç olmasaydı dedikleri oldu mu?

Katiyen demediler. Buraya geldiklerine şükür etmişler Türkiye'ye. Rahmetli babacığım sokakta taş görüyorduk ekmeğe zannediyordum, diyordu. Çok sıkıntılar çekmişler, perişanlık çekmişler. Bizim annemlerin de dedemlerin anlatması benim bildiğim bu kadar

Çok teşekkür ederiz. Hayriye teyze, eklemek istediğin bir şey var mı?

Hayır, yok evladım bildiklerim hepsi bu kadar.

SÖYLEŞİ 7:

Söyleşinin yapıldığı kişi: Nurten ÖZCAN

Söyleşinin yapıldığı yer: Yeni Mahalle Gazi Caddesi ikametgâh

Söyleşinin yapıldığı tarih: 28Aralık2018

Söyleşinin yapıldığı saat: 15.10

Söyleşinin süresi: 06.56sn.

-Kendinizi bize tanıtır mısınız?

Nurten Özcan 1937 doğumluyum. Sinop'ta doğduk büyüdük. Annem, babam Selanik'ten gelme Sarışaban'dan gelmeler Çok çileler, sıkıntılar çekmişler, eziyet yapmışlar. Yunanlılar girip evin içinde ne varsa yiyecek, içecek alıp gidiyorlarmış. Hiçbir kimseye bir şey sormadan tabii kapıyı da açıyorsun giriyorlarmış. İçeriye girip ne var ne yok alıyorlarmış

-Mübadele oluş sırasında ailen neler yaşamışlar?

Hep toplanıyorlarmış bir yere. Sizi götüreceğiz süreceğiz, o gün oluyormuş haftaya alıyorlarmış, haftaya kaldınız, diyorlarmış. Tabii annem gideceğiz diye pek fazla yemek bir şey de yapmıyoruz yanlarına almıyoruz, diyorlarmış. Buraya direk Sinop'a geliyorlar, Karakum tarafına. Biliyor musun orada koruma altına alıyorlar, iskeleden gelince doğru dürüst ev yok, bir şey yok. Yani çok sıkıntı çekmişler, eşyalarını hiçbirini alamamışlar, nasıl getirsinler. Buradan da şehir burada hiçbir iş yapamayız, deyip belli ki köye gidiyorlar. Hacıoğlu'nda siz kendiniz istediğiniz diyerekten de imanın yarısını veriyorlar. Bu haksızlık değil mi? O işte orada da bulamıyorlar, tekrar Sinop merkeze geliyorlar. Öyle çocuğum Annem olanları hem anlatır hem ağladı. 15 gün Karantina altına tutmuşlar hiçbir yere salmamışlar bir kuru ekmeğe karnımızı doyurduk, derdi.

Daha sonra annemler Sinop merkeze geliyorlar, tapuya gidiyorlar. Siz köyü tercih ettiniz diye malınızın dörtte birini vereceğiz, demişler. Bizimkiler rençper Sinop'a gelince şehri istemiyorlar. Köy tarla yok, bir şey yok Hacıoğlu köyüne gidince rahmetlik dedem burada ezan bile yok burada ekilenin dikilenin hayrı olmaz deyip Sinop merkeze geliyorlar.

-Mübadele sonra o topraklara sizden giden oldumu?

Durumu iyi olanlar gittiler, gelince de anlattılar. Annem de ağlıyordu boyuna, anneannem de aynı şekilde. Bir özlem vardı oralara, ne kadar bir özlem anlatamam. Adını duysa annemde anneannem de gözyaşı döker, yani sıkıntılarda çekmiş orada ama oradaki yaşamlarını da özlüyorlardı. Annem derdi kaldık sıkıntılar çektik bir kapıyı bile açamıyordum. Böyle işte çocuğum.

-Her şey için çok teşekkür ederiz.

Bir şey değil çocuğum.

Yapılan söyleşilerde insanların o dönemleri anlatırken yaşamış olduğu sıkıntılar, Ülkeye gelmiş oldukları sevinç duygularını görmekteyiz. Mübadele sürecini ilk duydukları vakitten sonra atalarının görmüş olduğu akıl almaz zulümler hepsinin ortak noktasıydı. Sadece bu söylemler değil birçok belge ve kayıtla Yunan Mezalimi olduğu bilinmektedir. Rumlar ve Türkler arasında çıkan bu hoşnutsuzluk durum mübadele sürecinde yansımıştır. Müslümanlar apar topar eşyalarını alıp kaçarak yola düşmüşlerdir.

Selanik, Kavala limanlarında aylarca kalmışlardır. Birçok kişi anlatılanlara göre çok zor bir gemi yolculuğu çekmiştir. Gemide meydana gelen hadiseler, ölümler ve denize düşenler sürecin ne kadar kötü olduğunu bize sunmaktadır. Ata topraklarına gelirken geride bıraktıkları malları ve anıları bırakmışlar buruk bir sevinçle Türkiye'ye Sinop'a gelmişlerdir. Birçoğu gemi seferlerinde akrabalarını kaybetmiştir. Yanlarına alel acele hayvan ve eşyalarını alan mübadiller Yurdun çeşitli yerlerine yerleştirilirken Sinop limanına da nakil olmuşlardır. Sinop merkez, Karacaköy ve Hacıoğlu köylerine gelen mübadiller Sarışaban kazasından gelmişlerdir. Burada Rumların bıraktıkları yerlere yerleşen mübadiller, bir dönem içi içe yaşamışlardır. Rumların giderken ağladıklarından bahseden mübadiller Türkiye'de Rumların kötü muamele gördüğü iddialarını da boşa çıkarmaktadır. Köylere yerleşen mübadillere kişi başı on dönüm verilmiştir. Mübadiller bu köylerde ağa isminin varlığından bahsetmişler halen yıkık bir şekilde ağanın kaldığı ev bulunmaktadır. Ağanın kurnaz tavırlarına karşı mübadiller Valiliğe vermiş oldukları dilekçeyle mübadillerin eğitim düzeyinde iyi olduğunu

göstermektedir.Birçoğunun atasının iyi yetişmiş bir âlim olduğunu öğrenmekteyiz.Yaşadıkları sıkıntıları bir kenara atan mübadiller sonraları yerle halkla kaynaşarak tarım ve hayvancılık yapmışlardır. Tütün yetiştiriciliği ve koyun, keçi bakarak hayvancılık yapmışlardır. Birçoğu Sinop ilini sonrasında terk ederek farklı il ve bölgelere gitmişlerdir.

SONUÇ

Sinop Türkiye'nin en kuzeyinde yer alıp doğal liman özelliği taşıyan, Karadeniz'in güzel bir kentidir. Kent geçmiş dönemleri içinde barındıran birçok tarihi dönemlerden geçmiş hatta İlk Çağ döneminde başkentlik yapmıştır. Sinop tarihi süreç içerisinde çeşitli medeniyetlerin yönetiminde kalarak zenginlik yaratırken, Türk hâkimiyetine geçtikten sonra Kastamonu iline bağlı olarak sancak şeklinde yönetilmiş ve Cumhuriyet Dönemi'nde il olmuştur. Şehir coğrafi olarak sapa bir yerde kalmasının, ulaşımın zor olması ve iç bölgelerle bağlantısının kolay olmaması, iş imkânlarının az oluşu ve sürekli göç veren bir şehir olması nedeniyle şehrin tarihi alandaki araştırmalar eksik ya da yetersiz düzeyde kalmıştır. Son zamanlarda Sinop Üniversitesi bünyesinde yapılan çalışmalarla bu eksiklikler giderilmeye çalışılmış ve halen devam eden değerli çalışmalarla şehrin tarihine ışık tutulmaya devam edilmektedir.

Mübadele sürecinin elbette kolay bir hadise olmadığını yapılan çalışmalardan ve belgelerden anlamaktayız. Yaklaşık 1.5000.000 Rum ve 500.000 bin Müslüman Türk'ün mübadelesi o dönem şartları dâhilinde değerlendirilmesi gerekir. Tarihsel süreçte gelişen olaylar o dönemin özelliği ve yaşanmışlıklarıyla farklı bir bakış açısı oluşturmamızı sağlamaktadır. Kısacası, savaştan yeni çıkmış bir toplumun daha yaralarını tam anlamıyla sarmadan ortaya çıkan mübadele sorunuyla uğraşıp çözmesi oldukça sancılı geçen bir süreç olmuştur. Devlet gelen mübadilleri güzel bir şekilde iskân ettirip bir an önce ekonomik anlamda üreten konumuna geçirme planı kâğıt üzerinde gerçekleşecek gibi görünse de gerçekte dönemin şartları, Rumların ülkeyi geç terk etmesi, yangın ve felaketten kaçanların ve füzuli işgallerle boşalan evlere yerleşmeleri planlanan imarın sekteye uğramasına ve sürecin uzamasını sağlamış, mübadillerin o dönemde büyük zorluklar yaşamalarına neden olmuştur. O dönemde mübadeleyi sağlıklı bir şekilde yürütmek adına kurulan İmar ve İskân Vekâleti elindeki kısıtlı bütçeyle birçok sorunun üstesinden gelmeye çalışmış fakat ülkenin yorgunluğu, yeniden yapılanması, kurumlarını devrimlerini, oturtturmak için bir yandan çaba gösteren Türk Devleti için mübadele hiç de kolay olmamıştır. Mübadele zamanının kış ayı olması ve bir an evvel Yunan zulmünden kaçmaya çalışan Türkleri yurda alma isteği kadrosuyla hazır olamayan İskân Vekâletinin çalışmalarını zamanın kısıtlı olması işlerin sıkışmasını ve güçleşmesini sağlamıştır. Bütün bunlar mübadillerin hem iskelelerde

bekleme sürecinde hem gemi yolculuklarında hem de iskân edildikleri yerde pek çok sorunla karşılaşmalarına neden olmuştur ancak zorlu da olsa Türkiye'ye gelen mübadiller iskân ettirilmiş ve iskân sorunlarının birçoğu istekler doğrultusunda halledilmeye çalışılmıştır. Bütün bunlarda gösteriyor ki göçmen konusunda ülkemiz geçmiş tarihsel kökeniyle beraber geniş bir coğrafya üzerine yayılmış, bunun getirdiği bir sonuç olarak ülkemiz dünya ve Ortadoğu coğrafyasında merkez haline gelmiştir. Türkiye'nin daha önceden bu tür göçmenlere ev sahipliği yapması ve Yunanistan'dan gelen göçmenler için uyguladığı iskân politikaları yeni gelen göçmenlerin toplumsal hayata daha çabuk uyum sağlamalarını kolaylaştırmıştır. Ancak, giden göçmenlerin çoğunun Türkiye ekonomisindeki yeri dikkate alındığında ülkemizin ekonomik olarak çok ağır bedeller ödendiği de açıktır.

İskân sürecinin tamamlanmasının ardından yavaş yavaş yerel halkla uyum sürecini yaşayan mübadiller bu süreci de diğer süreçler gibi zorlu atlatmış ve halkın birbirine alışıp kaynaşmasının zaman almasına sebep olmuştur. Ancak üretici konuma geçecek olan mübadiller uyum sürecini aştıklarında ekonomiye katkı sağlamaya başlamışlardır.

Sinop ilindedeki mübadillerin yaşadıklarına belgeler ve söyleşiler ışığında bakarsak:Merkeze,ilçelere ve köylere yerleşen mübadiller iskân sürecini kâğıt üzerinde planlandığı gibi gerçekleşmediğinden birçok sıkıntı yaşanmış ve iskân planlandığı gibi olmadığından da birçok mübadil Sinop ilinden yerlerini beğenmeyip daha çok Kocaeli ve Çatalca'ya göç etmişlerdir.Mübadiller zorunlu göçten birçok yönden etkilenmişlerdir. Bu etkilenişin şüphesiz en zorlu tarafı psikolojik süreçtir.Yaptığımız söyleşilerde de mübadillerin çekmiş oldukları sıkıntılara birebir tanıklık etmenin yanında yaşadıkları problemlere de ortak olma fırsatı bulduk. Konuştuğumuz tüm mübadillerin hepsi de burada yaşamaktan son derece mutlu olsalar da haliyle doğup büyüdükleri ve birçok anının yaşadığı topraklara özlem duymakta olduklarını dile getirmiştir.Hemen hemen hepsinde bir kez de olsa ata topraklarına gidip atalarının yaşadıkları yeri ziyaret etme düşüncesi bir istek halindeydi.Mübadiller geldiklerinde uzunca bir süre iskân süreçleriyle uğraştıklarından yerli halkla kaynaşma süreci biraz geç olmuştur. Yerli halk gelen mübadillere mesafeli davranmış onları hemen kabul etmekte zorlanmıştı. Mübadillerle sınırlı iletişim zamanla güven ortamının oluşmasına neden olmuş ve kız alıp vermeye başlanmıştır.Kız alıp vermeleri 1970-1975 yıllarından sonradır Tabi bu güven ortamının kurulması 40-50 yılı bulmuştur.

İki farklı kültürün kaynaşma süreci zor ve zaman alıcı olmuştur. Sonuçta kültür uzun yıllarda edinilen bir birikimdir ve öyle kolayca vazgeçilecek bir şey değildir. Bu kaynaşma sürecinde farklı bir kültürün içine giren mübadiller başlarda giyim kuşam yönünden de farklılıklar görülmüştür ancak zamanla mübadiller giyim kuşam yönünden de birbirlerinden etkilenmiş ve bir bütün haline gelmiştir. Bu kültürel etkileşim tabii ki zaman içerisinde yerli halkla ilişkiler artmaya başlayınca iç içe hayatlarını sürdürmeye devam etmişler ve aralarındaki farklılıklar zamanla ortadan kalkmıştır.

Zorunlu göç ile beraber ekonomik yönden de mübadiller etkilenmişlerdir. Rumların gittiği yerlere yerleşen Sinoplu mübadiller geldikleri yerde olan mallarını Türkiye’de karşılığını alamamışlardır. Bu yönden fakirleşen mübadil halk ekonomik sıkıntılar çekmiştir. Geldikleri yerde yapmış oldukları işe göre iskân edilmesi gereken mübadiller yerleşim alanlarının tarıma müsait olmamasından dolayı tarımla uğraşamamışlar ve ekonomik anlamda sıkıntılar çekmişlerdir. Tabii bu olumsuzluklar arazilerin yetersiz oluşu nedeniyle mübadilleri devletten arazi talep etmek zorunda bırakmıştır. Bu istekler tam anlamıyla karşılanamasa da mübadillerin istedikleri yerine getirilmeye çalışılmıştır. Selanik’te tütün yetiştiren Mübadillerin ülkeye ekonomik anlamda en önemli katkısı da yerli halka verimli bir şekilde tütün ekimini öğretmiş olmasıdır. Üretici hayata geçtikten sonra çalışkanlıklarıyla yerli halka örnek olmuşlardır. Balkan kültürünü, örf ve adetlerini devam ettirmeye çalışan mübadiller Sinop ilinde kurulan Sinop Mübadele ve Balkan Halkları Kültür Araştırmaları Dayanışma Derneğiyle bir arada olmayı başararak kültürel faaliyetlerle mübadeleyi ve bu kültürü yansıtan değerleri günümüzde yaşatmaya ve genç kuşaklara aktarmaya çalışmaktadırlar.

KAYNAKÇA**A-ARŞİV BELGELERİ****1-Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi**

- B.C.A, 272.12./40.42.3
- BCA.272-0-0-1117 - 74 - 2
- B.C.A. 030.10.1777-293
- B.C.A. 30-18-1-1 / 16 - 74 – 11
- B.C.A 272-0-0-11 / 16 - 70 – 2
- B.C.A 272.11.20.98.1
- B.C.A.272.0.0.11/18.83.25
- B.C.A.272-0-0-11/ 18 - 85 - 5
- B.C.A.272-0-0-12 / 58 - 158 - 12
- B.C.A.272-0-0-14 / 77 - 35 – 14
- B.C.A.272-0-0-11 20 - 101 - 12
- B.C.A 272-0-0-12/49 - 101 - 24
- B.C.A 272-0-0-12/49 - 98 - 15
- B.C.A 271-0-0-11/ 18 - 83 - 3
- B.C.A 272-0-0-12- 49 - 99 - 20
- B.C.A 272-0-0-60/ 5 - 1 – 10

2-Türk Kızılay Arşivi

- T.K.A,1296/242
- T.K.A 242.1
- T .K.A,1296/241
- T.K.A,1296/83
- T.K.A 1296/83.4

B-KİTAPLAR

- AĞANOĞLU, H.Yıldırım, *BalkanlarınMakus Talihi Göç*, İzYayımları, BirinciBaskı, İstanbul -2003.
- AĞBATAY, Cahide Zengin, *Mübadeleinin Mazlum Misafirleri (Mübadele ve Kamuoyu 1923-1930)*, Birinci Baskı, Bengi Yayınları, İstanbul- 2007.
- AKŞİN, Sina, “Siyasal Tarih”, (Yayın Yönetmeni: Sina AKŞİN), Türkiye Tarihi 4 Çağdaş Türkiye 1908-1980,Yedinci Baskı, Cem Yayınevi, İstanbul- 2002.
- ARI, Kemal, *Büyük Mübadele Türkiye’ye Zorunlu Göç (1923-1925)*, İstanbul-2014.
- ARI, Kemal, *Suyun İki Yanı “Mübadele(Yazılar)* , Birinci Basım, İstanbul Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul-2015.
- ALPASLAN, Teoman, *Öncü Kuvvacı Gazi Milis Yarbay Topal Osman Ağa*, Kamer . Yayınları,2014.
- ATATÜRK, Kemal, *NUTUK* (Yayını Hazırlayan Zeynep KORKMAZ), Ankara, 2011.
- AYDEMİR Şevket Süreyya, *Tek Adam Mustafa Kemal 1922–1938*,Birinci Baskı, Remzi Kitabevi İstanbul- 1976.
- BARTRAM, David /V.POROS, Marista, MONFORTEI Pierre, *Göç Meselesinde Temel Kavramlar*,(Çev. İtir Ağabeyoğlu Tuncay) , Birinci Baskı, Hece Yayınları, Ankara- 2017.
- BAŞOĞLU, Bekir, *Sinop İli Tarihi*, AyyıldızMatbaası, Ankara-1978.

- BAYUR, Yusuf Hikmet, *Türk İnkılâp Tarihi*, C. II, Kısım II, TTK Yayınları, Ankara 1991.
- BİLSEL, M.Cemil, *Lozan I.Cilt*, Birinci Baskı, İstanbul-1933.
- BOZKURT, Deniz *Karşılaştırmalı Lozan ve Sevr Barış Antlaşmaları*, Birinci Basım, Umay Kültür Sanat Merkezi Bilim Kültür ve Sanat Yayınları Serisi, İstanbul-1998.
- CENBELOĞLU, Sinan – CENBELOĞLU, Mehmet, *İlimiz Bölgemiz Sinop İli Yakın Çevre İncelemeleri*, İl Yayınları Kardeş Matbaası, Ankara-1972.
- CEMİL, M., *Lozan*, Birinci Cilt, İstanbul-1933.
- CLARK, Bruce, *İki Kere Yabancı Kitlesel İnsan İhracı Modern Türkiye ve Yunanistan'ı Nasıl Biçimlendirdi*, (çev. Müfide PEKİN), Birinci Baskı, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul-2008.
- CÖMERT, Hüseyin, *Doyduğum Değil Doğduğum Şehir Boyabat Dünden Günümüze*, Birinci Baskı, Şimal Ajans – Matbaacılık, Sinop-2016.
- ÇİFTÇİ, Kemal, *Tarih, Kimlik ve Eleştirel Kuram Bağlamında Türk Dış Politikası*, Birinci Basım, Siyasal Kitabevi, Ankara-2010.
- DEMİRCİ, Sevtap, *Belgelerle Lozan Taktik-Stratejik-Diplomatik Mücadele-1922-1923*, (çeviren: Mehmet MORALI), Birinci Baskı, Alfa Yayınları, İstanbul-2011.
- DERELİ, Fuat, *Sinop Kuzeyin Hırçın Güzeli Sinope*, , Şimal Ajans – Matbaacılık, Sinop basım yılı yok.
- DİKMEN, Ferid, *Sinop Tarihine Ait Derleme Bilgiler*, Birinci Baskı, İstanbul-1958.
- DİNÇER, Hasan, *TBMM Açılması ve Yeni Türk Devletinin Kuruluşu*, (Ed.Temuçin Faik ERTAN), Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, İkinci Basım, Siyasal Kitabevi Ankara- 2012.
- DUMAN, Önder, *Rumeliden Samsuna Göç (1923-1970)*, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-11, Birinci Baskı, Samsun-2010.
- ER, Celal –URANBEY, Serkan, *Sinop İlinin Ekonomik Kalkınması Semineri Sinopun Tarımsal Yapısı ve Geliştirmek İçin Önlemler*, Sinop-1997.
- ERDAL, İbrahim, *Mübadele Uluslaşma Sürecinde Türkiye ve Yunanistan (1923-1930)*, Birinci Bası Kültür Sanat Yayıncılık. İstanbul-2006.

- ESENGİN, Gn. Kenan, *Milli Mücadelede Ayaklanmalar*, Birinci Basım, Kum Saati Yayıncılık, İstanbul-2006.
- ERTAN Faik, *Mudanya Mütarekesinden Lozan Barış Antlaşmasına*, (Ed.Temuçin Faik ERTAN), Başlangıçtan Günümüze Türkiye Cumhuriyeti Tarihi, Siyasal Kitabevi, Ankara- 2012.
- GEDİKLİ, Yusuf (Haz), *Pontus Meselesi*, İkinci Baskı, İstanbul-2008
- GENCER, Ali İhsan, , “*Bahriye’de Yapılan Islahat Hareketleri ve Bahriye Nezaretinin Kuruluşu*” (17891867), Edebiyat Fakültesi Yayını, İstanbul-1985.
- GÜNER, Zekai, *Lozanda Türk-Yunan Nüfus Mübadele Siyaseti (1923-1930)*, Birinci Baskı, Siyasal Kitabevi Ankara-2017.
- GÖRGÜN, Orhan, *Okuduklarım, Gördüklerim ve Duyduklarım SİNOP*, Birinci Baskı, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları-4, Şimal Ajans Matbacılık Hizmetleri, Sinop-2010.
- İPEK, Nedim, *Mübadele ve Samsun*, XVI. Dizi-S.85, T.T.K Basımevi, Ankara, 2000.
- İPEK, Nedim, *Selanikten Samsuna Mübadiller*, İkinci Baskı, Samsun Büyükşehir Belediyesi Kültür Yayınları-12, Samsun- 2012.
- JUSTİN, Mc Carty. *Ölüm ve Sürgün* .(1995), (Çev:Bilge UMAR), İnkılap Yayınları, İstanbul-1998.
- KALYONCU, Hür, *Antik Carusa Şirin Gerze*, Karabük-2008.
- KALYONCU, Hür – TUNÇÖZGÜR, Ünsal, *Mübadele ve Safranbolu*, Birinci Baskı, Karabük Valiliği Yayınları, Ankara- 2012.
- KANBUR, Ercan, *Sinop’tan Haberler 1922-1923-1924 Yılları*, Birinci Baskı, Şimal Ajans Yayınevi, Sinop- 2012.
- KARACAN, Ali Naci, *Lozan*, (Ed: Emre YALÇIN), (Hazırlayan: Hulusi TURGUT), Beşinci Basım, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul-2017.
- KÜRKÇÜOĞLU, Erol, *Kurtuluşunun 100.Yılında Erzurum ve Ermeniler*, *Erzurum*, Birinci Basım, T.C Erzurum Valiliği Yayınları, Erzurum-2018.
- MERAY, Seha.L. *Lozan Barış Konferansı Tutanaklar, Belgeler*, (1923), (Çev.S.L.Meray), Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Takım.1,C.1, Kitap 2, Ankara 1969.

- MUTLU, N.Yücel, *Lozan'da Mübadele veya Memleketin Türk Nüfusunun Artması*, Ankara-2005.
- NACAR, Elçin, *Cumhuriyet Döneminde İstanbul Patrikhanesi*, Birinci Baskı, İletişim Yayınları, İstanbul -2003.
- NUR, Rıza, *Lozan Hatıraları*, Beşinci Baskı, Boğaziçi Yayınları, İstanbul-2008.
- OĞUZKAN, Ferhan, “*Mustafa Necatinin Yaşamı ve Hizmetleri*”, Türk Eğitim Derneği II. Anma Toplantısı, Türk Eğitim Derneği Eğitimcilerimizi Anma ve Tanıtma Dizisi-2, Türk Eğitim Derneği Yayınları, Ankara-1995.
- ONAR, Mustafa, *Atatürk'ün Kurtuluş Savaşı Yazışmaları II*, T.C. Kültür Bakanlığı Yayınları, C.II, Ankara- 1995.
- ORAN, Baskın, *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaşından Bugüne Olgular, Belgeler, Yorumlar*, Yirminci Baskı, İletişim Yayınları: İstanbul-2015.
- ÖZCAN, Selim, *Tanzimat Döneminde Sinop Şehri*, Birinci Baskı, Sinop Belediye Yayınları, Sinop -2015.
- ÖZCANOĞLU, Zeynel Zeki, *Geçmişin Fotoğraflarıyla Sinop Tarihi*, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları, Ankara-2015.
- ÖZCANOĞLU, Zeynel Zeki, *Atatürk ve Harf Devrimi 15 Eylül 1928-SİNOP*, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları, Sinop 2015, s.11
- ÖZSOY, İskender, *İki Vatan Yorgunları Mübadele Acısını Yaşayanlar Anlatıyor*, Dördüncü Baskı, Bağlam Yayıncılık, İstanbul-2014.
- ÖZSOY, İskender, *Mübadele'nin Öksüz Çocukları*, Birinci Baskı, Bağlam Yayınları, İstanbul- 2014.
- ÖZTÜRK, Kazım, *Türk Parlamento Tarihi (Türk Parlemanto Tarihi Araştırma Grubu) TBMM-II. Dönem 1923-1927, II. Cilt*, TBMM Vakfı Yayınları.
- SARIKAYA, A.Yaşar, *Bir İnci Memleketim*, Ceylan Ofset, Samsun-2010.
- SOYSAL, İsmail, *Türkiye'nin Siyasal Anlaşmaları (1920-1945)*, Cilt. I, Birinci Baskı, TTK Yayınları, XVI. Dizi —S. 38, Ankara 1983.
- SAGAY, Reşat *XIX. Ve XX. Yüzyıllarda Büyük Devletlerin Yayılma Siyasetleri ve Milletlerarası Önemli Meseleler*, Birinci Basım, İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul-1972.
- SELEK, Sebahattin, *İsmet İnönü Hatıralar*, Birinci Basım, Bilgi Yayınları, Ankara-2009.

- SEZER, Serab, *Lozan ve Mübadele*, Birinci Basım, İstanbul Kültür Üniversitesi Yayınları, İstanbul-2012.
- SÜMER, Talat, *AtomSinop, Sakarya, Kocaeli, Edirne, Tekirdağ, Üçüncü Bölge Nüshası*, Sulhi Garan Matbaası, İstanbul -1958.
- SONYEL,R. Salahi, *Gizli Belgelerle Lozan Konferansının Perde Arkası*, İkinci Basım, AKDITYKTTK Yayınları XVI Dizi-Sayı 103,Ankara-2014.
- SONYEL, R Salahi, *Türk Kurtuluş Savaşı ve Dış Politika II*, Birinci Basım, TTK Yayınları, Ankara- 2003.
- ŞİMŞİR, Bilal N.,*Lozan Telgrafları Türk Diplomatik Belgelerinde Lozan Barış Konferansı (Kasım,1922-Şubat1923,)*,TTK Yayınları, Ankara-1990.
- ŞİMŞİR, Bilal N.,*Lozan Günlüğü*, Üçüncü Basım, Bilgi Yayınevi, Ankara-2014.
- TARAKCI, Rasim Yaşar, *Sinop Deniz Savaşı Senin İçin Öldüler Avrupa*, Sinop Belediyesi Kültür Yayınları-9,Sinop-2014.
- TARKAN, Hasan, *Sinop Coğrafyası* Halkevi Neşriyatından III. Kitap, MaarifetMatbası, İzmir- 1941.
- TEMEL, Safiye Bilge, *Türk Yunan Nüfus Mübadelesi Mübadeleye Yol Açan İhtilafların Analizi*, (1949),(Çev. Müfide PEKİN), Lozan Mübadele Vakfı Yayınları, İstanbul-2014.
- TEVFİK, İhsan, *İnsan Ve Mekân Yüzyüyle Mübadele 1923'ten Bugüne Zorunlu Göçler*, Birinci Basım, İnkılap Yayınevi, İstanbul-2014.
- TOSUN, Ramazan, *Türk-Yunan İlişkileri ve Türk-Rum Nüfus Mübadelesi*, Üçüncü Baskı, Palet Yayınları, Konya-2014.
- TUNCER, Hüner, *Atatürkçü Dış Politika*, Birinci Baskı, Kaynak Yayınları, İstanbul-2008.
- ÜRER, Levent, *Azınlıklar ve Lozan Tartışmaları*, Birinci Baskı, Derin Yayınları, İstanbul- 2003.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı, *İstanbulun Fethinden Kanuni Sultan Süleymanın Ölümüne Kadar Osmanlı Tarihi*II. Cilt, T.T.K Yayınları, Ankara- 2011.
- ÜNAL Mehmet Ali, “*Osmanlı Devrinde Sinop*”, Birinci Basım, Fakülte Kitabevi, Isparta- 2008.

- VURAL, Fehmi, *Sinop Cumhuriyetin 15. Yılında*, Marifet Basımevi, İzmir-1938.
- YALÇIN, Durmuş, *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi I*,ADKYT,Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,Ankara-2004.
- YALÇIN, Osman, *Sinop*, BirinciBaskı, ÖzyürekYayınları, İstanbul-1968.
- YAVUZ, Yılmaz, *Sinopeli-Sinope-Sinop*, Birinci Baskı, Akis Kitap, İstanbul-2017.
- YILDIRIM, Onur, *Türk Yunan Mübadelesi'nin Öteki Yüzü Diplomasi ve Göç*, Birinci Basım, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul- 2006.
- YILMAZ, Hadiye, *Arşiv Belgeleri Işığında Pontus Meselesi*,Birinci Baskı,Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları,Ankara 2010.

C-MAKALELER (DERGİ VE İNTERNET ADRESLİ)

- ARI, Kemal, “*Bir Göç Öyküsü Mübadele*”,Başkent Üniversitesi Kültür Yayını Bütün Dünya Dergisi, S.10, 2016.
- ARI, Kemal, “*Büyük Mübadele*”, Lozan Mübadilleri Vakfı, www.lozanmübadilleri.org.tr.Erişim tarihi:10.04.2018.
- BİCİK, Mehmet, “*Lozan Konferansı'nda Ermeni Meselesi*,” Yeni Türkiye Dergisi,C.2,S.2,2014.
<http://haypedia.com/makale/Osmanl%C4%B1%20Tarihi/9821bcf7-4d7e-4223-b486-8bd41854a36e.pdf>.Erişim tarihi:12.04.2018.
- BİLGİÇ, Bestami S, “*Atatürk Döneminde Türkiye-Yunanistan İlişkileri 1923-1938*”, Atatürk Araştırma Dergisi, C.XXXI, S.91, Bahar, Ankara-2015.
- BOZDAĞLIOĞLU,Yücel, “*Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Sonuçları* “TSA / .YIL: 18 Özel Sayı S 3,Ocak/January/2014,<http://dergipark.ulakbim.gov.tr/tsadergisi>,Erişimtarihi:05.03.2018.
- BUDAK, Ömer, “*Mübadele Meselesi ve Lozanda Çözümü*”, Karadeniz Araştırmaları Dergisi, S. 26, Yıl 2010, <http://dergipark.gov.tr/karadearas/issue/10070/124163>,Erişim tarihi:10.03.2018.
- ÇAPA, Mesut, “*Mübadelede Kızılay (Hilal-i Ahmer) Cemiyetinin Rolü*” Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, S. 10, 2001.
- ÇAPA, Mesut, “*Yunanistan'dan Gelen Göçmenlerin İskânı*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi, Cilt: 2, S.5,1990.

- ÇAVDAR, Hüseyin, “*Türk-Yunan Mübadelesinde Hilâl-i Ahmer Cemiyeti 27. İmdad-ı Sıhî Heyeti'nin Selanik'teki Faaliyetleri (Ekim 1923-Ekim 1924)*”, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi, C.S. 1,2018, <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/458727>,Erişim tarihi: 14.09.2018.
- ÇELEBİ, Ercan, “*Mübadillerin Yunanistan'daki Mal Kayıtları ve Muhtelit Mübadele Komisyonu Tasfiye Talepnameleri*” ,Dokuz Eylül Üniversitesi Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi,C.5,S.12, (2006/Bahar), <http://dspace.deu.edu.tr/xmlui/handle/12345/48747>,Erişim Tarihi:15.03.2019,
- DOĞANAY, Rahmi, “*Milli Mücadele Döneminde İtilaf Devletlerin Pontuscu Faaliyetlerle Yaklaşımı*”,Uluslararası Karadeniz İncelemeleri Dergisi,S.3,Nisan 2017, www.kaimder.com ,Erişim tarihi:05.08.2018.
- EMGİLİ, Fahriye, “*Cumhuriyet Dönemi Nüfus Siyasetinde Sıtma Mücadelesinin Önemi*”, The Journal of Academic Social Science Studies,S.50,2016,<https://www.jasstudies.com/makaleler>,Erişim tarihi:15.10.2018.
- GÖKÇEN, Salim, “*Dogmatik Yunan Paranoyası*”, A.Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi, S.31 Erzurum- 2006.
- HÜLAGU, Orhan,”İstiklal Harbini Mudanya Mütarekesine Götüren Olaylar, T.C Atatürk Kültür,Dil ve Tarih Yüksek Kurumu A.A.M.Başkanlığı,<http://www.atam.gov.tr/dergi/sayi-39/mudanya-mutarekesi-3-11-Ekim-1922>,Erişim tarihi:12.02.2018.
- KAYA, Mutlu – YILMAZ, Cevdet, ” *(Yaşlı, Mutlu, Huzurlu İl) Sinop'un Nüfus Özellikleri*”,Doğu Coğrafya Dergisi,C.22, S: 38, Temmuz-2017, <http://www.dergipark.gov.tr>.Erişim tarihi:16.06.2018.
- KAYA, Mutlu, YILMAZ, Cevdet, “*Sinop'ta Mübadele ve Bir Mübadil Köyü: Karacaköy*”, Marmara Coğrafya Dergisi,Sayı: 33,Ocak – 2016,<http://dergipark.gov.tr/download/article-file/286992>,Erişim tarihi:11.06.2018.
- KAYAM, H.Cevahir, “*Lozan Barış Andlaşmasına Göre Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi ve Konunun T.B.M.M de Görüşülmesi*,” Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi, C.IX,1993,Erişim tarihi:10.04.2018.
- MAZLUM, Güngör, “*Mübadele Göçmenler*”, Lozan Mübadilleri Vakfı, www.lozanmübadilleri.org.tr.erişim tarihi:10.04.2018.

- OKUR, Mehmet, “*Milli Mücadele Döneminde Fener Rum Patrikhanesinin ve Metropolitlerin Pontus Rum Devleti Kurulmasına Yönelik Girişimleri*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S. 29-, 2002, www.dergiler.ankara.edu.tr.Erişim tarihi: 10.08.2018.
- ÖKSÜZ, Hikmet, Yunanistan'daki “*Türkiye Karşıtı Basın-Yayın Faaliyetleri ve Türk Hükümeti'nin Aldığı tedbirler(1923-1938)*”,Atatürk Dergisi, C.III. S.2, Temmuz 2002.
- ÖZ, Mehmet – BERBER, Ferhat, “*Mübadele Sürecinde Yaşanan Sorunlar ve Merkezden Müdahaleye Bir Örnek 1927 Manisa Teftişi*”, Atatürk Araştırma Merkez Dergisi. Cilt XXVI, S.78, 2010.
- ÖZER, Fuat, “*Mustafa Necati BEY (1894-1 Ocak 1929)*”, Sosyal Bilimler Dergisi,C.8.S.13,2005,<http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi/edergi/c8s13m8.pdf>.Erişim tarihi:12.03.2018.
- ÖZKAN Salih “*Mübadele Öncesinde Yunanistan’da Türklere Yapılan Baskılar ve Türkiye’de Yankıları,*” , <http://www.ayk.gov.tr/wp-content/uploads/2015/01>.Erişim tarihi:13.09.2018.
- ŞENİŞİK Pınar, “*1923 Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi: Erken Cumhuriyet Döneminde Modern Devlet Pratikleri ve Dönüşen Kimlikler*”, Studies Of The Ottoman Domain, Cilt:6, S.10, Şubat 2016 , , <http://dergipark.gov.tr/download/article-file/268128>Erişim tarihi:06.11.2018.
- TEKELİ İlhan “ *Osmanlı İmparatorluğundan Günümüze Nüfusun Zorunlu Yer Değiştirmesi ve İskân Sorunu*” Toplum ve Bilim Dergisi, S.50,1990
- TUĞLUOĞLU, Fatih, “*Ali Naci Karacan ’ın Gözüyle Lozan Konferansı ve İsmet Paşa*”, Ankara Üniversitesi Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi S 53, (Lozan Antlaşması Özel Sayısı), 2013, <http://dergiler.ankara.edu.tr/dergiler/45/1909/20044.pdf>,Erişim tarihi:12.03.2018.
- TUĞLUOĞLU, Fatih, “*Türkiye’de Sıtma Mücadelesi (1924-1950)*”, Türkiye Parazitoloji Dergisi, S.32 (4), 2008,http://turkiyeparazitolderg.org/sayilar/35/buyuk/pdf_TPD_3921.pdf,erişim tarihi: 16.10.2018.
- UZUN, Hakan “*Türk Heyetin Lozan’a Gidişi ve Lozan Konferansı’ı Öncesinde Avrupadaki Faaliyetleri (5 KASIM 1922–20 KASIM 1922)*”, Ankara Üniversitesi

Türk İnkılâp Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi,S.53(Lozan Antlaşması Özel Sayısı),2013,<https://acikders.ankara.edu.tr>,Erişim tarihi:15.02.2018.

- UZUN, Hakan, “1919-1950 Yılları Arasında Türkiye – Yunanistan İlişkileri”, Gazi üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 5, Sayı 2, 2004.
- ÜÇÜNCÜ, Uğur, “Milli Mücadele Yıllarında Gümüşhane’de Rumlar ve Pontus Hareketi, Karadeniz İncelemeleri Dergisi”, S23, 2017, www.dergiler.ankara.edu.tr, Erişim tarihi: 12.08.2018.
- YILMAZ, Nuray Firindioğlu, “1923 Nüfus Mübadelesine Mizah Penceresinden Bakmak: Zümrüdüanka”, VAKANÜVİS- Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi/ International Journal of Historical Researches, Yıl/Vol. 2, Sayı/No.2,Güz/Fall 2017, ISSN: 2149-9535 , [http.dergipark.gov.tr](http://dergipark.gov.tr) Erişim tarihi:11.06.2018.

D-TEZLER

- ATEŞ, Ayhan, *Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Sonucu Kocaeli'ne İskân Edilen Göçmenler (1923-1930)*, (Yayımlanmamış YLT) SBE, Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Bolu-2008.
- BERBEROĞLU, *Muhammet Beylikler Döneminde Sinop*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Fırat Üniversitesi, S.B.E.Elazığ-2010.
- BULUT, Pınar, *1923-1933 Yılları Arasında Türk İtalyan İlişkileri*,(Yayımlanmamış Y.L.T), İstanbul Üniversitesi, S.B.E, İstanbul-2007.
- ÇALIŞKAN, Abdurrahman, *Lozan Antlaşmasına Göre Nüfus Mübadelesi ve Sonrası*,(Yayımlanmamış DT) Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, SBE, Çanakkale-1997.
- CİHANGİROĞLU, Aslı, *Atatürk Dönemi İskan Çalışmaları (1923-1938)*, (Yayımlanmamış D.T), Elazığ, Fırat Üniversitesi SBE, Elazığ-2010.
- EFE, İsmail, *Milli Mücadele Yıllarında Sinop*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Kırıkkale Üniversitesi S.B.E. , Kırıkkale-2004.
- ERDAL, İbrahim, *Türkiye ile Yunanistan Arasında Mübadele Meselesi (1923-1930)*,(Yayımlanmamış D.T), SBE, Ankara Üniversitesi ,Ankara- 2006.
- EYYÜPOĞLU, İsmail, *Mudanya Mütarekesi (Yapılan Teklifler, Görüşmeler Alınan Kararlar)*, (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi), A.Ü. ,AİİTE, Erzurum-1998.

- TEKİNSOY, Yunus Emre, *Türk Rum Nüfus Mübadelesi ve Konya*, (Yayımlanmamış Y.L.T), Selçuk Üniversitesi SBE, Konya- 2007.
- ÖKTEN, Müfide,” *Milli Mücadele Döneminde Karadeniz Bölgesi’nden Anadolu İçlerine Rum Göçü*” , (Yayımlanmamış Y.L.T.), Dokuz Eylül Üniversitesi,, S.B.E, İzmir-2006.
- ÖZTÜRK, Kerem, *1932-1990 Yılları Arasında Sinop’ta Meydana Gelen Suç Olayları ve Diğer Önemli Olaylar*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Sinop Üniversitesi S.B.E.Sinop-2016.
- KARACAER, Gül, “*Türkiye Kent Yaşamı ve Mübadiller 1923-1930*”, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E. İzmir-2006.
- TIRIL, Alpay, *Cumhuriyet Döneminde Sinop (1923-1950)*, (Yayımlanmamış Y.L.T.), Dokuz Eylül Üniversitesi, S.B.E. ,İzmir-2010.

E-SEMPOZYUMLAR VE KONGRE BİLDİRİLERİ-RAPORLAR

- AKAR, Hasan,”*Mübadele ve Niksar*”, Mehmet Yavuz ERLER (Ed) 9.Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, s.44,Samsun-2016.
- AKTIN, Kibar, “*Sinop’a 1924’te Göç Eden Mübadil Aileler İle Bir Sözlü Tarih Çalışması*”, (ed.:Osman Köse),Geçmişten Günümüze Göç II,Canik Belediyesi Yayınları,Samsun-2017.
- ARI, Kemal, “ *XIX. Yüzyıldan XX. Yüzyıla Uzanan Süreçte Balkanlardan Türkiye’ye Yönelik Göçlerin Nitelik ve Boyutlarını Belirleyen Temel Etkenler*”, XIV. Askeri Tarih Kongresi Bildirileri I, Genel Kurmay Basımevi, Ankara-2014.
- BERBER, Engin, “Mübadeleye Bugünden Bakmak” 80.yılında 2003 Penceresinden Lozan Sempozyum Bildirileri:6 Ekim 2003, (s.146),AKDITYKTTK Yayınları XVI Dizi-Sayı 100,Ankara-2005.
- CÖMERT, Yasemin, “*Türk-Yunan Nüfus Mübadelesi Müslüman Kıyımı*”, Mehmet Yavuz ERLER (Ed) 9.Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, s.181-182,Samsun-2016.
- ÇAPA, Mesut, “*Belgelerin Işığında Pontus Meselesi*”, Avrasya İncelemeleri Merkezi Rapor, AVİM Yayınları, Ankara-2017.

- ERHAN, Çağrı, “*Lozan’ın Genel Çerçevesi*”, 80.yılında 2003 Penceresinden Lozan Sempozyum Bildirileri:6 Ekim 2003, (s.12),AKDITYKTTK Yayınları XVI Dizi-Sayı 100,Ankara-2005.
- ELİAÇIK, Muhittin, “*Lozan Mübadelesinde Muhacirlerin Mallarının Tasfiyesi Üzerine Bir İnceleme*”,Duygu TÜRKER - Murat SAYGIN (Hazırlayanlar),Atatürk Kültür, Dil Ve Tarih Yüksek Kurumu Atatürk Araştırma Merkezi Yayınları, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları – I 90. Yılında Lozan Ve Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu:13-15 November, (s.571), 2013, Ankara-2013.
- MACAR, Elçin, “*1923 Tarihli Nüfus Mübadelesi Protokolü’nün Uygulanma Süreci ve Karma Komisyon’un Çalışmaları*”,(Ed: Mehmet Yavuz ERLER), 9.Uluslar Arası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, Samsun-2016.
- ÖZCAN, Halil, “*Arnavutluk’un Atina Büyükelçiliği Raporları Temelinde Türk-Yunan Mübadelesinde Müslüman Arnavutların Durumu*” Duygu TÜRKER-Murat SAYGIN, Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları –Cilt I 90. Yılında Lozan ve Türkiye Cumhuriyeti Uluslararası Sempozyumu:13-15 Kasım 2013-Ankara Bildiriler,(ss 153), AKDITYKTTK Yayınları, Ankara-2013.
- SEPETÇİOĞLU, Tuncay Ercan, “*Nüfus Mübadelesinin Türkiye’de Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Yansımaları*”, Hamdi KURUBAŞ(Haz), Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları 2007, Erol Ofset, Samsun-2008.
- ULUĞTEKİN, Murat –ULUĞTEKİN, M. Gül, Ceren AYGÜL(ed), “*Osmanlıdan Cumhuriyete Hilal-i Ahmer İcraat Raporları*” (1914-1928), Türk Kızılay Derneği Yayınları, Ankara-2013.
- TEKİR, Hürü SAĞLAM, *1927-1928 Devlet Salnamesinde Sinop Vilayeti*, Haz: Alpay TIRIL, EvrimSÖNMEZ, Süleyman ÖZDE, Sinop İli Değerleri Sempozyum Bildiriler Kitabı, Ankara-2015.
- TORUN, Arif, “*Mübadillerin Sorunları*”, Mehmet Yavuz ERLER (Ed) 9.Uluslararası Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Kongresi Bildirileri, Samsun Mübadele ve Balkan Türk Kültürü Araştırmaları Derneği Kültür Yayınları Serisi, s.154,Samsun-2016.

- YAKUPOĞLU, Cevdet, “*Sinop Zaviyeleri(XIII-XV. Yüzyılları)*”,Sinop İli Değerlendirme Sempozyumu, Sinop Üniversitesi Yayınları, Ankara-2015.
- YAVUZ, Resul, “*Lozan Barış Antlaşmasına Giden Süreçte Mübadele ilgili İngilterenin Görüş ve Tezleri*”, Kemal ARI (Ed), Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadelenin 94.Yılı Anma Etkinlikleri,:30 Ocak-01 Şubat 2017,(s.37)Tekirdağ Büyükşehir Belediyesi Yayınları,Tekirdağ- 2017.
- YILDIZ, Özlem, “*Mübadeleyle Gelen Göçmenler ve Alınan Sağlık Hizmetleri*”, Kemal ARI (Ed), Uluslararası Mübadele Sempozyumu ve Mübadelenin 94.Yılı Anma Etkinlikleri, 30 Ocak-01 Şubat 2017, Tekirdağ-2017.

F-GAZETELER

- Sinop Gazetesi, 17 Nisan 1924,S. 135.
- Sinop Gazetesi, 28 Nisan 1924, S. 138.
- Sinop Gazetesi, 1Mayıs 1924, S. 139.
- Sinop Gazetesi, 8 Mayıs 1924,S.140.
- Sinop Gazetesi,19 Mayıs 1924, S.143.
- Sinop Gazetesi, 2 Haziran 1924, S. 147.
- Sinop Gazetesi, 30 Haziran 1924, S. 155.
- Sinop Gazetesi, 3 Temmuz 1924, S.156.
- Sinop Gazetesi, 7 Temmuz 1924,- S.157.
- Sinop Gazetesi, 13 Temmuz 1924,S.158.
- Sinop Gazetesi,21 Temmuz 1924, S.160.
- Sinop Gazetesi,28 Temmuz 1924, S. 162.
- Sinop Gazetesi, 31 Temmuz 1924,S.163.
- Sinop Gazetesi, 7 Ağustos 1924, S 165.

- Sinop Gazetesi, 21 Ağustos 1924- S.169.
- Sinop Gazetesi,28 Ağustos 1924, S.171.
- Sinop Gazetesi,4 Eylül 1924, S. 173.
- Sinop Gazetesi, 22 Eylül 1924, S.178.
- Sinop Gazetesi, 23 Ekim 1924, S. 187.
- Sinop Gazetesi, 17 Kasım 1924, S.195.
- Sinop Gazetesi, 20 Kasım 1924, S.196
- Sinop Gazetesi, 24 Kasım 1924, S. 197.
- Sinop Gazetesi,27 Kasım 1924, S.198.
- Sinop Gazetesi, 11 Aralık 1924. S.202

G-İTERNET ALINTILARI

- <https://acikders.ankara.edu.tr>
- <http://www.atam.gov.tr>
- <http://www.ayk.gov.tr>
- <http://sbe.balikesir.edu.tr/dergi>
- <http://dergipark.ulakbim.gov.tr/>
- <http://dergipark.gov.tr>
- <http://dergiler.ankara.edu.tr>
- <http://haypedia.com/makale>
- <http://dspace.deu.edu.tr>

- <http://www.etimolojiturkce.com>
- <http://www.islamansiklopedisi.info>
- <https://islamansiklopedisi.org.tr/sinop>.
- <https://www.jasstudies.com>
- www.kaimder.com
- www.lozanmubadilleri.org.tr
- <http://www.sinopkulturturizm.gov.tr>
- www.tbmm.gov.tr
- <http://turkiyeparazitolderg.org>
- <http://www.tuik.gov.tr>
- www.mubadelefotoğraflari.org.tr
- <http://www.pikovamubadilleri.com>

H-DİĞER KAYNAKLAR

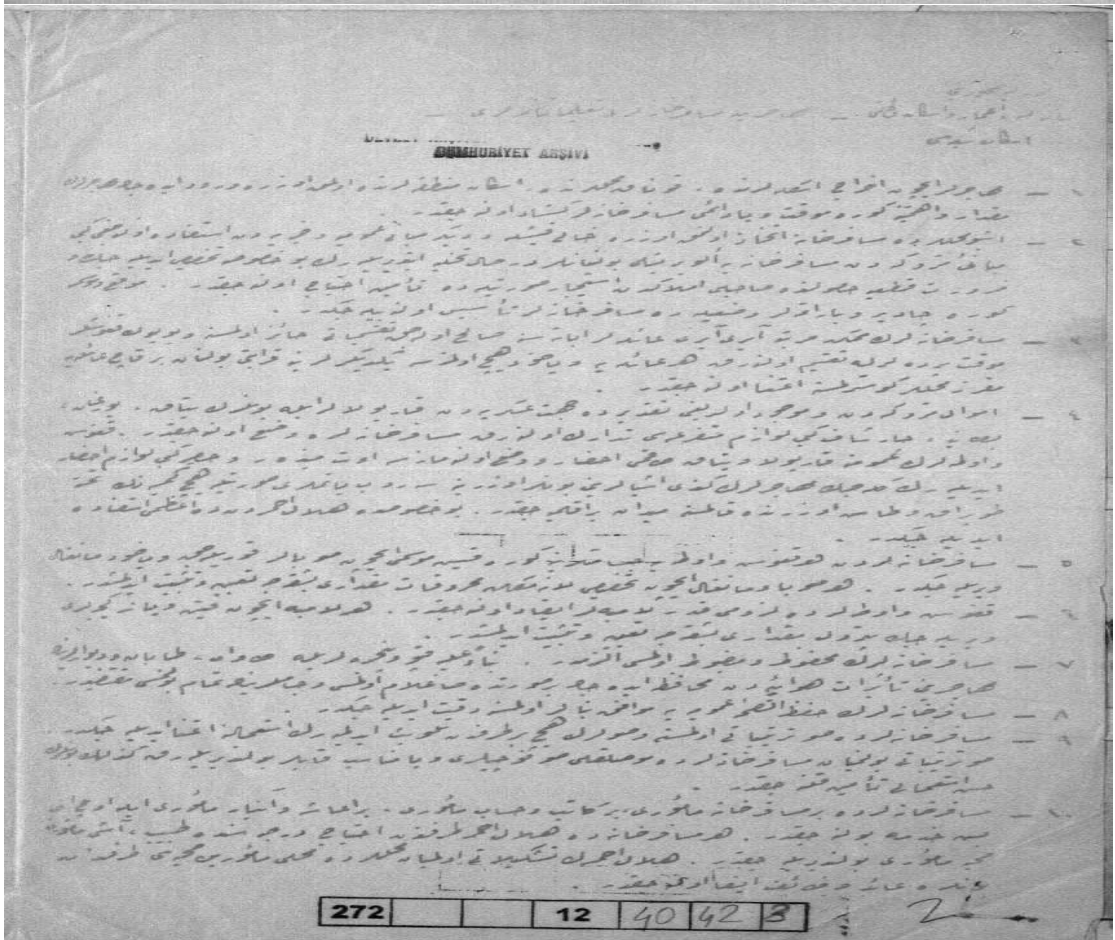
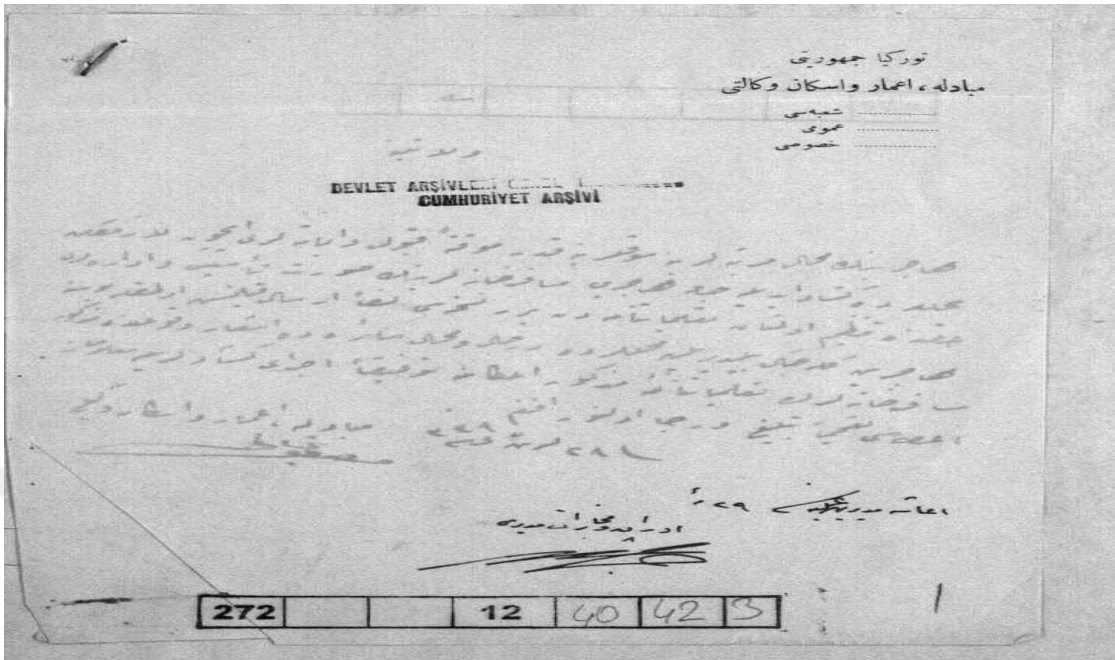
- İskân Tarihçesi, Hamit Matbaası, İstanbul- 1932, www.tbmm.gov.tr, Erişim tarihi:15.04.2018.
- İstatistik Yıllığı, III, Ankara-1950.
- Sinop 1967 İl Yıllığı, İl Basımevi.
- Sinop ili Cumhuriyet Öncesi ve Sonrası Eğitim, Sinop Valiliği Yayınları, Sinop-1938.
- Sinop1973 İl Yıllığı, Önder Matbaa, Ankara.
- Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri, Sinop İl Özel İdaresi Yayınları, 2013.
- Sinop İli Turizm Envanteri, Sinop İl Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır. Baskı Namık Karamuk Ofset Tesisleri, İstanbul-1992.
- Sinop 93, Valilik Yayınları, Ankara.

- Tarihte Sinop'tan Yetişenler, Sinop Valiliği Yayınları Kültür Müdürlüğü, Ankara-1991.
- Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri, Sinop İl Kültür Müdürlüğü tarafından hazırlanmıştır, Yurt Ansiklopedisi, Anadolu Yayıncılık, C.IX, İstanbul-1982.
- 2000 Genel Nüfus Sayımı Nüfusun Sosyal ve Ekonomik Nitelikleri, T. C. Başbakanlık Devlet İstatistik Enstitüsü, Devlet Enstitüsü Matbaası, Ankara, Nisan-2002.

I-SÖYLEŞİLER

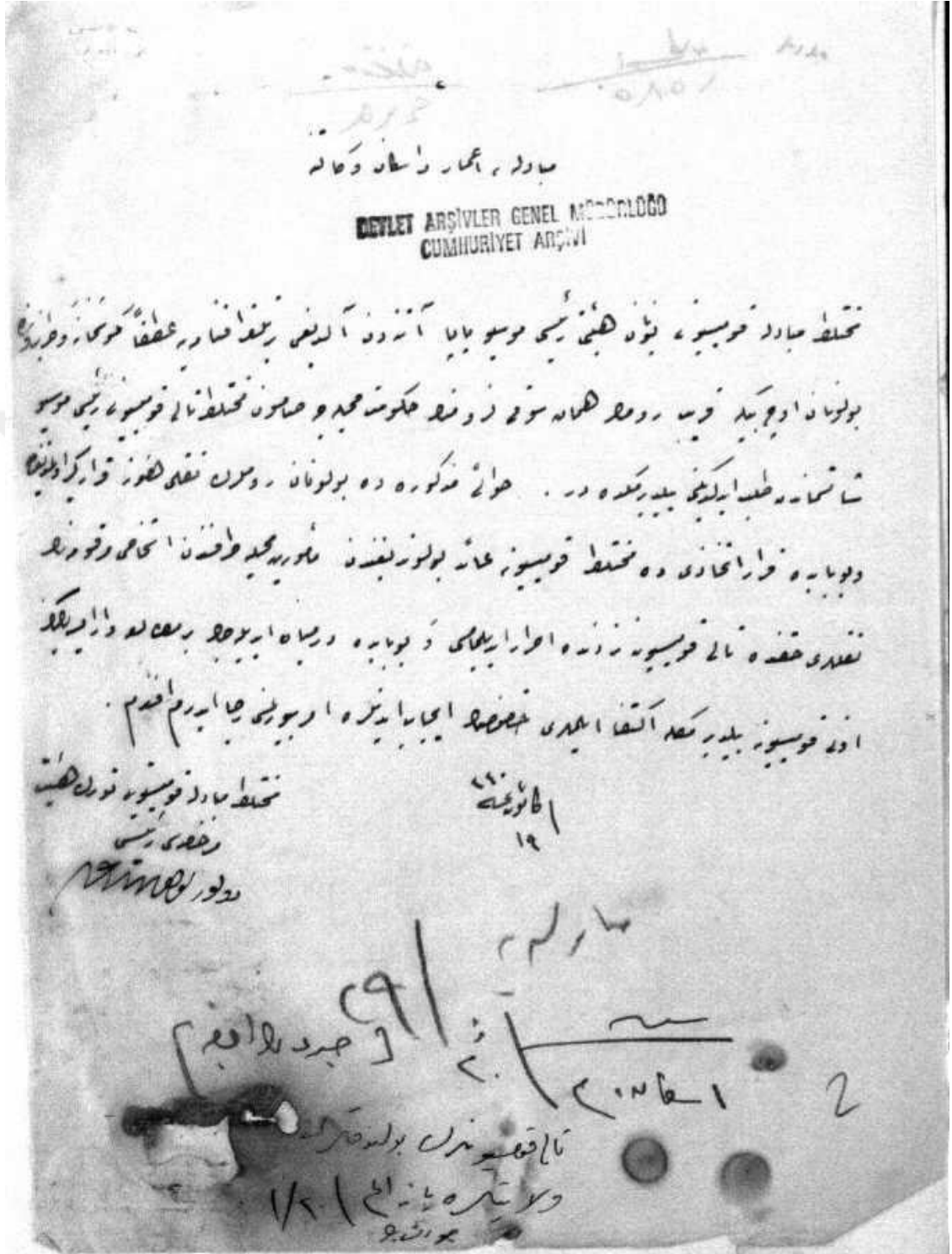
- Kenan ARAL,11 Aralık 2018,Sinop
- Tevfik YILMAZ,11 Aralık 2018, Sinop Erfelek İlçesi Karacaköy
- Lütfiye YILMAZ,11 Aralık 2018,Sinop Erfelek İlçesi Karacaköy
- Mustafa GÜÇLÜ,11 Aralık 2018,Sinop Merkez, Hacılar Köyü.
- Orhan GÜNDÜZ,11 Aralık 2018,Sinop.
- Hayriye GÜNER,28 Aralık 2018,Sinop.
- Nurten ÖZCAN,28 Aralık 2018,Sinop.

EKLER
EK-1

B.C.A, 272.12./40.42.3 Kod Numaralı Arşiv Belgesi

EK-2

B.C.A, 272.0-0-1117-74-2 Kod Numaralı Arşiv Belgesi. Muhtelit Mübadele Komisyonunca Mübadele İşlemine Başlamadan Önce Ruamların Yerinden Çıkarılmaması ile ilgili Yazı (Dipnot:160)

1296/242 No ve T.K.A 242.1 Kod Nolu Kızılay Arşivi Belgesi 27. İmdatı Sıhhiye
 Hedefi Raporu

1296/242 No ve T.K.A 242.1 Kod Nolu Kızılay Arşivi Belgesi 27. İmdatı Sıhhiye
 Hedefi Raporu

FK-5-a

1296/83.5

DÉLÉGATION
 DU
CROISSANT-ROUGE TURC
 à la Commission Mixte de l'Echange
 DES POPULATIONS

مکتوب قومیوز مؤسسہ کے کارکنوں کی طرف سے
 قزاقوں کے لئے کھانا اور دیگر اشیاء کی
 خرید و فروخت کے بارے میں رپورٹ

مبلغ	تعداد
پاکستان	۵۰۰
قزاق	۲۰۰
ہندوستان	۱۰۰
مجموعاً	۸۰۰
مجموعاً	۸۰۰

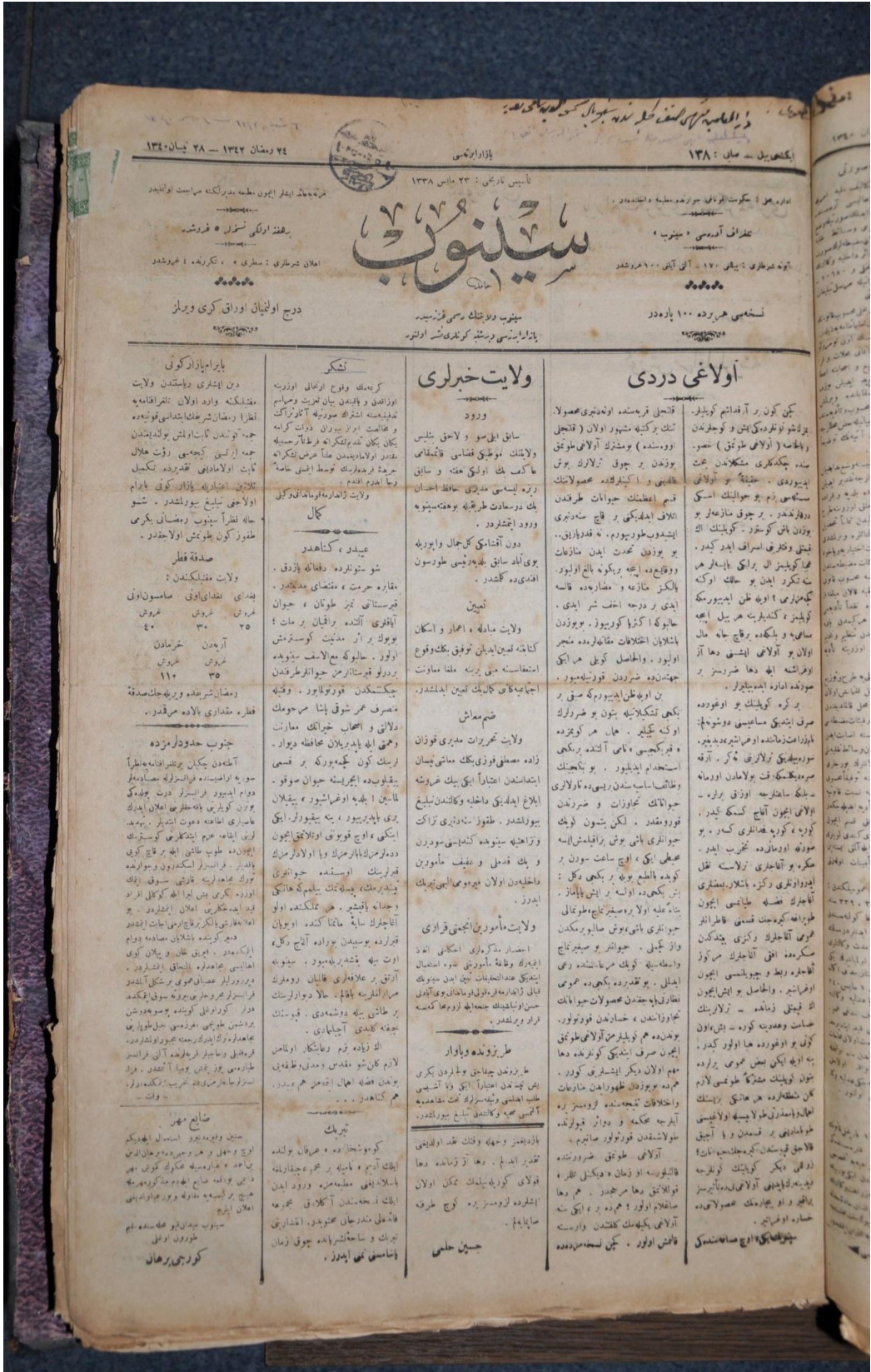
TÜRK KIZILAYI ARŞIV

T.K.A 1296/83 No ve T.K.A 1296/83.5 Kod Nolu Kızılay Arşiv Belgesi Türkiye'ye gemilerle gelen Mübadil sayılarını Gösterir Rapor.

EK-9

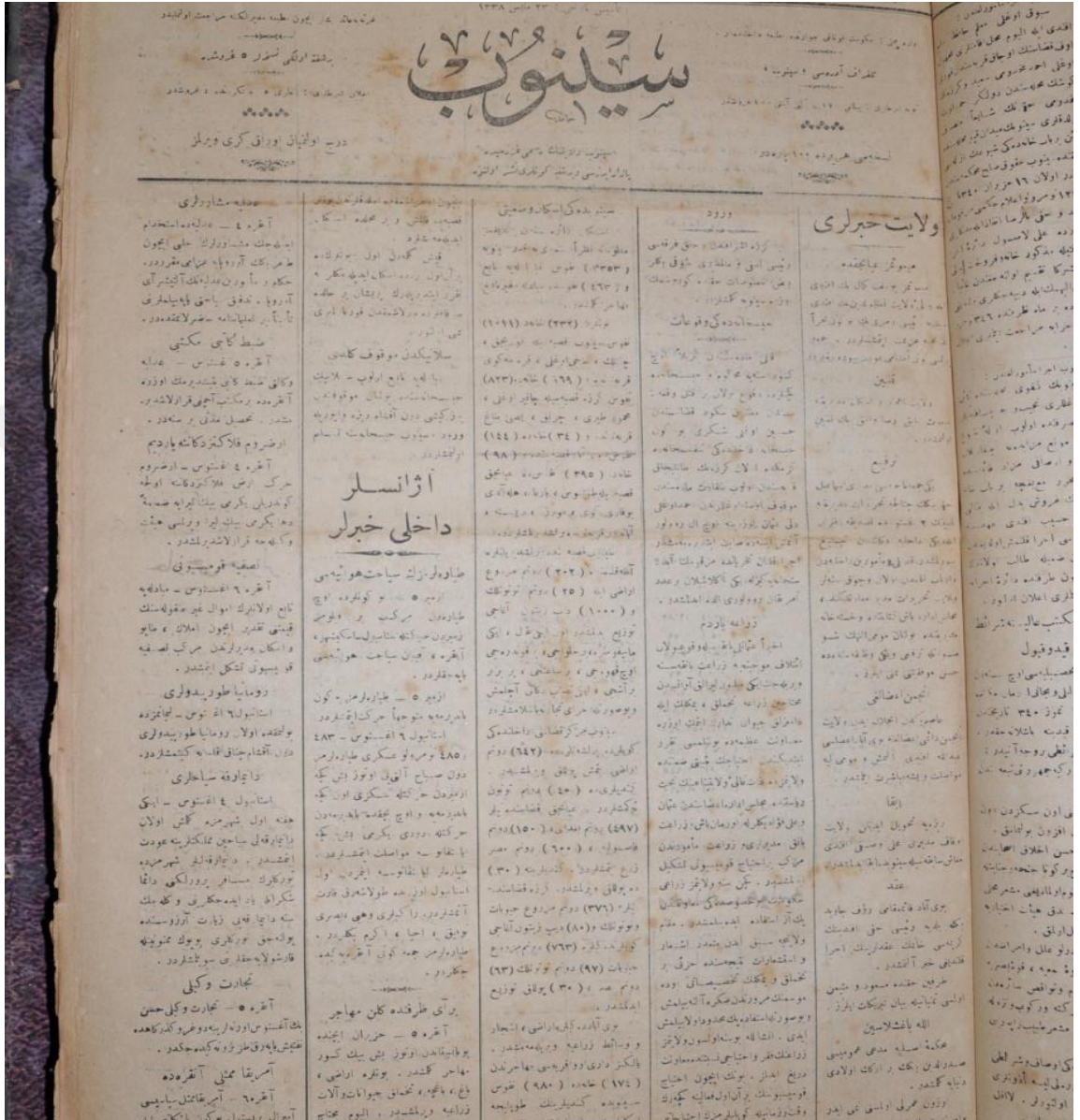
TAHAFFUZHANE (KARANTİNA BİNASI)										
AVRUPA KONSEYİ	DOĞAL VE KÜLTÜREL VARLIKLARI KORUMA ENVANTERİ (D.K.V.K.E)					ANIT		ENVANTER NO		
TÜRKİYE	KÜLTÜR VARLIKLARI VE MÜZELER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ							HARİTA NO:		
İLİ	İLÇESİ	MAHALLE, KÖY VEYA MEVKİİ			KORUMA DERECE	ANITSAL	1	2	3	
SİNOP	MERKEZ	ADA MAHALLESİ				CEVRESEL	1	2	3	
BOKAK VE KAPINÖ	KADASTRO PAFTA: 31	ADA: 33	PARSEL: 18							
ADİ: TAHAFFUZHANE (KARANTİNA BİNASI)	YAPTIRAN:	YAPAN:			MİMARİ ÇAĞI					
	YAPIM TARİHİ:	KİTABE			VAKFIYE					
GENEL TANIM: Deniz kenarında ve günümüzde duvarlarının büyük bölümü yıkık halde olan yapı dikdörtgen planlı olup güney, doğu ve batı cephelerindeki duvar kalıntıları halen görülmektedir.										
KORUMA DURUMU:	İYİ ORTA FENİ	TASİYİCİ YAPI	DIŞ YAPI	ÜST YAPI	İÇ YAPI	SÜSLEM ELEMENLARI	A B C	RUTUBET	YOK İZİ VAK ONEMLİ	
										
GÖZLEMLER:					BAKIM NDAN SORUMLU OLMASI GEREKEN KURULUŞ:					
BUGÜNKÜ SAHİBİ:					KÜLTÜR VE TURİZM BAKANLIĞI					
HAZİNE										
YAPILAN ONARIMLAR:										
AYRINTILI TANIM:					TEKNİK BİLGİLER					
Hörsün Hilmî'nin "Sinop Kitabeleri" adlı eserine göre Tahtaftuzhane (Karantina) olarak kullanılan bu bina, Hicri 1308 Miladi 1890/91 yılında o mevkiide bulunan Nisi Köyü'nün istiklâkî ile tesâs edilmiştir.Kuzey duvar kalıntılarında ise eser yoktur. Ancak bu cepheceid duvarın toprak seviyesinden aşağıda temel kalıntıları olması ihtimali vardır. Deniz kenarında kalan güney duvarının temel yapıları net olarak görülebilmekte olup yapıda Sinop yöresine özgü volkanik kesme taş kullanılmıştır.Genel olarak yapıdaki duvar kalınlığı 2 m. olup kalıntıların yüksekliği 140 cm. ile 166 cm arasında değişmektedir. Güney duvar uzunluğu 27 m. olup doğu ve batı duvarlarının uzunlukları ise simetrik olarak 8 m. dir. Bugün kalıntıları bulunmayan kuzey duvarının uzunluğu da diğer ölçülere uygun olarak 27 m. olmalıydı.Denizden gelen bir saldırı sonucu yıkılmış olduğu düşünülen yapıda bulunan 6 adet açıklık belki de top yuvası olarak kullanılmıştır.					SU		ELEKTRİK		ISITMA	KANALİZASYON
					ORJİNAL KULLANIMI:		KARANTİNA BİNASI			
					BUGÜNKÜ KULLANIMI:		HARABE			
					ÖNERİLEN KULLANIMI:		ANIT OLARAK KULLANILMASI			
					HAZIRLAYANLAR:		03.11.2010			
					Ercan KANBUR Arkeolog		Mahmet ÇÖNDÜR Arkeolog		Erdal ACAR Arkeolog	
YAYIN LİZİNİ:					KONTROL EDEN:		Fuat DERELİ Arkeolog Müze Müdür V.			
SİNOP İLİ TÜRK DÖNEMİ MİMARISI "Sanat Tarihi Doktora Tezi" Deniz EŞEMENLİ İST. 1990 sf. 106					EKLER:		TESCİL KARARI			
					HARİTA		X			
					FOTOĞRAF		X			
					RÖLEVE PROJESİ		22.09.2010-2797			
					RESTORASYON PROJESİ					
					HARİTA		X			
					KROKİ		X			
					KİTABE					
					VAKFIYE					
					REVİZYON:					

Sinop Tarihi ve Kültür Envanteri'nde kayıt altına alınmış günümüzde küçük bir kalıntısı kalan karantina binası mübadillerin Sinop iline geldiklerinde temas ettikleri yer.(Dipnot 191)

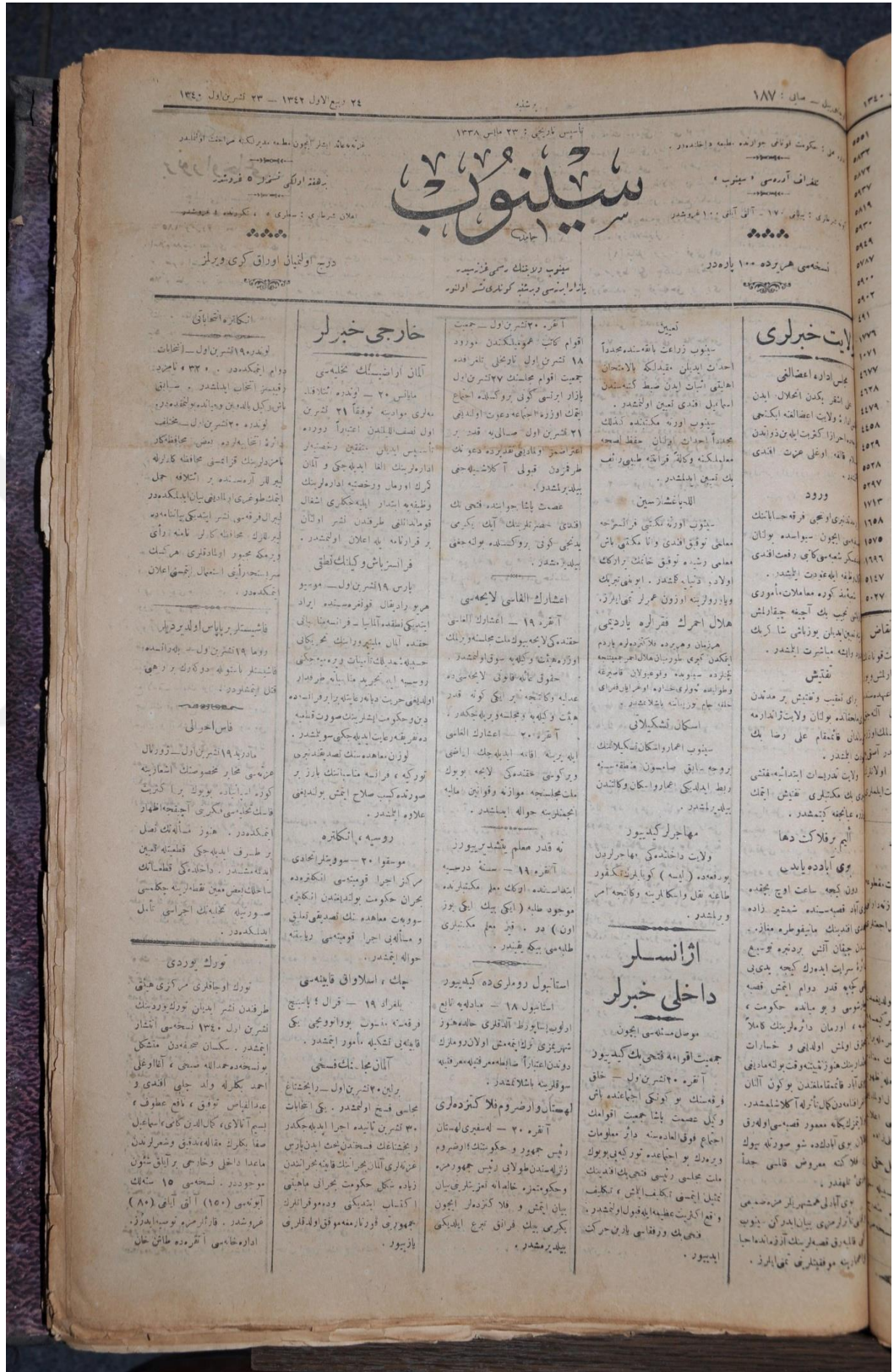

Sinop Gazetesi, Sayı 138- 24 Nisan 1924 –ön sayfa Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

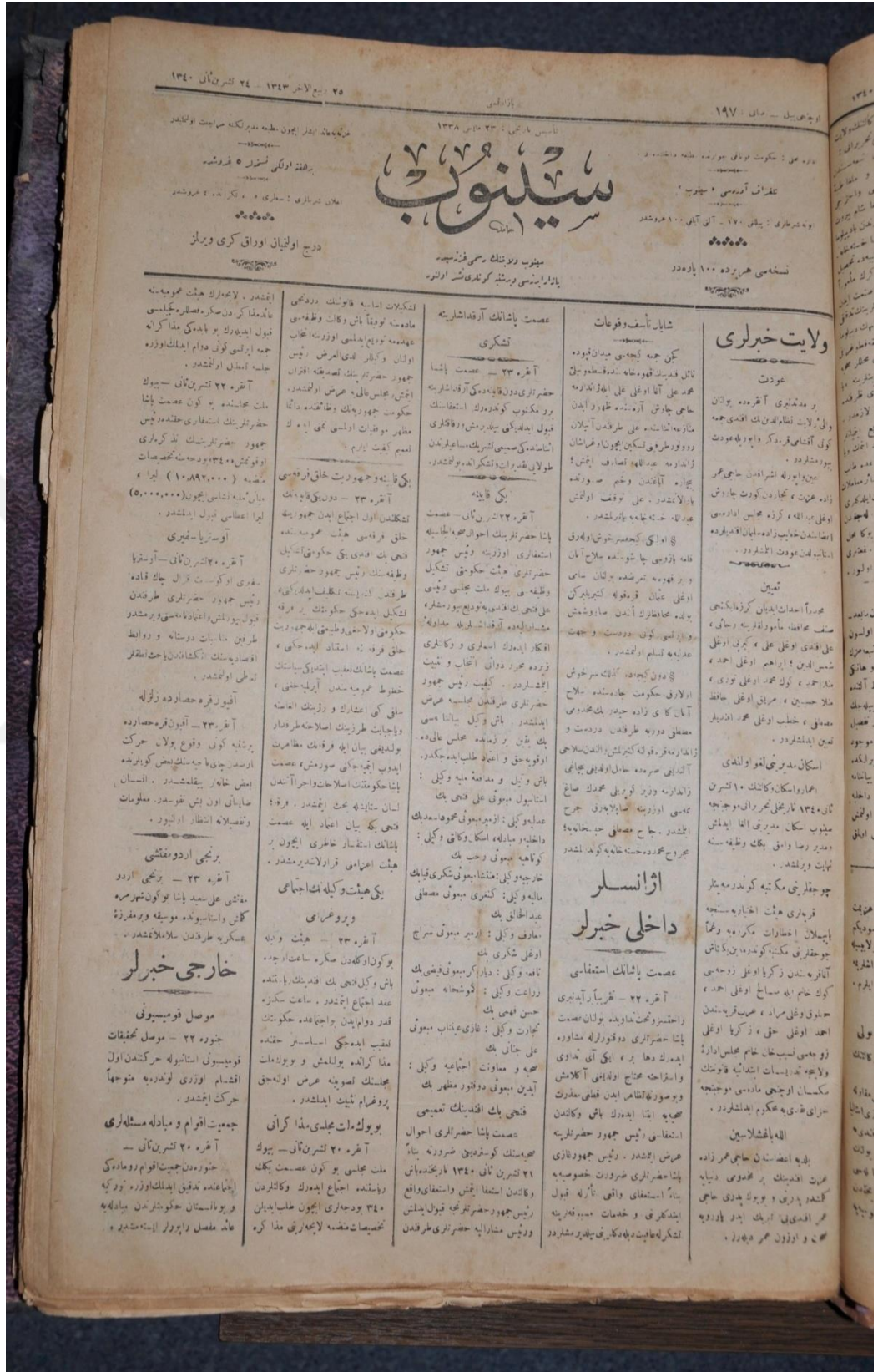
EK-12

Sinop Gazetesi Sayı 165- 7 Ağustos 1924, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

Sinop Gazetesi, Sayı 187- 23 Ekim 1924- Ön sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

Sinop Gazetesi Sayı 197, 24 Kasım 1924-Ön sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

EK-17

 مبدلہ ، اعمار واسكان وكالتي
 آئندہ ترک ہبہ خصوصی پائنتہ
 امارہ سورینی
 ۱۶۱۱۷
 ۴۷۲

DEVLET ARŞIVLER GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
 CUMHURİYET ARŞIVI

۱۹۵۷ . ۱۰ . ۱۰
 سنیو کله قازیلدی ایلکله ایچره سنیو کله مبادلہ تاریخ ۱۹۵۷ . ۱۰ . ۱۰ سنیو کله و سنیو کله
 ایجاب ایلدی اولدی کیه سنیو کله ایچره سنیو کله قازیلدی ایلکله ایچره کله قازیلدی
 ولایتیه کی ۱۹۵۷ . ۱۰ . ۱۰ سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره
 سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره سنیو کله ایچره

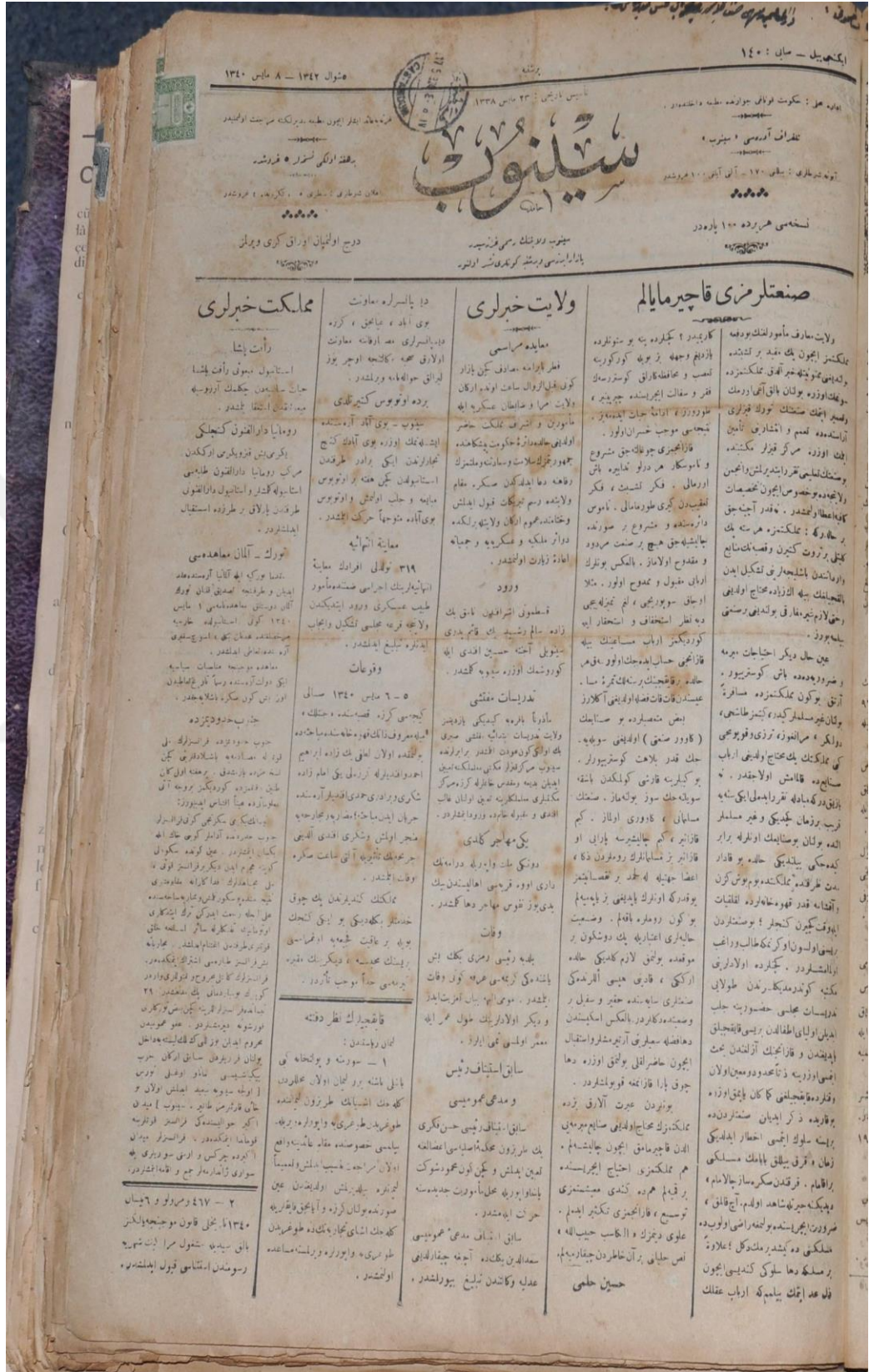
قیادیم
 ۱۷/۱
 سنیو کله

272			11	18	83	25
-----	--	--	----	----	----	----

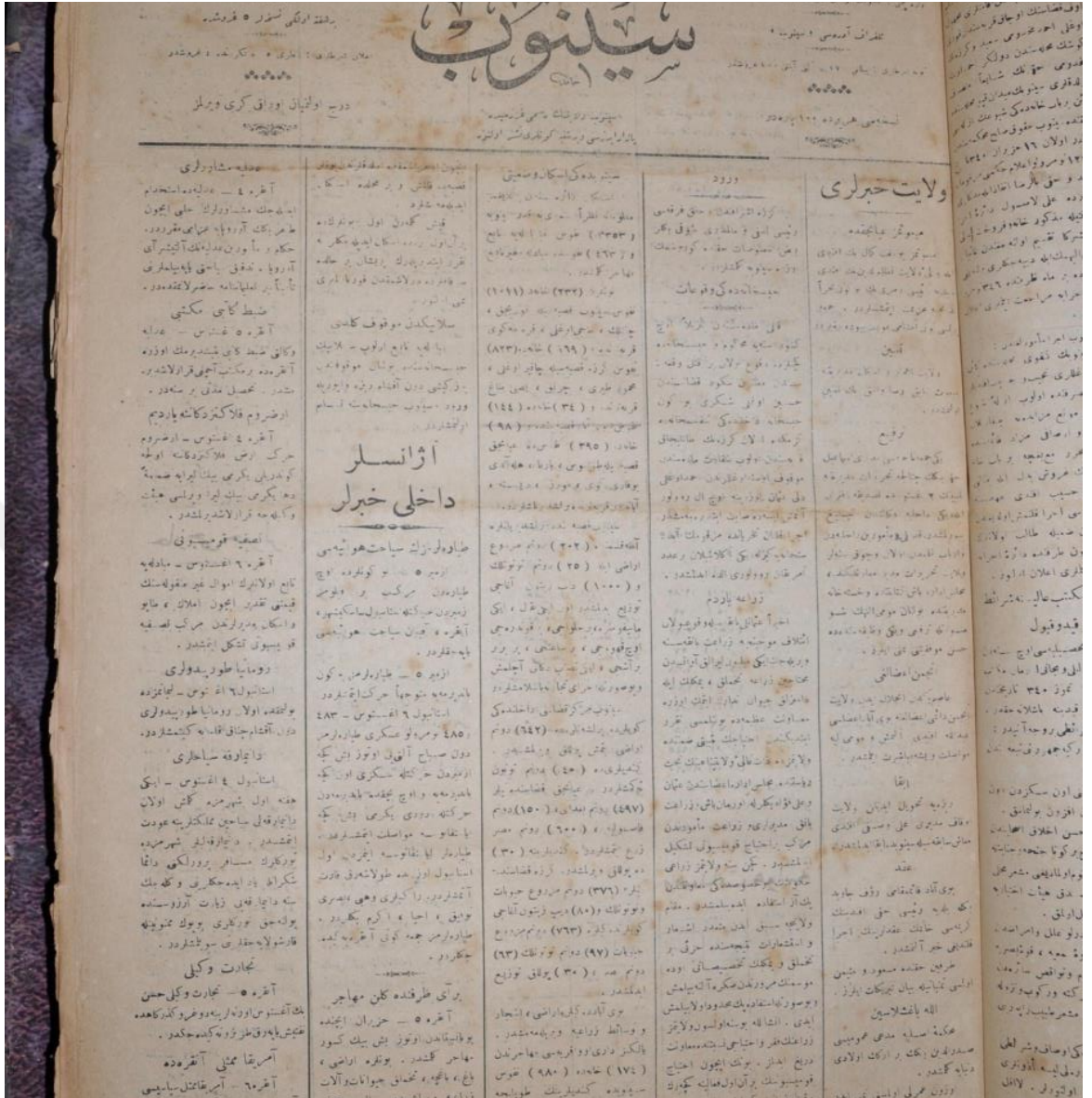
B.C.A 272-0-0-11/18.83.25 Kod Nolu Arşiv Belgesi Sinop'a gelen Kavala muhacirlerin iskanı için, buradaki Rumların bir an evvel nakillerinin yapılması.

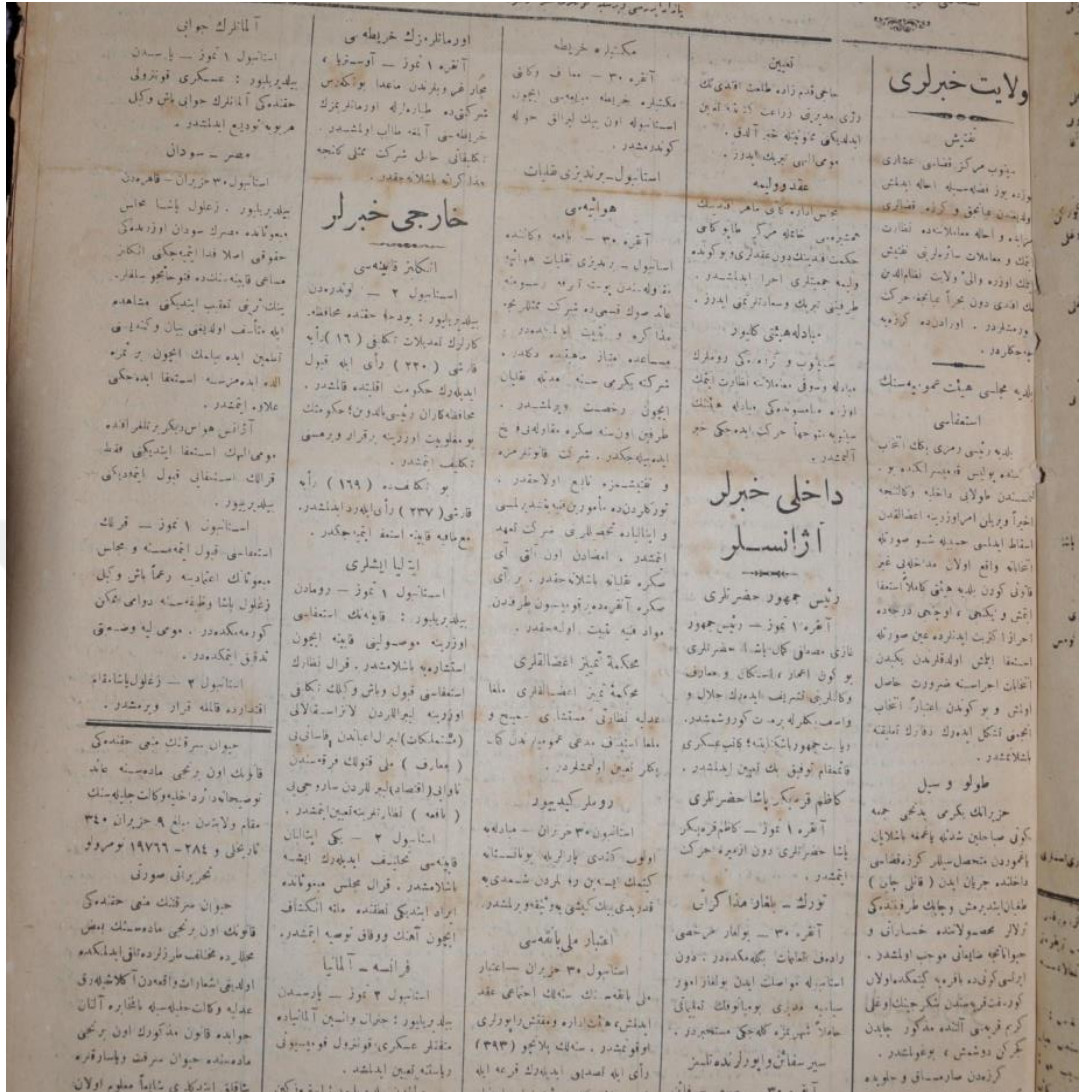
Sinop Gazetesi Sayı135, 17 Nisan 1924 Ön sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

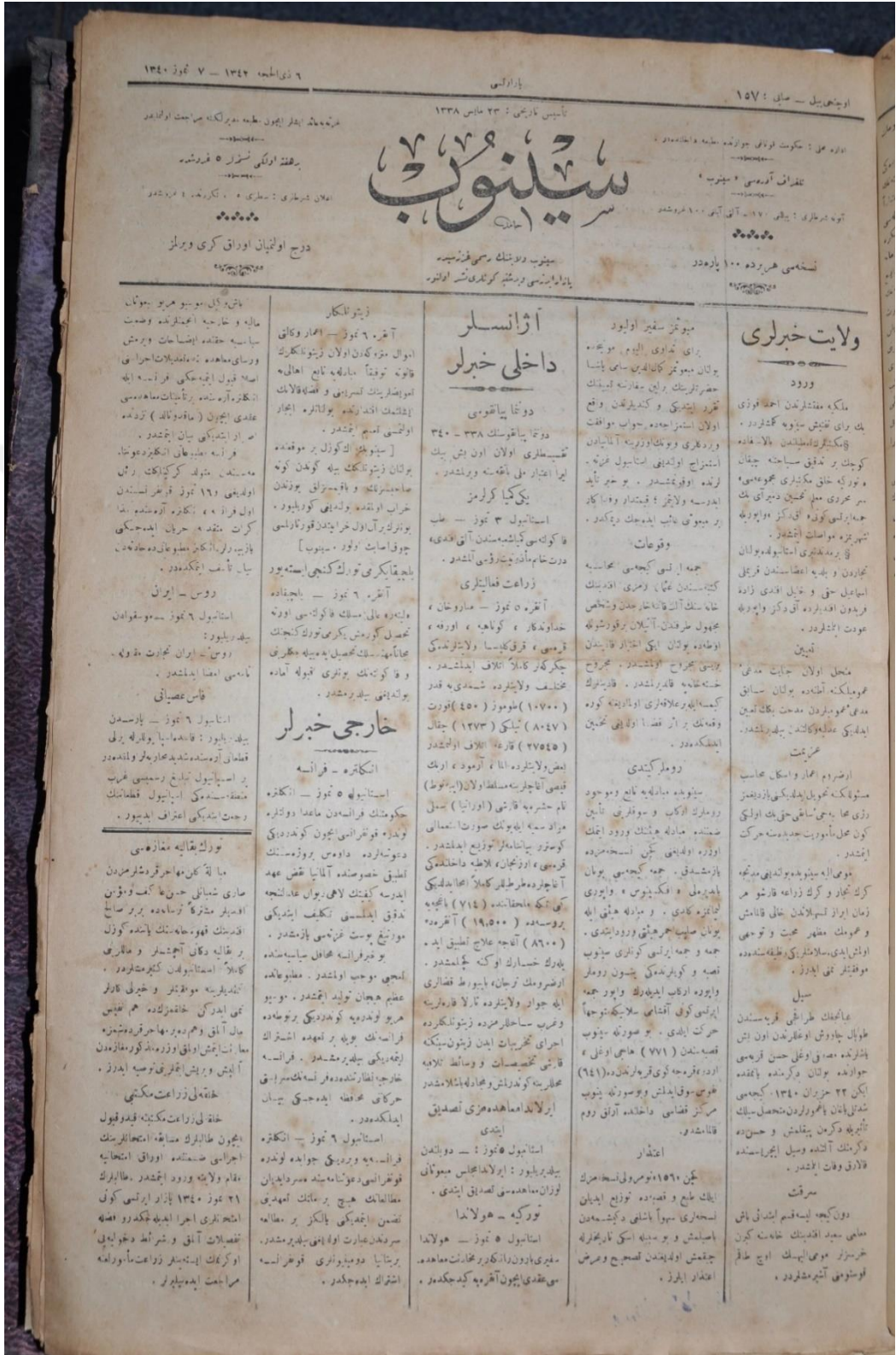
Sinop Gazetesi Sayı 140, 8 Mayıs 1924- Ön sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

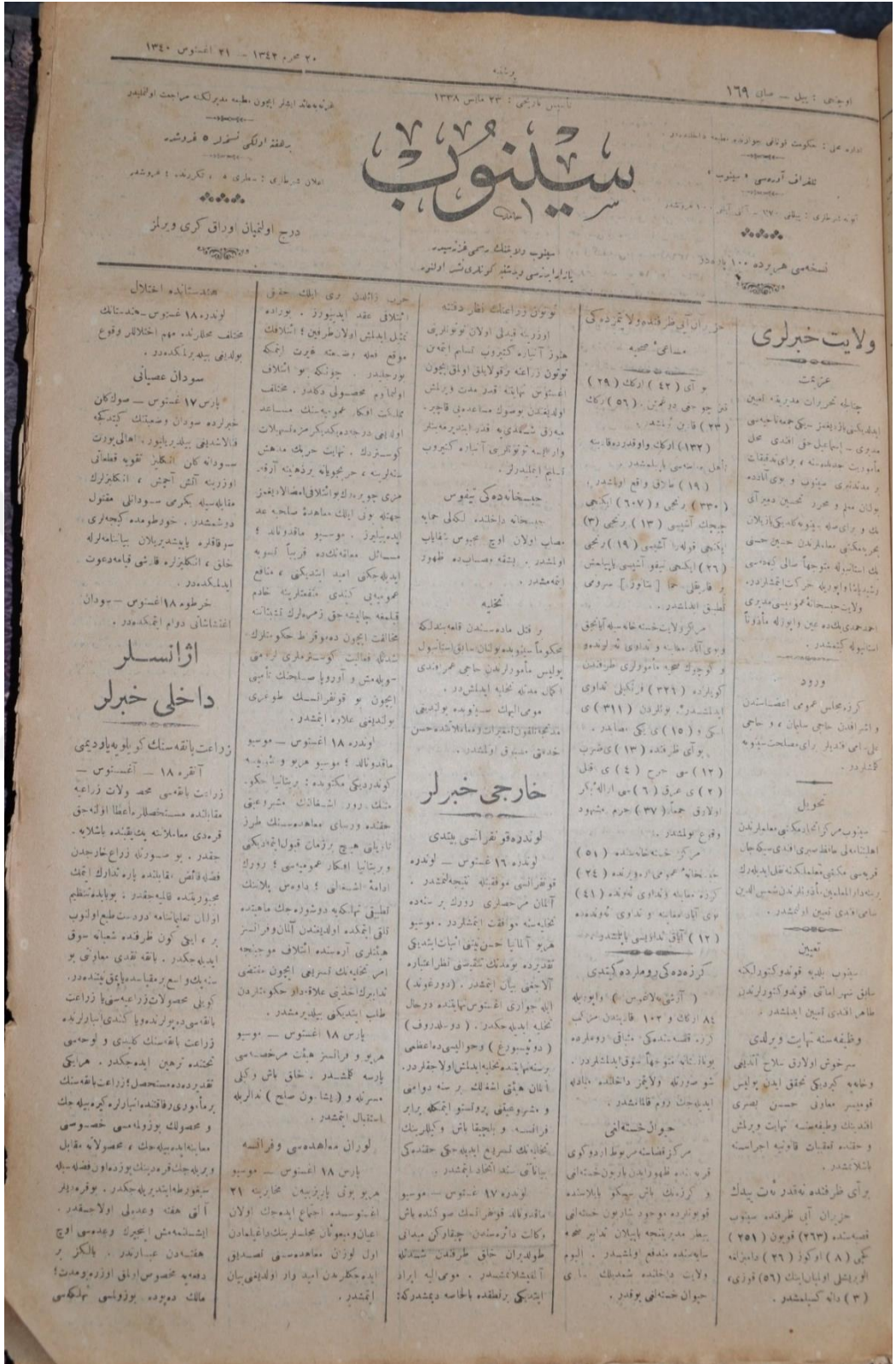
Sinop Gazetesi Say165,7 Ağustos 1934-Ön Sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi

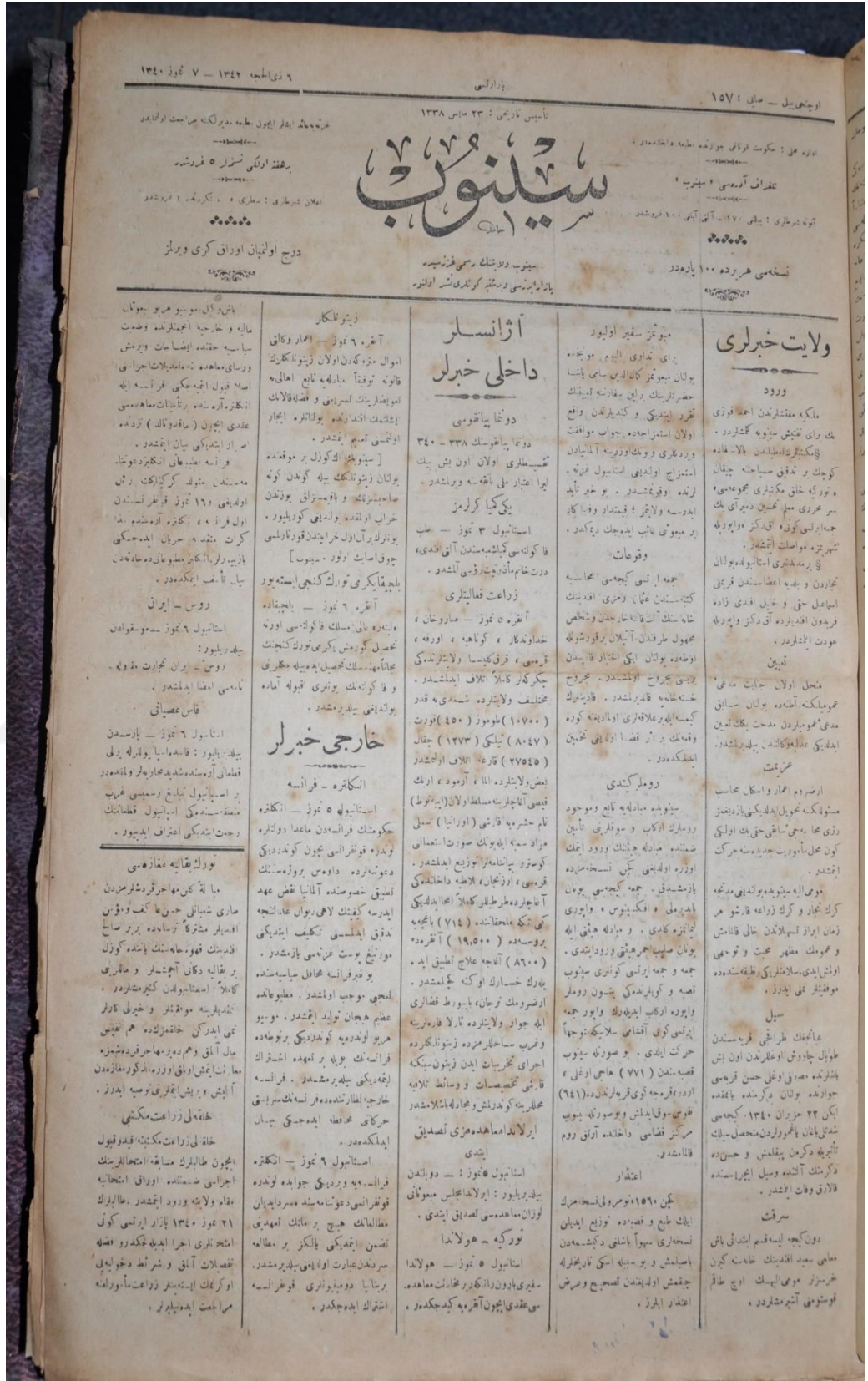
Sinop Gazetesi Sayı 156,3 Temmuz 1924, Ön Sayfa, Sinop Dr. Rıza Nur İl Kütüphanesi

Sinop Gazetesi Sayı 157, 7 Temmuz 1924, Ön sayfa, Sinop Dr. Rıza Nur İl Kütüphanesi

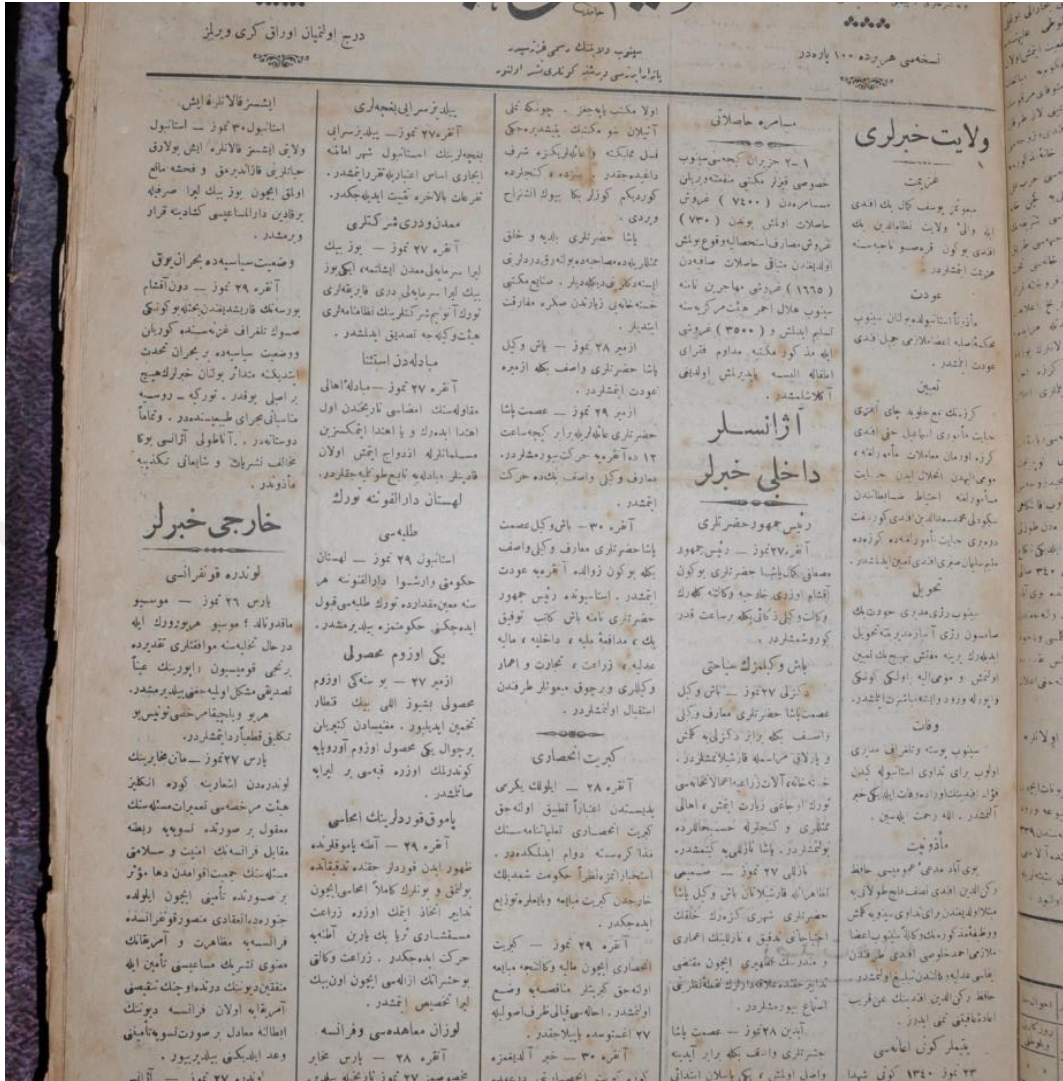
Sinop Gazetesi Sayı 169, 21 Ağustos 1924, Ön sayfa, Sinop Dr. Rıza Nur İl Kütüphanesi

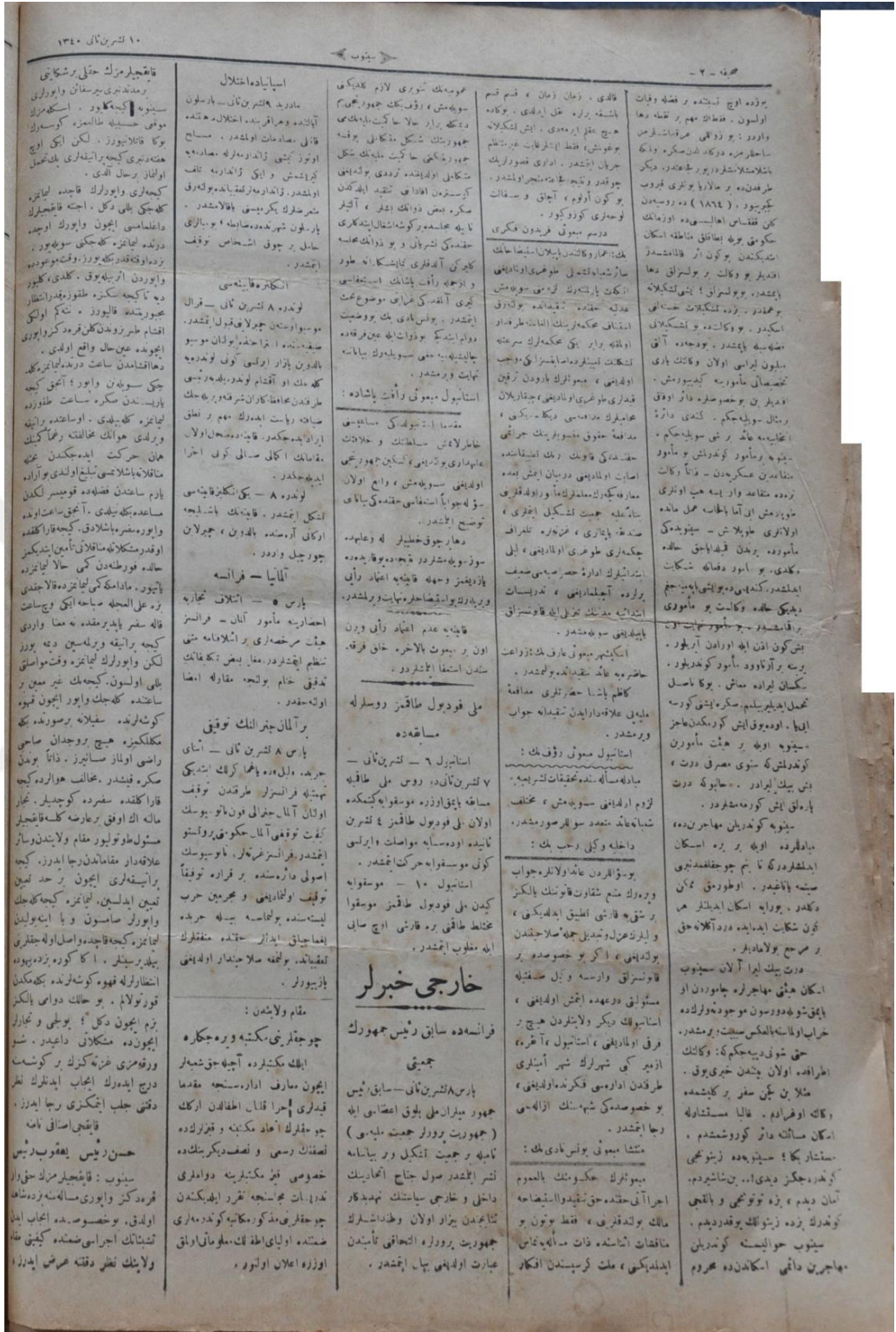
Sinop Gazetesi Sayı 157, 7 Temmuz 1924, Ön sayfa, Sinop Dr. Rıza Nur İl Kütüphanesi

Sinop Gazetesi Sayı 139, 1 Mayıs 1924, Ön sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi Dipnot (232)

Sinop Gazetesi Sayı 163, 31 Temmuz 1924, Ön sayfa, Sinop Dr. Rıza Nur İl Kütüphanesi

Sinop Gazetesi Sayı 102, 11 Aralık 1924, Sinop Dr. Rıza Nur İL Kütüphanesi

EK 29

تلفر اقامه

موزوده صره نوسره سی

آدرس:
انده اهلانده

طریق:
DEVE

اشارات محتمله:
۱۹۹۶

مخرجه	مخرج نوسره سی	اکه سی و غیره	تاریخی محل	تاریخی	ساعت	امضا
سینوب	۴۲۶۵	۱۱۵	تاریخی محل	تاریخی	ساعت	امضا
تاریخی	ساعت: ۴۴	دقیقه: ۴۸	تاریخی	تاریخی	ساعت	امضا

مرتب اولدیز سینوبه ۷۷ مایه کلدک اهلانده و هوایانیز کلدک
 حاله اهلانده ایله قابل اولدیزدیز با غرضاف ذات حاضرینا هیلدیز
 اهلانده ایله کلدک کلدک کلدک کلدک کلدک کلدک کلدک کلدک کلدک
 صدر بدی افندیز محتمماً اهلانده قول اولدیزدیز که اهلانده برایدیز
 مکتوب صدر بدی کلدک کلدک اهلانده صدر بدی کلدک کلدک کلدک کلدک
 وزیره اولدیزدیز اهلانده اهلانده اهلانده اهلانده اهلانده

اعلان مطبوعه سی

B.C.A 272-0-0-11/18.85.5 Kod Nolu Arşiv Belgesi Sinop'ta muhacirlerin nerelere iskan edildikleri, ne miktar arazi verildiği ve içlerinde sanat erbabı olup olmadığının bildirilmesini içeren belge

EK 29-a

تذکره اشخاص

موروده صوره نومبرسى

آدرس:

اشارات محتمله:

طریق:

تاریخی	مخرج نومبرسى	کلیه مى و غربى	نومبره جمهرى	آلذینى محل	تاریخی	ساعت	امضا
			پوسته، تلفراف و تلفون اداره مى				
			حکومت انفراف مجاورانندن دولایى برکون، مسئولیت قبول انفراف	بازلذینى محل	تاریخی	ساعت	امضا

تاریخی: ساعت: دقیقه:

اولدقلىرى دلتنه كان ايجامه ايجامه خاب اولدقلىرى صورده قلم

اخرام ایدر حاکومه لکونز قالدقلم

هوالبین اوتدوق بولنه میندی والدی ولایت ارجامه انجمله اهلان

لته كان یا ایدر حاکومه اولدقلىرى نرنگلر اولدقلىرى در پيشاه وقتان

موصوب اولدقلىرى ارز و ایدلیله قالدقلم هوالبین ارجامه انجمله

هوق حکت و تحقیق نرنگلر بعدن

محقق

تاریخی: ساعت: دقیقه:

صوبه اولدقلىرى - انجمله مطبوعه

تاریخی: ساعت: دقیقه:

B.C.A 272-0-0-11/18.85.5 Kod Nolu Arşiv Belgesi Sinop'ta muhacirlerin nerelere iskan edildikleri, ne miktar arazi verildiği ve içlerinde sanat erbabı olup olmadığının bildirilmesini içeren belge

EK-31-a

مبارک

۲۰۹
۱۸۸۶

داعلم حاکم

GEZLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİNİ

تاریخ ثبت:

رقم	تاریخ ورودی	تاریخ خروجی	ملاحظات
۵۲۷	۲۶	۲۶	

تاریخ: ۲۶ - ساعت: ۱۶ دقیقه: ۱۶

کرنه، دهگه ندی سز خانه داری اوده (حقدک) ۱۹ سیه لایه

۱۷۱۱ فرودگی قزان جوانی بیه ساهه. بویلیسی

۲۹۲

داع نظام الدیم

المیزه بیلدی الله صابری

Ek-31-b

مبارک

مبادله ۱۰ عمارت و اسکان و کالتی

GEZLET ARŞIVLERİ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ
CUMHURİYET ARŞİNİ

تاریخ ورودی	تاریخ خروجی	ملاحظات
		مبادله ۱۰ عمارت و اسکان و کالتی

۲۷۲

۱۴

۷۷۳۵

۱۶

B.C.A 272-0-0-14/77.35.14 Kod Nolu Arşiv Belgesi Sinop ve Karamürsel'de iskan edilen Darıovalıların İstanbul'da cins ve miktarlarının bildirilmesini gösterir belge

۴ ایلول ۱۳۴۰

سینوب

شهرت را با برادری و وطن پرستی و با استقامت و وفاداری
نارنج و نوس و سینه با ساختن و با
و هویتی و وزنه آلفی تورک
دولت و دینش و دینش
عربی و میری و اگر چه نهمین
جبهه چی تورک
ملکله مأمورین به بلدیور

خارجی قوه به ایل بلای
سازجه و اسفند و قوربه ایل
مومنان مرکز ششیرور

۳ - کرک ایساروط
کیش و کرک فرار اجیش اولسون
کک اجیده بو اولون دست استابول
شهرت استک ۱۹۱۲ - ۱۳۳۸
قون و حوجیه ایلی ایلی حوز ششیرور
اعالیستند [۰] و بوزجه و ایلیور
آله لری کتک اسلیستند یولان
باده به نایع اولون و ملرمان ملق اولون
اصولی دادمشه کله اولور

[۱] ماکو حود و ووجه آیلور
۳۳۸ لری اولون در سادات اشکبار
بلدی حقدمک موقت قارکین
برخی مادمی

استابول شهرتک حدودی
روملی فادی خارج اولون اولور
۲۷ رمضان ۱۲۹۴ تاریخل در سادات
بلدی قارکین کورتریان حدودی
۲۷ رمضان ۱۲۹۴ تاریخل در سادات
بلدی قارکین استابول بلدی
حدودی کورترن مادمسیدر
[در سادات حدودی خیرله سادات
کورترلیدی و جهه روم ایلی قارکین
باشلاهدق کورک و باجه کورتری
اولکند ایلرله چیمکلی کافدشاه
علیک کورک کورک کورک اوس
داود باشا خیرله دار جیفه کورک
و آیفاسوس اولقندن مرور ایله
آله داخل اولورق آتاملو طرفه
کیوب بو ساتیجی نامی کور
باشلاهدق اولق کور کور ساتیجی
تردان کور ایله ایلرله چیمکلی کورک
درسی اولقندن آت با و قار کور
قره لری اولکند کورک آتاملو
قاریبه سنی خط داخلده کورک
شاهدر

اوجیه مادمه عاهدق قارکین
آ - یولور مایله قاره نامه
۱۶ نیمی مادمه کورک دردی قورسی
موجیه مایله نایع ایلان منفه
حدودی داخلده قایر و بو منفه
داخلده اقامت و سیاحت کی تورک
تیمه ک حائل اولدی بون حیرتورن
استاده ایلدور بو منفه کورک
خارجه و ملک خارچدن بو منفه
اصولی داورمشه کیوب جاقولور
ب - یولورله تورکیه عوده
حائل روملردن اولان مایله غیر
نایع روملردن ایساروطه کیش
اولان شهرتورن بون حیرتورن
کندیلرله بالکدر استابول (معین
مایدی وار

دولت و دینش و دینش
عربی و میری و اگر چه نهمین
جبهه چی تورک
ملکله مأمورین به بلدیور

خارجی قوه به ایل بلای
سازجه و اسفند و قوربه ایل
مومنان مرکز ششیرور

۳ - کرک ایساروط
کیش و کرک فرار اجیش اولسون
کک اجیده بو اولون دست استابول
شهرت استک ۱۹۱۲ - ۱۳۳۸
قون و حوجیه ایلی ایلی حوز ششیرور
اعالیستند [۰] و بوزجه و ایلیور
آله لری کتک اسلیستند یولان
باده به نایع اولون و ملرمان ملق اولون
اصولی دادمشه کله اولور

[۱] ماکو حود و ووجه آیلور
۳۳۸ لری اولون در سادات اشکبار
بلدی حقدمک موقت قارکین
برخی مادمی

استابول شهرتک حدودی
روملی فادی خارج اولون اولور
۲۷ رمضان ۱۲۹۴ تاریخل در سادات
بلدی قارکین کورتریان حدودی
۲۷ رمضان ۱۲۹۴ تاریخل در سادات
بلدی قارکین استابول بلدی
حدودی کورترن مادمسیدر
[در سادات حدودی خیرله سادات
کورترلیدی و جهه روم ایلی قارکین
باشلاهدق کورک و باجه کورتری
اولکند ایلرله چیمکلی کافدشاه
علیک کورک کورک کورک اوس
داود باشا خیرله دار جیفه کورک
و آیفاسوس اولقندن مرور ایله
آله داخل اولورق آتاملو طرفه
کیوب بو ساتیجی نامی کور
باشلاهدق اولق کور کور ساتیجی
تردان کور ایله ایلرله چیمکلی کورک
درسی اولقندن آت با و قار کور
قره لری اولکند کورک آتاملو
قاریبه سنی خط داخلده کورک
شاهدر

اوجیه مادمه عاهدق قارکین
آ - یولور مایله قاره نامه
۱۶ نیمی مادمه کورک دردی قورسی
موجیه مایله نایع ایلان منفه
حدودی داخلده قایر و بو منفه
داخلده اقامت و سیاحت کی تورک
تیمه ک حائل اولدی بون حیرتورن
استاده ایلدور بو منفه کورک
خارجه و ملک خارچدن بو منفه
اصولی داورمشه کیوب جاقولور
ب - یولورله تورکیه عوده
حائل روملردن اولان مایله غیر
نایع روملردن ایساروطه کیش
اولان شهرتورن بون حیرتورن
کندیلرله بالکدر استابول (معین
مایدی وار

دولت و دینش و دینش
عربی و میری و اگر چه نهمین
جبهه چی تورک
ملکله مأمورین به بلدیور

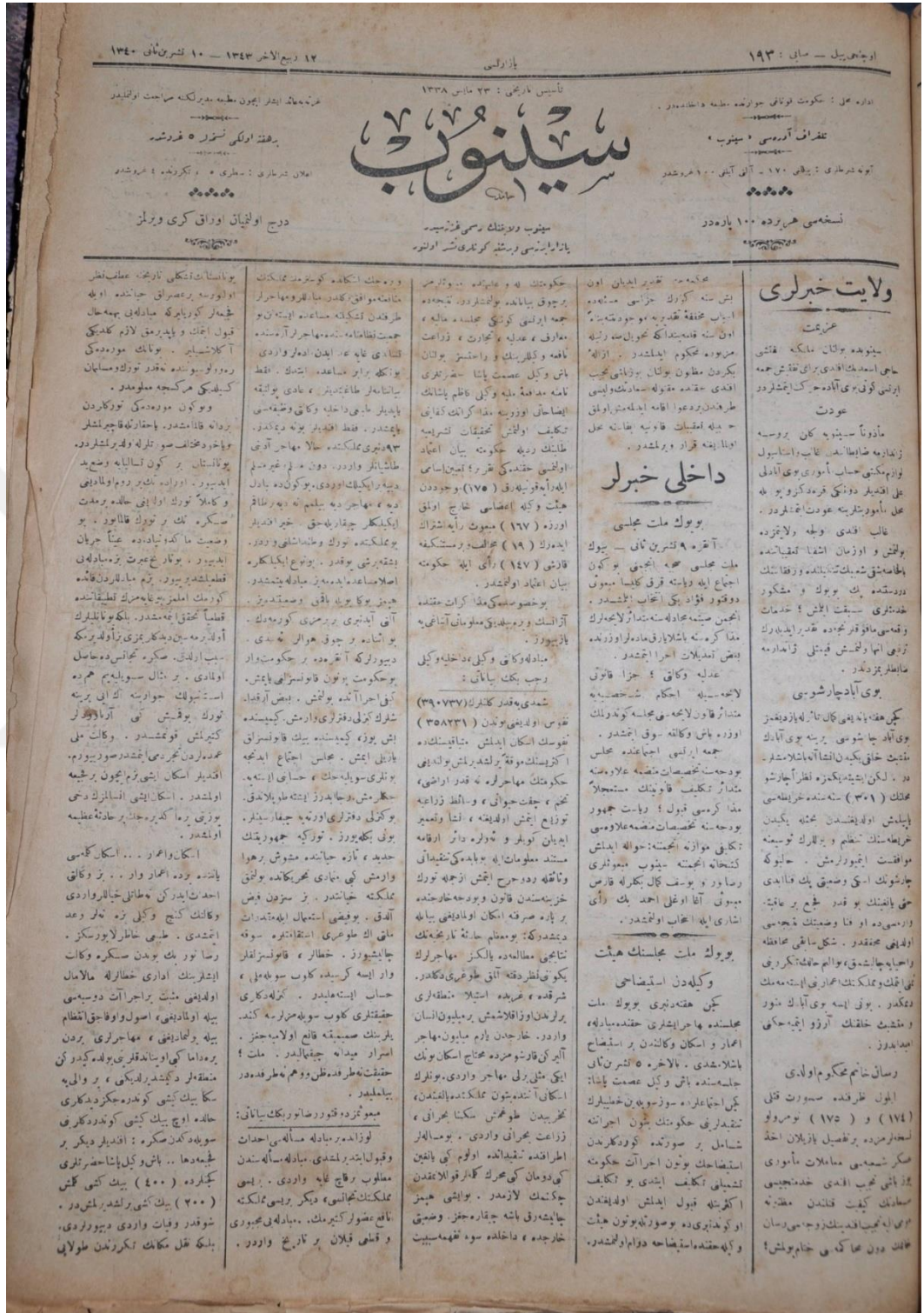
خارجی قوه به ایل بلای
سازجه و اسفند و قوربه ایل
مومنان مرکز ششیرور

۳ - کرک ایساروط
کیش و کرک فرار اجیش اولسون
کک اجیده بو اولون دست استابول
شهرت استک ۱۹۱۲ - ۱۳۳۸
قون و حوجیه ایلی ایلی حوز ششیرور
اعالیستند [۰] و بوزجه و ایلیور
آله لری کتک اسلیستند یولان
باده به نایع اولون و ملرمان ملق اولون
اصولی دادمشه کله اولور

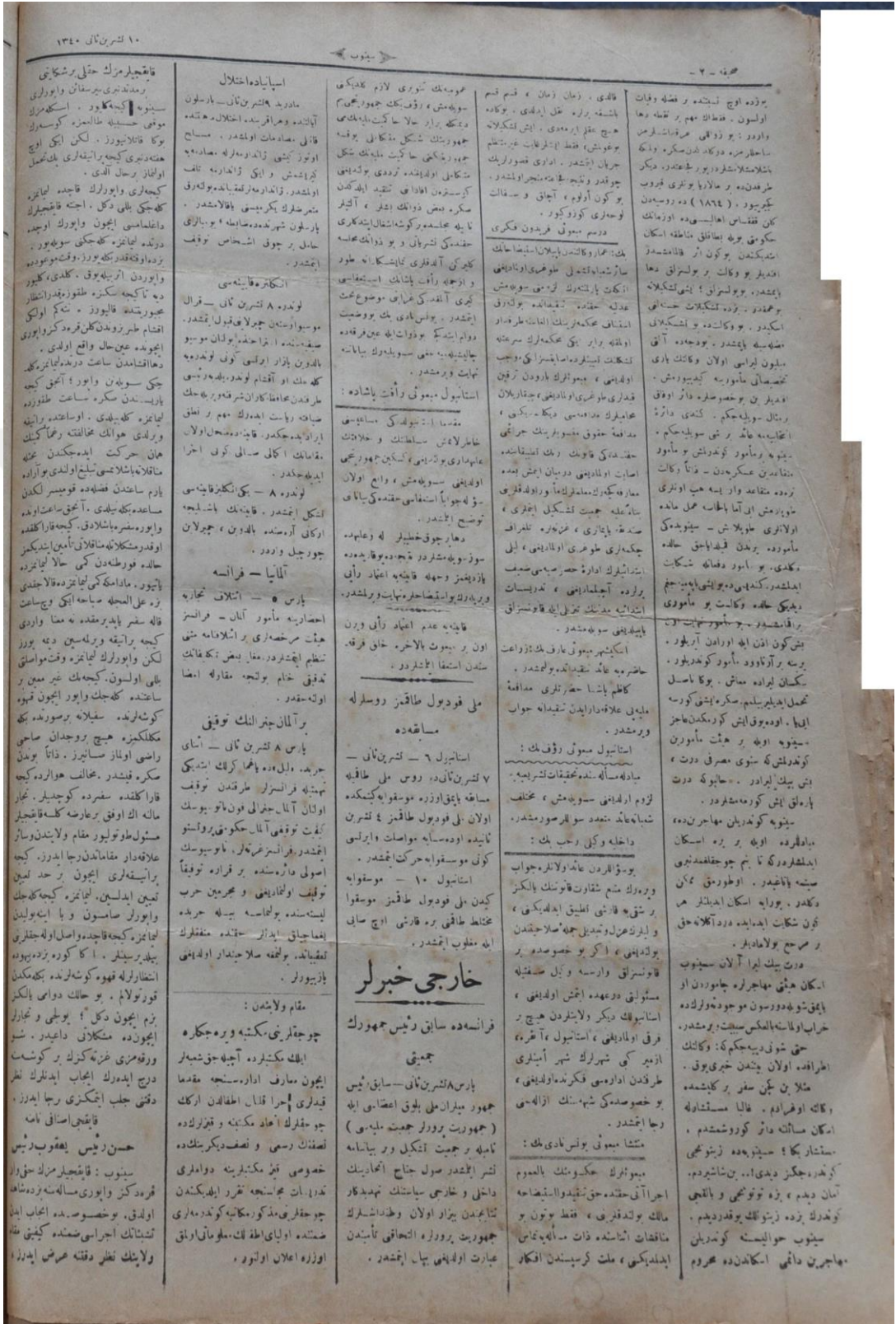
[۱] ماکو حود و ووجه آیلور
۳۳۸ لری اولون در سادات اشکبار
بلدی حقدمک موقت قارکین
برخی مادمی

استابول شهرتک حدودی
روملی فادی خارج اولون اولور
۲۷ رمضان ۱۲۹۴ تاریخل در سادات
بلدی قارکین کورتریان حدودی
۲۷ رمضان ۱۲۹۴ تاریخل در سادات
بلدی قارکین استابول بلدی
حدودی کورترن مادمسیدر
[در سادات حدودی خیرله سادات
کورترلیدی و جهه روم ایلی قارکین
باشلاهدق کورک و باجه کورتری
اولکند ایلرله چیمکلی کافدشاه
علیک کورک کورک کورک اوس
داود باشا خیرله دار جیفه کورک
و آیفاسوس اولقندن مرور ایله
آله داخل اولورق آتاملو طرفه
کیوب بو ساتیجی نامی کور
باشلاهدق اولق کور کور ساتیجی
تردان کور ایله ایلرله چیمکلی کورک
درسی اولقندن آت با و قار کور
قره لری اولکند کورک آتاملو
قاریبه سنی خط داخلده کورک
شاهدر

اوجیه مادمه عاهدق قارکین
آ - یولور مایله قاره نامه
۱۶ نیمی مادمه کورک دردی قورسی
موجیه مایله نایع ایلان منفه
حدودی داخلده قایر و بو منفه
داخلده اقامت و سیاحت کی تورک
تیمه ک حائل اولدی بون حیرتورن
استاده ایلدور بو منفه کورک
خارجه و ملک خارچدن بو منفه
اصولی داورمشه کیوب جاقولور
ب - یولورله تورکیه عوده
حائل روملردن اولان مایله غیر
نایع روملردن ایساروطه کیش
اولان شهرتورن بون حیرتورن
کندیلرله بالکدر استابول (معین
مایدی وار

Sinop Gazetesi, Sayı 193, 10 Kasım 1924, Ön sayfa, Sinop Dr. Rıza Nur İl Kütüphanesi, Sinop Mebusu Dr. Rıza Nur'un Sinop Mübadelesi hakkında Meclis Konuşması

Sinop Gazetesi, Sayı 193, 10 Kasım 1924, Ön sayfa, Sinop Dr.Rıza Nur İl Kütüphanesi, Sinop Mebusu Dr.Rıza Nur'un Sinop Mübadelesi hakkında Meclis Konuşması

EK-36 B.C.A 272-0-0-11/ 21 - 105 – 4 Fon Kodlu Sinop'ta iskân edilen Balkan muhacirlerine ait isim cetvellerinin takdimi başlıklı tablo halindeki belgelerden EK-38 den sadeleştirip konuya teşkil eden hususlar günümüz Türkçesine aktarılarak yeni bir tabloyla hazırlanmıştır.

Sinop İline Gelen Mübadillerden Rum Emval Metrukesine Yerleşenlerin Listesi 1

Sıra No	Ad-Soyad	Geldiği Yer	Nüfusu	Kıymet Mukayedesi	Yerleştiği Yer
1	Mehmet oğlu Battal	Darıova	2	22.500	Reji Sokak
2	Raşid Oğlu Halim	Dukad	5	71000	Zeytinlik
3	Hasan Bayram	Dukad	4	18000	Zeytinlik
4	Mehmet Dembe	Dukad	4	30.000	Zeytinlik
5	İsmail Salih	Dukad	4	25.000	Zeytinlik
6	Mükremin Oğlu Hafız Hüseyin Efendi	Kavala/Alhan	4	39 bin kuruş	Çukur Çeşme No-64
7	Kasap Hasan Ağa	Hacı Şaban	4	42.000 bin guruş	Yüksek Kaldırım Sokak
8	Kayred Oğlu Osman	Darıova	5	42.000 bin guruş	Yüksek Kaldırım Sokak
9	Terzi Süleyman	Darıova	4	27.000	Yüksek Kaldırım Sokak
10	Köse Ali	Darıova	7	60.000	Yüksek Kaldırım

					Sokak
11	Hacı Adem	Darıova	10	11250 bahçe 2100 hane kıymeti 126000 cedid kıymeti 13725 bahçe hanenin cedid kıymeti	Yüksek Kaldırım Sokak
12	Mümin	Alhan	7	852500 guruş	Mekhi Caddesi
13	Tahir Efendi	Drama	2	836000 guruş	Hükümet Caddesi No:196
14	Arifoğlu Mehmet	Darıova	6	60000 guruş	Balı
15	İbrahimoğlu Mümin	Drama	3	815000 guruş	Park Sokağı No:190
16	Hacı Hüseyin	Kavlacık	2	851000 guruş	Zeytinlik No:26
17	Hafız Recep Efendi	Alhan	3	16.500	Meryem Ana Sk.
18	Alioğlu Mümin	Alhan	6	30.000	Mektep Sokağı
19	Hasanoğlu Hüseyin	Alhan	4	66000	Zeytinlik
20	Memarif Hafız Hüseyin Efendi	Arpanalı	4	21.000	Zeytinlik

Sinop İline Gelen Mübadillerden Rum Emval Metrukesine Yerleşenlerin Listesi-2

Sıra No	Ad-Soyad	Geldiği Yer	Nüfusu	Kıymet Mukayedesi	Yerleştiği Yer
21	Hafız Recep Efendi	Arpanalı	2	54000	Zeytinlik
22	Mehmet Oğlu Hasan	Arpanalı	2	50000	Yüksek Kaldırım
23	Hacı Ömer	Darıova	8	60000	Yüksek Kaldırım
24	Mehmet Bin Hüseyin	Darıova	8	66.000	Yüksek Kaldırım
25	Dranalı Fatma	Drama	2	90000	Yüksek Kaldırım
26	Mustafa Efendi	Alhan	5	36.000	Meryem Ana
27	Recep Kembe	Alhan	6	48.000	Yüksek Kaldırım Sokak
28	Hamza Mustafa	Alhan	4	48.000	Mektep Sokağı
29	Çiçek Mümin	Alhan	4	48.000	Yüksek Kaldırım Sokak
30	Mustafa Hüseyin	Alhan	2	105.000	Meryem Ana
31	Behize Hanım	Siroz	5	108000	Varoş Mahallesi
32	Sadık	Darıova	7	150.000 guruş	Balı
33	Şakiroğlu Osman	Dukad	4	32.000 guruş	Zeytinlik
34	Yemzade Setevtav	Dukad	5	30.000 guruş	Zeytinlik
35	Salih Arif	Dukad	4	24.000	Zeytinlik
36	Bayran Hasan	Dukad	4	24.000	Zeytinlik
37	Aynacı İsmail Ağa	Darıova	10	86.400	Yüksek Kaldırım

38	Ömer Oğlu Hasan Ağa	Drama	4	21.000	Varoş
39	Hacı Mehmet Ağa	Drama	4	21.000	Varoş
40	Ferhat	Drama	5	48.000	Yüksek Kaldırım
41	Hasan Osman	Alhan	10	102.000	Yüksek Kaldırım
42	Hafız Hasan Efendi	Alhan	7	76.000	Meryem Ana
43	Nuri Yasinoğlu	Darıova	3	36.000	-----
44	Ömer Oğlu Salim Efendi	Kavala	1	50.000	-----
45	Hüseyin Harun Oğlu Hasan	Darıova	3	60000	-----
46	İsmail Oğlu Rauf ve Mahmudu	Darıova	5	850000	-----
47	Sabuncuoğullarından Ahmet oğlu Osman	Darıova	5	24000	-----
48	Haliloğlu Recepoğlu Mehmet	Darıova	5	30000	-----

Sinop İline Gelen Mübadillerden Rum Emval Metrukesine Yerleşenlerin Listesi-3

Sıra No	Ad-Soyad	Geldiği Yer	Nüfusu	Kıymet Mukayedesi	Yerleştiği Yer
49	Ahmet Bölükbaşı Oğullarından Azizoglu Hasan	Darıova	7	33.000	-----
50	Alioğullarından Azizoglu Mehmet	Darıova	4	36.000	-----
51	Kocaoğullarından Osmanoglu Ali	Darıova	7	18000	-----
52	Pirinççi Oğullarından Adiloglu Hüseyin Çavuş	Darıova	7	14000	-----

53	Mala Mehmetoğlu Hafiz Mehmet	Darıova	2	18.000	-----
54	Hacı İbrahimogullarından Ali zevcesi Fatime	Darıova	3	24000	-----
55	Kara Halilogullarından Mehmet OğluOsman	Darıova	4	24000	-----
56	Davutali oğullarından Alioğlu Ali	Darıova	4	19500	-----
57	Hüseyinoğlu Osman	Darıova	5	15500	-----
58	Salihoğlu Osman	Darıova	5	15000	-----
59	Kabak Alioğlu Mehmet	Darıova	6	36000	-----
60	Kara Alhan Oğullarından Mehmet Oğlu İbrahim	Darıova	7	25500	-----
61	Şabanbaşoğullarından Hüseyinoğlu Rüstem	Darıova	4	15000	-----
62	Havlucuoğullarından Osmanoğlu Hasan	Darıova	4	15000	-----
63	Kuru Mustafaoğlu Emin	Darıova	7	24000	-----
64	Kara Hasanoğullarından Osmanoğlu Hasan	Darıova	4	54000	-----
65	Ayvaz Oğullarından Mehmet Oğlu Hüseyin	Darıova	7	22500	-----

Sinop İline Gelen Mübadillerden Rum Emval Metrukesine Yerleşenlerin Listesi-4

Sıra No	Ad-Soyad	Geldiği Yer	Nüfusu	Kıymet Mukayedesi	Yerleştiği Yer
66	Hüseyinoğlu Ahmet	Darıova	4	3000	-----
67	Şişmanoğullarından Mehmetoğlu Hüseyin	Darıova	4	21.000	-----
68	Terzioğlu Teren	Darıova	4	10500	-----
69	Hacıoğlu İbrahim	Darıova		10500	-----
70	Hasanoğlu Demirci Hasan	Darıova	7	3000	-----
71	Oğlu Mehmet	Darıova	4	27000	-----
72	Tosun Yasin oğlu Hasan	Darıova	3	36000	-----
73	Manavoğullarından Mehmetoğlu Ali	Darıova	5	27000	-----
74	Çorbacıoğlu Hasan	Darıova	3	21000	-----
75	İbrahim oğlu Hasan	Darıova	7	24000	-----
76	KaraHasanoğullarından Salihoğlu Hüseyin	Darıova	2	15000	-----
77	Kara Hasanoğullarından	Darıova	2	30000	-----
78	Karaosmanoğullarından Mustafa oğlu Ali	Darıova	5	6000	-----
79	Karapaşaoğullarından Hasan Oğlu Mala Mustafa	Darıova	5	15000	-----
80	Kuru Mustafaoğlu Emin	Darıova	7	24000	-----
81	Şabanbaşoğullarından Süleymanoğlu Süleyman	Darıova	6	54000	-----

82	Şabanbaşoğullarından Şaban Oğlu Hüseyin	Darıova	8	27000	-----
83	Kırhanoğullarından Salihoğlu Muhammed Ali	Darıova	2	27000	-----
84	Paşalı Oğlu Mustafa Paşalı Oğlu Mahir Zevcesi	Darıova	1	54000	-----
85	Aziz İmamoğullarından Mehmet Zevcesi Fatma	Darıova	2	48000	-----
86	Aziz İmamoğullarından Mala Ahmet	Darıova	7	27000	-----

Sinop İline Gelen Mübadillerden Rum Emval Metrukesine Yerleşenlerin Listesi-5

Sıra No	Ad-Soyad	Geldiği Yer	Nüfusu	Kıymet Mukayedesi	Yerleştiği Yer
87	Mülazım Oğullarından Osmanoğlu Hüseyin	Darıova	3	7500	-----
88	Yüzbaşıoğullarından Mutani Oğlu Hasan	Darıova	2	12000	-----
89	Uzun Hasanoğlu Mustafa Hüseyin	Darıova	6	36000	-----
90	Mülazımoğullarından İsmail Oğlu Mustafa	Darıova	6	27000	-----
91	Esmaoğullarından Ali Paşa Alioğlu Salid	Darıova	2	25500	-----
92	Garzİmamoğullarından Hacı Mustafa Hüseyin Efendi	Darıova	4	42000	-----
93	Hacı Ömeroğlu Mehmet Bin Sadullah	Darıova	7	9000	-----
94	Bekiroğlu Süleyman	Darıova	9	87000	-----

ÖZGEÇMİŞ

Fatih ÇAKMAK 1982 yılında Giresun Merkez Yukarıalınlı köyünde doğdu. İlk, orta, lise öğrenimini Giresun ilinde tamamladı. 2000 yılında girdiği Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Bölümü'nden 2014 yılında mezun oldu. 2016 yılında, Sinop Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Tarih Anabilim Dalı'nda Yüksek Lisans öğrenimine başladı. Evli ve iki çocuğu bulunmaktadır.2007 yılında girdiği Emniyet Teşkilatında çalışmaya devam etmektedir

